

III.

Arkæologiske Undersøgelser

i Julianehaabs Distrikt.

Af

Daniel Bruun.

1895.

Saa fristende det end kunde være, som Indledning til Beretningen om den arkæologiske Expeditions Virksomhed i Grønland i 1894, at fæstne Blikket paa, hvad vi vide om den gamle grønlandske Nordbokolonis Historie og tragiske Skæbne, maa jeg dog undlade dette, da det ligger udenfor Rammen af den Opgave, som her er stillet mig.

Desuden er det ganske overflødigt, eftersom næsten alt, hvad der hidtil er fremkommet af historiske Overleveringer findes trykt i «Grønlandske historiske Mindesmærker», der væsentlig ogsaa har været Kilden til de Oversigter, som senere ere fremkomne forskjellige Steder¹⁾. Jeg skal derfor tillade mig at henvise til disse, og da særlig til Dr. phil. Finnur Jónssons Afhandling: «En kort Udsigt over den islandsk-grønlandske Kolonis Historie» i «Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri» 1893, der indeholder en paa de seneste Undersøgelser baseret Fremstilling.

Her skal kun mindes om, at der fornylig i det pavelige Arkiv er gjort et højst interessant Fund, som kaster et Glimt ind i det Mørke, som iøvrigt indhyller den sidste Periode af den grønlandske Kolonis Historie.

Der sigtes til det Pavebrev, som den katolske Præst fra Dalmatien, Dr. Jelić har fremdraget. Brevet er fra 1492,

---

¹⁾ cfr.: «Bibliographia Groenlandica eller Fortegnelse paa Værker, Afhandlinger og danske Manuskripter, der handle om Grønland til Aaret 1880» ved P. Lauridsen, i «Meddelelser om Grønland» XIII.

altsaa fra det samme Aar, i hvilket Columbus opdagede Amerika. Det er ganske mærkeligt at erfare, at man netop paa det Tidspunkt havde Efterretninger i Syden fra den nye Verdens nordligste Del, Efterretninger, der, som Dr. Storm siger¹⁾, ganske stemme med, hvad vi have kunnet slutte os til af andre historiske Kilder. Det fortælles, at Grønland er en Ø, beliggende ved Verdens Ende, at Indbyggerne der ikke have Brød, Vin eller Olje, men leve af Tørfisk og Mælk. Paa Grund af den omgivende Is er Seiladsen til denne Ø meget sjælden, og Landing kan kun ske i August Maaned, efter at Isen er smeltet; derfor tror man, at i de sidste 80 Aar intet Skib er kommen derhen og heller ikke nogen Biskop eller Præst har resideret der. Deraf har Følgen været, at de fleste Indbyggere ere faldne fra den kristne Tro og har intet andet Minde derom, end at engang om Aaret fremvises den Alterdug (*corporale*), som for omtrent 100 Aar siden benyttedes af den sidste Biskop. Nu har, efter den daværende Kardinal Borgias Opfordring, Benediktinermunken Mathias tilbudt sig at gaa som Missionær til dette Land for at omvende de frafaldne og har villet vove Liv og Helbred i dette Foretagende ved selv personlig at rejse did med Skib.

Brevet antyder saaledes, at der nylig fra Grønland er bragt Underretning om Landet til Europa; og vi har dunkle Efterretninger netop fra Tiden om 1490 om en Rejse til Grønland; snart nævnes Søfareren Johannes Scolvus, snart Søøverne Pining og Pockhorst²⁾.

Alt synes saaledes at tyde paa, at der virkelig ved 1492 har været gjort et hidtil ukjendt Forsøg paa at knytte Forbindelsen med den grønlandske Koloni.

¹⁾ «Nye Efterretninger om det gamle Grønland» af Dr. Gustav Storm i «Historisk Tidsskrift», udgivet af den norske, historiske Forening. 1892.

²⁾ cfr. Afhandlinger i norsk «Historisk Tidsskrift» af L. Daa: «Didrik Pining» 2. Række III, Pag. 233—45 og G. Storm: «Søfareren Johannes Scolvus og hans Rejse til Labrador eller Grønland», 2. Række V, S. 385—400.

Saa meget mere maa det beklages, at Erkebiskop Erik Valkendorfs Forsøg paa, godt over en Snes Aar efter, at faae en Expedition udrustet til Gjenopdagelse af Grønland strandede, fordi han faldt i Unaade; thi paa dette Tidspunkt kunde der maaske endnu have været Udsigt til at træffe de sidste Nordboer i den gamle Østerbygd (det nuværende Julianehaabs Distrikt). I Vesterbygden vare de jo allerede forlængst udryddede af Eskimoerne.

Alle paalidelige Efterretninger om de gamle Nordboers seneste Skæbne, som mulig kunde have været til, ere forsvundne. Selv om det er højst sandsynligt, at de sidste «Kablunakker», saaledes som grønlandske Sagn sige det, ere blevne dræbte af Eskimoerne, er det dog ikke ganske udelukket, at Nordboerne efterhaanden have blandet sig med «Skrællingerne», antaget deres Sæder og Skikke samt Erhvervsmaade og gaaet fuldstændig op i dem.

Have vi nu end ikke skriftlige Overleveringer om Nordboerkolonien Skæbne i den sidste Tid, ere vi paa den anden Side i Stand til at skaffe os et Indblik i det Kulturliv, som har rørt sig i den fjerne Koloni, lige til Slutningen, da den ophørte at eksistere; vi behøve jo blot at øse af den Rigdomskilde, vi have i de Ruiner, som dette Folk har efterladt sig paa de Steder, hvor det levede i henved fem Hundrede Aar for tilsidst at gaa sin ublide Skæbne i Møde. Ingensteds i Norden findes saa uforstyrrede og righoldige Mindesmærker, af hvilke det daglige Liv i Norden i Sagatiden kan studeres.

Første Gang man efter Grønlands Gjenopdagelse hører Tale om Ruiner er — ganske vist kun forbigaaende — i Christian Lunds Indberetning til Kong Frederik den tredje, angaaende David Danells Rejser til Grønland i 1652 og 1653¹⁾.

Hans Egede var imidlertid den første, der henledede Op-

¹⁾ cfr.: John Erichsens «Udtog af Chr. Lunds Indberetning». 1787, Pag. 40.

mærksomheden paa disse Levninger fra Nordboernes Tid¹⁾. Han saae dem første Gang i 1723 i Ameralik-Fjorden.

Efter hans Tid blev der, som bekjendt i forrige Aarhundrede af Walløe, Arctander og Bruhn, hvilke alle vare knyttede til den grønlandske Handel, foretaget omfattende Rejser i Julianehaabs Distrikt, tildels med den bestemte Opgave at beskrive disse interessante Mindesmærker.

I den samme Periode beskrevs nogle af Ruinerne i Godthaabs Distrikt af Provst E. Thorhalesen og A. Olsen.

Paa Grundlag af alle disse Mænds Undersøgelser var det, at Eggers i 1792 kunde paapege Østerbygdens Beliggenhed i Julianehaabs Distrikt. Skjønt denne hans Theori senere ofte er bleven stærkt angreben, er det dog nu en uomtvistelig Kjendsgjerning, at han havde Ret i Hovedsagen.

Man manglede en samlet Oversigt over Ruingrupperne i Grønland, og samtidig med at «det kongelige nordiske Oldskriftselskab» forberedte Udgivelsen af alt, hvad der i Skrift havde af historiske Overleveringer vedrørende Nordbokolonien i Grønland, lod Selskabet derfor omfattende Undersøgelser foretage i alle de Egne, hvor der fandtes Ruiner, for saaledes at tilvejebringe en saadan. Dr. E. Pingel refererede efterhaanden i Oldskriftselskabets Skrifter Resultaterne af de antikvariske Undersøgelser, som foretoges af en hel Stab af Handelens Funktionærer samt af de i Landet værende Præster og Læger.

Der tilvejebragtes da saaledes efterhaanden et Materiale, som vel bærer Præg af de uensartede Kræfter, som have været medvirkende, men som i det hele og store desuagtet maa siges at være det Kildeskift, hvortil man vil søge, indtil der kan foreligge systematiske Undersøgelser fra alle de Egne i Grønland, hvor der findes Ruiner fra Nordboerne.

Medens J. J. A. Worsaae ordnede og sondrede de

¹⁾ «Omstændig og udførlig Relation angaaende den grønlandske Missions Begyndelse o. s. v.», Kjøbenhavn 1738.

mange Beretninger i «Antiquarisk Chorographie af Grønland, en kortfattet Udsigt over de her hidtil forefundne Mindesmærker om de gamle Islændere og Nordmænd», identificerede Rafn saavidt muligt Lokaliteterne i sin «Udsigt over Grønlands gamle Geographie», i hvilken han kom til samme Resultat, som Eggers var kommen til.

Disse Afhandlinger udgaves i tredje Bind af det monumentale Værk «Grønlands historiske Mindesmærker», hvilket sluttedes i 1845.

Medens disse videnskabelige Arbejder vare i Gang havde Islænderen Sigurður Breiðfjörð udgivet sin Bog «Frá Grænlandi», der udkom i Kjøbenhavn i 1838¹⁾.

Breiðfjörð opholdt sig, efter de mig af Dr. phil. Guðmundsson givne Oplysninger, i Grønland i fire Aar (1831—1835) som Bødker ved den kgl. grønlandske Handel.

Han var en særdeles velbegavet Mand og en af sin Tids bedste Digtere paa Island.

I Fortalen til sin Bog skriver han, at største Delen af hans Meddelelser ere byggede paa hans egne Erfaringer og lagttagelser, medens han dog med Hensyn til Oldtidslevninger bemærker, at nogle af dem har han ikke selv haft Lejlighed til at se, i hvilket Tilfælde hans Beskrivelse er tagen fra Provst E. Thorhallesens Afhandlinger (T. var, ligesom han selv, en indfødt Islænder) samt fra Arctanders Dagbog.

Breiðfjörð omtaler flere af Ruinerne i Godthaabs-Distrikt, ligesom i Tunugdliarfik- og Igaliko-Fjordene. Hans Beskrivelser ere imidlertid noget uklare.

Fra 1845, da «Grønlands historiske Mindesmærker» som sagt blev sluttet og lige til de af «Commissionen for Ledelsen

¹⁾ Dr. phil. Valtýr Guðmundsson har benyttet Breiðfjörðs Afhandling ved Udarbejdelsen af sin Bog «Privatboligen paa Island i Sagatiden», Kbh. 1889, ligesom han velvilligst har gjort mig opmærksom paa dens Indhold, gennem en af ham selv foretagen Oversættelse.

af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland» udsendte Expeditioner i Halvfjerdserne vare paabegyndte, fremkom der ingen væsentlig nye Oplysninger om Nordboruinerne. Skjønt man jo havde fundet nogle af Kirkerne og ligeledes konstateret, at nogle af de enkelte Ruiner maatte være Stalde, var man dog ikke naaet saa vidt, at man kunde skjelne Gaardenes Indretning og de enkelte Huses Bestemmelse, lige saa lidt som man havde en klar Forestilling om, hvorvidt det drejede sig om Bygder eller enkelte Gaarde.

Efter at de af Commissionen først udsendte Expeditioner lejlighedsvis havde aftenet og opmaalt en Del Ruiner, blev det besluttet, at daværende Premierløjtnant i Flaaden G. Holm i 1880 skulde foretage arkæologiske Udgravninger og optage Grundplaner af Ruingrupperne i Julianehaabs Distrikt. Det lykkedes Holm at udføre et meget betydningsfuldt Arbejde, idet hans Expedition optog Terrainkaart over en Mængde af de vigtigste Ruingrupper i Julianehaabs Distrikt. Samtidig foretoges ikke saa faa Gravninger i Ruintomterne, hvilke gavede et interessant Udbytte i forskjellig Retning. Der tilvejebragtes en righoldig Samling af Grundplaner, Tegninger m. m., et fortræffeligt Materiale til fortsat Forskning, hvilket foreligger i «Meddelelser om Grønland» VI.

Mange havde dog endnu stedse Vanskelighed ved at finde Tilknytningspunkter mellem Ruinerne i Grønland og de islandske Gaarde i Sagatiden, hvilket fornemlig laa i, at der manglede et paalideligt Sammenligningsmateriale, thi de Undersøgelser, som tidligere vare fremkomne om Nordboernes Boliger i den ældste Middelalder vare uklare og tildels fejlagtige. Nordenskiöld f. Ex., der i 1883 ledede den «andra Dicksonska Expeditionen till Grønland» og som søgte at paavise Østerbygdens Beliggenhed paa Grønlands Østkyst, ansaae det endog halvvejs for tvivlsomt, om det var Nordboruiner, som fandtes i Julianehaabs Distrikt.

Det var egentlig først efter at Dr. phil. Valtýr Guð-

mundsson i 1889 havde udgivet sin Afhandling: «Privatboligen paa Island i Sagatiden», at man fik en klar Forestilling om, hvorledes Gaardene og særlig Boligerne maatte have seet ud i Norden og da især paa Island i hin ældste Tid. Der manglede dog endnu stedse Bevis for Ligheden mellem de gamle islandske Boliger og Ruinerne i Grønland, hvilket, som det har vist sig, laa i, at Boligerne ikke vare blevne paaagtede, fordi deres Bygningsmaade havde bevirket, at de vare meget sammenstyrtede.

Ganske vist havde Dr. phil K. I. V. Steenstrup, — der gjentagne Gange, og sidst i 1888, som Geolog havde berejst Grønland, og som havde stor Interesse for Ruinspørgsmaalet¹⁾ og derfor, en passant, havde beseet og fotograferet en Del af Ruinerne, — efterhaanden vundet Erkjendelsen af, at Boligerne ikke vare at søge blandt de mange hidtil særlig paaagtede Ruiner, som næsten udelukkende vare opførte med Stenmure. Han antog at de «havde været opførte af afvexlende Lag af Sten og Græstørv»²⁾.

Denne Opfattelse havde ogsaa Kaptajn Holm, som udtaler i 2det Oplag af «Meddelelser om Grønland» VI, Pag. 71 at «Beboelseshusene nærmest maa søges i de uformelige Ruinmasser, der have været byggede af Græstørv og Sten».

Der var imidlertid ikke med Sikkerhed konstateret en eneste Bolig blandt de mange Ruiner i Grønland, og saalænge dette ikke var Tilfældet, kunde man ikke bevise, at Forholdene i Grønland havde været som paa Island i Sagatiden. Der manglede planmæssige Undersøgelser.

Kaptajn Holm havde selv anbefalet saadanne i sin Afhandling om Nordboruinerne³⁾.

¹⁾ Ved Amerikanistkongressen i Kjøbenhavn i 1883 resumerede Steenstrup de indtil da vundne Resultater angaaende Ruinspørgsmaalet i «Congrès international des Américanistes», 1885, Pag. 108—119. Nogen Lighed med islandske Gaarde kunde den Gang ikke paavises.

²⁾ Dr. Stenstrups Autobiografi i Universitetsprogrammet ved Universitetets Reformationsfest i 1894.

³⁾ «Meddelelser», VI Hefte, Pag. 138.

Da jeg derfor i 1893 indgik til Commissionen for geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland med et Forslag til slige planmæssige Undersøgelser i Julianehaabs Distrikt, støttede Kaptainen varmt mit Forslag.

Efterat det derefter af Commissionen, ved Skrivelse af 24. Februar 1894, var bleven overdraget mig at lede den Expedition, som i Foraaret 1894 skulde afgaa til Julianehaabs Distrikt, for der at foretage arkæologiske Undersøgelser, modtog jeg forinden min Afrejse en Instrux, dateret 2. Mai 1894, hvilken blandt andet indeholdt følgende Punkter:

1.

Det overdrages Dem at lede en Expedition, der i indeværende Sommer afsendes til Syd-Grønland, og til at assistere Dem ved de under Expeditionen forefaldne Arbejder, bemyndiges De til herfra at medtage Sergent Jørgensen og Fisker Otto Hansen.

Expeditionens Medlemmer skulle afrejse herfra med Kryolith-, Mine- og Handelsselskabets Skib «Fox II.»

2.

Expeditionens Opgave er at undersøge Nordboruinerne i Julianehaabs Distrikt i saa stort et Antal og Omfang, som Tid og Omstændigheder ville tillade det.

De Undersøgelser, der hidtil ere foretagne af Nordboruinerne i Grønland kunne kun betragtes som Orienteringsarbejder, paa Grundlag af hvilke systematiske Undersøgelser skulle bygges videre.

I Anledning af disse projecterede Undersøgelser har Commissionen henvendt sig til National-Museet og fra dette modtaget den i Afskrift vedlagte Skrivelse; De vil i den finde fornøden Anvisning til Undersøgelsens Maal og de Steder eller Lokalteter, der særlig maa ønskes gjorte til Gjenstand for Undersøgelse, idet Commissionen med Hensyn til yderligere

Detaller stoler paa Deres Initiativ, Deres Interesse for Sagen og den Erfaring, De har fra tidligere arkæologiske Undersøgelser her i Landet.

10.

Hjemrejsen skal finde Sted med Handelens Skib «Hvalfisken», og vil De derfor have betids at skaffe Dem Underretning om Skibets Afgang fra Julianehaab.

Den ovenfor nævnte Skrivelse fra Nationalmuseets 2. Afdeling var dateret 12. Marts 1894 og lød:

«Under 26. frg. Maaned har den højtærede Commission for Ledelsen af geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland rettet Anmodning til mig om at fremsætte mine Bemærkninger i Anledning af nogle arkæologiske Undersøgelser i Grønland, som i Følge Andragende fra Premierløjtnant P. D. Bruun paatænkes udførte ved ham, for at Commissionen kan blive sat istand til at udfærdige en fyldestgørende Instrux for Premierl. Bruun. Under mit Sygdomsforfald har Assistent ved Nationalmuseet, Hr. Cand. phil. V. Boye paa mine Vegne nærmere konfereret med D'hr. Kaptain G. F. Holm og Geolog K. J. V. Steenstrup om Sagen, og jeg tillader mig herefter at udtale følgende:

Ved de Udgravninger, der i Sommeren 1894 skulle foretages af de af Nordboerne efterladte Ruiner paa Grønlands Vestkyst, bør Opmærksomheden rettes paa langagtige, kratbevoxede Jordvolde, hvilke ere sammenstyrtede Beboelseshuse, paa de derved liggende Affaldsdynger samt paa Kirkegaardene.

Da det har vist sig, at Ruinerne af de Stenbygninger, Nordboerne have efterladt sig, kun ere Substructioner for Ud-huse, kan man som Følge af disse Huses Bestemmelse ikke vente at naa noget synderligt Udbytte ved Udgravningen, og det saa meget mindre, som Eskimoerne i Aarrækker have fore-

taget Gravninger paa disse Steder. En' almindeligere Undersøgelse af disse Stenbygninger kan derfor ikke tilraades som Opgave for Expeditionen.

De omtalte Jordvolde ville derimod formentlig ved omhyggelige Udgravninger kunne give et forholdsvis godt Udbytte, dels ved Fund af Oldsager, dels ved Oplysninger af anden Art om Bebyggelsesforholdene. Det anbefales derfor, at deres Beliggenhed i Terrainet og Forhold til hinanden nøje iagttages, at man er opmærksom paa, hvilke Naturforhold der have været bestemmende for en Bygds Anlæg særlig paa dette eller hint Sted. Det forudsættes, at der optages Grundplaner, eventuelt Terrainkort og fornødne Gjennemsnit, ligesom at der gives en udtømmende Beskrivelse af samtlige Hustomter og alle i Forbindelse med hvert enkelt af disse iagttagne Forhold.

Med Hensyn til de Localiteter, der maa anbefales til Undersøgelse og Udgravning skulle nævnes:

- 1) Ruingrudderne i det Indre af Tunugdliarfik-Fjorden, nemlig Kagsiarsuk, Umiausat, Kordlortok og Kingua.
- 2) Ruingrudderne i Dalstrøget mellem det Indre af Tunugdliarfik-Fjorden og Tasiusak i Nordre-Sermilik-Fjord.
- 3) Ruingrudderne ved Tasiusak i Nordre-Sermilik-Fjord (Vejen dertil gaar sikrest over Land fra Tunugdliarfik-Fjord).
- 4) Ruingruppen ved Sigsardlugtok i Igaliko-Fjord.
- 5) Kirkegaarden ved Kagsiarsuk i Igaliko-Fjordens sydøstlige Arm.
- 6) Ruingruppen ved Vandfaldet 2 $\frac{1}{2}$ Kvml. Syd for sidstnævnte Kagsiarsuk.
- 7) Eventuelle Ruingrudder, som maatte paatræffes i Omegnen af sidstnævnte Gruppe.
- 8) Ruingruppen ved Igaliko.

Fortrinsvis bør Udgravninger foretages ved Localiteterne med Numrene 3, 4, 5 og 6.

Sluttelig skal jeg udtale, at jeg stoler paa, at den Omsigt, Premierløjtnant Bruun har lagt for Dagen ved forskjellige

arkæologiske Undersøgelser her i Landet, vil gøre sig gjældende ogsaa under Grønlandsexpeditionen. Da Henvendelsen til den højtærede Commission om at foretage en saadan Expedition i Følge dennes Skrivelse er udgaaet fra Premierløjtnanten selv, maa jeg forudsætte, at han nøje har studeret alt, hvad der i arkæologisk Retning foreligger trykt om Nordboruinerne paa Grønland, og at han selv har haft Lejlighed til at konferere med de særlig sagkyndige Grønlandsforskere, hvis gode Raad og nyttige Vink ogsaa med Hensyn til en vis Begrænsning af Undersøgelserne snarere ville betinge et tilfredsstillende Resultat af disse, end de Bemærkninger, som — paa anden Haand — kunne fremsættes fra Museet».

(undertegnet)

K. Henry Petersen.

Forinden jeg nu gaar over til den detaillerede Beskrivelse af de undersøgte Ruingrupper, skal jeg kortelig give en Oversigt over Expeditionens Virksomhed.

Med Kryolit-, Mine- og Handelselskabets Skib «Fox II», Kapt. C. F. Olsen, afsejlede Expeditionen, der, foruden mig, som meddelt, bestod af Sergent N. P. Jørgensen af 8. Bataillon som Tegner og Fisker Otto Hansen, der flere Gange tidligere havde været i Grønland, fra Kjøbenhavn den 8. Maj og passerede Kap Farvel den 19., hvorpaa vi traf Ishindringer, der bevirkede, at vi maatte søge ind til Tigsaluk, Nord for Arsuk, hvorfra det den 25. lykkedes os at naa gjennem Isen ned til Ivigtut, hvor Expeditionen modtoges med al mulig Velvillie.

Efter at vi havde gjort en Udflugt til nogle Ruiner i Nærheden af Ivigtut, afsejlede vi den 28. Syd paa i to Konebaade.

Fra Arsuk medtog jeg som Tolk Grønlænderen Peter

Hansen, der fulgte Expeditionen hele Sommeren og stadig gjorde god Fyldest.

Først den 9. Juni naaede vi, paa Grund af Ishindringer, Julianehaab efter 13 Dages Rejse.

Vi havde nu naaet de Egne, hvor vore Undersøgelser skulde begynde, og jeg skyndte mig da strax videre ind i Fjordene til de Ruingrupper, som nærmest skulde gøres til Gjenstand for Udgravninger.

Den 11. Juni gik jeg da til Udstedet Narsak i den Hensigt at begynde mine Undersøgelser enten i Sermilik- eller Tunugdliarfik-Fjorden, alt efter Omstændighederne. I Narsak erfarede jeg, at det Indre af Tunugdliarfik-Fjorden endnu var isfyldt, saa man ikke engang kunde komme til Igaliko-Tangen. I Sermilik-Fjorden laa ingen Fjordis, men en ualmindelig stor Mængde Kalvis. Under disse Omstændigheder besluttede jeg mig til at besøge en Del Ruiner i Sermiliks Sydende, hvilke omtales i «Grønlands historiske Mindesmærker».

I Narsak havde vi faaet en Konebaadsbesætning, som trolig fulgte os — paa nær ganske enkelte Ombytninger af Personalet — lige til Slutningen af September Maaned. Jeg kan ikke noksom rose den sjældne Taalmodighed, Ihærdighed og Utrættelighed, hvormed denne Besætning udførte det for den uvante Gravningsarbejde, ofte under meget sløvende Forhold, naar vi pintes af Myggene, denne Grønlands Landeplage.

Efter i nogle Dage at have foretaget Undersøgelser ved Ruinerne i Sermilik-Fjorden, gik jeg d. 15. til Narsaksuak i Fjordens Sydende, hvor jeg besluttede at foretage den første Gravning, hvorfor jeg sendte Kajakmænd til Kusinga efter mere Mandskab. Der kom en Konebaad med elleve Personer, og Udgravningen begyndte strax. Den fortsattes den 16., 17. og 18.

Gravningsarbejdet var overmaade besværligt i den frosne Jord, men det lykkedes mig dog i de faa Dage, vi gravede, at konstatere, at vi virkelig havde med en Bolig at gøre, ovenikjøbet

NORDBO-RUINER I JULIANEHAABS OMEGN.

Meddelelser om Grønland. XVI.

Tab. XIX.

en, som syntes at være dannet af et Komplex af tæt sammenstillede Beboelseshuse. Der kunde dog ikke være Tale om at udgrave hele Ruinen, da dette, selv med det store Antal Arbejdere, vilde tage Uger. Da derfor Kajakmænd, som jeg havde udsendt i den Anledning, berettede, at Tunugdliarfik-Fjorden i de sidste Dage var bleven isfri, hastede jeg afsted nordpaa til det Arbejdsfelt, som var mig paapeget i min Instrux.

Efter d. 18. at have overnattet i Narsak gik Expeditionen d. 19. op i Tunugdliarfik. Det blæste en Storm, af og til med Sne, saa vi nødsagedes til at søge Land.

Teltene bleve opslaaede c. $\frac{1}{4}$ Mil sønden for Bugten ved Nunasarnak, og jeg besøgte samme Aften Ruinerne ved Tunuarmiut paa Pynnten ved Indløbel til Bugten. Ogsaa her fandt jeg en sammenfalden Jord- og Stenhob blandt Ruinerne, hvilken jeg ansaae for Bolig, og som senere virkelig viste sig at være det.

Jeg havde besluttet mig til samtidig med, at der foretoges systematiske Undersøgelser paa de dertil egnede Steder, da at see saa mange Ruingrupper som muligt for at komme til Erkjendelse af Nordboruinernes Art i det Hele taget. Jeg havde lovet min Besætning fra Narsak, at naar den vilde følge mig hele Sommeren og grave, skulde den være fri om Søndagen. Jeg besluttede mig derfor til paa slige Fridage, og naar min Fraværelse ellers kunde undværes fra Arbejdsstedet, at opsøge saadanne Ruingrupper, særlig dem, som hidtil ikke vare kjendte.

Det er saaledes i Sommerens Løb lykkedes mig at besøge de Ruiner i Sermilik-, Tunugdliarfik- og Igaliko-Fjordene ved Julianehaab, som ikke tidligere vare beskrevne, ligesom jeg i disse Egne har fundet en hel Del hidtil ukjendte Ruingrupper. Samtidig med at Expeditionens Hovedopgave, Detailundersøgelser, er skeet Fyldest, har jeg saaledes tillige, til Slutning med Assistance fra Prmlt. Greve Moltkes Expedition, kunnet fuldstændiggjøre Beskrivelsen af Ruinerne i Julianehaabs Omegn.

Den 20. Juni ankom Expeditionen til Kagsiarsuk i

Tunugdliarfik, hvor det var min Agt at begynde de større, systematiske Undersøgelser, særlig da dette Sted af den norske Arkitekt H. M. Schirmer¹⁾ og andre er paapeget som Erik den Rødes Gaard «Brattahlið», i Modsætning til den tidligere Opfattelse, som deles af mange, at Igaliko er Stedet, hvor Brattahlið har ligget.

Dagen efter begyndte jeg Udgravningen i en Ruin, som jeg mente maatte være Bolig. Fra Igaliko havde jeg faaet en Del Mandskab, som jeg beholdt saa længe Udgravningen varede. Gjennemsnitlig havde jeg ialt en Snes Arbejdere. Udgravningen i Boligen varede uafbrudt til 7. Juli; samtidig foretoges Gravninger i enkelte af de øvrige Ruiner paa Stedet.

I Begyndelsen var Vejret nogenlunde heldigt, men snart blev det overmaade varmt, og Myggene indfandt sig i en selv for Grønlændere næsten ulidelig Mængde. Trods Varmen var Jorden stadig frossen, saa snart vi kom lidt ned i den. Endog den 31. Juli, da vi passerede Stedet, var dette saaledes Tilfældet.

Det gik derfor møjsommeligt med Arbejdet. Tilmed havde vi hyppig Regn. I de 24 Dage Gravningerne ialt varede, havde vi 7 Regnvejrsdage, paa hvilke der kun blev meget lidt udrettet.

Fra Kagsiarsuk gjorde jeg Udflugter, dels tilfods, dels i Konebaad, til Ruiner i Egnen mellem Tunugdliarfik og Sermilik. Jeg fandt paa disse Ture flere Ruingrupper.

Ved at foretage Undersøgelser i alle disse Ruingrupper blev det mig efterhaanden mere og mere indlysende, at min Opfattelse af dem som Gaarde, af udpræget islandsk Type, var rigtig. Jeg kunde efterhaanden temmelig let finde mig til Rette paa hvert enkelt Sted og skjelne Beboelseshus, Forraadshuse og Stalde m. m. fra hverandre, men det gjaldt for mig at finde et Bygningskomplex i dets simpleste Form, for at jeg med

---

¹⁾ «Beliggenheden af Gardar paa Grønland» af Herm. M. Schirmer i «Historisk Tidsskrift», udg. af den norske hist. For. 2 Række V, Pag. 412—17.

dette som Udgangspunkt kunde føre Undersøgelserne videre paa Steder, hvor Forholdene vare mere indviklede.

En saadan Gaard troede jeg at have set ved Tunuarmiut, hvor jeg havde været paa Oprejsen til Kagsiarsuk. Da derfor Boligen ved Kagsiarsuk d. 7. Juli var udgravet og Mandskabet fra Igaliko var vendt hjem, da vi tilmed skulde hente Proviant ved Narsak, gik jeg d. 8. Juli til Tunuarmiut, hvor jeg blev til den 17.

Den 18. Juli gik jeg, efter afsluttet Udgravning, nordpaa gennem Tunugdliarfik. Undervejs mødte jeg Grønlænderen Ole fra Igaliko, der var antagen som kjendt Mand. Han havde ført Sergent Jørgensen, som jeg havde sendt forud med Bagage, Telte o. s. v., fra Tunugdliarfik-Fjorden over Land til Tasiusak ved Sermilik-Fjorden og vendte nu tilbage.

Forinden min Afrejse fra Danmark, havde Dr. phil. K. J. V. Steenstrup henledet min Opmærksomhed paa, at der paa Toppen af det 5500 Fod høje Bjærg Igdlerfigsalik, nordfor Igaliko, mulig fandtes Ruiner. Ved en Bestigning 23. Juli 1888 havde han, under meget uheldige Vejrforhold, seet nogle Stenkredse ligge under Sneen, men han var af Snefog bleven forhindret i at foretage en Undersøgelse. Jeg havde besluttet mig til at forsøge, om jeg ikke kunde være heldigere, og forud underrettet Ole om, at jeg ønskede, at han — der havde ledsaget Steenstrup under hans Bestigning — nu skulde føre mig derop. Han var forøvrigt den eneste nulevende Grønlænder, som havde været deroppe. Før Steenstrup havde ingen Evropæer i vor Tid besteget det Fjæld. Ole sagde mig, at jeg maatte skynde mig, hvis jeg iaar vilde forsøge en Bestigning, thi om kort Tid kunde Snefald forhindre en saadan. Jeg besluttede derfor strax at gøre Forsøget og samme Dag at gaa til Igaliko-Tangen.

Efter et Hvil ved Musartut paa Fjordens Vestside gik vi i blikstille Vejr tværs over Fjorden. Taagen lettede efterhaanden, det blev kvælende hedt og Myggene vare meget generende.

Paa Stranden ved Igaliko-Tangen sloge vi vore Telte op, og jeg forsøgte en kort Eftermiddagshvile, thi jeg agtede at benytte Natten til Bestigningen.

Klokken 7 Aften gik jeg, ledsaget af Ole, fra Teltpladsen tværs over Tangen til Igaliko-Fjordens inderste Bugt. Der saae jeg Husene i Igaliko og Kvæget, som græssede paa de grønne Marker; ude i Bugten saaes Ruinerne paa Skjæret og paa Øen. Vi bøjede nu mod Nord ind i en bred Dal, i hvilken der flød en Elv. Denne kom fra Igdlersfigsalik, hvis Top saaes skyfri i det Fjærne.

Klokken 8^{1/2} vare vi ved Enden af den brede Dal og stegede nu opad et meget stejlt Fjeld til et Plateau, der, skjønt kun c. 1000 Fod over Havet, dog var øde og goldt. Dette fulgte vi til Klokken c. 9, da vi begyndte den egentlige Vandring op ad den stejle Bjærgside i noget skraa Retning mod den sydligere af de to Toppe, mellem hvilke der løber en skarp Kam. Det var nu blevet mørkt, og vi maatte gaa varsomt frem Fod for Fod i den løse, forvitrede Syenit, som dannede Overfladen af Bjærgene helt op til Toppen. Klokken 10^{1/2} passerede vi en brusende Elv ad en naturlig Isbro. Det var ganske stille, og vi hørte tydeligt Isfjældene kalve nede i Tunugdliarfik-Fjorden udfør Mundingen af Korok. Af og til passeredes sammenfrosne, glatte Sneflader, men den største Del af Vejen gik over det løse Grus og Stenmasser, hvor Foden gled. Endelig Klokken 12^{1/2} Nat naaede vi den sydligste Top, hvorefter vi fortsatte hen ad den smalle, ofte kun faa Alen brede Ryg, der skraanede stejlt til begge Sider, og som ofte var furet af Kløfter, der vanskeligt lod sig passere. Vi naaede velbeholdne den nordligste Top Klokken 1^{1/2} efter 6^{1/2} Times Vandring. Det lysnede nu lidt i Nord, og snart stod Solen op. Jeg skyndte mig at tegne det prægtige Panorama¹⁾. I en lille Varde ved en stor naturlig

¹⁾ cfr. Tavle XX.

Udsigt fra Toppen af Iganek mod Syd.

Akuliarusersuak.
Isotarfik (Grp. 60).

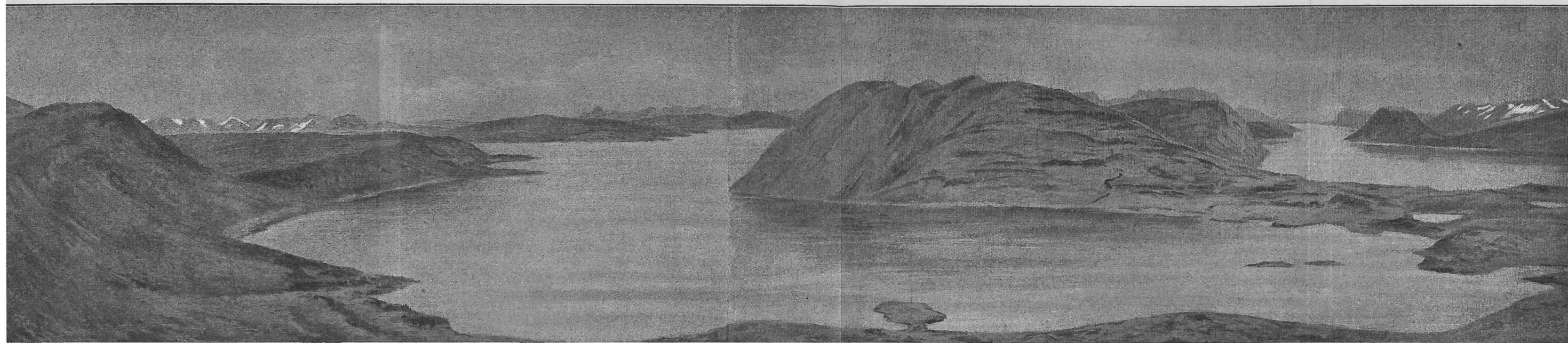
Indløbet til Igaliko-Fjordens Ø.-Arm
(Grp. 61).

Nulok (Grp. 56).

Nulok-Fjæld.
Kagdlut (Grp. 55).

Redekammen.

Nunasarnak.
Tunugdliarfik-Fjord.

--- Tessingertasak
(Grp. 49).

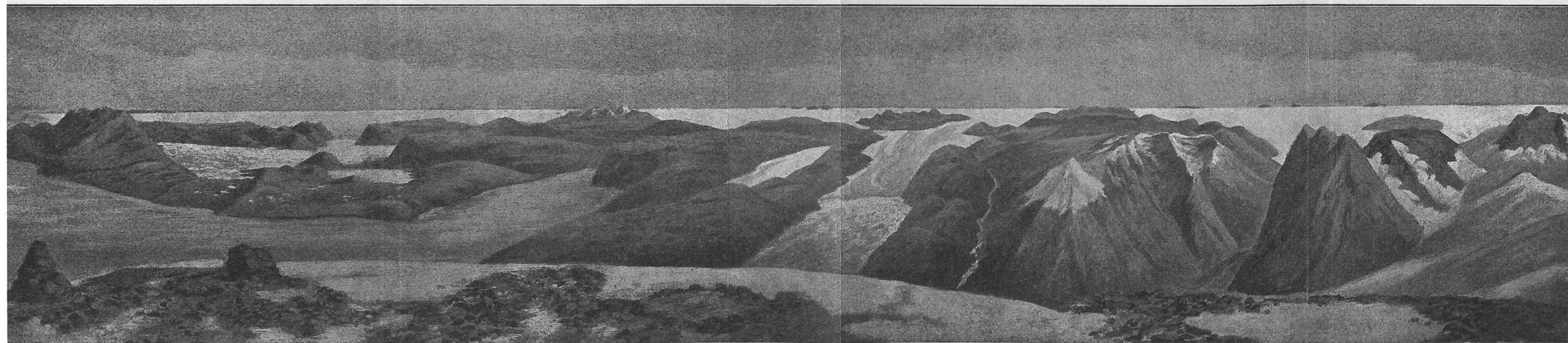
(N. P. Jørgensen.)

Igaliko-Fjord.

Usuk (Grp. 54).

Igaliko (Grp. 47).

Igaliko-Tangen (Grp. 48).

(D. Bruun.)

Nunasarnak.
Nunarsuit.
Ilimausak.

Sermilik-Fjord og Bræ.
Tasiusak.
Tunugdliarfik-Fjord.
(Vest.)

Aputajuitsok.

Bræ mod Kiagtut.
(Nord.)

Niviarsiat-Toppe.
Korok-Bræ.

Nunatakker ved Østkysten.
(Øst.)

Udsigt fra Toppen af Igdlersfigsalik.

[Rundskue fra SV. over V. og N. til Ø.]

Stenblok fandt vi Steenstrups Meddelelse om hans Bestigning, og tæt ved opdagede jeg de to Stenkredse, som jeg ved nærmere Undersøgelse fandt vare Ruiner af to firkantede Hytter — formodentlig Udkigsruiner.

Udsigten var prægtig:

Fra Nunarsuits Toppe i Sydvest saae jeg Indlandsisens hvidgule Flade strække sig helt over imod Øst, hvor den endte i sneklædte Højder. Med andre Ord: mit Øje vandrede fra Vestkystens Bjerge til Østkystens isklædte Fjælde. Medens jeg mod Vest ikke opdagede Nunatakker, var der baade nærmere og fjernere saadanne saavel mod Nord som Øst. I Nordvest saae jeg det mere eller mindre løsrevne Bjærgparti, som Premierløjtnant Garde besøgte paa sin Isvandring i 1893, og som krones mod Nord af det kegleformede, snedækte Fjæld Aputajuitsok. Østfor dette saaes fire Nunatakker, to nærmere og to fjernere beliggende. I retvisende Nord saaes Niviarsiat-Toppene, uden om hvilke Indlandsisen bugtede sig til begge Sider for at munde ud i Kiagtut-Bræen, hvis Ende ligger paa Land, og i Korok-Bræen. Øst herfor tegnede flere Nunatakker sig tydeligt lige over til Østkysten. Foruden de nævnte Bræer saaes Sermilik-Bræens vestlige Udløb tydelig, endvidere en Bræ, som tog Retning mod Korok-Bugtens søndre Del, uden dog at naa helt ned til Fjorden. Ved Igdlerfigsaliks Fod udmundede gennem en prægtig, smal Dal, der indesluttedes af stejle, c. 4000 Fod høje Fjælde, en Ely, der kom fra denne Bræ. Endelig saae jeg i Øst Isen skyde sig ned mellem Fjældene om Igaliko-Fjordens østre Arm.

Forgrunden dannedes i Vest af Tunugdliarfik-Fjorden, over hvilken Sermilik saaes; i Nord laa Korok-Bræen og Bjærgene paa begge Sider af denne, medens snedækte Tinder lukkede mod Øst i Fortsættelse af Igdlerfigsalik; mod Sydøst, Syd og Sydvest saaes Fjordlandskaberne mellem Akuliaru-sersuak (ved Amitsuarsuk-Fjorden) og Sermilik. Her laa dog Taagen i Dale og Fjelde og forhindrede mig i at tegne

Kontourerne. Over Taagen hævede sig Nulok-Bjærgene, Redekammen, Hlimausak og Plateauerne i deres Nærhed.

I klart Vejr maa man kunne øjne Fjordmundingerne og Øerne imod Syd, nu saaes de kun utydeligt paa Grund af Taagen.

Jeg antager, at man fra dette glimrende Oversigtssted maa kunne see omtrent et halvt Hundrede af de Steder, paa hvilke der nu findes Nordboruiner i Julianehaabs Distrikt.

Efterat jeg fra Klokken 1 $\frac{1}{2}$ til 4 havde været beskæftiget med Tegning, maatte vi skynde os at begynde Nedstigningen, da Taagen tiltog i Dalene ved Foden. Vi steg nu lige ned fra den nordligste Top, først ad en meget stejl Fjældvæg, derefter over frossen Is, hvor vi maatte hugge Fodtrin med vore Alpe-stokke, og endelig i skraa Retning ned mod Igaliko-Fjorden.

Denne Nedstigning i den løse, nedrullende Klippemasse var næsten mere besværlig end Opstigningen. Jeg kom da ogsaa først Klokken 10 om Formiddagen tilbage til vor Teltplads ved Tunugdliarfik efter 15 Timers Fraværelse.

Samme Aften gik jeg med Konebaaden til Kagsiarsuk ved Tunugdliarfik, hvor vi ankom ved Midnatstid. Næste Dag gik jeg over Bjærgene til Tingimiut (Ruingruppe 2) ved Tasiusak, hvor mine Folk jo alt vare ankomne og havde begyndt at rydde den Ruin, som jeg havde anvist til Udgravning. Det var Løbe-Nr. VI paa Holms Plan over Tingimiut i «Meddelelser om Grønland»; den samme som er gjengiven baade af Nordenskiöld og Steenstrup.

I Dagene fra 20. til 31. Juli gravedes nu i denne og de øvrige Ruiner ved Tingimiut. Resultatet var, at jeg, her som andensteds, maatte erkjende en slaaende Lighed mellem de grønlandske Gaarde og de tilsvarende fra gammel Tid paa Island.

Ruin VI viste sig nemlig fuldstændig at ligne Type Nr. 3, som omtales i Valtýr Guðmundssons Bog: «Privatboligen paa Island i Sagatiden». De tæt sammenstilte Beboelseshuse laa

i tre Rækker bag hverandre, grupperede til begge Sider om en Gang. At Grundplanen af Arkitekt Groth, der ledsagede Kapt. Holm i 1880, har kunnet gjengives, som sket er, kan jeg godt forstaa, thi det er efter mit Skjøn næsten umuligt at aftegne de Ruiner, som ere Rester af Bolig, korrekt uden en omfattende Gravning.

Der fandtes ved Tingimiut blandt den store Mængde Ruiner kun denne ene Bolig; jeg opfattede derfor denne Ruingruppe som een eneste Gaard. Medens Udgravningen stod paa, gjorde jeg Udflugter tilfods i Egnen om Tasiusak; det lykkedes mig paa disse at finde endnu to Gaarde og nogle Sæterhytter ligesom nogle Ruiner paa Øer.

Flere af Ruingrupperne om Tasiusak vare udmærket vel bevarede og forholdsvis lette at faa Klarhed over, saa Expeditionen fik et godt Udbytte i den halve Snes Dage, vi laa ved dette Sted. Særlig typisk var en Ruingruppe (Nr. 1), som ligger tæt Sønden for Tingimiut, ligeledes ved Tasiusak. Jeg kunde have ønsket at udstrække Udgravningerne til nogle flere af Boligerne i de af Kapt. Holm og mig besøgte Ruingrupper mellem Sermilik og Tunugdliarfik, men Tiden var fremskreden, og jeg maatte være forberedt paa endnu kun at have en Maanedstid til Afslutning af mine Undersøgelser; tilmed var Provianteringen over Land fra Kagsiarsuk besværlig og kostbar, da alt jo maatte bæres paa Menneskeryg. Jeg besluttede mig derfor til at gaa ind i Igaliko-Fjorden for der at anvende Resten af den Tid, jeg kunde paaregne, inden «Hvalfisken» vilde komme til Julianehaab for at tage Expeditionen med hjem.

Forinden jeg imidlertid forlod Tunugdliarfik-Fjorden, afsluttede jeg Beskrivelsen af samtlige derværende Ruiner paa en Dags Rejse rundt Fjordens Nordende, paa hvilken jeg besøgte 7 Ruingrupper, der for største Delen ikke tidligere vare beskrevne. Derefter gik jeg sydpaa — efter at have efterladt Sergent Jørgensen ved Igaliko, hvor han skulde tegne

— for i Julianehaab at aflevere vore Samlinger og Fund samt for at hente ny Proviant til Turen i Igaliko-Fjorden.

Den 4. August naaedes Julianehaab, efter at vi paa Øen Tugtutok havde undersøgt to Ruingrupper af Gaarde, der ikke tidligere vare beskrevne, og d. 6. gik vi lige til Igaliko.

At den saakaldte Ruin «Brattahlid» ikke er en Bolig, som tidligere er antaget, er saa vel antydet af Nordenskiöld som af Holm (Holm og Garde: Konebaadsexpeditionen, S. 21). Det var ogsaa strax mig indlysende, at denne Ruin, som jo skulde være Erik den Rødes Bolig, aldeles ikke lignede en Bolig, idet disse andetsteds overalt vare opførte af Jord og Sten, paa noget lignende Maade som Grønlænderhusene nu til Dags, medens denne Bygning var opført af Sten alene, uden Tætning af Jord. Da tilmed mange andre Forhold tydede paa, at det kun var et Udhus, som de kjendes fra mange andre Steder, besluttede jeg at lede efter den rigtige Bolig. Det lykkedes mig uden Vanskelighed at finde den. Den Ruin, der saaledes blev udgraven, har Løbe-Nr. V paa Kapt. Holms Kaart over Igaliko, «Meddelelser om Grønland» VI, Plan XXVI.

Indtil den 12. August blev jeg ved Igaliko, hvorfra jeg gjorde Udflugter til mange ikke før beskrevne Ruingrupper, saavel i Bugten som paa Tangen. Endvidere besøgte en Hule i Klippevæggen paa Iliortafik, som Dr. Steenstrup har fundet, og som han mener mulig har været beboet af Thormod Kolbruneskjald. Endelig foretoges Gravninger i flere andre Ruiner ved Igaliko, ligesom Kirkeruinen opmaaltes, da der har været rejst Tvivl om, hvorvidt den tidligere har været rigtig opfattet. Da Arbejdet imidlertid slæbte sig langsomt frem, tildels fordi Grønlænderne gik paa Fangst, tog jeg d. 12. August til Kag-siarsuk ved Igaliko-Fjordens østre Arm, for senere i et Par Dage at besøge Igaliko for at slutte Undersøgelserne. Paa Vejen hen og hjem havde jeg beset flere Ruingrupper i Igaliko-Fjordens inderste Del.

Instruxen paalagde mig, som anført, at foretage en Ud-

gravning af Kirkegaarden ved Kagsiarsuk i Igaliko-Fjorden. Ved Betragtning af Ruinerne paa dette Sted kom jeg til det Resultat, at der var et ualmindeligt stort Komplex, som sikkert maatte være Bolig, nemlig det af Kaptajn Holm ved hans Udgravning Øst for Kirken berørte, hvilket var dækket af Marehalmstuer. Da jeg tilmed lige Nord herfor fandt Kjøkkenmøddinger i stor Udstrækning, var jeg paa det Rene med, at en Udgravning var meget ønskelig, især fordi Stedet jo længe har været tydet som det gamle Bispesæde Garðar.

Forinden gjorde jeg over Land en Udflugt til Egnen ned mod Agdluitsok-Fjorden for at lede efter nye Ruingrupper. Den 14., 15. og 16. August foretog jeg saaledes ledsaget af to Grønlændere, hvoraf den ene var den samme Kasper fra Julianehaab, som havde ledsaget Kaptajn Holm paa hans Ture fra Kagsiarsuk, samt en grønlandsk Pige, en Udflugt i denne overordentlig skønne Egn. Vi medtog ingen Telte, men derimod Spader, og sov om Natten under aaben Himmel. De første to Dage plagedes vi meget af Varme og Myg og den sidste Dag af Taage og Regn. Det lykkedes mig paa denne Tour at finde 4 aldrig omtalte Ruingrupper af større Gaarde, ligesom jeg besøgte de af Kapt. Holm undersøgte Ruingrupper 2¹/₂ Kvartmil Syd for Kagsiarsuk og ved Amitsuarsuk-Søens Nordende. Overalt fandt jeg med Lethed Rede i Boligforholdet, men jeg maatte erkjende, at Vanskelighederne ved at føre en tilstrækkelig stor Arbejdsstyrke ind i Landet samt dens ikke lette Proviantering vilde gøre det meget tvivlsomt, om jeg kunde naa en Afslutning, inden jeg kunde blive kaldt hjem ved Efterretning om «Hvalfiskens» Ankomst; tilmed var det paa dette Tidspunkt ikke gjørligt at faae Mandskab nok, da Igalikofolkene just nu vare beskjæftigede med at samle Hø, ligesom der fra Julianehaab kun kunde faaes et ringe Antal Arbejdere. Endelig viste den i Instruxen paapegede Ruingruppe 2¹/₂ Kvartmil Syd for Kagsiarsuk sig saa overgroet, at jeg ikke kunde finde nogen Bolig. Jeg maatte derfor opgive mine Planer om større Udgravninger her.

Derimod gravede min Expedition nu i Ruinerne ved Kagsiarsuk lige til d. 17. September. Foruden min egen Konebaadsbesætning havde jeg af og til nogle Folk fra Julianehaab og Igaliko, saaledes at Arbejdsstyrken vexlede fra en halv Snes til femten Personer pr. Dag.

Ikke blot udgravede vi det store Boligkomplex Øst for Kirken, men ogsaa de foran det liggende righoldige Askemøddinger, der gav et godt zoologisk Udbytte, endelig foretoges Gravninger paa Kirkegaarden, og der indsamledes en Del Kranier.

Skulde imidlertid Kagsiarsuk være Garðar, maatte jeg antage, at der i Nærheden skulde findes Rester af de Teltboder, som Nordboerne bevislig havde indrettet, naar Thinget holdtes. Jeg fandt tæt ved Elvmundingen, paa dennes østre Side, en Bakke, der var oversaaet med langagtige, firkantede Fordybninger. Disse ere de eneste Levninger, jeg har truffet, som kunne tydes som Thingboder, men om de virkelig ere det, maa senere Udgravninger godtgjøre. Af særlig Interesse vare ogsaa flere indhegnede Pletter tæt ved Elvmundingen, som mulig ere Haver. Saa længe disse Undersøgelser stod paa, kunde jeg ikke fjerne mig fra Kagsiarsuk, men jeg fandt dog om Søndagen Lejlighed til at foretage Undersøgelser i Omegnen. Saaledes fandt jeg paa en Vandring Syd for Kagsiarsuk ved Søerne dersteds tre nye Ruingrupper af Gaarde. Overalt var her Overensstemmelsen med de islandske Gaarde øjensynlig.

Kolonibestyrer Brummerstedt i Julianehaab, der stadig med den yderste Velvillie støttede Expeditionen ved Raad og Daad, for hvilket jeg ikke noksom kan være taknemlig, havde i Begyndelsen af September underrettet mig om, at «Hvalfisken» sandsynligvis vilde komme meget sent iaar, om den overhovedet kom til Julianehaab, hvorfor han mente, at jeg burde gjøre Regning paa eventuelt at gaa hjem over Ivigtut. Jeg skrev da til Bestyreren for Bruddet, Hr. Schmidt, med Anmodning om, hvis det skulde stille sig saa uheldigt, at min Expedition ikke kunde komme hjem med «Hvalfisken», da at tillade mig at gaa

hjem over Ivigtut med et af Selskabets Skibe. Dette indrømmede han med stor Velvillie.

Da der endnu den 8. September intet var hørt om «Hvalfiskens» Ankomst i Farvandene ved Julianehaab, sendte jeg Fisker Otto Hansen med den halve Bagage til Ivigtut for at lade ham gaa hjem med «Thetis», der skulde afgaa d. 15. September, medens jeg selv med Resten af Expeditionen paa-tænkte at gaa hjem med «Fox II» midt i Oktober.

Da jeg altsaa nu kunde udstrække mine Undersøgelser længere end oprindelig paaregnet, henvendte jeg mig til Premierløjtnant, Greve Moltkes Expedition med Anmodning om Assistance.

Efter at mine Detailundersøgelser nemlig havde løst Spørgsmaalet om Nordboruinernes Karakter, idet jeg var bleven sat istand til at udsondre Bolig, Stalde, Provianthuse o. s. v. i Ruingrupperne, og da det endvidere paa Grund af den fremrykkede Aarstid ikke kunde paaregnes, at man ret længe endnu vilde kunne grave i Jorden, mente jeg at burde anvende Resten af Tiden til at faae seet og beskrevet flere af de Ruingrupper i Julianehaabs Distrikt, som endnu slet ikke vare undersøgte, hverken af Kapt. Holms Expedition eller min. Hovedsagelig manglede Oplysninger fra Agdluitsok- og Unartok-Fjorden samt fra nogle Ruiner i Egnen Vest for Julianehaab. Men netop i de nævnte Fjorde, mente jeg, fandtes Ruiner, som vare af særlig Interesse for Identificeringen af Stederne; det gjaldt særlig at finde Gaarden «Foss» og en Kirkeruin i det Inderste af Sioralik-Fjorden, samt at foretage en fornyet Undersøgelse af de varme Kilder paa Unartok-Øen.

Man gik ind paa mit Forslag, og ved D'Hrr. daværende Secondløjtnant, nuværende Premierløjtnant, Frode Petersens og cand. polyt. Axel Jessens velvillige og værdifulde Assistance lykkedes det mig inden Afslutningen af dette Aars Undersøgelser at faa beskrevet en stor Del af de resterende Ruiner.

Efterat D'Hrr. i et Par Dage havde været hos mig i Kagsiarsuk

for at deltage i Gravningerne der, samt for at vi kunde konferere om de paatænkte Undersøgelser, besøgte Secondløjtnant Petersen fra 10. til 20. September Ruingrupperne i Agdluitsok-Fjorden og Omegn, medens Cand. Jessen fra Julianehaab i de samme Dage besøgte Ruinerne Vest for Kolonien. Ved disse Undersøgelser kunde de i Praxis erkjende Rigtigheden af min Opfattelse af Ruingrupperne som Gaarde, hvor Beboelsesrum, Stalde, Folde m. m. forholdsvis let lade sig adskille. Løjtnant Petersen godtgjorde bl. a., at den formodede Kirkeruin kun var en Fold.

Efterat jeg var bleven underrettet om, at «Hvalfisken» endelig var under Opsejling til Julianehaab, afsluttede jeg d. 17. September Udgravningerne og gik til Kolonien, hvor jeg ankom d. 20. Aften just som «Hvalfisken» blev bugseret ind af talrige Konebaade. Undervejs havde jeg besøgt forskellige Ruingrupper ved Igaliko-Fjorden og paa nogle Øer i Søerne Nord for Ekaluit, hvilke omtales i «G. hist. M.» men senere forgæves have været eftersøgte.

Ved Ankomsten til Julianehaab foreslog Premierløjtnant Moltke mig, at jeg næste Dag skulde gaa med ham og hans Ledsagere ind i Sermilik-Fjorden, hvor de agtede at foretage nogle afsluttende Maalinger ved Bræen. Jeg kunde da mulig faa Lejlighed til at besøge nogle Ruingrupper, som hidtil ikke vare beskrevne. Jeg tog med Glæde mod Tilbudet, og i Træbaad foretog vi da fra den 21. til den 27. Septbr. denne Fjordrejse.

Efter ved Julianehaab at have ordnet Indpakningen og Godsets Indladning i «Hvalfisken», Kaptajn B. Rickmers, samt taget Afsked med min Konebaadsbesætning, der skjønt afmønstret for flere Dage siden, dog endnu opholdt sig ved Kolonien, gik Expeditionen d. 29. Aften ombord i «Hvalfisken», der næste Morgen bugseredes ud til Alangormiut paa Akia-Øens Sydende. D. 30. bugseredes vi et Stykke videre ud i Strædet, hvorefter vi, hjulpe af en frisk Kuling, strøg hjem efter.

Det vil sees af foranførte Oversigt over Expeditionens Virksomhed, at denne omfattede Ruingrupper, beliggende i Nordre-Sermilik-, Tungdliarfik-, Igaliko- og Agdluitsok-Fjordene. Hovedmængden af Ruinerne ligge inderst i disse Fjorde, fornemmelig ved Vandet, men dog ogsaa inde i Landet, saaledes som det f. Ex. er Tilfældet i de bølgeformede vandfyldte og græsrigge Egne mellem Tunugdliarfik- og Sermilik-Fjorden og mellem Igaliko- og Agdluitsok-Fjorden. Man kan sige, at omtrent paa hvert Sted, hvor der har været Mulighed for en Gaards Anlæg, ligger der virkelig ogsaa en saadan.

Medens der findes god Græsning ved mange af Ruinerne, forbauses man ved andre Steder at se, hvor ringe Plantevæksten er der. Et enkelt Sted, som ved Ekaluit i Sermilik, findes slet intet Græs, men der er heller intet Muldrag, thi Husene ere byggede paa bar Klippebund. Imidlertid findes der her som andetsteds ved Ruingrupperne, naar man kommer lidt op ad Fjældene, paa Afsatser og Klippeskraaninger forholdsvis rigeholdige Græsgange. Muldragets Tykkelse er næsten overalt saa ringe, at der ingen Grund er til at antage, at Vegetationen i Nordboernes Tid har været frodigere og Klimaet mildere, end nu.

I Lighed med, hvad der efter Cand. Jessens Sigende er Tilfældet i det Indre af andre Fjorde i Sydgrønland, viser Vegetationen, og da særlig Pilekrattene, stærke Spor af Sydøstföhnens Virkninger. Buske paa aabne og udsatte Steder lægge sig for Vinden og voxe stærkest og frodigst mod Vest eller Nordvest; medens de mod Sydøst ere lave, trykkede eller helt afsvedne og døde. I Læ af store Sten rejse Buskene sig og strække sig herfra ud som en Snedrive, der bliver lavere og lavere. Hvor Sydøstvinden ikke virker stadig i samme Retning, men staaer i Pust ud af Dalene, som f. Ex. ved Kagsiarsuk i Igaliko-Fjorden, ere disse Forhold ikke tydelige. Det er dog ikke blot paa Vegetationen, at Sydøstvindens Virkninger spores; men hvor den er ualmindelig intensiv, faaer den tillige Betydning for Is-

forholdene i vedkommende Fjord. Ved Kangerdluak i Sermilik driver Føhnen saaledes, efter Grønlændernes Sigende, Isfjældene ud af Bugten, ja det hænder endog ofte, at den bryder den nydannede Tyndis op, hvorved der paa dette Sted i den ellers næsten til Stadighed isfyldte Fjord holdes aabent Vande i længere Tid end andet Steds i Fjorden.

Sydøstvindens Virkninger ere stærkest i Bunden af Fjordene og tabe sig mere og mere udad mod Mundingerne. I Skjær-gaardene og paa de ydre Øer kan den ikke paavises; derimod spiller Nordenvinden her den samme Rolle og trykker Vegetationen mod Syd.

Foruden Føhnen blæse andre, men mere regelmæssige Vinde i Fjordene; ind ad om Dagen og ud ad om Natten; men de have ingen synlig Indflydelse paa Plantevæksten. Nordbo-gaardenes Beliggenhed har selvfølgelig fornemmelig været afhængig af, hvorvidt der paa Stedet eller i Nærheden fandtes Græs og Foder i tilstrækkelig Mængde til Kreaturerne, ligesom det aabenbart ogsaa har spillet en meget væsentlig Rolle, hvorvidt der har kunnet skaffes nogenlunde let Forbindelse med Omverdenen.

I denne Henseende har, som antydet, Vindenes Skarphed — hvilken maa antages at have været den samme i Nordboernes Tid som nu — jo indirekte spillet en væsentlig Rolle; derimod synes der ved de enkelte Huses Beliggenhed paa Gaardene ikke at være taget videre Hensyn til at skaffe Læ for Føhnen. Det forholdsvist indskrænkede Fladerum, som der i de fleste Tilfælde har været til Raadighed ved Foden af Fjældene, har været en Hindring for en slig Hensyntagen. Derimod har man sikkerlig ved de Huses Indretning, som vare bestemte til Beboelse eller til Stalde, maattet lægge megen Vægt paa at modarbejde Blæstens og Kuldens Virkninger ved en omhyggelig Tætning af Murene.

Det Bygningsmateriale, som Nordboerne have haft til deres Raadighed i Grønland, bestaaer fornemmelig af Sten. I Alminde-

lighed synes disse ikke at have været kløvede til Brug, — det er de naturlige, større og mindre Stenblokke, som have været anvendte og som maatte udsøges til det bestemte Brug, der var for dem. Hvor der nu i Nærheden af Ruinerne har været Stenarter, som ved Nedstyrting og Forvitring kløvede i nogenlunde skarpe og plane Flader, har det været forholdsvis let at udsøge de Sten, som der var Brug for. I de Egne, hvor den røde Sandsten findes, har det været muligt endog at bygge Mure med nogenlunde vandrette Fuger, ligesom der f. Ex. ved Ekaluit i Sermilik, hvor der findes Granit, som kløver i skarpe Flader, har været udmærket Bygningsmateriale. Paa Steder, hvor slige Stenarter ikke findes, har man maattet nøjes med mindre godt Materiale, som ikke kunde give den samme Stabilitet.

De fleste Ruiner ere imidlertid ikke byggede af Sten alene, men som Tætning mellem disse har været anvendt Jordtørv, Græstørv eller Ler paa lignende Maade som i de nuværende grønlandske Huse, hvor der findes Lag afvekslende af Sten og Græstørv. Ja i mange Tilfælde synes der at have været anvendt Mure overvejende af Tørv¹⁾. I Tidernes Løb er Græstørv,

¹⁾ Kolonibestyrer I. N. Møller ved Holstensborg har i sin Tid til Oldskriftselskabet indgivet «Bemærkninger om de gamle Nordboers Arkitektur i Grønland», som forelagdes i Selskabets Møde 29. Januar 1846 (cfr. Antiqu. Tidsskrift 1843—45, Pag. 200—201). De ere baserede paa Jagttagelser i Nordgrønland fra 1839—41. Han siger, at de fleste grønlandske Huse her, ikke som i Syden vare opmurede af Jordtørv og Sten; men, paa Grundlaget nær, næsten af Tørv alene. Dette skete, fordi Husene, naar der ikke sattes Sten i Murene, bleve meget lettere at holde varme, eftersom Stenene vare stærke Kuldeledere. «Bemærkes det derhos, at Islænderne have opført hele Pakhuse med Mure af Jordtørv, ja ogsaa tildels deres Vaaningshuse paa denne Maade, bliver det højest rimeligt, at de første Nybyggere i Grønland have bygget deres Huse paa deres Fædres Vis og blot benyttet Stene til Grundlaget for Tørvmuren, for at beskytte disse Mure for Fugtighed forneden. I denne Mening maa man ydermere bestyrkes, naar man betragter de i Grønland værende Rudera af Europæernes Boliger, i hvilke man sjældent, maaske aldrig, finder Mure af flere Alens Højde, heller ikke Spor af løse Stene ved eller i Nærheden af Tomterne, som kunne antages at have i sin Tid tjent til det øvre Murværk, og endelig kan der ikke tænkes nogen rimelig Grund

Jorden eller Leret imidlertid smuldret bort, og Stenene ere blevne tilbage. Eftersom disse nu have haft en mer eller mindre udpræget Kvaderform, eller Anvendelsen af den omtalte Tætning har været større eller mindre, har Muren vist sig mere eller mindre solid.

Jo mere Tætning og jo mindre Kvaderform, desto mere sammenfaldne ere nu Ruinerne.

I et Land som Grønland, hvor Kuldens og Blæstens Virkninger ere saa følelige og hvor der væsentlig intet andet Bygningsmateriale findes, naar undtages lidt Drivtømmer og Birketræ, maatte Anvendelsen af Stenmure med Tætning have sine store Fordele, særlig i Beboelseshuse og Stalde til Faar, Geder og Heste, hvor det gjaldt om at skaffe lune Rum. I mindre Grad maatte Nødvendigheden af sligt Tættmiddel kunne ventes at fremtræde i Huse, der vare bestemte til Opbevaringssted for Forraad, Levnetsmidler og Hø til Kvæget eller til Vinterforraad, Spæk, Fisk, Huder, Skind o. s. v.

Mellem Ruinerne i hver Gruppe findes da ogsaa Størsteparten at have været opførte paa førstnævnte Maade, hvorfor de ere meget sammenfaldne; medens et færre Antal Huse enten slet ikke have haft nogen Tætning mellem Stenene, eller i alle Tilfælde i saa ringe Mængde, at det nu vanskelig lader sig erkjende. Den sidstnævnte Art Huse er den bedst bevarede og den, der først falder i Øjnene, naar man kommer til en Ruin-gruppe.

Foruden Huse findes en Del Indhegninger, som oftest opførte af Sten alene; disse have forlængst været anerkjendte som Kvægfolde. Endelig træffes nogle Gjærder opførte af Jord eller

---

til at Ødelæggerne eller andre skulde have bortført Stenene.» «Forholder det sig saaledes, at Murene af de gamle Nordboers Boliger i Grønland have for største Delen bestaaet af Tørv, bliver det let forklarligt at disse ved Ødelæggelse kunne være opbrændte eller ved Ælde forvitrede og ved Storme henvejrede uden andet Spor end det, Grundstenene ofte kun ufuldkomment antyde».

af Jord og Sten. Disse ere i Reglen paa Grund af deres Retning lette at paaavise. Derimod træffes ofte lave Mure eller Gjærder, med firkantet Grundrids, opførte af Jord og Sten, om hvilke det ikke er let, for ikke at sige umuligt, nu at afgjøre, om de ere Rester af sammenstyrtede Huse eller kun Indhegninger til Husdyr eller til Hø. I de fleste Tilfælde ligge de umiddelbart op til Huse, der maa antages at have været Stalde.

Ved Betragtningen af de enkelte Ruiner, om hvilke man kan vide, at de have været dækkede af Tag, er det paafaldende, at de enkelte Rums eller Huses Bredde er saa ringe — højst en 13—15 Fod (indvendigt Maal). Det er sikkerlig Hensynet til Vanskeligheden ved at skaffe tilstrækkeligt langt Tømmer, som her har været bestemmende, thi fraseet en Del Drivtømmer, som kommer til Landet, frembringer dette kun ganske lidt Træ, som kunde bruges, og om Indførsel i stor Stil af Tagmateriale kan der, i alle Tilfælde i Koloniens seneste Periode, næppe have været Tale.

Hjembragte Træprøver fra Huse, hvilke velvilligst ere blevne bestemte af D'hr. Lektor, Dr. phil. Røstrup og Professor, Dr. phil. E. Warming, vise, at der har været brugt Birk, formentlig fra Landet selv, og Naaetræ, af hvilket en Del sikkert er Fyr, andet maaske Gran, hvoraf noget muligvis er indført.

Vi skulle nu betragte de enkelte Ruingrupper i de nævnte fire Fjorde. Idet der henvises til hosfølgende Oversigtskort (Tavle XIX), paa hvilket Ruinerne have Løbe-Numre, til hvilke der henvises i Texten, skal jeg gjøre opmærksom paa, at Kaptajn Holms »Beskrivelse af Ruiner i Julianehaabs Distrikt, der ere undersøgte i Aaret 1880»¹⁾ med tilhørende Kaart og Planer ofte er nødvendig ved Læsningen af denne Beretning, som jo indeholder Resultater, der skulle fuldstændiggjøre dem, som Holm kom til ved sine indledende Undersøgelser i 1880. Jeg har i denne Beskrivelse medtaget alle de Ruiner, som man veed findes i de

¹⁾ »Meddelelser om Grønland» VI.

nævnte Fjorde. De ere nu alle besøgte, enten af Holms eller af min Expedition. Naar jeg enten slet ikke har seet Ruiner eller i det hele ingen Bemærkninger har, som kunne fuldstændiggjøre den tidligere Beskrivelse af dem, henviser jeg simpelthen til Holms Beretning. Paa denne Maade ville fremtidige Forskere ved at benytte vore Afhandlinger i Forening have en samlet Beskrivelse af alle kjendte Ruingrupper i de omhandlede Fjorde.

Da min Opgave jo var Detailundersøgelser, kunde jeg kun lejlighedsvis give mig af med Beskrivelse af de Ruingrupper, hvor der ikke foretoges Gravninger. Jeg er mig derfor bevidst, at der kan være forskellige Mangler baade ved Ruinernes Beskrivelse og deres Aftegning.

I Hovedsagen tør jeg dog indestaa for Paalideligheden af de givne Beskrivelser, Croquier og Tegninger m. m. Kun enkelte Terrainkaart ere maalte med Sextant. Pluraliteten ere frembragte ved simpel Croquering (Afskridtning og Afstandsbedømmelse). Derimod ere alle de enkelte Ruiner, hvis Maal angives i Fod, nøjagtige, ligesom deres indbyrdes Beliggenhed i Forhold til hverandre er rigtig; der kan dog være mindre væsentlige Fejl ved Afstandene i Terrainet. I det hele og store give Croquierne dog Ruinernes Beliggenhed i Forhold til Omgivelserne, saaledes at det vil være let for senere Forskere at finde dem.

Nordre-Sermilik Fjord¹⁾.

I denne Fjord skal, efter Grønlandernes Sigende, Fjordisen og sammen med den Kalvisen gaa temmelig tidlig bort, ofte

---

¹⁾ Se iøvrigt angaaende Fjorden i Moltkes og Jessens Undersøgelser. Pag. 93 og flg.

allerede i April Maaned. Den stærke Strøm driver Isen ud, og i en fjorten Dages Tid er der ingen videre Ishindringer i Fjorden, ja der er endog saa aabent Vande, at Konebaade fra Narsak regelmæssig hvert Aar ved samme Tid gaa op til Tasiusak, for at Besætningerne kunne samle Brændsel og fange Sælhundede. Efter dette Tidspunkt er Kalvisen fra de store Bræer inderst i Fjorden til Stede i stor Mængde og driver ud i Strømme. Der høres i denne Tid en voldsom Bragen fra Bræerne. Saaledes varer det ved til September Maaned, da Kalvisen fryser sammen ved Bræerne, medens al den løse Kalvis driver ud. Der er da aabent Vande i Fjorden i en Maanedstid, indtil Fjordisen lægger sig. Der kommer sjældent Drivis ind i Fjorden, den stærke Strøm holder den ude.

Sermilik-Fjorden er saaledes næsten hele Aaret fyldt med Is, hvorfor Adgangen ad Søvejen til de derværende Nordbo-gaarde i gamle Dage som nu maa have været yderst vanskelig om Sommeren. Om Vinteren derimod kunde selvfølgelig Sam-færdsele ske over Isen. Dog har den omtalte uheldige Om-stændighed sikkerlig for en Del været afhjulpet ved den For-bindelse over Land, som i de fleste Tilfælde har kunnet finde Sted.

I den nordligste Ende af Fjorden fra Tasiusak og til de store Bræer findes ingen Ruiner. Kysterne ere for stejle og ikke egnede til Bebyggelse.

Derimod egner Terrainet omkring Bugterne Tasiusak, Tasiusarsuk og Kangerdluak sig ypperligt til Beboelse, og her findes da ogsaa ialt 6 Gaarde (Ruingrupperne 1. 2. 3. 4. 6. og 7). Baade Sommer og Vinter har der fra disse været bekvem Forbindelse over Land til Gaardene ved Tunugdliarfik-Fjorden. Fra de nordligste Gaarde ved Tasiusak (Gruppe 3 og 4) har der gennem den lange Dal, som gaaer tværs over Landet forbi fire Grupper (34—38) til Kordlortok (Gr. 33) ved Tunugdliarfik været en udmærket Vej. Om Vinteren er der, efter Grøn-

lændernes Sigende, næsten ingen Sne i denne Dal, thi Sneen holdes borte af den stærke Blæst.

Endvidere har der fra de sydligste Gaarde ved Tasiusak (Gr. 1 og 2) samt fra Gaarden ved Tasiusarsuk (Gr. 6) været bekvem Adgang til Kagsiarsuk (Gr. 29) gennem Dale og over lave Fjælde. Talrige Varder i Rækker fra Øst til Vest bevise Rigtigheden af denne Opfattelse. Endelig gaaer fra Kangerdluak, hvor der findes en Gaard (Gr. 7), en Lavning tværs over Land til Gaardene ved Isomiut (Gr. 24) og Sidlisit (23). Ligeledes her holder Blæsten Dalen fri for Sne om Vinteren.

Hele Sermilik-Fjordens Østside fra Kangerdluak og Syd efter er overmaade stejl og har vistnok aldrig været beboet.

Paa Fjordens Vestside findes Ruiner af to Gaarde i Bugten ved Ekaluit (Gr. 9 og 10).

Disse have med Hensyn til Forbindelse med Omverdenen været uheldigt stillede, thi den største Del af Sommeren blokerer Isen Adgangen til dem, og over Land langs Kysten er en lang og besværlig Vej til de to sydligere Gaarde tæt Nord for Kangerdluarsuk (Gr. 11 og 12).

I denne Bugt, der om Sommeren næsten er isfri, ligger en Ruingruppe (13), inderst ved den midterste Bræ, forøvrigt ere Kysterne her ubeboelige. Endelig findes endnu en Ruingruppe (14) ved Narsaksuak, Syd for Kangerdluarsuk. Til alle de sidstnævnte Ruingrupper er Adgangen ikke vanskelig.

Medens Fjorden saaledes i Nordboernes Tid sees at have været beboet i stor Udstrækning, er Forholdet det modsatte nu til Dags. Der findes nemlig for Tiden kun et eneste til Stadighed beboet Sted: Niakornak, ved den søndre Side af Indløbet til Kangerdluarsuk.

I 1894 var der 28 Beboere i 6 Huse med 7 Kajakker og 1 Konebaad.

For en 7 à 8 Aar siden var der endnu Grønlænderbopladser ved Igdlomiut og Kangatsiak længere Nord paa; men da flere

af Fangerne druknede i Kajak, flyttede de Efterlevende til Niakornak.

Skjønt Sermilik-Fjorden saaledes næsten ikke er beboet, er der dog til Stadighed en livlig Færdsel af Fangere og Folk fra Bopladserne i Nabofjordene. I Tasiusak og Kangerdluak yngle Sælerne i Maj Maaned, og i den øvrige Del af Fjorden er der, paa Grund af den megen Is, til hvilken Sælerne holde sig, bedre Sælhundefangst end i Nabofjordene. Om Sommeren gaa f. Ex. Jægerne fra Igaliko i deres Kajakker tværs over Tunugdliarfik-Fjorden for at jage i Egnene ved Tasiusak, og om Vinteren drage de paa Ski den samme Vej for at fange Sæler paa Isen i Bugterne fra Sermilik ved de Aandehuller, som Dyrene holde aabne.

Fangerne fra andre Bopladser komme ogsaa til det Indre af Sermilik. I det hele taget er der en livlig Trafik ved Tasiusak, hvor vedkommende Forstanderskab derfor har anlagt en Hytte, til Brug for de Jægere, som komme langvejs fra, og som maa overnatte der.

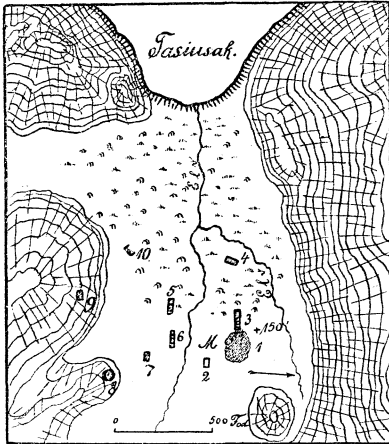
Det er imidlertid ikke blot for Jagtens og Fangstens Skyld, at Fjordens Indre befærdes. Ovenfor have vi seet, at Konebaade endog vove sig derind for at hente Brændsel. Hertil kommer endelig, at naar Laxen i Juli gaaer op i Elvene, søge Grønlænderne did for at fange den. Endog de store Elve ved Ekaluit besøges af Folkene fra Niakornak, dog ikke før end i September Maaned, efter at de have været paa Fangst og Fiske i Skjærgaardene ved Kysten.

Tasiusak, den store Bugt i det Indre af Sermilik-Fjorden, bestaaer af en større, ydre og en mindre, indre Del, ved hvilke der ligger Ruiner af fire Gaarde foruden en enkelt isoleret Tomt (Ruingrupperne 1. 2. 3. 4. og 5.).

I «Grønlands historiske Mindesmærker» omtales fire Ruin-grupper: Isarok, Tingimiut, Kakkaitiak og Tessiursarsuk

(o: Tasiusarsuk), der angives at ligge norden for hverandre i den angivne Orden. Her er aabenbart sket en Fejltagelse; thi af Ruingrupperne ligge alle de tre sidstnævnte sønden for Isarok, saaledes som Kaptajn Holm allerede har paavist det for en enkelts Vedkommende. Da Grønlændernes Navnebetegnelser for Ruingrupperne Syd for Isarok ere noget vaklende, idet f. Ex. nogle kalde Ruingruppe 2 for Tingimiut, medens andre dermed betegne Ruingruppe 3, har jeg anseet det for rettest kun at holde mig til Betegnelse ved Løbenumre for disse Grupper Vedkommende.

Ruingruppe I.

Ruingruppe 1, inderst i Tasiusak, ved en lille Vig, c. 400 Alen fra Stranden og c. 150 Fod over Havfladen paa begge Siderne af et lille Vandløb. Lige Nord for Ruinerne hæver sig en stejl Fjældvæg, der er bedækket med tæt Pilekrat, ligesom der paa Afsatserne findes godt Græs. Mod Øst er der gennem Lavningerne og over Fjældene, hvor der ligeledes findes Græs, Over-

gang til Kagsiarsuk. I sydlig Retning gaer en c. 2000 Alen lang Dal ned til Tasiusarsuk-Bugten. I Dalbunden er Vegetationen tarvelig. Den bestaaer af Mos, krybende Birk, Bøller og lidt tyndt Græs. Muldlagets Tykkelse er fra en til tre Tommer; derunder findes rødt Grus og Sand. Medens der ud for Ruingruppen ved selve Tasiusak er temmelig dybt Vand, som vilde kunne tillade mindre Fartøjer at lande, er Landing for Enden af den lange Dal ved Tasiusarsuk-Bugten meget vanskelig paa

den flade Strand, hvor en Elv, der kommer fra Øst, har sit Udløb.

Jordsmonnet omkring de enkelte Ruiner og mellem disse og Tasiusak er sumpet og dækket af et tæt Pilekrat, gennem hvilket et lille Vandløb med sine Tilløb forgrener sig. Selve Ruinerne ligge dog tørt paa begge Sider af Vandløbet. De danne aabenbart en lille Gaard, der er typisk og som derfor kan tjene som Rettesnor ved Tydningen af andre af de Ruin-grupper, som nedenfor skulle beskrives.

Idet der iøvrigt henvises til hosstaaende Kaart og Tegninger, skal jeg her gjøre Rede for denne min Opfattelse gennem Beskrivelsen af de 10 Ruiner, som danne Gaarden:

Nord for Vandløbet findes fire Ruiner (1 til 4).

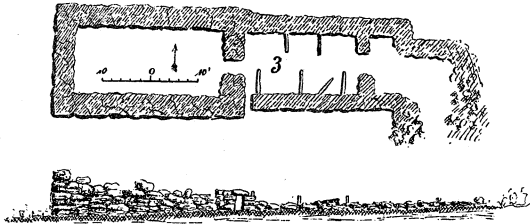
Nr. 1 er en Tomt paa henved 100 Fods Længde¹⁾ i Øst-Vest og med en Bredde, der er noget mindre. Den er meget sammenfalden og overgroet, saa Grundrids kunde ikke tegnes. Murene have aabenbart været byggede af Stene med rigelig Tætning af Græstørv, hvorfor de ere meget sammenfaldne. Bygningen, hvis Længderetning er parallel med Vandløbets, har sikkert indesluttet flere firkantede Rum, som det synes i Rækker bag hverandre. Denne Bygning har efter al Sandsynlighed været Bolig, thi umiddelbart sønden for den fandtes en Kjøkkenmødding (*M*), hvis Overflade dækkedes af et ualmindelig frodigt Grønsvær. Ved at gjøre nogle Spadestik i Jorden, fandtes Aske og Knogler af Dyr.

Nr. 2. Rester af et lille firkantet Hus, der er meget overgroet og sammenfaldent. Det er c. 20 Fod langt og omtrent halvt saa bredt. Længderetningen er den samme som for Nr. 1. Dette Hus ligger tæt Syd for Boligen, til hvilken det formodentlig har været knyttet.

Nr. 3. Umiddelbart for venstre Ende af Boligen og med samme Længderetning som denne findes en c. 80 Fod lang

¹⁾ Hvor ikke anderledes omtales, ere Maalene tagne udvendigt.

Bygning, hvis venstre Halvdel maa antages at have været Hø-
lade, medens dens østre Halvdel aabenbart har været Stald.
Ydervurene i sidstnævnte Halvdel have været opførte af Sten
med Tætning af Jord eller Græstøv, hvorfor de ere meget
sammenfaldne.

Ruingruppe I. Nr. 3.

Der staaer nu kun Mur tilbage, i en Højde af c. $1\frac{1}{2}$ Fod.
Murtykkelsen er 3 à $3\frac{1}{2}$ Fod. I østre Ende snevres Bygningen
noget ind. Det synes, som der her har været et større eller to
mindre Rum med en Udgang mod Syd. Gjennem disse maatte
Kvæget passere for at naa ind i den egentlige Stald, der har en
Længde af 21 Fod og en Bredde af 13 Fod, indvendigt Maal.
Langs begge Ydervæggene i den sees store flade Sten stillede paa
Højkant, som Begrænsning for Baasene. Af Baasestene staa
endnu paa Plads, to langs Nordvæggen og fire langs den
søndre Væg. De ere indtil fire Fod høje. Deres Afstand er
ulige stor og som Følge deraf Baasenes Bredde ligeledes. De
tre Baase paa nordre Væg ere alle c. 7 Fod brede, medens de
paa søndre Væg ere 9, 5, 4 og 3 Fod, regnet fra Vest til Øst.
Det kan jo muligt være, at der har været flere Baasestene,
hvorved Baasenes Bredde vilde blive mindre; dog har jeg ikke
kunnet opdage flere; men selv om saa var, et er sikkert, at
Baasene ikke kunne have været lige brede paa de to modsatte
Langvægge. Fra Stalden har der ført en knap 2 Fod bred og
godt 3 Fod høj Dør mod Syd. Den er anbragt vestligst i Stalden
og er dækket af en flad Overligger, som hviler paa de af større

og mindre utilhugne flade Sten satte Dørkarme. Denne Dør er for smal til at kunne være brugt af større Kreaturer; den maa snarere antages at have været brugt af den, der skulde fodre. Staldens vestre Ende begrænses af en nu sammenfalden Mur, gennem hvilken der har været Adgang til Husets vestre Halvdel, som jeg antager har været benyttet som Hølade.

I Modsætning til, hvad der er Tilfældet i Husets østre Halvdel, have Murene i den vestre Halvdel været byggede alene af Sten eller i alle Tilfælde af Sten med saa ringe Tætningslag imellem, at disse nu ikke kunne paavises.

De staa derfor langt mere vel bevarede end i østre Halvdel, ved vestre Gavl endog i en Højde af indtil 8 Fod, medens de iøvrigt gjennemsnitlig have en Højde af godt 4 Fod. Her maa dog bemærkes, at Terrainet falder lidt mod Vest, saa Murhøjden i Husets vestre Ende maatte være større end i østre Ende, hvis Huset var bygget vandret. Murtykkelsen er c. $4\frac{1}{2}$ Fod, altsaa noget større end i Stalden. Den indvendige Bredde af Rummet er 13 Fod som i Stalden, hvorfor ogsaa den udvendige Bredde er 2 Fod større i vestre end i østre Halvdel.

Gavlen er hovedsagelig opført af store Sten, der ere godt afpassede uden dog at ligge i synderlig vandrette Fuger. Udenfor Gavlen findes en Mængde nedfaldne Sten, forholdsvis langt flere end ved Sidevæggene. Da tilmed Gavlen nu staaer højere end disse, nærer jeg ingen Tvivl om, at den har været en Spidsgavl og Taget, i alle Tilfælde i denne Ende af Huset, et Skraatag. Der findes paa vestre Halvdel af Huset ingen Dør, der fører ud i det Frie.

Den Modsætning i Murkonstruktionen, som er fremtrædende i Husets to Halvdele, tyder bestemt paa forskjellig Anvendelse. Medens det maa ansees for uomtvisteligt, at den østre Halvdel er Stald, og at man har tilstræbt at skaffe Lunhed i den ved at anvende Murkonstruktion af Jord eller Græstørv og Sten, ligger det paa den anden Side nær at antage, saaledes som tidligere

udtalt af Holm, at naar vi træffe et Hus med Murkonstruktion, der tillader Blæsten frit Spillerum, dette da ikke kan have været benyttet til Bolig for Mennesker eller Opholdsrum for Dyr, men snarere maa tydes som Opbevaringssted for Forraad. I foreliggende Tilfælde synes dette Forraadshus nærmest at maatte have været en Hølade. Gjennem den smalle Dør paa Husets Sydside, som fører ind i Stalden, kan man ikke godt tænke sig, at Høet har været indbragt i Laden; ligesaa upraktisk vilde det være at lade det bringe gennem den større østligere Indgang, thi saa maatte det jo passere hele Staldens Længde. Da der heller ikke kan paavises Døre eller Vinduer i Murene, maa det formodes, at Indbringelsen er skeet gennem Tagaabningen.

Da den Bredde af 13 Fod, indvendigt Maal, som Stalden har, træffes paa en Mængde lignende Bygninger i Grønland, kan der her være Anledning til strax at gjøre nogle Bemærkninger vedrørende dette Forhold.

Viceinspektør Wings Undersøgelser af de Knogler, som Expeditionen har hjembragt fra Kjøkkenmøddinger i Grønland, godtgjøre, at der har været holdt Heste, Køer, Faar og Geder paa Gaardene. Køerne have vist sig at være af en lille Race. Nu har imidlertid Maaling paa et Individ i zoologisk Museum, som omtrent vilde svare til den grønlandske Ko, givet det Resultat, at sammes Længde maa regnes for c. 8 Fod. To Rækker Køer kunde saaledes ikke staa hver langs sin Ydervæg med Halerne mod hverandre, thi Køerne alene, uden Hensyn hverken til Fodergang i Midten eller Plads ved Væggene til Foder, vilde fordre c. 16 Fods Bredde. To Rækker Heste eller Heste og Køer kunde ligesaalidt faae Plads i en Stald med 13 Fods Bredde. Det maa derfor forbause at see Baase anbragte paa begge Langvæggene i en saa smal Stald. Hvis man nu ikke vil forklare Forholdet ved at antage, at der har staaet Ungkvæg langs den ene Side, maa man tænke sig den Mulighed, at der i samme Stald har staaet baade Køer og Faar

eller Geder. De sidstnævntes Længde er c. 3 Fod, Køernes var 8, ialt 11. Der blev saaledes et Par Fod til Gang og Krybbeplads.

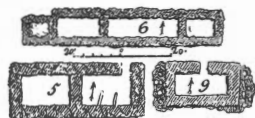
Den Stald, som ligger nærmest ved Boligen — der er nemlig andre Stalde længere borte — har formentlig været til Malkekvæget, som jo helst maatte være nær ved Haanden. Mulig har den da huset baade Malkekøer, Malkefaar eller Malkegederne. Jeg skal dog gjøre opmærksom paa, at paa Island, hvor Forholdene nu meget ligne dem, der herskede sammesteds i Sagatiden, og hvor man derfor naturligt søger Tilknytningspunkter, er en saadan Sammenstilling af Køer, Faar eller Geder, efter hvad der er meddelt mig, sjelden.

Nr. 4 ligger c. 100 Alen Vest for foranførte. Her skjelnes i Jordsmonnet en Række middelstore Sten i en Firkant, der er c. 15 Skridt lang og c. 7 Skridt bred. Da der ikke hverken indenfor eller udenfor Murene sees mange nedstyrtede Sten, saaledes som det i Almindelighed er Tilfældet ved sammenstyrtede Huse, er jeg tilbøjelig til at tro, at her ikke har staaet noget Hus, men kun en lavere Indhegning. Slige firkantede og regelmæssige Indhegninger træffes ofte i Nærheden af eller ligefrem anbragte i Forbindelse med Huse, der maa antages for Stalde. De kunne have indesluttet Høstakke, som forneden maatte skærmes mod det løsgaaende Kvæg. Saadanne skulle findes paa Island.

Syd for Vandløbet findes sex Ruiner:

Nr. 5. En c. 60 Fod lang og c. 15 Fod bred, firkantel Bygning, hvis Murtykkelse har været henimod 3 Fod. Den er ved en Skillemur delt i to Rum.

Det østligste af disse har været Stald. Der sees nemlig to store flade Baasesten paa den søndre Langvæg. Ved den nordre Langvæg findes derimod ingen; men Staldens ind-

Ruingruppe I.
Nr. 5, 6 og 9.

vendige Bredde er ogsaa kun henved 10 Fod, medens dens Længde er en Snes Fod.

Til Stalden fører en Dør, som er anbragt i Husets nordøstre Hjørne. Dette er, saavidt skjønnes, den eneste Dør paa hele Husets Ydermur. I Skillemuren mellem Stalden og det vestre Rum, hvilket er meget sammenfaldent, har formentlig været en Dør. Staldenden af Huset er mere sammenfaldent end den vestre Del, hvor Murene staa til en Højde af henved 4 Fod. Det synes, som om der i begge Halvdele af Huset har været anvendt Tætningslag mellem Stenene i Murene, dog mest i Staldenden.

Huset ligner i Form og Indretning ganske Ruin Nr. 3. Jeg antager, det er en Stald med tilhørende Hølade. Baasene ere c. 6 Fod brede og Baasestenenes Længde fra Muren og ind efter er 4 à 5 Fod. Om Stalden har været benyttet til Heste eller Køer, kan ikke afgjøres.

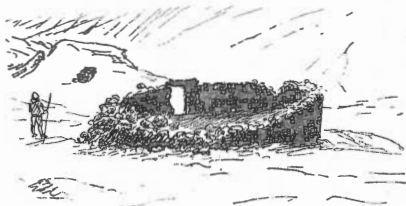
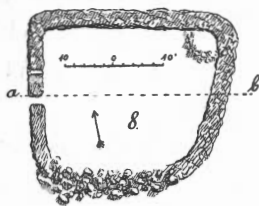
Nr. 6. Tæt Øst for foranførte og c. 150 Alen lige Syd for Boligen ligger en meget sammenfalden, langagtig, tredelt og firkantet Bygning, c. 10 Fod bred og c. 45 Fod lang. Murene ere meget overgroede og hæve sig nu kun lidt over Jordsmonnet. De have øjensynlig været opførte af Sten med Tætningslag imellem. Til Husets vestre Gavl støder en lille, lav og firkantet Indhegning, der er smallere end Bygningen.

Dette er den eneste Ruin i Gruppen, der med Rimelighed kan tydes som Faare- eller Gedestald. Lignende langagtige, ligesaa smalle, tre eller flerdelte Bygninger, opførte af Sten med Tætningslag imellem, træffes ved de fleste Ruingrupper under Forhold, der gjøre Rigtigheden af den fremsatte Antagelse højst sandsynlig.

Nr. 7. Et lille firkantet, nu sammenfaldet Hus, c. 12 Skridt langt og c. 7 Skridt bredt.

Nr. 8. En meget smuk Indhegning, beliggende c. 100 Alen Syd for foregaaende og noget højere end de foran nævnte Ruiner, paa et mindre Klippeparti. Den har en rundagtig Grundplan, hvis største Bredde er 33 Fod i Øst-Vest (indv. Maal) mod 31

Fod i Nord-Syd (indv. Maal). Murene ere byggede umiddelbart paa Klippefladen. De ere cyklopisk dannede af Sten alene, baade større og mindre, og de staa i deres oprindelige Højde af lidt over 5 Fod mod Vest, Nord og Øst. Søndre Mur er lidt nedstyrtet, hvilket ogsaa er Tilfældet med nordvestre Hjørne.

Ruingruppe I. Nr. 8. — Gedefold.

Fra Øst falder Klippefladen 5 Fod mod Vest (fra *b* til *a*). I vestre Mur findes en Dør, hvis Karme ere dannede af udsøgte Stene, som ligge vandret paa hverandre. Over Døren findes en større Overligger. Dørhøjden er 3 Fod 9 Tommer, og Vidden er 22 Tommer. Til Afløb for Regnvandet findes i vestre Mur, tæt ved Døren, en Rende tværs igjennem Muren. Den er dannet af Sten med plane Flader og er 1 Fod 2 Tommer bred og 1 Fod 6 Tommer høj (begge indv. Maal).

Indhegningen er aabenbart en Faare- eller Gedefold; thi Køer kunne ikke passere Døraabningen.

Dørens Overligger er en Mærkelighed, eftersom det ikke, paa Grund af Ruinens uregelmæssige Grundplan og store Bredde kan antages, at den har været dækket af Tag, det skulde da være et teltlignende Tag af Skind, hvilket ikke er sandsynligt.

I Foldens nordøstre Hjørne har været en lille, nogenlunde firkantet og lav Indhegning af mindre Sten, c. $4\frac{1}{2}$ Fod i Kvadrat — mulig til Væddere.

Nr. 9. En smuk firkantet og vel bevaret Bygning, opført alene af Sten og beliggende c. 160 Alen Vest for forannævnte. Dens Længde i Øst-Vest er 24 Fod, Bredden $8\frac{1}{2}$ Fod (begge indv. Maal) og Murtykkelsen 3 à $3\frac{1}{2}$ Fod. Sidemurene staa i deres

fulde Højde 5 Fod. Gavlene staa nu mindst lige saa højt; men de have aabenbart været højere; thi der ligger en Mængde nedstyrtede Sten nedenfor dem. De have formentlig været Spidsgavle. En Dør findes omtrent midt paa nordre Sidevæg. Den er 4 Fod høj og $2\frac{1}{2}$ Fod bred samt dækket af en stor flad Overligger. Dette Hus ligner meget andre af samme Slags, som ere beskrevne af Holm (f. Ex. Ruin XVIII ved Tingimiut (3: Gruppe 2) i «Meddelelser om Grønland» VI). Dette Hus har sikkerlig været et Forraadshus.

Nr. 10. Omtrent 150 Alen Sydvest for Ruin Nr. 5 sees en utydelig, overgroet, langagtig og firkantet Stensætning, hvis ene Side er aaben. Den er c. 15 Skridt lang og c. 6 Skridt bred og har næppe været et Hus. Murhøjden er godt en Fod.

Grønlænderne have ikke boet i Nærheden af denne Ruin-gruppe, og Ruinerne bære heller ikke Spor af anden Overlast end den, Tidens Tand har gnavet.

Gruppen danner sikkerlig kun een Gaard, bestaaende af en halv Snes Ruiner:

En Bolig med foranliggende Kjøkkenmødding samt et lille Indhus, (Nr. 1 og 2).

En Stald umiddelbart op til denne, formentlig til Malkekvæget (Nr. 3), i den ene Ende er Hølade.

Noget længere borte:

En lignende Stald med Hølade. (Ruin 5.)

En Faare- eller Gedestald med tre Rum og en lille Indhegning. (Ruin 6).

En Faare- eller Gedefold til Brug om Sommeren. (Ruin 8.)

Et Forraadshus (Ruin 9) samt endnu et lille Udhus (7) og to firkantede Indhegninger, som mulig have omgærdet Høstakke. (Ruin 4 og 10.)

Ville vi nu forsøge at danne os et Begreb om, hvor stor en Besætning der har været holdt paa denne Gaard, maa vi først mærke os nogle af de Dimensioner, som almindelig bruges i Nutidens Stalde.

I Kostalde er Baasenes Bredde for 2 Køer 6 Fod. Et Spiltoug for en Hest er c. 5 à 5½ Fod. Endelig er det Fladerum, en Ged eller et Faar indtager, 11 à 12 □ Fod; med et Lam er det 3 à 4 □ Fod mere.

I Stald Nr. 3 har der næppe staaet mere end c. 6 Køer foruden Ungkvæg, Geder eller Faar. I Stald Nr. 5 har formentlig højest været et lignende Antal Køer (eller maaske kun 3 Heste — een i hvert Spiltoug).

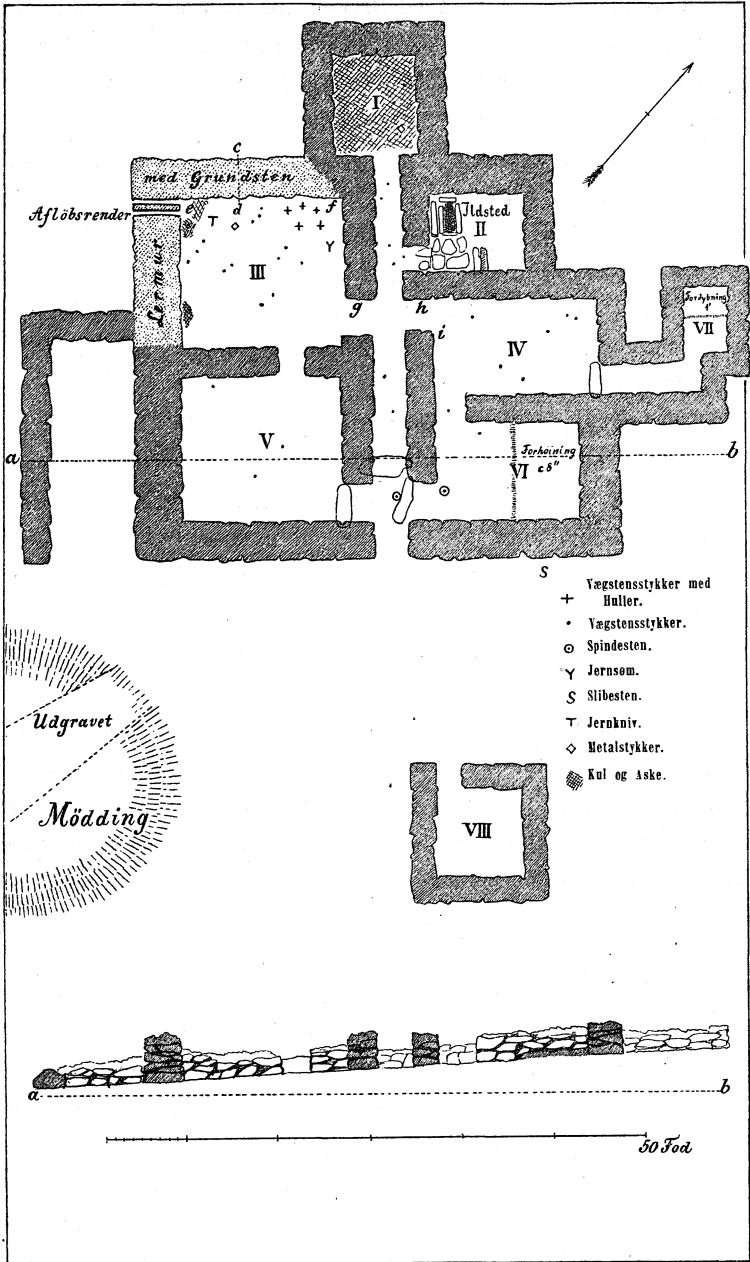
I Ruin Nr. 6 har formentlig Faar og Geder været anbragte om Vinteren. Et af de tre Rum har mulig været Hølade, derfor kan der næppe regnes mere end godt 300 □ Fod Fladerum til Faar og Geder; men dette vilde ogsaa give Plads til en 25 à 30 Stykker. Om Sommeren havde jo sikkerlig de fleste af disse Lam. I den store smukke Fold (Nr. 8) har der sikkerlig været Plads til mindst 40 Faar med deres Lam.

Med andre Ord der har været holdt en halv Snæs à femten Køer (eller Køer og Heste?) samt en c. 30 Faar og Geder foruden Ungkvæg og Lam.

Ruingruppe 2. Denne Ruingruppe er den samme, som Kaptajn Holm benævner Tingimiut, og som er beskrevet i «M. o. Gr.» VI, Side 92. Det var anbefalet mig at foretage Gravninger paa dette Sted. Idet der iøvrigt henvises til nævnte Beskrivelse af Ruinerne med tilhørende Planer, skal her gjøres Rede for Udbyttet af Gravningerne.

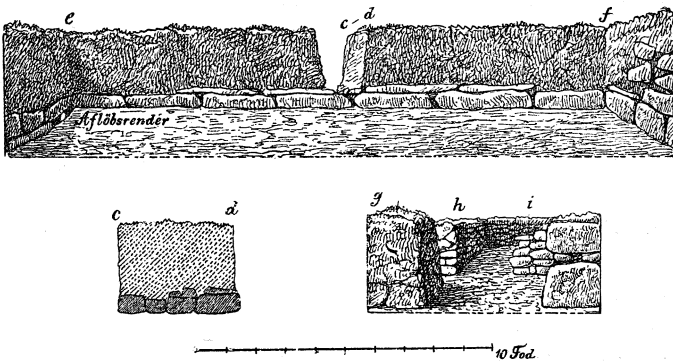
Efter at det var bleven mig klart, at Ruin Nr. VI paa Groths Kaart maatte ansees for Bolig, lod jeg den udgrave, hvorved fremkom det interessante Resultat, at den ganske lignede den af Dr. Guðmundsson beskrevne Type Nr. 3 paa Island.

«De tæt sammenstillede Beboelseshuse» ere grupperede paa begge Sider af en Midtergang. Bygningens største Udstrækning i Øst-Vest er c. 80 Fod, i Nord-Syd c. 60 Fod. Undergrunden er Klippe med en lidt ujævn Overflade, som falder mod Vest, og som danner Bunden i Rummene. Dog

Ruingr. 2. Bolig (Nr. VI paa Tavle XIII og XIV i «M. o. Gr.» VI).

synes det, som om der har været anbragt Grus og Ler ovenpaa den for at danne en jævn Gulvflade. Murene ere gjen-nemsnitlig 3 à $3\frac{1}{2}$ Fod tykke og dannede af Sten og Jordtørv, Lag paa Lag. Kun i Boligens nordvestre Hjørne (Ydervæggene i Rum III) ere de alene opførte af faststampet Ler paa et Underlag af Sten. Her stod Muren tydelig i en Højde af 3 à $3\frac{1}{2}$

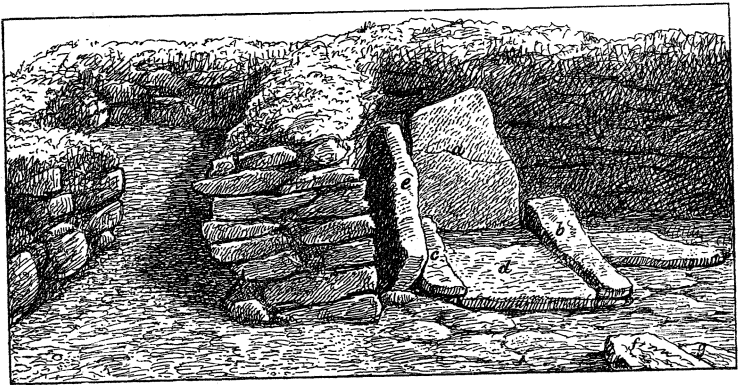
Ruigr. 2. Bolig. — Snit og Interiører, svarende til Grundplanen.

Fod, den samme, som i de øvrige Rum. Inden i disse, saavel som udenfor langs Murene, fandtes megen nedstyrtet Mur, der tyder paa, at Væggene have været ikke saa lidt højere. Ydermurene synes at have indeholdt færre Sten og tykkere Lag Jordtørv end enkelte af Skillemurene, hvor Stenene ere Hovedbestanddelen. Aarsagen er sandsynligvis den, at der ved Ydermurenes Konstruktion særlig er tilstræbt at holde Kulde og Blæst ude, hvilket ikke i samme Grad behøvedes for Skillemurenes Vedkommende. Skillevæggen mellem Gangen og Rum II er saaledes tildels opført af udsøgte, flade Sten, der hvile paa hverandre uden synderlig Tætning. I Reglen hvile Murene paa Fundamenter af store Sten.

Tværs gjennem Huset gaar som sagt Gangen. Til venstre for den ligger to Rum, til højre tre og for Enden eet Rum. Passagen til disse Rum er fra Gangen gjennem Døre, der

sikkert alle have været forsynede med store flade Overliggere, som kunde hvile paa de af Sten satte Karme. Ved de fleste Døre fandtes slige Overliggere nedstyrtede. Dørenes Bredde har været mellem to og tre Fod. Højden kan ikke angives. Gangens Bredde har kun været c. tre Fod, dens Længde er 45 Fod. Passagen gennem denne smalle og maaske mørke Gang maa have været besværlig; thi Bunden er Klippe, som i højeste Grad er ujævn. I Gangen er fundet nogle Vægstenstykker af Kar samt et Stykke af en Spindesten med indridsede Runer¹).

Rum I, for Enden af Gangen, er omtrent 9 Fod langt (indv.) og noget smallere i Bredden. Paa Bunden fandtes et tyndt Lag hensmuldret Trækul (Naaetræ, men ikke Fyr²) og mellem dette et enkelt Stykke Vægsten samt et lille Stykke Metal. (Fundfortegnelse Nr. 3).

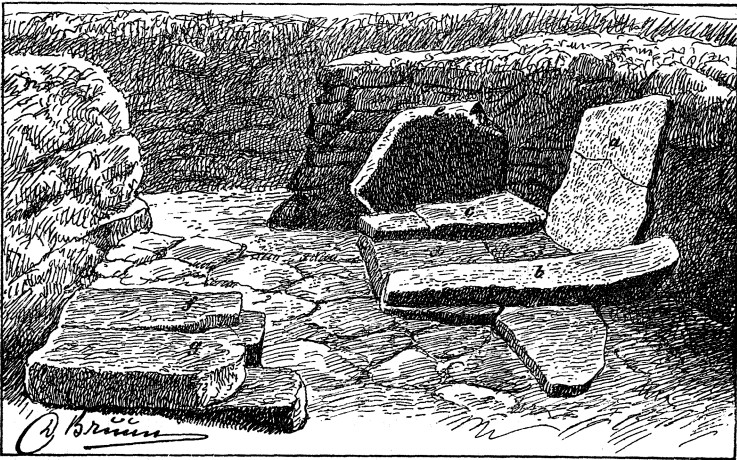
Ruingruppe 2. Bolig. — Rum II, Ildsted. (Til venstre Gangen, i Baggrunden Rum I.)

Rum II. Dets indvendige Tværmaal ere 9 Fod og 12 Fod. I det inderste Hjørne nærmest ved Gangen fandtes et Ildsted.

¹) Angaaende den nærmere Beskrivelse af de gjorte Fund henvises til nedenstaaende samlede Fortegnelse af Hr. Museumsassistent Vilh. Boye.
²) Her som overalt, hvor Træarten angives, er det efter Dr. phil. Rostrups og Professor E. Warmings Bestemmelse.

Paa Bunden laa et Par flade Sten (*d*). Paa dette Underlag vare anbragte to langagtige Sten (*b* og *c*) parallelt med hinanden og med Gangens Længderetning. Deres indbyrdes Afstand var c. $1\frac{1}{4}$ Fod. Støttet mod nordre Ydermur stod en stor flad Sten paa Højkant (*a*) og mod Muren til Gangen en lignende (*e*). Disse to Sten have aabenbart været anbragte for at beskytte Murene mod Flammerne fra Ildstedet. Paa dette laa en Mængde Aske og lidt Trækul, der strakte sig ud foran dette og henimod Døren. I den vestre Del af Rummet var Gulvet, særlig foran Ildstedet, belagt med flade Sten. Fra søndre Væg og vinkelret ud i Rummet fra denne laa et Par større Sten og ovenpaa dem et Par andre (*f* og *g*). De dannede en lille c. $1\frac{1}{4}$ Fod høj Bænk, som kan være brugt af den, der syslede ved Ildstedet, enten som Sæde eller til derpaa at sætte Madkar o. s. v. fra sig.

Ruingr. 2. Bolig. — Rum II, Ildsted. (I Baggrunden Gangen.)

Gulvet i Rummets østre Del var belagt med et tyndt Lag Ler og Sand, ovenpaa og imellem hvilket fandtes en Del Skaller af Blaamusling. Spredt i Rummet fandtes nogle Knogler af Dyr og Vægstensstumper af Kar o. l.

Rum III. Indvendigt Tværmaal 18 og 16 Fod. Ydermurene ere, som bemærket, dannede af faststampet Ler og hvile paa et c. 10 Tommer højt Fundament af langagtige Sten. Gjennem Muren i nordvestre Hjørne gaaer, Side om Side, to Afløbsrender, der ere satte af Sten. De ere kun nogle Tommer høje og brede og ere adskilte ved en Sten gennem hele Murbredden. Paa Grund af Undergrundens Heldning mod Vest har disse Render sikkert været en nødvendig Foranstaltning for at kunne aflede Fugt og Vand. Gulvet var dannet af et tyndt Lag Sand og Ler. I de to Hjørner ved vestre Ydervæg er fundet en Del Trækul (Naaletræ, men ikke Fyr). I nordøstre Hjørne laa en Mængde Vægstensstykker med Huller, af den Slags, som formentlig have været benyttede som Vægtsten til Væve. Spredt i Rummet fandtes andre Vægstensstykker, hovedsagelig af Kar, en Jernkniv (V. B.: Fort. 51), et Jernsøm (6) samt et Stykke Metal (4).

Skillemuren mellem dette Rum og Rum V var meget sammenfalden, hvorfor den paa Grundplanen viste Dør ikke med absolut Sikkerhed har kunnet konstateres.

I Rum IV, hvis indv. Tværmaal er 15 Fod og 9 Fod 10 Tom. er der intet andet Gulv, end den meget ujævne Klippeflade, som ligger c. 1 Fod over Gangens Niveau. Her er fundet nogle Vægstensstykker.

I Rum V, hvis indv. Tværmaal er 18×20 Fod, er ligeledes paa Banden fundet en Del Vægstensstykker.

Fra Rum VI, med indv. Tværmaal 15×11 Fod, er Dør til Rum IV. Den østre Side af dette Rum optages af en c. 8 Fod bred og c. 8 Tom. høj Forhøjning af Grus og Ler. Paa Gulvet er fundet, foruden nogle Vægstensstykker, en Spindesten, ligesom en lignende fandtes lige udenfor Døren i Gangen (V. B.: Fort. 16), som ovenfor omtalt.

Fra Rum IV fører en Dør, der har haft en stor Overligger, til en c. 10 Fod lang og c. 3 Fod bred Gang, som ender i et lille Hus, — Rum VII — hvis indv. Tværmaal ere 7×5 Fod.

Murene i dette Hus ere byggede som Ydermurene til de øvrige Rum. Gulvet her var i den nordre Halvdel c. 1 Fod dybere end i den søndre Halvdel. Endelig er der ved det sydvestre Hjørne af det hele Bygningskomplex en lille Udbygning, der er aaben mod Syd. Den viste sig som en Række større Sten. Om de have været Fundament for en Væg, kunde ikke afgjøres.

Foruden de nævnte Rum, der alle høre til de «tæt sammenstillede Beboelseshuse», som danne Boligen, er der endnu et, som aabenbart har været knyttet til denne.

Omtrent 20 Fod Syd for Indgangsdøren ligger et lille firkantet Hus, VIII, hvis Mure synes at have været byggede af Sten og Jord; det var idetmindste meget sammenfaldent. Dets indvendige Maal er c. 9 Fod i Firkant. Murtykkelsen er som for de andre Rums Vedkommende. Paa Bunden fandtes, særlig i sydøstre Halvdel, en Mængde Trækul (Naaetræ, men ikke Fyr).

Jeg gjorde mig Umage for at opdage, om der var noget Forhold, som kunde tyde paa, hvorledes mulige Gavle havde været anbragte, for derigjennem at komme til Erkjendelsen af, hvorledes Tagkonstruktionen havde været.

Medens der andetsteds udenfor Murene ikke fandtes særlig megen nedfalden Mur, var dette Tilfældet udfor Boligkomplexets søndre Mur, undtagen foran Indgangsdøren. Dette kunde tyde paa, at der havde været Gavle paa hver sin Side af nævnte Dør. Tilsvarende Gavle maatte man da naturligt søge ved Komplexets Bagside mod Nord. Her kunde jeg dog ikke konstatere særlig megen Nedstyrtning udenfor Murene; men det maa herved erindres, at en Del af disse jo her var opført af Ler, ligesom Resten kan være styrtet ind i Rummene, hvor Tilstedeværelsen vanskeligere lod sig konstatere.

Da Grundplanen af den ovenfor beskrevne Bolig aldeles ligner dem, som Dr. Guðmundsson har afbildet i «Privatboligen paa Island i Sagatiden» f. Ex. Pag. 85, ligger det nær at antage, at de forskjellige Rum- eller Beboelseshuse — i

denne grønlandske Bolig have været: *stofa*, *skáli*, *eldhús*, *bir*, *göng*, *baðstofa*, *ítíbúir* (*skemma*) samt et *salerni* (*kamarr*), hvortil foruden Døre mulig har været knyttet en *smiðja*.

Rum II er uomtvistelig et Kjøkken eller *eldhús*. Den omtalte brede Forhøjning i Rum VI kunde synes at være en Sovebrix, altsaa Rummet en *skáli*.

Umiddelbart Sydvest for Boligen ligger en stor Kjøkkenmødding, som dækker et Fladerum af c. 200 □ Alen. Der udgravedes et Snit tværs gennem den i Retning Nord-Syd.

Det fremgik af Undersøgelsen, at Møddingen var fra nogle Tommer til godt tre Fod mægtig. Den største Tykkelse af Laget fandtes vel nærmest Boligen, men iøvrigt vexlede den ud efter, saaledes at jeg fik Indtrykket af, at Indholdet: megen Aske med lidt Kulpartikler, mange Dyreknogler, en Del bortkastede Brudstykker af itubrudte Vægstenskar og andre Husgeraadsager o. s. v., vare henkastede i større og mindre Dynger.

Knoglerne forekom i meget stor Mængde; hvert Spadestik bragte flere saadanne for Lyset. Medens Expeditionen paa andre Steder, hvor vi foretog lignende Undersøgelser, har indsamlet og hjembragt alle de Knogler, som vi fandt, nøjedes vi her med kun at medtage Repræsentanter for Sælknoglerne, medens iøvrigt alle andre Dyreknogler medtoges. Dette gjordes af Hensyn til den besværlige Transport over Bjærgene til Tunugdliarfik-Fjorden.

Idet der henvises til Viceinspektør Wings Undersøgelser af Knoglerne, hvilke ville findes nedenfor, skal her kun ganske i Almindelighed meddeles, at der i Møddingen fandtes Exemplarer af: Flynder, Lomvie, Remmesæl, Svartside, Blæresæl, Rensdyr, samt af følgende Husdyr: Hest, Ged, Faar og Oxe.

Disse Oplysninger om Husdyrbestanden ville vi forsøge at benytte ved Undersøgelsen af, i hvilke Ruiner de omtalte Husdyr have været opstaldede.

Følgende Bygninger ere opførte alene af Sten, eller af Sten med ringe Tætningslag:

Ruin I, en rund Indhegning af cyklopisk dannede Mure af samme Slags som Nr. 8 i Ruingruppe 1. Murenes Højde 4 Fod tyder paa, at det nærmest er en Gede- eller Faarefold.

Ruinerne II, IV, VIII og XVIII, af hvilke IV og XVIII ligge paa fremtrædende Steder, særlig udsatte for Blæstens Virkninger, ere alle mindre, firkantede Huse af lignende Art som Ruin 9 i Ruingruppe 1. De synes at være Forraadshuse. Den østre Halvdel af Ruin V er bygget af Sten med ringe Tætningslag. Da den vestre Halvdel er Stald, og Husets Grundplan aldeles ligner Ruinerne 3 og 5 fra Ruingruppe 1, anseer jeg denne Halvdel for Hølade.

Den østre Trediedel af Ruin IX er sikkert ogsaa Hølade; men her har der sikkert været anvendt Tætningslag mellem Stenene.

Endelig have vi Ruinerne XIX, XX, XXI og XXII, der alle ere Kvægfolde. Sidstnævnte (XXII) har sikkert været benyttet til Faar og Geder. Den er nemlig højere end de foregaaende.

Ruin XXIII synes at være bygget paa lignende Maade som alle de foregaaende. Den ligger højt ovenfor de østligste Ruiner og er formentlig et lille Hus med Indhegning eller en lille Indhegning, der har været delt i to Rum, rimeligvis til Faar og Geder (paa Tavle XIV i VI. Hefte er den betegnet XIII).

De øvrige Ruiner i Gruppen ere alle saa sammenstyrtede, at man maa formode, at de have været byggede af Sten med Tætningslag imellem.

Blandt disse Ruiner er den vestre Halvdel af Nr. V Stald; Midten af Nr. IX ligeledes; det samme er Tilfældet med østre Ende af Nr. XIII, thi i dem alle findes Baasesten. Sandsynligvis er Nr. XII en tredelt Gede- eller Faarestald. Den har ganske samme Karakter som Nr. 6 i Ruingruppe 1 og er ligesom denne lang og smal.

De øvrige Ruiner ere alle af mindre Huse; maaske nogle af dem ere Faare- og Gedestalde, andre Indhegninger om Høstakke.

Af de 23 Ruiner er saaledes: een Bolig, tre Stalde med Baasesten, hvortil der slutter sig Hølader; sex ere Kvægfolde, fire Forraadshuse og een formentlig Faare- eller Gedestald, ialt 15. Endvidere findes Ruiner af otte mindre Udhuse.

Grupperingen af alle disse Ruiner er følgende.

A. Østligst ligger:

en Bolig med foranliggende Kjøkkenmødding (VI). Tæt ved findes

tre Forraadshuse (II, IV og VIII) samt en Bygning (V), i hvis vestre Halvdel er

Stald, og hvis østre Halvdel er Hølade.

Stalden er 13 Fod bred indvendig. Langs nordre Ydervæg findes fire Baase hver med en Bredde af 4 Fod. Ligeoverfor, langs søndre Ydervæg, findes tre Baase med en Bredde af 5; 6 og 5 Fod. Den østligste Del af selve Stalden har mulig været et Rum for sig selv, gennem hvilket man da maatte passere for at komme ind i Stalden med Baasestenene. En Dør fører ude fra ind i dette mindre Rum. Et lignende Forhold bemærkedes ved Stald Nr. 2 i Ruingruppe Nr. 1. Slige Rum kunne have været benyttede for at undgaa at aabne den kolde Luft umiddelbar Adgang til Stalden; men de kunne ogsaa have været Stalde for de Faar eller Geder, som man vilde have nær ved Boligen. Denne Bygning's Beliggenhed nær ved Boligen tyder paa, at den har været benyttet til Malkekvæget om Vinteren.

Om Sommeren har Malkekvæget, eller maaske kun Malkegeder og Malkefaar, været drevet sammen i en Indhegning eller Fold (Ruin I). Endelig findes endnu et Par smaa Udhuse nær ved Boligen (III og VII) samt en lille Fold for Geder og Faar paa Klippen Syd for de nævnte Ruiner (XXIII).

B. Noget længere borte mellem denne Gruppe og den vestligere findes:

En Bygning (IX), hvis østre Ende er Hølade, og hvis vestre Halvdel er en 10 Fod bred og c. 20 Fod lang Stald

med Baasestene paa søndre Ydervæg. Der er fem Baase alle med en Bredde af 4 Fod. Denne Stald kan have været benyttet til Hestestald. Til vestre Ende af Bygningen støder en Indhegning, der kan have været brugt enten som Indelukke for Husdyr eller som Høgaard.

C. Den vestligste Ruingruppe, omtrent 700 Alen Vest for den førstnævnte, omfatter 9 Ruiner:

En Stald med Baasestene paa begge Ydervægge, 13 Fod bred indvendig. I østre Ende er formentlig Hølade (XIII).

En tredelt, langagtig Bygning tæt ved, der formentlig har været Faare- og Gedestald (XII).

Tæt ved disse to Bygninger ligge tre smaa Huse (XI, XIV og XV), Stalde eller Indhegninger til Hø.

Lidt længere mod Øst ligge spredt tre andre lignende Smaahuse eller Indhegninger (X, XVI, XVII).

Endelig ligger paa en Klippe ovenfor denne Gruppe mod Syd et smukt, mindre Forraadshus (XVIII).

B. Nord for Elven ligge fire Indhegninger eller Folde: tre til større Kreaturer (XIX, XX og XXI) samt een til Faar og Geder (XXII).

Jeg antager ikke, at nogen af Ruinerne i Gruppe C har været Bolig, i alle Tilfælde er f. Ex. XII det ikke, da der ingen Mødding findes ved den. Et enkelt af de tre smaa Huse i Nærheden kunde vel have afgivet Bolig for nogle faa Mennesker (Røgtene f. Ex.), men dette er kun en Gisning. Ved Gravning efter Kjøkkenmøddinger, som kunde røbe en mulig Bolig, blev der vel paa Skraaningen Øst for X og XIV fundet sort Muldjord, iblandet med ganske lidt Aske og en ganske enkelt Dyrekogle; men den Rigdom paa Dyrelevninger, blandet med Stumper af Husgeraad, som ellers karakteriserer Kjøkkenmøddingerne ved Nordboernes Boliger i Grønland, fandtes ikke her. Jeg antager derfor, at den store Ruingruppe 2 (Holms Tingimiut) kun omfatter een stor Gaard.

At Boligen ligger saa langt fra Vandet kunde tyde paa, at det ikke her har været særlig magtpaaliggende at have hurtig og nem Adgang til Søvejen. Sermilik-Fjordens slette Kommunikationsforhold kunde være Grunden hertil. Største Delen af Aaret er Forbindelsen med Omverdenen sikkerlig foregaaet over Land og navnlig til Gaardene ved Tunugdliarfik-Fjorden. For en slig Trafik maatte Boligen netop ligge bekvemt.

Sluttelig skal jeg anføre, at jeg ved at forfølge den af Holm angivne Sti fra Ruin X til begge Sider har fundet, at den begynder ved Ruingruppe A, løber langs Foden af Skrænten til Ruin IX, derfra til X for snart efter at dele sig med en Arm over mod Ruinerne XI—XIV og en anden, som ender ved Ruin XVIII paa Klippvæggen ovenfor de sidstnævnte Ruiner. Denne Sti tyder paa stadig Forbindelse mellem de to Ruinafsnit og paa, at de have hørt til samme Gaard. Grunden til, at netop disse to Steder ere valgte, er sikkert den, at de ere de eneste Punkter i den ellers bløde Engdal, hvor der er fast Undergrund til at bygge paa. Et enkelt af Stederne var ikke stort nok til Anbringelsen af alle de mange Huse, som den store Bedrift, grundet paa Egnens Frugtbarhed, fordrede.

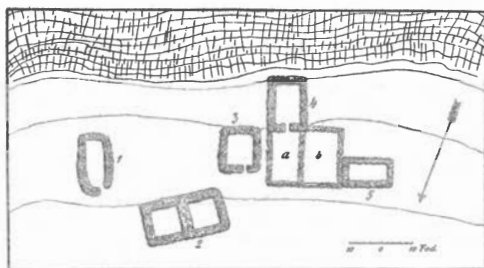
Jeg skal ikke gjøre Forsøg paa nærmere at udfinde, hvor stort et Kvæghold der har været paa denne Gaard. For at kunne beregne det nogenlunde rigtigt, maatte man vide, om ikke største Delen af de smaa Huse have været Stalde for Faar og Geder, hvilket kunde synes troligt, naar man seer hen, dels til Forholdene i Sagatiden paa Island, hvor Faarene holdtes adskilte, eftersom de vare Malkefaar, Hunfaar med Lam, Beder o. s. v. og dels til lignende Bygningers Tilstedeværelse andet Steds i Grønland, hvor de med mere Sikkerhed kunne opfattes saaledes. Kun saameget tror jeg, man kan sige, at Gaarden har været mindst dobbelt saa stor som den foregaaende (Ruin-gruppe 1).

At der til denne Gaard, som til saa mange andre, har hørt

langt bortliggende Kvægfolde og Stalde til de Faar og Geder, som skulde benytte fjærnere Græsgange, bevises ved et lille Ruinkomplex, som jeg fandt en lille Kvartmil Nordost for Gaarden ved en af de Elves Udspring, som til Slut danne den større Elv, ved hvilken Gaarden ligger.

I en lille, højtliggende, knap 70 Alen bred Dal, paa hvis Bund det begyndende Elvleje løber, og fra hvilken der er fortrinlig Udsigt til Tasiusak og Bræerne ved Sermilik, findes paa Dalens søndre Side ved Foden af en stejl Klippevæg, fra hvilken der er nedfaldet en Mængde Sten, ialt fem smaa Ruiner, som det sees af hosstaaende Grundplan.

Ruingruppe 2. Gedefolde m. m.

Nr. 1 er en lille 15 Fod lang og 5 Fod bred (indv. Maal) Indhegning, noget uregelmæssigt dannet af Sten alene, til en cyklopisk Mur. Murhøjden er 4 Fod og Murtykkelsen 3 Fod. I nordre Ende findes Indgangen, der er meget smal. Denne Ruin ligger c. 50 Alen fra Elven.

Nr. 2 er c. 8 Fod bred og c. 20 Fod lang samt tvedelt. Den er meget sammenfalden og har vistnok været opført af Jord og Sten. Døre kunde, paa Grund af Sammenstyrtingen, ikke skjælnes.

Nr. 3 er en lille Indhegning, bygget paa lignende Maade som Nr. 1. Murhøjden er godt 2 Fod. Indgangen er i nordre Side. Ruinern er c. 10 Fod i Firkant.

Nr. 4 og 5 have vistnok været smaa Huse, opførte af Jord og Sten. De ere meget sammenfaldne. Nr. 4 er c. 15 Fod lang og c. 10 Fod bred, Nr. 5 har lignende Dimensioner. De mellem disse to Ruiner paa Grundplanen viste, firkantede Indhegninger (*a* og *b*) skjelnes i Terrainet som Rækker af mindre Sten, udenfor hvilke der ikke findes nedstyrtet Mur.

Nr. 1 og 3 synes at være Folde.

Nr. 2, 4 og 5 ere Huse, vistnok smaa Stalde.

a og *b* ere formentlig Høgaarde.

De af Jord og Sten opførte Hytter eller Huse synes at tyde paa, at Faarene eller Gederne have været anbragte her, adskilte i smaa Flokke, ogsaa om Vinteren.

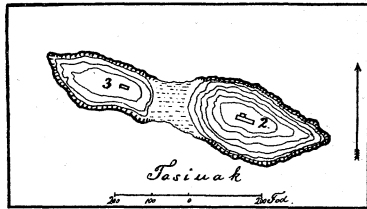
Som ovenfor berørt viser Indholdet af Kjøkkenmøddingen, at de gamle Nordboer i fuldt saa stort Omfang have ernæret sig af Sælhundefangst som ved Kvægavl. Hovedbestanddelen af de Knogler, som ere fremdragne af Møddingerne ere jo her som andet Steds, af Sæler. For Fangsten af disse har, som vi ligeledes have seet ovenfor, Sermilik-Fjorden og særlig Tasiusak været særdeles gunstig. At Nordboerne heller ikke have undladt at benytte det rige Fiskeri i Elve og paa Havet, tør man anse for givet, skjønt der næsten ingen Fiskeknogler ere fremdragne fra Møddingerne, thi Sagaerne bevidne dette.

Man maatte derfor kunne vente at finde Levninger af saadanne Huse, som have været knyttede til denne Erhvervsgren, saasom Opbevaringsrum for tørrede Fisk, Sælskind, Spæk o. s. v. Slige Huse maatte fornemmelig ventes at være opførte af Sten alene, og der er jo ogsaa for de to Ruingrupper Vedkommende, som hidtil ere behandlede, paavist mindre Huse, som egnede sig til Opbevaring af slige Forraad, og som godt kunde have været benyttede i den nævnte Retning; men der findes andre, som man med større Sikkerhed tør antage have været anvendte til slig Brug.

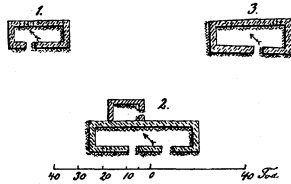
I Bugten mellem Ruingruppe 1 og 2 ligger en Del Smaaøer; paa to af dem findes Ruiner. Den ene Ø ligger

nærmest ved Ruingruppe 1, den anden lige ud for Ruingruppe 2. Denne sidste er omtalt af Holm. Jeg lod Ruinerne opmaale og tegne af den grønlandske Tolk Peter Hansen fra Arsuk, som gik ud til dem i sin Kajak.

Den førstnævnte Ø, nærmest Gruppe 1, ligger c. 1500 Alen fjernet fra Gaarden og c. 200 Alen fra nærmeste Land. Paa det øverste af den golde, lille Sandstens Klippeø ligger en Ruin c. 14 Fod over Vandet (Nr.1). Den er bygget af røde, udsøgte, smalle Sandsten uden Tætning. Murtykkelsen er c. 3 Fod, Murhøjden c. $3\frac{1}{2}$ Fod. De indvendige Maal ere: $28\frac{3}{4}$ Fod lang og 9 Fod bred. Paa søndre Langvæg findes en Dør, 3 Fod bred. Den øverste Del af Murene er nedfalden. Midt i Rummet

Ruingruppe 2. Ruiner paa en Ø.

Ruingruppe 1 og 2. Ruiner paa Øer
(Nr. 1 paa en Ø nærmest Grp. 1,
Nr. 2 og 3 paa en Ø udfør Grp. 2).

er frodig Græsvæxt, medens der ellers udenfor paa Klippen kun er øde og goldt. Grønlænderne kaldte paa Grund heraf ret betegnende Huset for et «Spækhus».

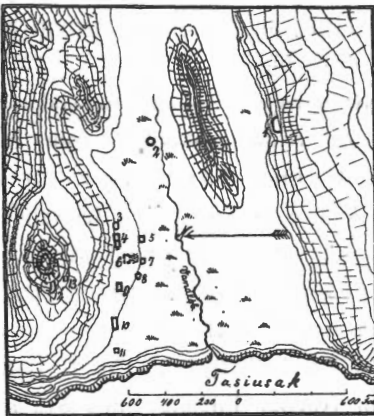
Paa Øen lige ud for Ruingruppe 2 ligger to (ikke tre) Ruiner. Den er ligeledes en Sandstensklippe, som rager op af Vandet. Øens østligste Ende hæver sig c. 10 Fod over Vandet, den vestligste kun c. 5 Fod. Ved Lavvande er Midten af Øen tør, ved Højvande er den derimod overskyllet, saaledes at det seer ud, som om der var to Øer. Paa det højeste Punkt af hver af disse ligger en Ruin.

Østligst findes en firkantet, langagtig Bygning (Nr. 2), vistnok opført af Sten alene, med to tydelige Udgange mod Syd samt en firkantet Udbygning mod Nord. Fra denne fører ingen Dør

ind i det store Rum, derimod fører en ud i det Fri. I det store Rum findes ingen Skillemur, der gravedes forgjæves efter en saadan. Længden i Øst-Vest er 40 Fod, Bredden $7\frac{1}{4}$ Fod (indv. Maal). Murene ere opførte af udsøgte røde Sandsten uden Tætning; de staa indtil en Højde af $3\frac{1}{2}$ Fod. Murtykkelsen er $2\frac{3}{4}$ Fod. Det lille Rum er 10 Fod langt og $6\frac{1}{2}$ Fod bredt (i. M.). Murtykkelsen er $2\frac{1}{2}$ Fod og Murhøjden 4 Fod. Gulvet i denne Ruin dannes af flade Sten, hvor ikke Fjældet ligger blot. Paa denne Maade er der dannet et jævnt Stengulv.

C. 150 Alen Vest for denne Ruin ligger den anden (Nr. 3). Det er en lille firkantet Bygning med Dør mod Syd. Den er bygget af Sandsten, vistnok uden Tætning og er en Del sammenfalden. Den er 20 Fod lang og 7 Fod bred (indv. Maal). Dørvidden er 3 Fod. Største Murhøjde er $2\frac{3}{4}$ Fod. Gulvet er den naturlige Klippeflade.

Udfor begge de omtalte Øer findes dybt Vand, som vilde kunne tillade selv større Fartøjer at lande. Om alle tre Ruiner have været knyttede til Ruingruppe 2, eller om mulig den længst fra denne Gruppe liggende tilhører Ruingruppe 1, kan ikke afgjøres.

Ruingruppe 3.

Ruingruppe 3. Terrainet om Tasiusak hæver sig jævnt mod Øst i mindre Kuller med Smaadale imellem. I en saadan lille Dal mellem Ruingruperne 2 og 4, dog nærmest den sidste, ligger Ruinerne af en lille Gaard. Midt i Dalen hæver sig en Sandstensryg, som paa en Strækning deler den i to.

Dalbunden er blød, sumpet og græsbevoxet. Til Siderne hæve sig jævnt Sandstensklipper med Afsatser, paa hvilke der voxer Pil og andet Krat i Mængde. Der findes ialt 13 Ruiner:

Nr. 1. Paa en Klippeafsats c. 15 Fod over Dalbunden ligger en lille Indhegning, hvis søndre Væg er Klippe. Murene ere udelukkende byggede af Sten og et Par Fod høje. Længden er 27 Fod og Bredden 13 Fod mod Vest og 7 Fod mod Øst. Det er en lille Gede- eller Faarefold.

Nr. 2. Midt i den sumpede Dal paa en lav, lille Klippeflade ligger en cirkelrund Indhegning. Tværmaalet er 20 Fod indvendigt og 30 Fod udvendigt Maal. Murene ere cyklopisk byggede af mindre og større Sten uden Tætning. Murhøjden er godt 3 Fod. I søndre Del har været afdelt et Par mindre Rum. Fra et af disse fører en lille Afløbsrende gennem Muren. Tæt Vest for denne synes Indgangen at have været, men Muren er her nedfalden.

Det er aabenbart en Gede- eller Faarefold med de sædvanlige mindre Rum (til Væddere?).

Nr. 3. Firkantet Indhegning, lidt afrundet i Hjørnerne. Bygget af større Sten og Jord, c. 32 Fod i Tværmaal, men knap een Fod høj. Den har en Smule Fald fra Nord til Syd, ned mod Vandløbet. Det er enten en Høgaard eller en Fold til større Kreaturer.

Nr. 4. Langagtig, firkantet og tvedelt Bygning, hvis vestre Ende er mere sammenfalden end den østre. Førstnævnte Halvdelen er formentlig Stald, sidstnævnte Hølade. Længde 66 Fod, Bredde i østre Ende 12 Fod, i vestre Ende 18 Fod (udv. Maal). I sidstnævnte Maal er dog medregnet en hel Del nedstyrtet Mur.

Nr. 5. Et lille, firkantet, meget sammenfaldet Hus c. 10 Skridt langt og 5 Skridt bredt.

Nr. 6. En Stenhob c. 30 Skridt lang i Øst-Vest og c. 20 Skridt bred i Nord-Syd.

Tæt Syd for denne er en Køkkenmødding. Stenhoben synes at indeslutte en Bolig med mange Rum.

Nr. 7. Rester af et lille Hus.

Nr. 8. En firkantet Fordybning i Jordsmonnet med nogle store Randsten ved østre Ende. Længde 8 à 10 Skridt, Bredde 3 Skridt. Formentlig en Kjælder.

Nr. 9. Rester af et lille Hus c. 3 Skridt langt og c. 3 Skridt bredt.

Nr. 10. Større, sammenfaldet, langagtigt Hus c. 10 Skridt bredt og c. 25 Skridt langt. Formentlig en Stald. Paa Grund af Sammenstyrtning kunde Skillerum ikke skjernes.

Nr. 11. Rester af et mindre Hus.

Nr. 12. En Indhegning ud fra en lille Klippe ned paa Skraaningen mod Vest. Den er sat af Sten og er indtil 3 Fod høj. 19 Skridt lang og 14 Skridt bred. Mod Vest er der Indgang; her er den kun 8 Skridt bred. Fra Øst mod Vest er et Fald af 8 Fod. Det er sikkerlig en Faare- eller Gedefold.

Nr. 13. Tæt Syd for sidstnævnte er mellem nogle naturlige Klippeblokke dannet en lille Fold, 5 Fod lang, 4 Fod bred og $5\frac{1}{2}$ Fod dyb.

Ruingruppen omfatter saaledes en lille Gaard med:

Et Beboelseshus (6) hvortil aabenbart hører tre mindre, isolerede Huse (5, 7 og 9) samt en Kjælder (8), formentlig alle til Forraad.

I Nærheden af Boligen ligger en Stald (for Malkekvæget) med Hølade (4), samt en Indhegning til Kvæg eller mulig en Høgaard (3). Noget længere borte ligger en større og en mindre Bygning (10 og 11), der formentlig ere Stalde. Endelig haves fire Folde to nærmere (12 og 13) og to fjernere (1 og 2) vistnok alle til Faar eller Geder.

Ruingruppe 4 ved Isarok (cfr. Kapt. Holms Beretning med tilhørende Kaart «M. o. Gr.», VI, Side 90).

De ni Ruiner, hvortil kommer et lille, sammenfaldet Hus

tæt Nordost for IX og omtrent af samme Størrelse som denne, danne en lille Gaard.

Ruin Nr. IV er øjensynlig Bolig, thi paa Skrænten mod Vandet, umiddelbart Syd for Ruinen findes en Kjøkkenmødding. Typen er ganske som den ældre paa Island.

Nr. V er Stald med Hølade i vestre Ende og af aldeles lignende Type som Nr. 3 fra Ruingruppe 1.

Vestre Halvdel er opført udelukkende af Sten, hvorfor den er vel bevaret. Østre Halvdel er opført af Sten og Jord og meget sammenfalden.

Den indvendige Bredde i Staldenden er det sædvanlige, 13 Fod. Murene her ere 3 Fod tykke, i Høladen derimod 4 à 4½ Fod. I Stalden staa, paa søndre Side, 4 Baasestene med en indbyrdes Afstand af 5 Fod; paa nordre Side sees endnu een Baasesten. Indgangen til Stalden har været i østre Gavl. Fra Stalden kommer man ind i Høladen gennem en Dør. Da søndre Sidevæg af Høladen er nedfalden, kan det ikke sees, om her har været en Dør.

Nr. VIII er formentlig Faare- eller Gedestald.

Nr. VI er Indhegning til Køer. Den er aabenbart beregnet paa, at de skulde have stor Frihed til at bevæge sig.

Nr. VII Faare- og Gedefold.

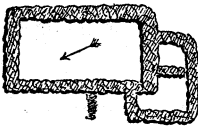
Nr. III og IX samt det lille Hus ved Nr. IX ere Forraadshuse.

Nr. I er vistnok et stort Forraadshus.

Nr. II er maaske et lignende, skjønt det synes forbausende, at denne lille Gaard skulde have saa mange af den Slags. Mulig er dog II en Stald, hvortil I har været Hølade. Fra II gaaer et lavt Gjærde lige ned til Vandet foruden de paa Kaartet tegnede; derved fremkommer en Indhegning, der næsten er trekantet, paa Skraaningen Syd for II.

Ruingruppe 5. Paa den nordlige Pynt ved Indløbet til Tasiusak ligger paa en gammel Havstok og c. 60 Fod over

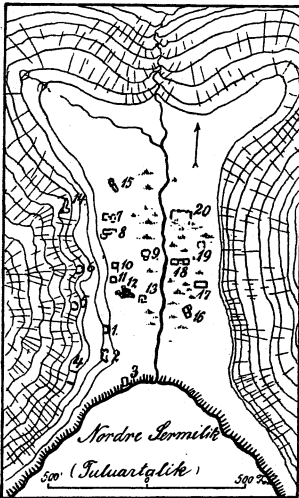
Havet en enkelt Ruin. Den er firkantet, $16\frac{1}{2} \times 25\frac{1}{2}$ Fod indiv. Maal. Murene ere sammensunkne og kun et Par Fod

10 0 10 Sod.

Ruingruppe 5.

høje; de have aabenbart været byggede af Jord og Sten. Umiddelbart til den ene Ende støde to firkantede, mindre Indhegninger, med noget utydeligere Mure. Paa Havstokken findes intet Græs, derimod paa Fjældene i Nærheden. Det er formentlig en Faare- eller Gedefold. Ruinen ligger meget langt fra nærmeste kjendte Ruingruppe. Tæt ved findes den tidligere omtalte Jægerhytte, som Forstanderskabet har rejst.

Ruingruppe 6. Situationsplan.

lavere nede flere Bygninger, blandt andet et Beboelseshus med Mødding. Vegetationen er her: nederst Mos, højere oppe Pilekrat, lidt Birk og Græs. Paa den østre Skraaning ligge kun et Par Bygninger, alle lavt nede. Vegetationen er Mos, Krækkebær og lidt Pilekrat. Muldlagets Tykkelse er c. 5 Tommer. De omgivende Fjælde ere af Granit.

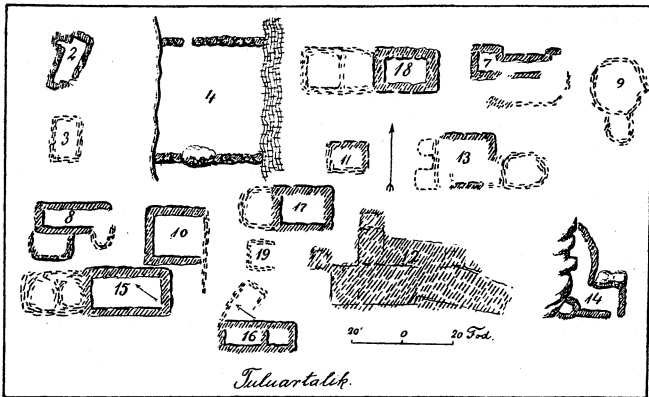
Ruingruppe 6 ved Tuluartalik bestaaer af tyve Ruiner, som danne en Gaard. De ligge i en c. 7—800 Alen lang Dal, hvis Bredde er c. 3 à 400 Alen. Dalen stiger jævnt ind imod den inderste Ende, hvor dens Bund er c. 100 Fod over Havfladen. Her deler den sig i to korte, stejle Dale. To smaa Elve, der komme fra Fjældene, forene sig her, men forsvinde tildels i det sumpede, vaade Jordsmon. Paa Dalens Vestskraaning ligger øverst en Del Faare- eller Gedefolde,

Ruin Nr. 1. C. 50 Fod over Havet. Lille Indhegning med høje Mure opad Fjældsiden. 4×5 Skridt. Faare- eller Gedefold.

Nr. 2. Indhegning mellem Klippeblokke — uregelmæssig c. 13 Fod lang og c. 5 Fod bred indiv. Maal. Indtil 7 Fod høj. Faare- eller Gedefold.

Nr. 3. Lille Hustomt ved Stranden, meget sammenfalden, c. 3 Skridt bred, c. 8 Skridt lang.

Ruingruppe 6. Enkelt Ruiner.

Nr. 4. Større Indhegning, dannet paa en Klippeafsats c. 100 Fod over Havet. Mure af Sten danne de to Sider, den tredie er Klippevæg, og den fjerde begrænses af Afgrunden. 16×12 Skridt. Murhøjde 3—4 Fod. Til Faar eller Geder.

Nr. 5. Indhegning, støttet til en Fjælds side mod Vest med Nedgang mod Øst. 7 Skridt lang, 6 Skridt bred. Murhøjde 4 Fod; til Faar eller Geder.

Nr. 6. Lignende lille Indhegning til Faar eller Geder.

Nr. 7 og 8. Sammenfaldne Hustomter med utydelige Indhegninger, umiddelbart op til Murene. Formentlig Faare- eller Gedestald med Høgaarde.

Nr. 9. To sammenfaldne Indhegninger, byggede sammen; den ene omtrent cirkelrund.

Nr. 10 og 11. Sammenfaldne, smaa Huse.

Nr. 12. En uregelmæssig, sammenfalden, større Hustomt, der har bestaaet af mange, firkantede Rum i Rækker bag hinanden; formentlig Bolig. I Nærheden findes frodigt Grønsvær over en Mødding.

Nr. 13. Rester af et lille Hus med tilhørende Indhegninger. Formentlig Faare- eller Gedestald med Høgaarde.

Nr. 14. En uregelmæssig, høj Indhegning op til en Fjældvæg. I det ene Hjørne findes et lille Rum afskildret. Faare- eller Gedefold.

Nr. 15, 16, 17 og 18 ere langagtige, firkantede Bygninger i to eller tre Afdelinger, mere eller mindre tydelige. De synes at have været Stalde for Faar eller Geder med tilhørende Hørum.

Nr. 19 er Rester af et lille Hus.

Nr. 20 er en stor, 130 Fod lang og c. 70 Fod bred Firkant, der synes aaben paa den ene Længdeside. De overgroede Sten, der danne et Gjærde, ere nedsunkne i det bløde sumpede Terrain.

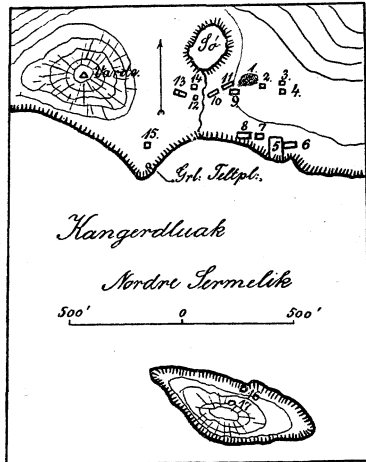
Af Ruinerne ere Indhegningerne 1, 2, 4, 5, 6 og 14 byggede af Sten alene.

Der findes saaledes paa Gaarden ialt 6 Indhegninger, om hvilke det, paa Grund af Murenes Højde, de snevre Indgange og deres Beliggenhed med vanskelig Adgang i det hele taget, kan antages, at de udelukkende have været Faare- eller Gedefolde. Dette tyder paa, at Gaardens Husdyrbestand fornemmelig har været Faar og Geder. Har man imidlertid om Sommeren delt denne Bestand i saa mange smaa Flokke, er det ogsaa sandsynligt, at den om Vinteren har staaet i mange smaa Stalde. Der findes jo i Virkeligheden ogsaa en 6—7 Bygninger, der i meget ligne de fra tidligere Grupper som Faare- og Gedestalde udpegede. At der ved denne Gruppe ikke findes noget af de

smukke Stenhuse, som kjendes fra Gruppe 1, 2 og 4 og som tydedes som Forraadshuse, har fornemlig sin Grund i, at Sandstenen ikke forekommer her. Af lignende Grund kunde Hø-laderne her for en Del være erstattede af Høgaarde eller af Lader, i hvilke Tætning i større Omfang var anvendt.

I Nærheden af Boligen, 12, findes et Par mindre Huse, 10 og 11, der formentlig ere Forraadshuse. Stald for Malkekvæget kunde være 13. Indhegning 9 er muligens Malkeplads til Sommerbrug. Ruinerne 7—8 og 15 ere vistnok Stalde; 16, 17 og 18 ligeledes. Ruin 19 er mulig et lille Forraadshus. Om 20 er en større Indhegning til Kvæg eller en Tørreplads for Hø, kan ikke afgjøres. Endelig have vi, som berørt, de 6 Folde (1. 2. 4. 5. 6 og 14) til Faar og Geder paa Fjældvæggen mod Vest foruden det lille Hus (3) ved Vandet.

Ruingruppe 7 ved Kangerdluak. Inderst i Bugten paa nordre Side findes, ikke langt fra Vandet og paa en lille, isoleret Klippe, der er synlig fra Stranden, en stor Varde¹⁾ med firkantet Grundplan, $4\frac{1}{2}$ Fod i Kvadrat, samt regelmæssigt bygget op til en Højde af 3 Fod. Strax Øst for Varden findes 15 Ruiner af en lille Gaard, der har ligget paa begge Sider af et lille Vandløb, som kommer fra en ubetydelig Sø c. 200 Alen fra Stranden.

Ruingruppe 7.

Omkring Ruinerne er daarlig Græsning. Eggen er mest Mossletter med 1 à 2 Tom. Muld, kun i enkelte Lavninger findes

¹⁾ Tegning af Varden findes nedenfor.

bedre Græs, langs Søen og ved Vandløbet ligeledes. Omtrent 500 Alen Syd for Ruingruppen ligger en Ø, der er c. 300 Alen lang og halv saa bred; paa den findes to Ruiner. Her ere Græsgangene noget bedre end paa Fastlandet. Klimaet paa dette Sted er sikkerlig barskt, hvilket særlig skyldes de voldsomme Sydost-Storme, som herske her. Paa den anden Side holdes disse Bugter fri for Is.

Ruin Nr. 1. Tomt af Bolig med foranliggende Mødding. Der synes at være mange Rum.

Nr. 2. Rester af et lille Hus tæt ved foregaaende.

Nr. 3. Svage Spor af et lille Hus eller Indgjærdning.

Nr. 4. Et 5 Skridt bredt og 20 Skridt langt, sammenfaldet Hus. I østre Ende sees fire, mulig fem Baasesten langs nordre Langvæg. Bygningen er altsaa en Stald.

Nr. 5. En Indhegning, der er dannet af meget store, tildels omfaldne Sten. Mod Havet er den aaben. Største Længde 50 Skridt, Bredde 28 Skridt.

Der foretoges Gravning indenfor Indhegningen, da jeg tænkte mig Muligheden af, at det var en Kirkegaard. Der fandtes under et meget tyndt Muldrag kun Grus og Rullesten men ellers intet, som kunde tyde i den Retning. Det er sikkert en Fold, hvortil har været knyttet:

Ruin Nr. 6, en firkantet, sammenfalden Bygning, 16×12 Skridt.

Nr. 7 og **Nr. 8** ere firkantede, langagtige Bygninger, c. 13 Fod brede og c. 40 Fod lange, for Enden af hinanden. De ere byggede af meget store Sten, hvoraf nogle ere borttagne til nærliggende Grønlændergrave samt til et Grønlænder-Kajakhus.

Nr. 9 paa en Klippe, 4 Skridt bred og 10 Skridt lang. Er bygget af store Sten. Forraadshus.

Nr. 10. 4 à 5 Skridt bred og c. 20 Skridt lang. I vestre Ende sees Baasesten. Stald.

Nr. 11. I Forlængelse af Nr. 10 og mulig i Forbindelse med samme. Sammenfalden, firkantet Bygning.

Nr. 12. Ruin af et mindre Hus.

Nr. 13. 4 Skr. bred og 12 Skr. lang. I østre Ende Indhegning.

Nr. 14 og Nr. 15. Rester af mindre Huse.

Nr. 16. Paa Øens Nordside, umiddelbart ved Stranden c. 5 Fod over dagligt Vande. En 7 Skridt bred og c. 12 Skridt lang, firkantet Bygning, hvis Fundament er tydeligt. Iøvrigt sammenfalden. Indgang paa nordre Side ud mod Vandet. Forraadshus.

Nr. 17. Lille Fold c. 100 Alen Syd for 16 under et Klippely. 3×6 Skridt samt c. 3 Fod høj.

Om Sommeren har der formentlig paa Øen været Faar eller Geder, som have søgt Ly her.

Ruingruppen omfatter saaledes:

En Bolig (1) med foranliggende Mødding, hvortil knytter sig to smaa Huse (2 og 3) samt et Forraadshus (9).

En Stald med Baasesten (4).

En Stald med Baasesten; i den ene Ende Hølade (10).

5 er sikkert en Fold, 6 formentlig ogsaa.

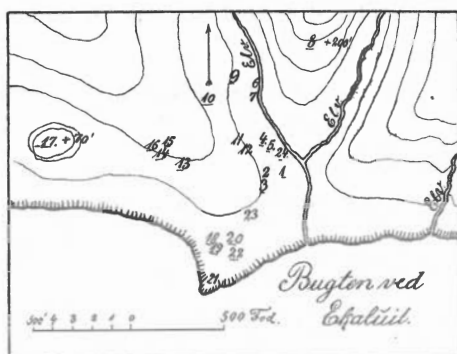
Hvad angaaer 7 og 8, maa det antages, at den ene Ruin er et Forraadshus til Hø, den anden en Stald.

Ruingruppe 8. Øst for Kangerdluak, godt en Kvartmil fra Stranden i en stor Sø, der ligger i den store Lavning, som gaaer over til Tunugdliarfik-Fjorden, ligge to Ruiner paa en lang Ø. Ruinerne kunne i Kikkert skjelnes fra Land. Efter Grønlandernes Sigende skulle de være firkantede og godt byggede samt ikke særlig store. I samme Sø løber en lang, spids Odde ud. Denne Odde deles paa tværs af et lavt Stendige, som næppe rager op over Jordsmonnet, medens den i hele sin Længde er furet af en dyb Sti, som fra Land løber ud paa Odden til Gjærdet og derfra igjen paa den anden Side fortsættes til heni-mod Oddens yderste Spids.

Slige Konstruktioner have maaske været indrettede for

Fuglejagstens Skyld, thi ved Øerne i disse Egne findes om Sommeren meget Fuglevildt.

Ruingruppe 9 i Bugten ved Ekaluit. Paa nordre Side af Bugten ligger en stor Gruppe Ruiner ved et Par Elve. Fra Stranden til Bjærgene bag ved er et lavt, temmelig bølgeformet Forland. Jordbunden synes ualmindelig lidt egnet til Græsning. Forlandet bestaaer, efter Cand. Jessen, af mindre Granitkuller,

Ruingruppe 9. Situationsplan.

hvorimellem fladere Strækninger, bestaaende af skarpe Sten med forholdsvis lidt Forvittringsgrus eller finere Materiale. Noget Muldlag findes ikke som Helhed, kun under smaa Fjældvægge og lignende Steder. Den overvejende Del af Terrainet er dækket af et tyndt Mostæppe, som ligger direkte over Stenene. Noget højere oppe, henimod Fjældene, tager Pilekrattet Overhaand; det er tæt og frodigt og 4 à 5 Fod højt. Det fortsættes op ad Fjældskraaningerne, hvor Mosset paa de aabne Steder i Krattet erstattes med Græs.

Paa Stedet findes 24 Ruiner, af disse ere ni opførte af Sten alene eller af Sten med saa ringe Tætning imellem, at dette nu ikke kan paavises (8. 10. 14. 15. 17. 18. 19. 22 og 23), medens der i Resten, som ere sammenfaldne Huse, øjensynlig har været

anvendt megen Tætning i Murene (1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 9. 11. 12. 13. 16. 20. 21 og 24).

Nr. 1 er 4 Skridt bred og 18 Skridt lang.

Nr. 2 og 3 ere mindre Huse, meget sammenfaldne.

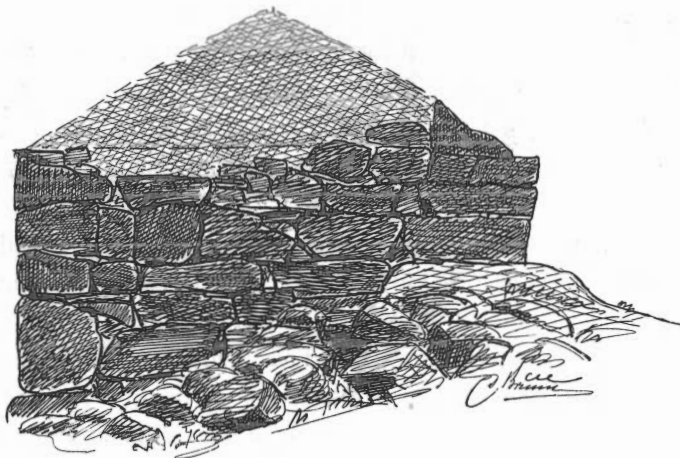
Nr. 4 er Bolig med foranliggende Mødding. Der skjelnes en Mængde Rum i Rækker ved Siden af og bag hverandre. Tomten er 52 Skridt lang og 32 Skridt bred.

Nr. 5. Langagtigt, firkantet Hus i mindst 4 Rum (orienteret i NV.-SØ.), tæt Syd for Boligen, temmelig sammenfaldent. Længde c. 90 Fod, Brede $17\frac{1}{2}$ Fod.

I vestre Enderum, der har en indvendig Brede af 10 Fod og Længde af $11\frac{1}{2}$ Fod, findes 3 Baasesten paa nordre Langvæg. Bygningen har saaledes ialtfald tildels været Stald.

Nr. 6 og 7 ere to smaa Huse ved Elven, henholdsvis 4×5 Skr. og 5×8 Skr.

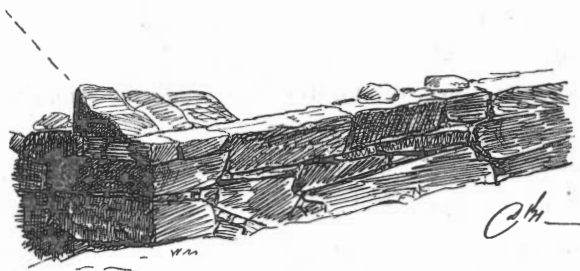
Nr. 8 er et meget smukt bygget Hus (i N.-S.). Nordre Væg er tildels Klippe. Den indvendige Brede er $5\frac{1}{2}$ Fod og

Ruingruppe 9. Nr. 8. Forraadshus med Rest af Spidsgavl.

Længde 17 Fod. Murtykkelsen godt $2\frac{1}{2}$ Fod. Huset har haft Gavle, hvis Heldningsvinkel har været 32° . Af østre Gavl staaer

endnu et Stykke. Husets vestre Ende er lidt nedfalden, derimod staa Murene ellers i den oprindelige Højde. Paa søndre Side er Højden saaledes 7 Fod. Her findes en Dør, $2\frac{1}{2}$ Fod bred og $3\frac{1}{2}$ Fod høj, med en større Overligger. Taget synes ikke at have gaaet ud over Murene.

Ruingruppe 9. Det nordøstre Hjørne af Nr. 8.

Nr. 9. Et i to Rum delt Hus (i NV.-SO.), 5 Skridt bredt og 17 Skridt langt. Til østre Ende støder en firkantet Indhegning.

Nr. 10. Meget smuk, firkantet Indhegning, 8 Skridt i N.-S. og 7 Skridt i Ø.-V., begge indiv. Maal. Murtykkelsen 3 Fod, Murhøjden indtil 5 Fod. Paa søndre Side findes en Indgang.

Nr. 11. (NNO.-SSV.) 4 Skr. bred, 20 Skr. lang, er delt i 4 Rum.

Nr. 12. Tæt Vest for Boligen. 5×20 Skr., meget utydelig.

Nr. 13. (NV.-SO.). 5×30 Skr.. 5 Rum; østre Ende mest sammenfalden. Mod Syd findes en firkantet Udbygning.

Nr. 14. (VNV.-OSO.), c. 14 Fod bred, c. 35 Fod lang. Murene godt vedligeholdte til en Højde af indtil 3 Fod. De ere dannede af smukke, skarpkantede Sten. Ruinen er delt i to Rum, et mindre vestligt og et større østligt. Begge have Døre mod Syd, $2\frac{1}{2}$ og 3 Fod brede. Ingen saadan sees i Skillemuren.

Nr. 15. (N. t. O.—S. t. V.), 16 Fod bred, 21 Fod lang, begge

indv. Maal. Indgangen, $2\frac{1}{2}$ Fod bred, midt paa Sydsiden (den korte Mur), Murtykkelsen $2\frac{1}{2}$ Fod og Murhøjden 3 Fod.

Nr. 16. Lille Hytte eller Indhegning tæt Vest for foreg. 4×2 Skr.

Nr. 17. (VNV.-OSO.), 8×6 Skr., meget smukt bygget Hus af udsøgte Sten, Murhøjde $3\frac{1}{2}$ Fod, Dør paa søndre Side. Gavle sees nedstyrtede.

Nr. 18. (N.-S.) Lille Hus, 3×7 Skr.. I Gavlen mod Syd findes en 2 Fod bred og $2\frac{1}{4}$ Fod høj Dør med Overligger. Søndre Ende er nogenlunde bevaret. Resten er sammenfalden.

Nr. 19. Tæt ved foregaaende; en lille oval Indhegning, 6 Fod lang og 3 Fod bred med en Murhøjde af $2\frac{1}{4}$ Fod.

Nr. 20. (NO.-SV.), tæt ved foregaaende, 6×12 Skr., bygget af større Sten.

Nr. 21. (VNV.-OSO.), 7×5 Skr., godt bygget af større Sten.

Nr. 22. Lille Indhegning. Søndre for den er der frodigt Græs.

Nr. 23. (NV.-SO.) Indhegning, 9×3 Skr., aaben mod Øst. Mod Vest findes et lille afdelt Rum.

Nr. 24. Lille Hus ved Elven tæt Øst for Boligen; hører vistnok til Boligen. Møddingen strækker sig hen foran det ligesom foran Staldene.

Disse Ruiner danne sikkerlig en Gaard: Boligen (4) ligger ved Elven. I Nærheden af den ligger, foruden nogle mindre Udhuse, et Par Stalde (5 og 11), længere borte saavel mod Syd og nærmere Vandet som længere mod Vest findes et Par Grupper, i hvilke der, foruden Indhegninger til Faar og Geder, findes nogle mindre Huse, som sikkerlig maa opfattes som Faare- og Gedestalde med tilhørende Høhuse eller Høgaarde.

Længst i Udkanten af Gruppen findes to af de smukke Huse, som ere tydede som Forraadshuse (8 og 17). I det hele taget er det ganske mærkeligt at se, at disse Huse ofte findes lidt afsides og næsten altid paa høje Steder. Beliggenheden

turde tyde paa, at de ikke benyttedes i den daglige Husholdning. Derimod kunde de snarere være de Steder, hvor de Forraad af Huder og Skind m. m. opbevaredes, som der skulde handles med, og i hvilke Afgifter og Skatter bleve betalte.

Ikke langt NV. for Gaarden og for en stor Elv sees c. 100 Alen fra Vandet og c. 30 Fod over Havet en mindre Bygning, vistnok en Fold.

Ruingruppe 10. Inderst mod Vest i Bugten ved Ekaluit og tæt Syd for en stor Elv ligge, paa en gammel Strandvold c. 500 Alen fra Stranden og c. 100 Fod over Havfladen, Ruinerne af en Gaard.

Paa en Strækning af c. 150 Alens Længde og en Bredde af fra 50 til 70 Alen ligge flere Ruiner, hvis Enkeltheder ikke kunde bestemmes. Blandt dem var en Tomt med flere Rum. Foran den saaes en frodig Græsvæxt med et rigt Flor af Ranunkler, hvilket tydede paa, at der var en Kjøkkenmødding. c. 800 Alen længere inde mod Nordost fandtes en Fold paa en Fjældskraaning. Den var omtrent firkantet, 5×8 Skr. Murhøjden $2\frac{1}{2}$ Fod. Indgang i Sydost.

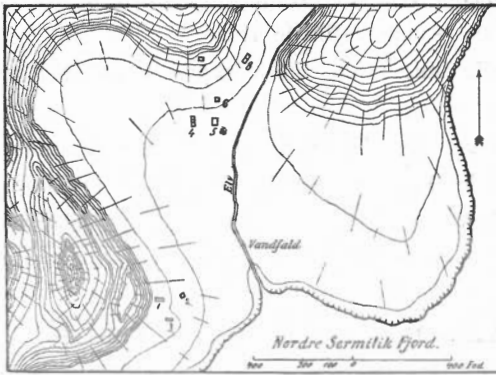
Lavlandet er her delvis bevoxet med Pilekrat, hvorimellem baade Mos og en Del Græs. I det hele taget er Græsningen langt bedre end ved den langt større Gaard i Bugten mod Nordøst.

Det viser sig nemlig, at Beliggenheden af en Nordbo-gaards Bygninger ikke er afhængig af, om der paa selve Stedet, lige ved Bygningerne, findes Græs og Foder, men af, hvorvidt der i Omegnen paa Fjældene findes saadant. Er der imidlertid tillige Græs om selve Gaardens Huse, saa at der har været ligesom en Hjemmemark, har der været gode Betingelser for Kohold. Dette fremgaaer tydeligt deraf, at det netop er paa slige Steder, at der findes det største Antal lange Stalde med Baasesten. (Ruingrupperne 1, 2, 3 og 4.)

c. 800 Alen Syd for Ruingruppen udmunder en prægtig

Elv, hvori der af Grønlænderne fra Niakornak fanges Lax i September Maaned.

Ruingruppe 11 ved Karmæt. Ved en Elv, der i Fald styrter sig i Fjorden, ligge Ruinerne af en lille Gaard. Omkring Ruinerne findes spredte Pletter af Pilekrat. Vegetationen nedenfor Granitfjældene er dels Mos, dels Græs. Terrainet er

Ruingruppe 11.

meget fugtigt, og Græsningen er meget god, saavel ved Gaarden som længere op ad Dalen. Der findes ialt otte Ruiner:

En Bolig (Nr. 5), der viser sig som en stor, overgroet Hustomt, hvor der skjælnes flere Rum. 10 à 15 Skridt bred og c. 20 Skridt lang. Den ligger c. 120 Fod over Havet og c. 400 Alen fra Stranden ved Elven. Ved Boligen findes øjensynlig en stor Mødding, som strækker sig hen mod de nærmeste Bygninger.

Nærmest Boligen ligger en stor, ligeledes overgroet, langagtig Bygning, inddelt i flere Rum (Nr. 4), 28 Skridt lang og 18 Skridt bred. I et af Midterrummene, der er 7 Skridt langt og 5 Skridt bredt, sees Murene at have været opførte af omhyggeligt stillede, kantede Sten og Jord.

Denne Bygning er formentlig Stald med Hørum. Endvidere findes, nær ved Boligen, Rester af et lille Hus (Nr. 6).

Alle disse tre Ruiner ere overgroede med højt Græs men dog sikkerlig lette at udgrave. Paa en Klippeafsats ikke langt fra Boligen findes en firkantet Bygning (Nr. 7), vistnok et Forraadshus, 8 Skr. langt og 5 Skr. bredt samt opført af store Sten, hvoraf en Del ere benyttede af Grønlænderne til Rævefælder. Desuden findes, tæt ved Elven, en større, langagtig Bygning (Nr. 8) i et Par Rum — formentlig en Stald. Mulig er det to tæt sammenstillede Huse.

Sluttelig ligger en lille Gruppe Bygninger nærmere ved Havet:

En meget utydelig Bygning, 4×16 Skr., fuldstændig sammenfalden (Nr. 1). Tæt ved findes et lille, firkantet Hus (Nr. 2), 8 Skridt i Kvadrat og forstyrret af Grønlænderne (Murhøjden er 3 Fod) samt en mindre, langagtig Bygning.

Ruingruppe 12. Kassek (udtales Krasserik). Her findes Ruiner af en lille Gaard.

Da Grønlænderne tidligere have boet her, ere Ruinerne blevne plyndrede og ødelagte for at afgive Materiale til nærliggende Grønlænderboliger, hvilke først for faa Aar siden ere forladte. Der skjælnes fem à sex Ruiner, blandt hvilke en Bolig med Mødding tæt ved Elven, derved et lille Hus samt formentlig en Stald. Omkring Ruinerne findes Græs, Krækkebær og Bøller. Op ad Fjældene sees Pilekrat og Krækkebær. Pladsen nede ved Foden af Bjærgene er lille, men ret god.

Ruingruppe 13. Igdlorsuit i Kangerdluarsuk. Lige Øst for den midterste Bræ trækker Fjældene sig tilbage i en Bue paa en kort Strækning.

Det flade Land stiger jævnt 2000 Alen op mod Fjældene og er bedækket med frodig Plantevæxt, særlig Pil. Her findes efter «G. h. M.» c. 15 Ruiner; men Expeditionen fandt kun en enkelt

Stenhob af et Hus c. 600 Alen fra Stranden, thi Sneen laa over Landet. Dog skjønnes der at være enkelte andre sammenfaldne Huse.

Ruingruppe 14 ved Narsaksuak. Rundt om Bugten ved Narsaksuak hæve Bjærgene sig i en Kreds. Gjennem to Kløfter strømmer Vandet i Fald ned paa Sletten, for at forene sig inden Udløbet i Fjorden. Den ene Elv passerer en lille Sø. Paa Slettelandet findes god Græsgang. Ikke langt fra Elvenes Sammenstød, og c. 500 Alen fra Udløbet i Fjorden, findes en stor sammenstyrtet Hustomt, der vistnok indeslutter flere Huse. Dens Udstrækning er 100 Fod og 80 Fod.

Tomten dannedes af Sten, som laa i en uordentlig Masse med ujævn Overflade og som tildels dækkedes af Mos, Dværgpil og Birk. Expeditionen gravede i det sydøstre Hjørne og konstaterede, at her rimeligvis maatte være Rum, som tilhørte en Bolig, thi der blev, foruden Kulpartikler og enkelte Knogler, fundet en Del Vægstenstykker af Gryder o.l. Da Frostene forhindrede os i at gaa tilstrækkelig i Dybden, og da Expeditionen paa det Tidspunkt, da vi besøgte denne Ruingruppe, hastede ind efter i Fjordene, gave Gravningerne her ikke andet Resultat, end at de antydede for mig Boligernes Karakter, som tæt sammenstillede Huse eller Rum, opførte af Jord og Sten i Rækker, Side om Side og bag hverandre.

Jeg opdagede ikke andre Ruiner end denne Tomt; men mit dengang uøvede Øje har maaske ikke været i Stand til at finde saadanne stærkt sammenfaldne Ruiner, som man først ved Øvelse lærer at skjelne fra nedstyrtede Stenhobe.

Tilstedeværelsen af Boligen tyder paa, at der har været en, om end kun lille, Gaard.

Beboerne fra Niakornak, Narsak, Kusinga og Tugdlarunat (beliggende ikke langt sønden for Narsaksuak) komme hyppig til Stedet, naar de ere paa Sælhundefangst i Fjorden, eller naar de ville fange Lax i Elvene.

Paa Stedet findes gamle Grønlænderteltpladser og Ruiner af Grønlænderhuse.

Ikersuak-Fjord.

Denne Fjord er som bekendt en ydre Fortsættelse af Sermilik-Fjorden.

Efter «G. h. M.» skal der i denne findes fire Ruingrupper: Tunno, (enkelte Ruiner paa en sumpig med lidt Græs og Enekrat bevoxet Plads).

Kangerdluak, (en halv Snæs Ruiner ved en Elv, Terrainet som ved foregaaende).

Nulok, (en halv Snæs Ruiner ved en Elv, Terrainet som ved de to foregaaende).

Kapitarmiut, (en Snæs Ruiner ved fire smaa Elve. Overflod paa Græs, Birk og Enekrat).

Expeditionen besøgte ikke disse Ruiner; men i Tugdlarunat (c. 20 Beboere med 5 Kajakker og 3 Huse, ingen Konebaad) fik jeg af Grønlænderne følgende Oplysninger om disse Ruiner, der alle ligge i den store Bugt med de fire Bræer, paa Fjordens Vestside.

Ved Tunno, der ligger nordligst, findes paa fladt Land nedenfor Bjærgene en stor, firkantet, flad Stendynge. I Nærheden findes gamle Grønlænderruiner.

Kangerdluak ligger tæt ved Tunno. Der findes en stor Elv og rigelig Græsning paa det flade Land nedenfor Fjældene. Her skal ligeledes findes en stor Stendynge. I Nærheden findes Grønlænderteltpladser.

Ved Nulok findes en stor Elv. Syd for denne er daarlig Græsning; Nord for den derimod, paa det flade Land, ere gode Græsgange ved Foden af de stejle Fjælde, og her findes en større, firkantet Ruin med tydelige Mure. Nordre Længdeside skal være nedstyrtet. I søndre Længdeside, der ligger langs med Elven, sees et Vindue. I Bygningen er et Skillerum. Syd

for Elven sees en firkantet, flad Stendyng. Paa begge Steder er Grønlænderruiner samt Sommerteltpladser.

Ved Kapitarmiut findes kun gamle Grønlænderhuse. Bøboerne dersteds sultede ihjel for mange Aar siden.

Søndenfor i Fjorden findes ingen Ruiner.

Sermitsialik-Fjord.

I «Gr. hist. Mindesmærker» III, Pag. 831 omtales, at «ikke saa faa Levninger af europæiske Huse skulle findes i de to Fjorde, Immartunek og Sermitsialik, som Vest for Iker-suak gaa op i Landet.» Paa Nedrejsen fra Ivigtut til Julianehaab var det min Agt, saavidt muligt, at besøge disse Ruiner; men desværre forhindredes jeg heri af Fjordisen, som endnu laa helt ud i Mundingerne.

I Kagsimiut erholdt jeg følgende Oplysninger om disse Ruiner.

I Sermitsialik findes nedenfor Ligkistefjældet, omtrent $\frac{1}{2}$ dansk Mil fra Bræen og paa vestre Side af Fjorden, en Ruin. Den ligger ikke ved nogen Elv, men ved en lille Bugt c. 200 Alen fra Stranden paa jævnt faldende Terrain, bag hvilket Ligkistefjældet hæver sig. Ruinen er temmelig stor og firkantet. Murene ere byggede af store Sten og c. 3 Fod høje; Bygningens Tværmaal er c. 10 Skridt, men den er en Del forfalden. I Nærheden findes god Græsning. Selve Stedet, hvor Ruinen findes, kaldes Serfap iterdla (Tejstebugten). Fra Fjorden sees Ruinen tydeligt, naar man kommer lidt Nord for den.

I Sermitsialik-Fjorden findes endnu en Ruin paa højre Haand, naar man sejler ind i Fjorden. Stedet hedder Aularat (o: hvor det ryster) og ligger paa det nordvestre Hjørne af den store Ø mellem Sermitsialik- og Immartunek-Fjorden og omtrent $1\frac{1}{2}$ dansk Mil fra Bræen.

Ruinen ligger lige ved Stranden paa fladere Land, hvor der kun findes lidt Græs. Vandet har udhulet Jordsmonnet

under Ruinen, der er bygget af Sten og som oprindelig har været firkantet. Nu er imidlertid den vestre Side tildels nedstyrtet i Vandet. Bygningens Tværmaal er kun et Par Skridt, Længden derimod henved en halv Snes Skridt. I vestre Ende staa Murene til en Højde af over et Par Fod. Meddelelserne berette, at de, som jævnlig om Efteraaret besøge Stedet, have opdaget, at der har været Gulv i Bygningen, lagt af flade Brædder c. 1 Tomme tykke og saa lange som Bygningens Bredder, samt en halv Snes Tommer brede.

Disse Brædder opdagedes ved at Enderne af dem stak ud, fordi Søen havde blottet dem. Grønlænderne havde tidligere troet, at det var en Grønlænderruin; men da Brædderne opdagedes, bleve de tilbøjelige til at tro paa, at det maatte være en Nordboruin.

I Bunden af Fjorden er god Sælhundefangst.

I Sermitsialik-Fjorden skal ikke findes flere Ruiner. Om Ruiner i Immartunek-Fjorden vides intet.

Farvandet mellem Tugtutok-Øen og Ilimausak-Halvøen.

Dette Farvand er om Sommeren som oftest fyldt med en Del spredt Is, der dels er Kalvis fra Sermilik-Fjorden og dels er Drivis, som formentlig kommer ind gennem Skovfjorden. Dog er Sejladsen vistnok sjældent hæmmet i nogen betydelig Grad af denne Is, og Fjordisen gaaer tidligt bort.

Ilimausak-Halvøens Fjælde, som krones af det 4510 Fod høje, altid isdækte, Ilimausak, skraane stejlt mod Sydvest ned mod det her omhandlede Farvand. Fra det nævnte Bjærg gaaer en overordentlig smuk Dal ned mod den store Bugt Vest for Udstedet Narsak. Paa begge Sider, dog særlig paa østre Side, af en stor Elv, som følger Dalbunden, findes jævnere Terrain, der hovedsagelig bestaaer af Ler og Grus med et tyndt Muldlag. Sletten fortsættes hen imod Udstedet. Paa dette Jordsmon findes meget Græs.

Iøvrigt er der paa Fjældskraaningerne langs Kysten af og til lidt Græs helt hen til Nungmiut-Pynten ved Indløbet til Sermilik. Paa den omtalte Kyststrækning findes to Ruingrupper, nemlig en Gaard inderst i Bugten ved Elvens Udløb samt en Del Ruiner ved selve Udstedet, som formentlig ogsaa have dannet en Gaard.

Vende vi os til Farvandets søndre Side, træffe vi Nordenden af Øen Tugtutok.

Terrainet bestaaer her af lavere Fjælde med bølgeformet Overflade, som gaa helt ned til Vandet uden noget Forland paa ganske enkelte Steder nær, hvor der tilmed er ganske særlig slet Landding paa Grund af stejl Kyst, saaledes f. Ex. ved Sigsardlugtok (Gr. 15), der betyder «den slemme Strandbred» (∴ hvor der er vanskeligt at lande).

Dette Sted ligger paa Øens Nordostpynt, og her findes Ruiner af en ganske lille Gaard. Et godt Stykke længere mod Syd paa Øens Sydostkyst findes, ved et lignende Sted, en noget større Ruingruppe af en Gaard ved Marrat (∴ Blaaler) (Gr. 16). Medens Tugtutoks Nordende f. T. ikke er beboet af Grønlændere — tidligere var der Boplads ved Sigsardlugtok — findes der paa den anden Side Farvandet mod Nord foruden ved Udstedet Narsak tillige en Boplads ved Kusinga. Disse Bopladser ere bekvemt beliggende saa at sige paa en Korsvej, idet man har nem Adgang ad Søvejen til Fangst og Fiske i alle de nærmeste Fjorde, ligesom ogsaa til der at skaffe sig Brændsel, hvilket der er Mangel paa omkring selve Bopladserne; endelig kunne de sende deres Konebaade paa Højbjærgning for at skaffe Føde til de Kær, som holdes af Beboerne ved Udstedet.

Medens der ved Kusinga (tæt N. for Gr. 18) kun findes een Familie paa godt en halv Snes Mennesker, som boer i et Hus, og som er forsynet med 1 Konebaad og 3 Kajakker, er Befolkningen ved Narsak langt talrigere. Her findes saaledes over firsindstyve Mennesker: 11 voxne, 6 halvvoxne Mænd, der alle ere forsynede med Kajak, 22 Drenge, ialt 39 af Mand-

kjøn. 11 Enker, 7 gifte Koner, 13 voxne Piger, hvoraf 4 med Børn, samt 14 Pigebørn, ialt 45 af Kvindekjøn. Foruden de 17 Kajakker findes ved Narsak 4 Konebaade.

Af Huse findes følgende: 1 Udliggerbolig, 1 Spækhus, 6 Beboelseshuse, 2 Stalde til 9 Køer, 3 Provianthuse, ialt 13 Huse. Endelig findes tæt Vest for Narsak ved Narsarak endnu tre Huse med en Snes Mennesker. Denne forholdsvis store Befolkning paa over hundrede Mennesker, som saaledes er grupperet om og nær ved Udstedet, ernærer sig jo hovedsagelig ved Sælhundefangst og Fiskeri; men Køerne yde dem ogsaa en betydningsfuld Støtte.

Sælhundene fange de hovedsagelig i Sermilik-Fjorden. Om Vinteren gaa de ofte helt op til Tasiusak, som vi ovenfor have seet; men om Sommeren tilbringe de ofte halvanden à to Maaneder paa Sælfangst i Farvandet om Øerne udenfor Kysten.

Saa slutte de sig sammen med Folkene fra Niakornak, Tugdliarnat, ja endog fra Igaliko og Kangué (en Ø Syd paa i Skovfjord) og drage af Sted med nogle af deres Kvinder for at slaa Teltene op paa passende Steder, hvorfra de kunne jage. Først naar de have samlet nok til Vinterforraad, vende de tungt læsede Konebaade tilbage med deres Udbytte.

Gode Fiskepladser for Flynder, Slette, Hai, Rødfisk, Torsk o. s. v. findes ud for Kusinga, paa visse Steder ved Tugtutok, samt i den søndre Del af Tunugdliarfik; Angmagsætter fiskes særlig ved Narsak og i Kangerdluarsuk, ligesom Lax fanges i Juli i Bugten ved Narsak, for ikke at tale om, at Fangerne paa den Tid drage ind i Tunugdliarfik til Nunasarnak, ja endog til Kingua, inderst i Fjorden, for at sætte Laxegarn. Brændsel (Pil og Birk) hentes, som vi have seet, hovedsagelig helt oppe i Tasiusak.

Hvad der imidlertid særlig maa interessere os, er nærmere at se, hvorledes Grønlændernes Kvæghold former sig. De ni Stykker Hornkvæg ere om Vinteren anbragte i to Stalde; om

Sommeren gaaer Kvæget i Almindelighed løst omkring for at søge Føde. Ved Narsak komme Køerne i Reglen først ud i Maj Maaned, thi før er der ikke Føde at vente for dem; men saa blive de i Reglen ude helt til Oktober Maaned, ja i heldigste Tilfælde, naar der er indtraadt en mild Vinter, har man endog seet dem gaa ude ved Juletid.

Saasnaart Kreaturerne nu ere komne paa Stald, maa de selvfølgelig fodres, og der maa være sørget for tilstrækkeligt Hø. Dette er ikke nemt at skaffe i Nærheden, thi vel findes ikke saa lidt Græs paa Fjældafsætter; men Bjærgningen og særlig Transporten ned ad Fjældene er overvættets vanskelig, dels fordi den Slags Arbejde nu en Gang ikke ligger for Grønlænderne og dels fordi de mangle saadanne Transportmidler som f. Ex. Heste, hvilke Nordboerne jo i gamle Dage have haft.

Istedetfor en slig vanskelig Indbjærgning, hvortil Nordboerne sikkerlig have været henviste, fordi de ikke kunde gaa andet Steds hen, hvor det var lettere at bjærge, — thi der boede jo andre Nordboer, — sejle Grønlænderne langvejs ud med deres Konebaade, for at hente Hø paa Steder, der ligge lige ved Kysten og hvor det særlig er friskt og godt som f. Ex. paa Engbund ved Elve o. l. Steder.

Samtidig tilfredsstille de deres Trang til Omflakken, gaa paa Jagt eller Fiske. I saa Henseende er det ret mærkeligt, at det ikke altid er de samme Steder, de Aar efter Aar besøge, nej de vexle; men de have jo ogsaa et forbavsende stort Omraade, der tillader dem at vrage.

Til hvert Kreatur regne Grønlænderne, at der som Vinterfoder behøves knap to fuldt lastede Konebaade med Hø. Dette giver ialt c. 16 Konebaadsladninger for Narsaks Vedkommende.

I de sidste Aar har man hentet Høet paa nedennævnte Steder, paa hvilke der med stor Lethed bjærges følgende Antal Konebaadsladninger:

I Tunugdliarfik - Fjorden: ved Kagsiarsuk 1, Nugarsuk 3, Isomiut 3, Sidlisit 2, Musartut 1^{1/2}, Ipiutak 1, Nunasarnak 2. Paa

Strækningen mellem Narsak og Indløbet til Sermilik-Fjorden 6, i Sermilik-Fjorden Nord for Kangerdluarsuk 2, Narsaksuak og lidt Nord derfor 2, i Brede-Fjord fra Tugdalarunat og Syd efter paa flere Steder 4, paa Tugtutoks Nordende 4, langt Syd paa i Ikerasarsuk 1, ialt $32\frac{1}{2}$.

Naar undtages paa sidstnævnte Sted findes der Ruiner af Nordbogaarde paa, eller i Nærheden af, alle de andre Steder, hvilket jo iøvrigt er ganske naturligt, eftersom Nordboerne jo have sat sig ned netop paa de Steder, hvor der fandtes de bedste Græsgange.

Det er ikke korte Strækninger, Beboerne fra Narsak saaledes tilbagelægge for at skaffe Hø til deres ni Kreaturer; men de behøvede sikkerlig ikke at drage saa langt i den Anledning; thi Høet kunde skaffes nærmere, hvis de ikke, som vi have seet, foretrak de lange Afstande med et nemt og let Arbejde fremfor de kortere med forholdsvis større Anstrengelser. En af Ejerne svarede paa mit Spørgsmaal, om hvor mange Køer han mente, der kunde holdes ved Udstedet, hvis han kun maatte bjærge Hø paa dettes nærmeste Omraade, — at han mente, at fire Køer kunde han nok bjærge Føden til.

Høet opbevares dels i nogle Forraadshuse, som ere opførte som Grønlandernes Boliger af Græstørv og Sten, Lag paa Lag, dels paa et Loft over et paa europæisk Vis bygget Hus. De to Stalde ere omtrent ens. Jeg skal beskrive den ene, som tilhører Kateketen. Det er en lille, firkantet Bygning, som er opført med Mure af Græstørv og Sten, Lag paa Lag i vandrette Fuger. Der findes paa den ene Langvæg en lille, smal Dør samt et Vindue; iøvrigt findes ingen andre Aabninger paa Murene end en lille Afløbsrende. Taget er et Skraatag med en svag Heldning. Over Midten af de to Gavle ligger et Fyrretræsspær. Fra dette er anbragt nogle Spær ud til Murene. Over dette Tagværk er lagt Græstørv og ovenpaa dem nogle Sten for at holde paa Taget i Blæst. Staldens indvendige Bredde er 11 Fod og Længden 12 Fod. Langs den Døren modsatte Langvæg er an-

bragt fire Baase til ligesaa mange Køer. Baasenes Længde er 7 Fod, Bredden c. 3 Fod. Staldens største Højde i Midten er 5 Fod. Ved Murene er Højden kun $4\frac{3}{4}$ Fod. Murtykkelsen er godt 2 Fod. De smaa Dimensioner ere valgte, fordi Kreaturerne i det indskrænkede Rum bedre kunne holde Varmen.

Den her beskrevne Stald er i meget et Sidestykke til de tidligere beskrevne Nordbostalde. Murkonstruktionen er omtrent den samme, Murtykkelsen ligeledes, ligesom Bredden af Stalden indvendig ogsaa omtrent svarer til den, vi kjende fra Nordbostaldene (10—13 Fod).

Ens Klima og ens Livsvilkaar har aabenbart frembragt det samme Resultat, trods Aarhundreders Afstand og trods Raceforskjel.

De Køer, som nu holdes ved Narsak, ere af en lille Race; men de give rigelig Mælk og ere en Rigdomskilde for Beboerne. En god Ko giver 11 Potter Mælk daglig om Sommeren, om Vinteren omtrent det halve.

Ruingruppe 15 ved Sigsardlugtok findes paa Tugtutoks Østspids i en lille Bugt, eller rettere i Terrainet mellem to Bugter. Efter at have passeret den 15 à 20 Fod høje Skrænt, kommer man op til en lille Plet fladt Land, der er bevoxet med Græs og som stiger jævnt til en Højde af c. 50 Fod over Havet. Det er omgivet af lave, smaa Fjældknauser.

Ruinerne ligge imellem en lille Sø og Stranden paa en Strækning af c. 150 Alen. Der er ialt fire.

Nær Vandet findes en meget overgroet Hustomt (c. 20 Skridt lang og 24 Skridt bred).

Paa Grund af stærk Sammenfaldning kunde Grundplan ikke tages; men det seer ud til, at Tomten indeslutter flere Rum. Det er formentlig en Bolig med foran liggende Mødding. Det friske Grønsvær tyder herpaa.

Tæt Øst for denne Ruin findes Rester af et firkantet, sammenfaldent Hus, med dertil stødende Indhegning, hvilken sidste

er aaben paa den ene Længdeside. Det hele er 12 Fod bredt og c. 50 Fod langt.

Lige ved Siden heraf findes en anden lille, meget utydelig, firkantet (6 Skridt lang og 5 Skridt bred) Tomt.

Endelig findes en (c. 12 Skridt lang og c. 5 $\frac{1}{2}$ Skridt bred) firkantet Stensætning noget længere mod Vest paa den anden Side af det lille Vandløb, som fra Søen løber forbi Ruinerne.

Sidstnævnte Ruin er formentlig en Fold, medens de to vestligste Ruiner vistnok ere Faare- eller Gedestalde med Indhegning (til Hø?).

Gruppen danner saaledes en meget lille Gaard.

Ikke langt borte findes Ruiner af Grønlænderboliger.

Ruingruppe 16. Marrat (3: Blaaleer).

Denne Gruppe ligger i en Bugt tæt Nord for en større Elv. Ved selve Gruppen findes et lille Vandløb. Stedet har en ligesaa vanskelig Strandbred med Hensyn til Landing som den foregaaende Gruppe.

Ruinerne ligge paa et jævnt stigende Terrain med ret god Græsning ved Foden af Fjældene.

Nærmest Stranden ligge Rester af et lille, firkantet Hus (4 Skridt bredt og 10 Skridt langt), orienteret langs Stranden.

Omtrent 200 à 250 Alen længere oppe paa Skraaningen findes en meget sammenfalden Hustomt (15 Skridt bred og 50 Skridt lang), orienteret langs Stranden. Denne synes at være Boligen.

Tæt ved sidstnævnte Ruin findes to andre Ruiner, en (c. 7 Skridt bred og 10 Skridt lang) firkantet Hustomt, formentlig af et Forraadshus og en (5 Skridt bred og 14 Skridt lang) formentlig af en lille Stald.

Nogle hundrede Alen længere mod Syd og nærmest den store Elv findes to mindre Ruiner, (den ene 10 Fod bred og 20 Fod lang, den anden 7 $\frac{1}{2}$ Fod bred og 25 Fod lang) samt en lille Indhegning ved et Par større Sten.

Sidstnævnte er sikkert en lille Fold, og de to andre enten to Stalde eller en Stald og en Hølade.

Løvrigt ere alle Ruinerne meget sammensunkne og overgroede; de tilhøre aabenbart en lille Gaard.

Ved Ruingrupperne 15 og 16 tyde de smalle og forholdsvis korte Udhuse, som maa ansees for Stalde, paa, at der nærmest her har været holdt Faar eller Geder, dog kun i ringe Antal. Stederne egne sig næppe til Kohold.

Ruingruppe 17. Narsak (o: Sletteland).

Inderst i Bugten, tæt ved Stranden og ved en lille Elv, ligger Udstedet med Spækhus samt Grønlænderboligerne. Terrainet stiger derfra jævnt mod Fjældet bag ved. Omtrent 400 Al. fra Udstedet og c. 50 Fod over Havet ligge Rester af idetmindste sex Nordbohuse. De ere meget utydelige, thi Grønlænderne have selvfølgelig plyndret dem for Sten til deres egne Boliger.

Østligst ligge tre Ruiner:

Et firkantet, langagtigt Hus (15×23 Fod), længst fra Bopladsen.

En lille, firkantet Indhegning eller et Hus (8×14 Fod) noget nærmere Stranden.

Tæt Syd herfor paa Klippebund sees meget usikre Omrids af et firkantet Hus (14×24 Fod).

Omtrent 150 à 200 Alen Vest for disse Ruiner ligge de tre andre:

Et firkantet, langagtigt Hus ($11\frac{3}{4} \times 43$ Fod) deelt i to Rum.

Et firkantet Hus (14×26 Fod) lidt Syd for foranstaaende.

Et Hus (13×37 Fod) lidt vestligere.

Disse sex Huse ere vistnok alle Udhuse, formentlig Rester af smaa Faare- eller Gedestalde med tilhørende Hølader eller Indhegninger. Nogen Bolig kunde jeg ikke opdage; men den har naturligvis maattet ligge nærmest ved Elven og ikke for langt fra Landingsstedet, netop hvor Bopladsens Huse nu ere

beliggende, saa Rester af den med tilhørende Stald for Malkek­væg m. m. nu maatte være forsvundne.

Jeg søgte her efter en mulig Kirkeruin med tilhørende Kirkegaard, men kunde ingen finde.

Dog skal jeg ikke lade uomtalt, da Stedet er tydet som det gamle Dyrnæs («G. h. M.» III, Pag. 865), at Grønlænderne nu have deres indhegnede Kirkegaard beliggende midt imellem de tre vestlige og de tre østlige Ruiner. Denne Plads kunde jo mulig være den gamle Nordbokirkegaard, som senere er bleven benyttet af Grønlænderne.

Fra utallige andre Steder se vi, at Grønlænderne have be­nyttet Nordboruiner til Gravsteder og da særlig dem, der inde­holde de fleste Sten.

Dog er der ingensomhelst Overlevering eller i det hele taget noget, som giver Antydning i Retning af den fremsatte Hypothese. Der findes saaledes ingen synlige Spor af en Byg­ning (Kirke) indenfor det lille Jord- og Stendige, som nu om­giver Grønlænderkirkegaarden.

Ruingruppe 18 er den af Holm beskrevne («M. o. Gr.» VI, Pag. 76—77, Tavle II), som ligger $\frac{3}{4}$ Times Gang Vest for Ud­stedet ved den store Bugt.

Arctander omtaler tolv Ruiner, mellem hvilke der løber en Laxeelv.

Giesecke (Mineralogisk Rejse i Grønland ved F. Johnstrup, Pag. 175) siger: «Auf Narsak sind auf beiden Seiten eines beträchtlichen Bergstromes mehrere ganz zerfallene nordische Rudera.»

Sigurður Breiðfjörð, der gjentager Arctanders Beret­ninger, taler endog om fire «Gaarde», hvis Hjemmemarker have stødt op til hverandre, og mellem hvilke der løber en Flod. Det fremgaaer dog af hans Beretning, at de omtalte «Gaarde» kun ere de samme tolv Ruiner, som Arctander har omtalt, og som ligge i fire Grupper.

I «Grl. hist. Mindesmærker» (III, Pag. 827 og 865) angives Ruinerne at ligge paa begge Sider af en Elv, ligesom der sammesteds, efter Pastor Jørgensens Beretning, omtales syv Ruiner.

Holm har paa sit Kaart (Tavle II) syv Ruiner, hvoraf to, der ligge tæt ved hinanden, ere betegnede ved fælles Nummer (IV). De ligge alle paa vestre Side af Elven.

Ved et flygtigt Besøg paa Stedet fandt jeg de af de to sidstnævnte Herrer omtalte Ruiner, og de ligge alle paa vestre Side af Elven. Hvorledes det hænger sammen med de af Arc-tander, Giesecke og Breiðfjörð omtalte tolv Ruiner paa begge Sider af en Elv¹⁾, kan jeg ikke afgjøre; rimeligt er det, at de to senere kun have gjentaget, hvad den første har berettet, og mulig har denne taget fejl eller inddraget Ruinerne ved selve Udstedet, c. $\frac{1}{2}$ Mil borte, i Gruppen.

Ved at sammenholde Holms og Jørgensens Beretninger viser det sig, at Ruingruppen omfatter en Gaard, bestaaende af:

Nr. I (cfr. Holms Kaart), der er 70 Fod lang og 19 Fod bred.

Nr. II i tre Rum (65 $\times$ 19 Fod), formentlig en Stald.

Nr. III, et Forraadshus.

Nr. IV i fire Rum (70 $\times$ 12 Fod), formentlig en Stald.

Nr. V i fire Rum (74 $\times$ 16 Fod), formentlig en Stald.

Nr. VI, en langagtig, firkantet Bygning.

Foruden disse har Holms Kaart en Tomt tæt Sydost for IV. Det er sikkerlig den af Jørgensen omtalte 84 Alen lange og 32 Alen brede Plads, paa hvilken der findes en «hel Samling Rudera». Her har vistnok Boligen med tilhørende Indhuse ligget.

Endelig findes en sammenfalden Hob af en c. 80 Fod lang, firkantet Bygning (maaske en Stald), 94 Skridt Sydost for III.

Gaarden omfatter saaledes formentlig:

¹⁾ Paa Eggers Kaart i hans Prisaafhandling findes de ligeledes afsat paa begge Sider.

En Bolig med tilhørende Udhuse, hvoriblandt mindst et Forraadshus (III), samt fire à fem Stalde (II, IV, V og Ruinen Syd for III samt mulig VI). De lange og store Stalde tyde paa betydeligt Kvæghold, hvortil Stedet egner sig udmærket.

Tunugdliarfik-Fjord.

I denne Fjord findes som bekendt en Bræ inderst i Korok-Bugten. Den frembringer imidlertid ikke megen Kalvis.

Fjordisen gaar i Almindelighed først bort i Juni Maaned, undertiden dog allerede i April. I Slutningen af Oktober eller Begyndelsen af November lægger den sig igjen. I Almindelighed ligger Fjordisen helt ud mod Narsak, men det hænder dog, at kun den inderste Del af Fjorden, fra Kagsiarsuk til Bunden, er lagt til, medens der for Resten er aabent Vande.

De indefrosne Isfjælde fra Korok-Bræen bryde om Foraaret ud sammen med Fjordisen. Strax efter kan Fjorden omtrent være isfri; men efter at Kalvningen, der om Foraaret er stærkest, tiltager, driver der af og til Fjælde ud. Eftersom Strømmen ud efter nu bliver stærkere, naar Elvene fyldes med Vand, forsvinde disse Fjælde mere og mere, og hen ad Efteraaret i September kan Fjorden endog være helt isfri; thi naar det begynder at fryse, holder Kalvningen fra Bræen op. Af Drivis ude fra sees lidt om Foraaret, men hen paa Sommeren holdes den ude af Strømmen. Sejladsen om Sommeren hæmmes i det hele taget ikke paa nogen nævneværdig Maade af Is.

Tunugdliarfik-Fjorden — regnet fra Narsak ind efter — har en Mængde Ruingrupper, særlig i den inderste Del.

Den sydligste Del lige til i Højde med Igaliko-Tangen er paa begge Sider begrænset af stejle Fjælde. Østsiden af dette Strøg har været ganske ubeboet; paa Vestsiden findes derimod nogle faa Ruiner; sydligst en Fold ved Sisovokat (19) paa en Fjældskrænt, dernæst en Gaard ved Bugten bag Nuna-

sarnak (20), samt en ved Ipiutak (21) og endelig et Par Huse ved Musartut (22).

Fra Sidlisit (23) paa Fjordens Vestside, hvor der findes en Gaard, begynder det lave, bølgeformede og frugtbare Terrain, som breder sig helt over til Sermilik-Fjorden og som mod Syd begrænses af Lavningen fra Sidlisit-Ivsormiut (24) til Kangerdluak i Sermilik og mod Nord af Dalen fra Kordlortok (33) til Isarok (4). I dette Terrain findes talrige Gaarde, dels ved Kysten (23, 24, 27, 28, 29, 32 og 33), dels inde i Landet (25, 26, 31, 34, 35, 36, 37 og 38), foruden nogle enkeltliggende Folde (30). Nord herfor falder det smukke Alpelandskab, som krones af Ulunguarsuak (4050 Fod højt), temmelig jævnt ned mod Tunugdliarfik-Fjorden. Her findes ved Kysten en Gaard (39).

Fjordens Bund fortsættes i en prægtig, bred Dal, hvori løber en stor Elv. Stejle Fjælde omkrandse denne Dal, i hvilken der ligger en Gaard (40).

Fortsætte vi nu langs Fjordens Østside mod Syd, finde vi fem Gaarde (41, 42, 43, 44 og 45) samt nogle Folde (46), beliggende paa meget indskrænket Plads ved Foden af den tre Tusind Fod høje Fjældmur, som fra Fjordens Bund strækker sig til Korok-Bugten, kun afbrudt mellem Kiagtut (44) og Akuliarusek (45) af den brede Sand- og Lerslette, som er dannet af den store Bræ, som kommer fra Niviarsiat-Toppene paa Indlandsisen. Korok-Bugten er omringet af stejle, ubeboelige Fjælde.

Først lidt længere mod Syd ved Igaliko-Tangen træffe vi atter Ruiner af nogle Folde ved Foden af Iliortafik (51) samt ved Kagdlumiut (52), de ville imidlertid blive behandlede sammen med de andre Ruiner paa Igaliko-Tangen.

Den store Mængde Gaarde, som saaledes i Nordboernes Tid har opfyldt Fjordens Indre, skyldte en forholdsvis stor Rigdom paa Foder deres Tilstedeværelse.

Brændsel har der ligeledes været nok af, og Jagten paa Harer, Ræve, Ryper og Svømmefugle har sikkerlig, den Gang

som nu, givet et godt Udbytte. Desuden fandtes der tidligere mange Rensdyr i Landet. Bjørne komme af og til ind i Fjorden med Drivisen, særlig i Foraarets Begyndelse.

Sælhundefangsten har været betydelig, skjønt sikkerlig ikke saa god som i den isfyldte Sermilik-Fjord.

Sælerne yngle ved Foraarstide i Bugten ved Korok-Bræen. Endelig er der ypperlig Laxefangst i de store Elve, særlig ved Kingua; men ogsaa ved Kordlortok, Kagsiarsuk, Ivsormiut og Musartut paa Fjordens Vestside, ligesom paa Østsiden ved Korok, Kiagtut og nogle Elve tæt ved Igaliko-Tangen.

I Fjorden fiskes Flynder, Torsk, Havkat, Hellefisk, Rødfisk og Ulke paa større og mindre Fiskebanker.

Den bedste Fiskeplads er lige ud for Igaliko-Tangen, tæt under Land. Angmagsætter tages i Juni og Juli ved Kysterne rundt om.

Dette udmærkede Jagt- og Fisketerrain er ikke beboet, men benyttes hovedsagelig af Beboerne af Bopladsen ved Igaliko, men ogsaa Folkene fra Narsak færdes, som vi have seet, i disse Egne.

20 10 20 Fod

Ruingruppe 19.

Ruingruppe 19. Ved Sisuvokat (o: Stedet, hvor der er nedrullede Sten) findes c. 25 Al. fra Stranden og c. 30 Fod over Vandet en Ruin paa en temmelig stejl Fjældskraaning, hvor der nedrisler en lille Bæk, og hvor der mellem nedstyrtede Sten paa Fjældafsatsen findes noget Græs.

Ruinen bestaaer af et lille, firkantet Hus, orienteret langs Stranden, 7 Fod bredt og godt dobbelt saa langt indv. Maal. Murhøjden er 3 Fod og Murtykkelsen ligeledes 3 Fod. Muren har været bygget af større, butkantede Sten, formentlig med Græstørv imellem.

Til Bagsiden af dette Hus, ind mod Fjældet, støder et lille Rum ved den sydlige Ende. (Dets indvendige Maal ere 5 Fod i Firkant. Murene ere som Forhusets).

Foran Huset, ud til Stranden og tæt sammenstillet med dette, findes en firkantet Indhegning af Sten, der er ligesaa lang som Huset og en Del bredere.

Her sees Muren som Rækker af større Sten. Om der har været Græstørv imellem Stenene, kan ikke afgjøres. Muren har været lavere end for Husets Vedkommende, thi der sees ikke ret mange nedstyrtede Sten.

Indhegningens nordre Ende fortsættes, som det synes, et lille Stykke ned mod Stranden. Medens Huset med den lille Udbygning er bygget paa nogenlunde fladt Terrain, falder Indhegningen henved fem Fod i Retning af Stranden.

Denne Indhegning er en af de Ruiner, om hvilke det er vanskeligt at afgjøre, hvorvidt de ere Rester af Huse, Folde eller Indhegninger. Jeg antager, at Huset er en Faare- eller Gedestald med et Rum til Væddere eller Gedebukke, medens Indhegningen har tjent enten til Fold eller Høgaard.

Det er formentlig en af disse, langt fra Gaardene liggende Faare- eller Gedestalde, som man kjender fra Island. Den her omtalte Stald har vistnok hørt til Gaarden ved Udstedet Narsak.

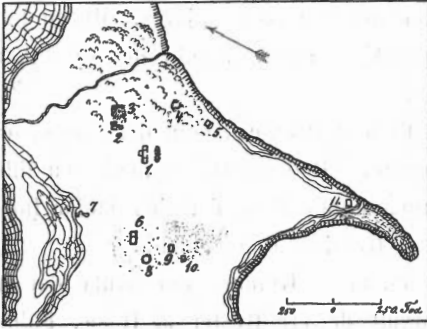
«Grøn. hist. Mindesmærker» siger (III, Pag. 826) at «ved Sivesokæt og Ivingoit træffes enkelte Levninger af europæiske Huse, som vistnok kun have været Fiskerhytter eller Høhuse.»

Paa sidstnævnte Sted, der ligger c. $\frac{1}{2}$ Kvartmil sønden for førstnævnte og altsaa nærmere ved Narsak, traf jeg en lille, ubetydelig Dynge Sten, som mulig har været af en Bygning, i saa Tilfælde har den dog været lille.

Ruingruppe 20. Tunuarmitut (o: de, der bo bagved).

Denne Gruppe ligger paa en lille Odde, der skyder sig ud fra Ilimausak-Halvøen mod Sydost, ved Indløbet til den store Bugt bag Nunasarnak-Fjældet. Stejle, flere Tusind Fod høje Fjælde hæve sig lige bag Odden mod Vest, medens Nunasarnak-Fjældet knejser mod Øst paa den anden Side af Indløbet. Paa selve Odden, der hovedsagelig er en gammel Havstok

og som bestaaer af Rullesten, er kun lidt Græs; op ad Fjældsiderne findes derimod en Del Kreaturføde ligesom noget Pilekrat.

Ruigruppe 20. Situationsplan.

Ved Oddens yderste, smalle Spids er dybt Vand, som vilde kunne tillade selv større Fartøjer at lægge til Land. Inde i Bugten mod Nordvest, hvor et lille Vandløb har sit Ud løb, er derimod grundt Vand og vanskelig Landing selv for Baade. Her ligge imidlertid

de vigtigste af Ruinerne i Nærheden af det ferske Vand. Bugten fortsættes i en lang, smal Dal hen mellem Fjældene lige til Egnen ved Ipiutak. I denne Dal findes en Sø med temmelig stejle Skrænter, der ikke egne sig til Beboelse. Kun inderst i Dalen synes der at være noget jævner Land under Fjældene; men her er paa den anden Side meget Fjældskred og mange gamle og ny Lejer fra de større og mindre Elve, som kommer ned fra Fjældene. Jeg har ikke kunnet finde andre Ruiner end dem paa Odden, skjønt Arctanders Kaart i Eggers Prisaftandling antyder Tilstedeværelse af saadanne; og skjønt Giesecke ogsaa omtaler Ruiners Tilstedeværelse (Mineralogisk Rejse, Pag. 175) «hinter dem Berge in dem langen Thale».

Det rimeligste er, at Gieseckes Bemærkning kun antyder, at der er Ruiner bag Bjærget. Odden ligger jo ogsaa bag Bjærget.

Ruigruppen omfatter elleve Ruiner, der tilsammen danne en lille Gaard.

Nr. 1 er Boligen med foranliggende Mødding. Den udgravedes i sin Helhed, hvorved fremkom et Hus, som udviser

en firkantet, langagtigt Grundplan (c. 75 Fod langt og 23 à 25 Fod bred), delt i tre Rum og med en Udbygning paa Bagsiden mod Nord (c. 13 Fod lang og godt halv saa bred). Ydermurene have været opførte af butkantede Sten med Græstørv imellem. De staa endnu i en Højde af een à halvanden Fod.

Ruingruppe 20. Tunuarmiut ved Nunasarnak. Perspekt.

Tykkelsen varierer imellem tre og godt fem Fod. Den tykkeste Mur findes i vestre Ende. Medens Murene i denne Ende vare meget tydelige ved Grunden, trods høj Grad af Nedstyrtning, var det samme ikke Tilfældet i østre Ende, hvor Sammenskridning af den nederste Del af Muren var stor. Her havde aabenbart været anvendt overmaade megen Tætning i Murene og forholdsvis færre store Grundsten end i vestre Ende.

Den eneste Indgang, som jeg kunde opdage, fandtes omtrent midt paa Bygningens Sydside. Bredden af den var nogle Fod. Denne Dør førte ind i Midterrummet, hvorfra der vistnok

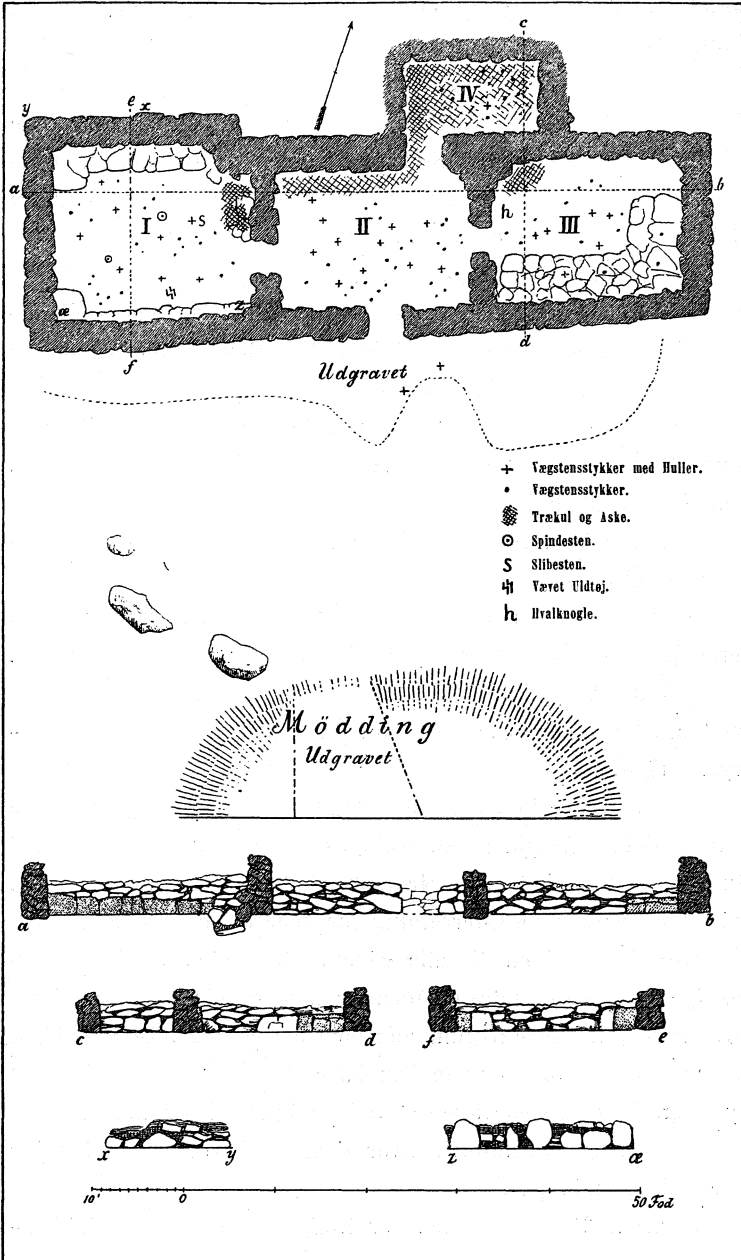
har været Døre ind til de to Enderum, saavel som til det bageste Rum. Skillemurene vare nemlig meget utydelige paa Grund af Murenes Sammenstyrting lige til Grunden, saa tydelige Dør-aabninger kunde ikke konstateres. Den indvendige Bredde af Rummene I, II og III var omtrent ens, nemlig c. 15 Fod. I Rum I vare Ydermurene funderede paa større Sten. I begge Hjørnerne ved Gavlen var anbragt nogle større, foroven flade Sten, omtrent 1 à 1½ Fod høje over Gulvet og med Frem-spring fra Muren af et Par Fod. De dannede ligesom et Sæde. Et lignende Fremspring af samme Bredde og Højde strakte sig langs Rummets nordre Ydervæg og dannede ligesom en Bænk af større Sten, udfyldte i Mellemrummene af mindre og med nogenlunde jævn Overflade. Langs søndre Ydervæg fandtes et lignende Fremspring, noget smallere og med ujævn Overflade. Om disse Fremspring have været Bænke eller om de mulig have dannet Bunden af et hult Rum (*Skot*) mellem Ydermuren og en Skind- eller Brædebeklædning, kan jeg ikke afgjøre. Den meget ujævne Overflade paa Fremspringet langs søndre Væg kunde tyde paa, at det ikke er en Bænk.

I Rummets nordøstre Hjørne fandtes, tæt op til Skillevæggen ved Rum II, et Ildsted. Det dannedes af en Række større Sten sat i Kreds om Randen af et Hul. Omtrent ved Bunden af dette fandtes en stor, flad og tynd Sten liggende. Selve Hullet var fyldt med Aske og forkullede Rester lige fra Bunden til Randen samt ud til Siderne af Randstenene.

Husets Undergrund viste sig at være smaa Rullesten; over og imellem dem saaes Sand og Grus og øverst et tyndt Lerlag, som saaledes dannede Gulvet i samtlige Rum. Om Leret er indført for at danne et Gulv, kan ikke afgjøres. Ved Gravning i Jordsmonnet udenfor Huset fandtes nemlig ogsaa Ler over Rullestenene.

I Rummet fandtes ved Gulvhøjden en lille Slibesten (V. B. 1), to Spindesten (2, 3), nogle Dyrekogler samt c. tredive Stykker af Vægstenskar og Husgeraadssager, hvoraf ni vare gennem-

Ruigruppe 20. Nr. 1. Bolig.

borede med Huller; endelig fandtes et lille Stykke vævet Uldtøj (4).

I Rum II fandtes langs nordre Væg i Gulvhøjden et tyndt Kullag, hvori nogle faa Sælhundeknogler, samt spredt over hele Gulvet et halvt Hundrede Stykker Vægsten og Kar m. m. Om-trent ti af dem havde Huller, medens der paa to mindre Stykker fandtes simple Ornamentter.

I Rum III fandtes langs søndre Langvæg og en Del af Gavlvæggen en c. 1 à 1½ Fod høj og for Langvæggens Vedkom-mende godt 6 Fod bred Forhøjning. Ved Gavlvæggen var denne noget smallere. Forhøjningen var dannet af Jord eller Græstørv og Ler. I dens Forside saaes enkelte større Steen, ligesom dens Overflade tildels var brolagt med flade og tynde Sten. Den lignede en Brix.

I Rummets nordvestre Hjørne fandtes i Gulvhøjden en Del Aske og Kul.

Spredt over Gulvet laa 18 Stykker af Vægstenskar o. l., deraf de halve med Huller, endelig fandtes et Stykke Hvalben.

I Rum IV fandtes i Gulvhøjden et tyndt Lag Aske og Kul samt c. 10 Stykker Vægsten af Kar o. l. samt tre Stykker Bjærgkrystal (7—9).

Da Bortbringningen af den udgravede Jord og Stenene vilde have fordoblet Arbejdet ved Ruinens Undersøgelse, efterlodes i Rum I og II en betydelig Mængde af denne udgravede Masse, hvilket bemærkes til Efterretning for senere Undersøgere.

Omkring Ruinen til alle Sider, dog mindst ud for den vestlige Endevæg, fandtes en Mængde nedstyrtede Sten, rimeligvis hovedsagelig fra selve Bygningen; men det er dog ikke udelukket, at der f. Ex. sønden for den kan have staaet en mindre, isoleret Bygning, hvis Tilstedeværelse nu ikke kunde konstateres.

At forsøge at afgjøre, hvor Gavlene have været, tør jeg ikke indlade mig paa.

Omtrent 35 Fod sønden for Boligen fandtes en Kjøkken-

mødding, der strakte sig langs hele Husets Længde, og hvis Bredde omtrent var det halve af Længden.

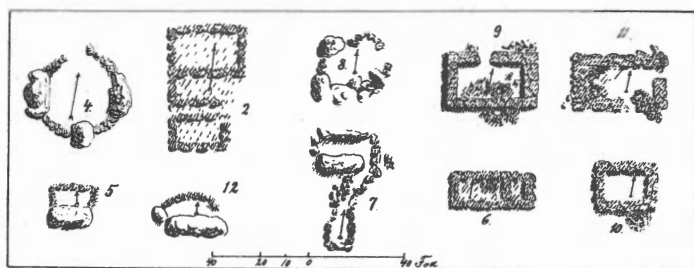
Møddingen indeholdt Aske og lidt Trækul iblandet med en Mængde Dyreknogler og bortkastede Vægstensstykker af Kar o. l.

Lagets Mægtighed varierede fra henved $\frac{1}{2}$ til godt 2 Fod paa det af Expeditionen udgravede Stykke, der omtrent udgjorde en Fjerdedel à en Femtedel af hele Møddingen.

Ligesom ved Ruingruppe 2 (Holms Tingimiut) var det ogsaa her øjensynligt, at Køkkenaffaldet var bortkastet i Dynger. Ifølge Wingses Undersøgelser af det hjembragte Materiale, fandtes Knogler af følgende Dyr:

Kortnæbet Lomvie, Polarræv, Isbjørn, Remmesæl, Ringsæl, Svartside, Blæresæl, Hest, Rensdyr, Gød, Faar, Oxe samt Hval.

Ikke langt fra Boligen ligger Hovedmængden af Staldene med tilhørende Hølader (Nr. 2 og 3).

Ruingruppe 20. Enkelte Ruiner.

Medens Nr. 3 danner en meget sammenfalden og overgroet Tomt (c. 60 $\times$ 40 Fod), i hvilken der af og til spores Mure og et enkelt Sted Baasesten, er Nr. 2 tydeligere. Den ligger tæt Vest for foregaaende, og her findes Rester af mindst to Huse eller Indhegninger om Høstakke.

Nr. 4 er en rund Kvægfold, der tildels er dannet mellem

store, naturlige Klippeblokke af lave Stenmure (20 à 29 Fod i indvendig Tværmaal).

Nr. 5 er en anden lille Gede- eller Faarefold (c. 14 Fod lang og c. 7 Fod bred), som støtter sig til en stor Sten (8 Fod høj). Murene ere opførte alene af Sten og ere et Par Fod høje.

Nr. 6, en firkantet, langagtig Bygning med to Rum, hvoraf det østligste er det mindste (hele Længden c. 27 Fod, Bredden c. 6 Fod, Murhøjde c. 4 Fod, Murtykkelse c. 3 Fod). Murene ere i vestre Ende af Bygningen opførte af større, butkantede Sten. Formodentlig har der været Murtætning. Er muligvis en Gede- eller Faarestald.

I Nærheden findes to smaa Folde. Den ene (7) meget uregelmæssig, den anden (8) rundagtig. Begge støtte sig til naturlige Klippeblokke, mellem hvilke er anbragt Stenmur.

Nr. 9, 10 og 11 have sikkerlig været Forraadshuse. De synes alle tre at have været byggede fornemmelig af Sten alene. Særlig Nr. 9 er udmærket smukt bygget af store, skarpkantede Sten i temmelig vandrette Fuger (25 Fod lang, 11 Fod 6 Tommer bred indvendigt Maal). Murene staa endnu, særlig ved Gavlene, i en Højde af indtil fem Fod, men ere paa Siderne en Del forfaldne. Murtykkelsen er mindre paa Længdesiderne (4 Fod 4 Tommer) end ved Gavlene, hvor de endog have den sjældne Murbredde af 6 Fod.

Grønlændergrave findes baade indeni og udenfor Murene. Til disse er benyttet Sten fra Huset, hvorfor ogsaa særlig Sidemuren mod Nord er en Del ramponeret. Her findes en Dør.

Nr. 10 er mindre (14 Fod 7 Tommer lang, 8 Fod bred indvendigt Maal) og en Del mere forfalden. Ogsaa her findes en Grønlændergrav anbragt ved Ydermuren mod Syd.

Nr. 11 ligger paa Pynten, omtrent saa langt ude, som den kan komme, hvis man altid har villet kunne gaa ud til den; ved Højvande oversvømmes nemlig et Stykke af Odden mellem Ruinen og den alleryderste Spids. Skjønt der fra Ruinen til nærliggende Grønlænder-Rævefælder og til to Begravelser i selve

Ruinen er taget det meste af Murene, staaer dog Grunden tydelig endnu, sat af store Sten.

I Gavlen mod Øst, altsaa ud mod Stranden, hvor der findes meget dybt Vand, er en Døraabning. Om der har været en lignende paa Længdesiden mod Nord kan ikke afgjøres. Beliggenheden tyder paa, at Huset har været enten et Tørrerhus eller et Oplagsskur for Varer, der skulde afsendes med Fartøj.

Nr. 12 er en lille Fold, formentlig til Geder eller Faar, som ligger højt til Fjælds (mindst 300 Fod) paa en af Skraaningerne Nordøst for Ruingruppen og omtrent 800 Alen fjærnet fra denne. Den ligner meget Ruin Nr. 5 i Størrelse og Udseende og støtter sig ligesom denne til en stor Klippeblok. Murene ere af Sten og nogle Fod høje.

Gaarden, der nærmest maa betegnes som en mindre Gaard, omfatter saaledes:

En Bolig med foranliggende Kjøkkenmødding (1), i Nærheden af hvilken findes dels nogle Stalde og Hølader, maaske Høgaarde (2 og 3), dels et Par Folde, en rundagtig (4) og en firkantet (5). Den sidste er aabenbart til Geder eller Faar.

Lidt længere borte ligger en Faare- eller Gedestald (6) med et Par Folde rimeligvis ogsaa til Faar og Geder (7 og 8) samt to Forraadshuse (9 og 10).

Yderst paa Pynten, hvor der er god Landingsplads for Fartøjer, ligger et tredje Forraadshus (11), endelig findes længst fra Indhusene en lille Faare- eller Gedefold paa en Fjældskraaning mod Nord.

Fra Pynten til Ruin 7 stiger Terrainet jævnt til c. 100 Fod ad en Ryg, paa hvilken Ruinerne 6, 8, 9 og 10 ligge. Til begge Sider falder Terrainet fra Ryggen ned mod Stranden. Boligen (1) og Staldene m. m. (2 og 3) ligge saaledes lidt lavere end Forraadshusene (9 og 10) og lavest ligge Foldene (4 og 5).

Ruingruppe 21 ved Ipiutak (α: Lerstedet) omfatter sikkerlig en Gaard (cfr. Holm, VI. H., Pag. 77), der ligger paa en stor, græsrig Slette, som staaer i Forbindelse med den lange Dal bag Nunasarnak - Fjældet.

Ruingruppe 22 ved Musartut (Navnet paa en Plante). Nedenfor Fjældet, paa et indskrænket Fladerum, der er stærkt bevoxet med Pil, findes nær ved Stranden to firkantede Ruiner, en større, tvedelt, nærmest Stranden, og en mindre lige bag ved. Grønlænderne vare ikke sikre paa, at det var Nordbo-ruiner. Fra den større Ruins to Rum syntes at gaa smalle Gange ud efter. Dette kunde tyde paa, at de vare Grønlænderboliger; men Murkonstruktionen, Sten og Græstørv, vare omhyggelige, end Grønlænderne pleje at anvende den.

Mulig er det nogle gamle Nordbohuse (i saa Tilfælde nærmest Stalde med Hørum), som ere benyttede af Grønlænderne. Nogen Gaard har vistnok ikke ligget paa Stedet.

Ruingruppe 23 ved Sidlisit (α: Hvæssesten) omfatter en Gaard.

Fra den større Lavning mellem Kangerdluak og Tunugdliarfik, som er opfyldt af en Mængde Søer, er der gennem disse Afløb for Vandet til Egnene ved Sidlisit og Isomiut. Medens Hovedløbet gaaer forbi de nordligere liggende Ruingrupper (25 og 24), gaaer et mindre Elvleje til Sidlisit (23).

Ved en lille Bugt er der en fortrinlig Landingsplads saavel for Baade som for større Fartøjer. Paa nordre Side af Bugten findes dybt Vand ud for en stejl Klippevæg. Her ligger en Ruin 10—15 Fod over Havet og saa nær Vandet, at de nedfaldende Sten, særlig fra nordøstre Hjørne, ere styrtede ud i dette; den er bygget af større, flade, røde Sandsten, mulig med Tætning af Smaasten fra Strandbredden. Muren, der er tykkere end almindelig (4—5 Fod), er temmelig sammenfalden, og

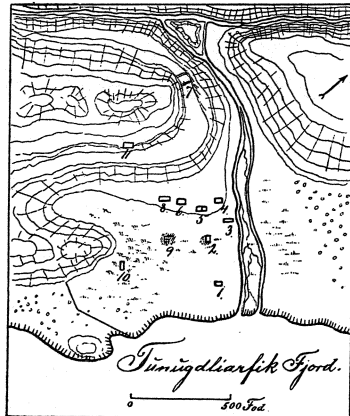
der laa mange nedfaldne Sten ved den; Indgang kunde ikke observeres. Ruinens Bredde i Øst-Vest er 14—16 Fod og Længden det dobbelte.

c. 200 Fod mod Nordvest ligger Boligen med 6—7 Huse, deriblandt Staldene længst mod Vest, tæt op ad Klippen. Tæt Vest for den førømtalte Ruin findes en lille Indhegning mellem to Klippevægge. Stedet, hvor Ruingruppen ligger, er omtrent horisontalt, en halv Snes Fod over Vandet, og overgroet med meget tæt Pilekrat, med Undtagelse af det Sted, hvor det maa formodes, at Boligen er; thi her er Pladsen bevoxet med kraftigt, tæt Græs, og her sees Murrester af en Bygning med flere Rum. En lille Bæk løber ned mellem Ruinerne.

Ruingruppe 24. Ivsormiut (Muldbo α : hvor der er god Muld).

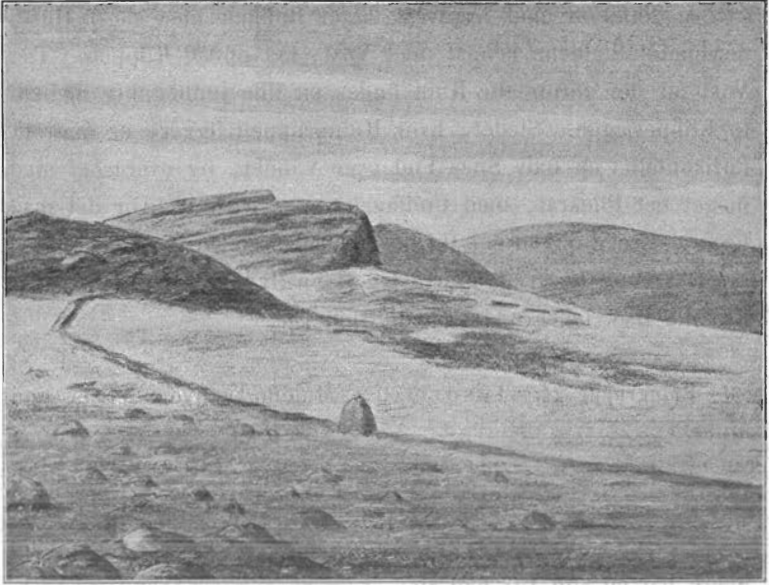
Ruinerne ligge tæt ved et gammelt Elvleje, hvori der nu kun flyder lidt Vand. Tidligere har en stor Elv haft sit Udløb her, nu munder den ud længere Nord paa.

Terrainet om Ruinerne er fladt og for en Del gammel Havstok; men der er ret god Græsning og meget Pilekrat, saavel paa den smukke Strand-slette, som oppe i Kløfter og paa Afsatser. Sletten, som breder sig mellem Fjældene og Havet, og som hæver sig til en Maximumshøjde af c. 30 Fod over Havfladen nærmest ved Foden af Fjældene, begrænses mod Nord af det omtalte Elvleje og mod Syd af et Gjærde, der er opført af Jord med enkelte Sten imellem. Dets

Ruingruppe 24. Situationsplan.

Højde er et Par Fod — Bredden ligeledes. I dette Gjærde findes nær ved Fjældet en Aabning.

Ruingruppe 24 ved Ivsormiut.
Gjærde, som hegner Hjemmemarken mod Syd.

Terrainet om Ruinerne har saaledes øjensynlig dannet en Hjemmemark, paa hvilken der ingen videre Sten findes. Paa denne Hjemmemark ligge ialt ni Ruiner, hvortil komme endnu to paa Fjældskraaningerne. Hvor ikke anderledes bemærkes, ere Ruinerne meget sammenfaldne og overgroede; Murhøjderne ere ikke over et Par Fod. Disse Ruiner danne en Gaard, der bestaaer af:

En Bolig (Nr. 9), der sees som en Langhøj paa det flade Terrain, over hvilket den hæver sig 5 Fod. Grundplanen kan, paa Grund af stærk Plantevæxt, ikke skjelnes. Dog synes det, som om Tomten indeslutter flere firkantede Rum i et Par Rækker bag hinanden. Et af Rummene har senere været be-

nyttet af Grønlændere. Hele Tomten synes at have en Længde af 80 à 100 Fod med en betydelig smallere Bredde. Et frodigt Grønsvær tæt foran Tomten, mellem denne og Stranden, tyder paa Kjøkkenmødding.

Tre langagtige, firkantede Bygninger (3, 5 og 10) mellem 50 og 60 Fod lange og 16—19 Fod brede ere formentlig Stalde, som ligge spredte til begge Sider af Boligen.

Nr. 3 er delt i to lige store Rum, det østligste er opført af Sten uden synlig Tætningslag. Det er sikkerlig Hølade. Til det vestligste fører fra førstnævnte Rum en Dør gennem Skillevæggen. Det vestligste Rum er opført af Sten med Tætningslag; det er vistnok en Stald, som har en Dør paa søndre Langvæg.

Nr. 5 er en lignende Stald med to ulige store Rum.

I Nr. 10 sees ingen Skillerum; den er meget overgroet.

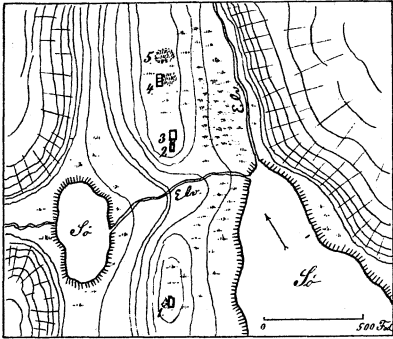
Nr. 6 og 8 ligge lidt højere end de andre Ruiner paa Klippegrund. Nr. 6 er aabenbart et Forraadshus (26 × 20 Fod), thi der sees ingen synlig Tætning i Murene. Nr. 8 er muligvis en Faare- eller Gedestald (24 × 15 Fod), opført af Græstørv og Sten.

Endelig have vi tre mindre Udhuse (Nr. 1, 2 og 4), hvis Bredde er eens, nemlig 12 à 14 Fod. De have været opførte af Sten med Tætningslag.

Længere tilbage paa Fjældsiden, c. 60 Fod over Havet, ligger et lille Forraadshus (Nr. 11), hvis ene Side støtter sig til en Sandstensklippeside, og som er opført af større, smukke Sandstensfliser og Blokke. De indiv. Maal ere 18 Fod lang og 12 Fod bred. Murtykkelsen er $3\frac{3}{4}$ Fod og Murhøjden endnu c. 4 Fod trods det, at der øjensynlig er borttaget en Del Sten bl. a. til Rævefælder. Paa søndre Side findes en Dør.

Endelig findes endnu længere tilbage i Dalen op mod Elvens Hovedløb en firkantet Fold (Nr. 7), hvis to Sider ere

Klippe, medens de to andre dannes af store Sten over et Par Fod høje. (Tværmaalene ere 42 og 55 Fod.)

Ruingruppe 25.

Ruingruppe 25. Følger man fra Ivsormiut det gamle Elvleje indtil Hovedelven tæt bag Folden (7), gaaer man dernæst over denne Elv, som i stride Fald kommer fra Sydvest, for derefter i en c. 20 Minutter at vandre op langs dens stejle Bredder, kommer man til en lille Sø, hvorigjennem Elven løber,

idet den kommer fra den store Lavning mellem Tunugdliarfik og Kangerdluak i Sermilik-Fjorden. Paa den vestlige Skraaning — altsaa venstre Side af Elven — og c. 80 à 100 Fod over Søens og Elvens Vandflade ligge nogle Ruiner i en Linie langs Elven. Fra Vest kommer en noget mindre Elv i stejle Fald ned over Fjældene for, efter at have passeret en ganske lille Sø, der ligger godt 100 Fod over den førstnævnte, at falde i denne. Den mindre Elv løber ned mellem de fire Ruiner, som danne Gruppen, saaledes at den ene Ruin (1) ligger paa den søndre, de tre andre (2, 3 og 4) paa den nordre Side af denne Elv. Paa Skraaningerne rundt om er god Græsning.

Nr. 1 er en lang (50 Fod) og smal (10 Fod), firkantet Ruin, der er meget sammenfalden og delt i to Rum, hvoraf det sydligste er det største. Fra dette synes der at være en Udgang mod Vest.

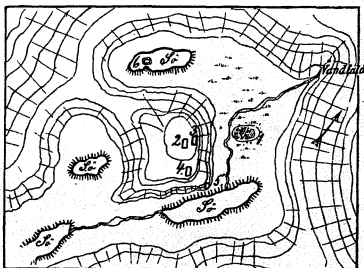
Nr. 2 er to tæt sammenstillede, firkantede Huse (eller et Hus og en firkantet Indhegning), i Forlængelse af hinanden. Det sydligste er smallere (6 Fod bredt) end det nordligste (14 Fod bredt). Husenes Længde er ens (25 Fod).

Nr. 3 er et firkantet, langagtigt Hus (c. 50×20 Fod). Det er meget sammenfaldet. Paa Skraaningen ned mod Hovedelven sees udenfor Huset et ualmindelig frodigt Grønsvær, mulig fra en Mødding.

Nr. 4 er en langagtig, ubestemmelig Hustomt, aldeles overgroet og sammenfalden. Til samme Side, som for foregaaende, sees ligeledes her et overmaade frodigt Grønsvær, hvor Græsset voxer i Tuer. Det er formentlig ogsaa en Mødding.

Sidstnævnte Tomt synes mig mest at ligne en Bolig. De andre Ruiner ere vistnok Stalde med Hørum. Det hele danner en meget lille Gaard, eller mulig kun en Sæter.

Ruingruppe 26. Gaaer man fra Ivsormiut i nordvestlig Retning op over de bølgeformede Fjælde med de mange Smaasøer i forskjellig Højde, kommer man efter en halv Times Gang til et Plateau, hvorfra der er den prægtigste Udsigt over Tunugdliarfik-Fjorden til Egnene Øst derfor. Igaliko-

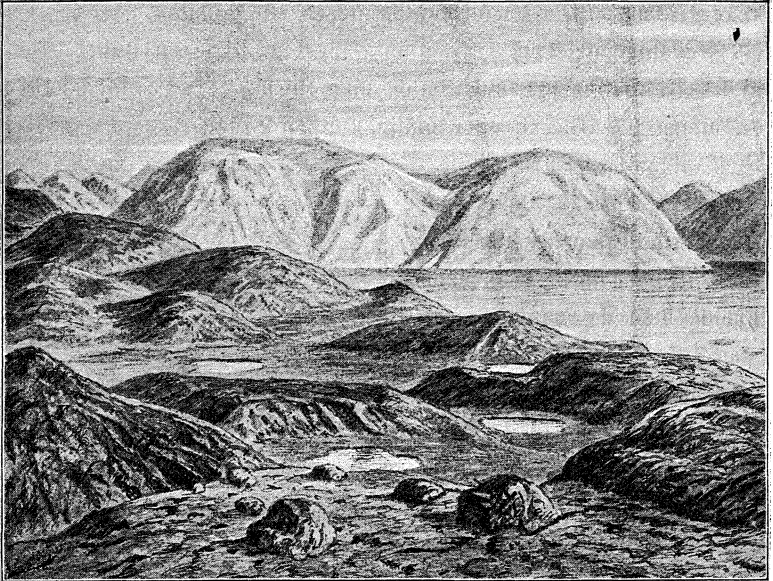
Ruingruppe 26. Situationsplan.

Fjordens Vandspejl øjnes over Tangen ved Igaliko og længere borte sees Bjærgene ved Kagsiarsuk i Igaliko-Fjordens østre Arm.

Plateauet sænker sig enkelte Steder i fladere, græsbevoxede eller mosefyldte Lavninger. I en saadan ligge nogle Smaasøer omkring et bredt Højdedrag, som skyder sig ud i Dalen, og som hæver sig c. 30 Fod over Dalbunden. En Elv løber gennem to af Søerne. Terrainet i Lavningen omkring Søerne nedenfor Odden er frugtbart.

Der findes ialt sex Ruiner, hvoraf een, der formentlig har været Bolig (**Nr. 1**), er meget sammensunken og nu kun danner en græsbevoxet, langagtig Forhøjning, 80 à 100 Fod lang og c. 40 Fod bred, som synes at indeslutte flere Rum.

Fire Ruiner (Nr. 2, 3, 4 og 5) ligge paa Landtungens jævne Overflade. De ere alle omtrent af samme Størrelse: 24 à 30 Fod lange og halvt saa brede. To af dem ere meget sammenfaldne og have formentlig været opførte af Sten med Tætningslag, de to andre derimod have vistnok fornemmelig været opførte af Sten alene, der have været omhyggelig afpassede. Murene

Ruingruppe 26, ovenfor Ivsormiut. Perspekt.

staa derfor ogsaa endnu i en Højde af godt 3 Fod og med en Bredde af 3 Fod. Den ene Ruin har to Døre, een paa hver Langvæg. Den ene af Dørene har endnu Overligger. Dørhøjderne ere godt 3 Fod.

De to af Husene ere formentlig Stalde, de to andre Forraadshuse.

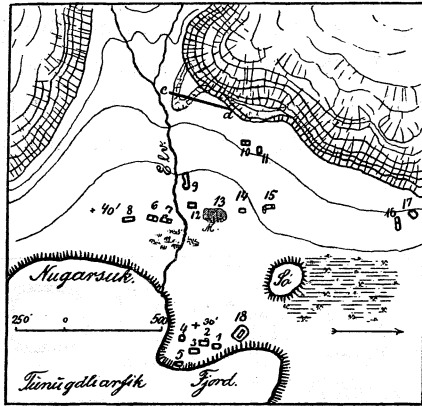
Paa en lille Ø i en af Søerne sees en vistnok firkantet Ruin, der synes vel bevaret og opført fornemmelig af Sten.

Ruingruppen danner formentlig en lille Gaard, mulig dog

kun en Sæter. For at afgjøre dette maatte der foretages Udgravninger, som Expeditionen ikke kunde indlade sig paa.

Ruingruppe 27. Nu-garsuk (∅: Næs).

I Bugten sønden for Næsset udmunder en større Elv, der kommer fra Fjældene. Terrainet hæver sig jævnt fra Stranden og op mod disse. Nærmest Stranden er det dog paa en længere Strækning, Nord for Elven, omtrent horison-talt. Her er Jordsmonnet noget sumpet paa Bred-derne af en lille Sø. Iøvrigt findes overalt paa Sletterne nede-for Bjærgene rigeligt Græs med flere Tommer tykt Muldjordslag, ligesom der rundt om findes Brændsel i Krattene. De fleste af Ruinerne Vest for Elvmundingen ere saaledes aldeles over-groede af højt Græs.

Ruingruppe 27. Situationsplan.

Der findes ialt atten Ruiner, der ligge i tre Grupper:

A) Lige ved Stranden, Nord for Elven, paa en lille Pynt, hvis højeste Punkt er c. 30 Fod over Havfladen, og som har fast Bund, ligge sex Ruiner (1, 2, 3, 4, 5 og 18), hvis Mure alle ere stærkt nedstyrtede og sløjfede, rimeligvis til Brug ved Bygningen af nærliggende gamle og forladte Grønlænderboliger. Om nogen af Bygningerne har været opført alene af Sten, kan nu ikke afgjøres.

Nr. 1. En langagtig Bygning, smallest i nordre Ende (Bredde henved 20 Fod, største Længde 29 Fod).

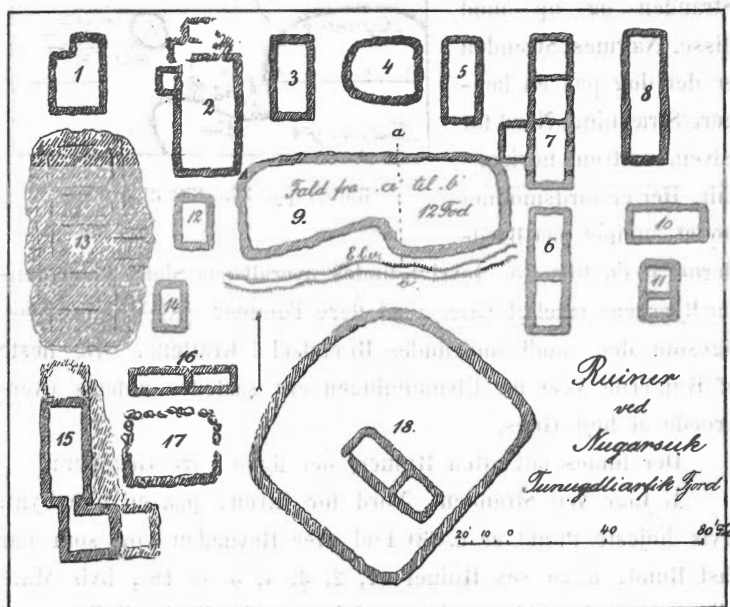
Nr. 2. Et firkantet Hus med Udbygninger ved nordre Ende (c. 50 Fod langt).

Nr. 3. Et lille firkantet Hus (13×30 Fod).

Nr. 4, umiddelbart Syd for foregaaende, paa Toppen af en lille Klippe, er en noget uregelmæssig Indhegning (26×30 Fod), formentlig til Faar eller Geder.

Nr. 5. En firkantet, aflang Bygning (13×35 Fod).

Nr. 18. Et meget sammenfaldet Hus (13×40 Fod), delt i to Rum, det nordligste størst. Uden om Huset findes et nu c. 1 Fod højt Jorddige med enkelte Sten i, det danner en (83×95 Fod) Indhegning.

Ruingruppe 27. Enkelte Ruiner.

B) Omfatter 10 Ruiner paa begge Sider af Elven. De fleste ligger c. 40 Fod over Havet. De ere meget overgroede, sammenstyrtede og vanskelige at aftegne.

Nord for Elven ligger:

Nr. 13, der vistnok er Bolig. Det synes at være en fir-

kantet, langagtig Bygning (28×85 Fod), delt i fire Rum med en Gang mod Øst. Murene have været opførte af Jord og Sten.

Denne Bolig ligner meget den ældste Type fra Island. Langs Østsiden findes meget frodig Græsvæxt, der tyder paa Kjøkkenmødding.

Tæt ved Boligen findes et Par smaa Huse, Nr. 12 og Nr. 14 (begge c. 13×18 Fod), de have formentlig hørt til Boligen.

Endvidere findes i Nærheden:

Nr. 15. To i Vinkel sammenbyggede Huse (det største 13 Fod bredt og 41 Fod langt, det mindste 17 Fod i Firkant), for Enderne af hvilke findes mere sammenfaldne, firkantede Indhegninger. Mellem de to Rum findes en Dør. Det er mulig Stalde med Høgaarde.

Nr. 10. Et lille, firkantet Hus (13×30 Fod).

Nr. 11. Et mindre, firkantet Hus med to Rum (11×21 Fod). Disse to Huse ere rimeligvis ogsaa Faare- eller Gede-
stalde med Hølade.

Nr. 9. En c. 110 Fod lang og højst 65 Fod bred uregelmæssig Indhegning af større Sten. Den ligger paa Skrænten ved Elven og har et Fald af 12 Fod fra *a*—*b*.

Syd for Elven findes tre større, langagtige og firkantede Bygninger:

Nr. 7 med en Udbygning mod Vest, er vistnok en Faare- eller Gedestald med tre Rum ved Siden af hinanden (13 Fod bred og ialt 55 Fod lang) og et bag ved (11×12 Fod).

Nr. 6. En tvedelt, langagtig Bygning (13×49 Fod), der vistnok er en Stald med Hølade.

Nr. 8. En langagtig Bygning (13×50 Fod), mulig Stald.

c) to Ruiner Nord for foranførte Gruppe.

Nr. 16. En firkantet, tvedelt Bygning (6 Fod bred indv. Maal og 46 Fod lang), vistnok Stald, samt

Nr. 17. En af større Sten med Mellemrum sat Indhegning (26×35 Fod), vistnok en Fold.

Terrainet om Ruinerne har selvfølgelig dannet Hjemmemarken, der mod Sydvest, Vest og Nordvest har været begrænset af Fjældene, mod Øst af Havet, medens det sumpede Terrain mod Nordøst har dannet en naturlig Grænse. Paa nordre Side af Elven op mod Slugten, fra hvilken Elven kommer, findes en Stenmur *c—d*, der har hegnet Marken paa dette Sted.

Gruppe A synes udelukkende at indeholde Faare- og Gedestalde med tilhørende Hørum samt en Fold og en Indhegning. Mulig er dog den Stranden nærmeste Ruin (5) et Oplagsrum.

Gruppe C dannes af en lille, meget smal Faare- eller Gedestald samt en Indhegning, der mulig er Fold, mulig Høgaard.

Disse otte Ruiner i de to Grupper A og C, som ligge noget afsides fra Centrum af Gaarden, have formentlig netop været anbragte her for at være i Nærheden af de tarveligere Græsgange paa det store, flade Næs, som skyder sig ud mod Øst.

I Gruppe B ere de større Stalde mest fremtrædende, men der findes ogsaa nogle mindre Faare- og Gedestalde foruden den store Indhegning. Endelig have vi Boligen med et Par tilhørende Smaahuse.

I «Grønlands historiske Mindesmærker» III, Pag. 825 omtales det, at der ved Nugarsuk formentlig har været to Gaarde. Jeg troer ikke dette er rigtigt. Det eneste Hus, der med Rimelighed kan være Bolig, er Ruin 13, som dels paa Grund af sin Størrelse, særlig den forholdsvis store Bredde (28 Fod), dels paa Grund af Formen samt den frodige Græsvæxt udenfor, hvilken tyder paa Kjøkkenmødding, utvivlsomt maa ansees for Beboelse. Alle de andre større Bygninger ere for smalle.

Bjergarten paa Stedet er Granit¹⁾, hvilket forklarer Manglen paa smukke Forraadshuse.

---

¹⁾ Jvf. Geognostisk Kaart over en Del af Julianehaabs Distrikt af G. F. Holm og K. J. V. Steenstrup, 1876. «Medd. om Grønland», II, Tavle I.

Samtlige Huse maa antages mere eller mindre at have været byggede af Granitsten med Tætningslag af Græstørv.

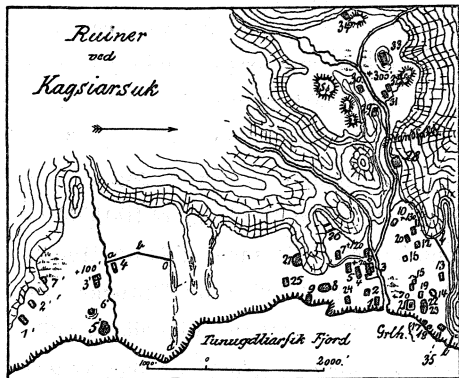
Om der paa Fjældene findes de sædvanlige Folde, som kjendes fra andre større Ruingrupper, kan jeg ikke afgjøre. Tiden tillod os ikke en Undersøgelse heraf.

I «G. h. M.» III, Pag. 825 omtales i en Note, at der Nord-vest for Nugarsuk og Kagsiarsuk siges at være nogle Ruiner ved Sarpik.

Jeg antager, at disse enten ere de ovenfor Ivsormiut fundne (nærmest Gruppe 26) eller og Ruingruppe 31 mellem Kagsiarsuk og Tasiusak. Andre i det paagjældende Terrain har jeg ikke seet eller hørt omtale.

Ruingrupperne 28—29. Disse Grupper omfatte, foruden Ruinerne ved Kagsiarsuk («M. o. Grl.» VI., Pag. 77—79) og den saakaldte «Fjældbygd ved Kagsiarsuk» (VI. H., Pag. 79—81), tillige Ruinerne af en Gaard ved Igdlungujuk umiddelbart sønden for

Kagsiarsuk. Sidstnævnte Gaard (Gruppe 28) synes i Tidernes Løb at være, om jeg saa maa sige, udskilt fra Gaarden ved Kagsiarsuk, thi det er lidet tænkeligt, at vedkommende Landnamsmand, som tog Land ved Kagsiarsuk, strax skulde have tilladt en anden at

Ruingrupperne 28 (til Venstre) og 29 (til Højre).

nedsætte sig i Udkanten af hans Hjemmemark. Fra Kagsiarsuk-Elvens Udløb og mod Syd gaar langs Stranden et fladt Forland

lige til Ruingruppe 28; kun afbrudt af nogle røde Sandstensrygge, som løbe vinkelret paa Strandkanten.

Ruingrupperne 28—29. Prospekt taget fra Kagsiarsuk og Syd efter.
I Baggrunden Igdlersfigsalik.

Ruingruppe 28 begrænses mod Nord af en saadan Sandstensryg (*c—d*), mod Syd og Vest af Fjælde.

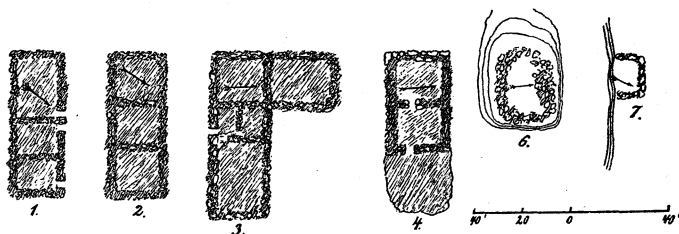
Et lille, nu næsten udtørret, Vandløb kommer fra Fjældene og løber forbi Ruinerne. Mellem dette og Sandstensryggen gaaer et lavt Jorddige *a—b—c*. Det har aabenbart hegned en Del af Hjemmemarken. Jordsmonnet hæver sig jævnt fra Stranden til en Højde af c. 100 Fod hen mod Fjældene. Undergrunden er Sand med et tyndt Muldlag, der er dækket af Græs. Et enkelt Sted ved Ruin 7, hvor der siver Vand ud fra Klipperne, er der et ualmindelig frodigt Grønsvær, Kvaner o. l. Iøvrigt findes paa Fjældene bag ved rigeligt Foder til Kreaturer.

Gruppen omfatter syv Ruiner: vistnok fire Stalde (Nr. 1, 2, 3 og 4), een Bolig (5), et lille Forraadshus (6), samt en lille Fold (7).

Boligen (Nr. 5) ligger nærmest ved Stranden og tæt ved Vand-

løbet. Den sees nu som en af højt Græs overgroet Tomt, c. 200 Fod lang og c. 100 Fod bred. Den har mindst indesluttet fire firkantede, tæt sammenstillede Rum i to Rækker og mulig desuden nogle mindre Indhuse i sin umiddelbare Nærhed. Grønlænderne have imidlertid tidligere boet i denne Tomt, hvor de have indrettet sig Vinterboliger, saa Omridsene af Nordboernes Bolig nu vanskelig lade sig bestemme. Omkring Tomten er frodigt Grønsvær, som tyder paa Mødding. Tæt ved den, paa en lille, tildels fritstaaende Klippe, sees Rester af et lille Forraadshus (Nr. 6), der synes at have været bygget alene af Sten.

Noget længere tilbage ligge Staldene, alle opførte af Sten med Tætningslag:

Ruingruppe 28. Enkelte Ruiner.

Nr. 1 og 2, nedenfor Klippevæggen. De ere omtrent af samme Størrelse (15×55 Fod) og delte i tre Rum. I Nr. 1 er Udgange i det Fri fra alle tre Rum.

Nr. 3 har samme Bredde, er lidt længere end de foranførte (60 Fod) og er delt i tre Rum, hvoraf det midterste igjen ved en Væg paa langs er delt i to mindre. Fra Vestenden udgaaer mod Nord en firkantet Udbygning, mulig en Indhegning til Hø. Den er meget overgroet af Græs. Kun hist og her sees Mur rage frem, dog er Grundplanen kjendelig, ligesom Indgangen med Sikkerhed kan skjelnes. Murene ere dannede af store, røde Sandsten med Tætning imellem. I Hjørnerne sees enkelte store Sten.

Nr. 4. En tvedelt Bygning af samme Bredde, som de foregaaende. Murene staa tydelige til en Højde af $1\frac{1}{2}$ Fod. Østre Ende fortsættes i en ubestemmelig Stenhob, der er overgroet med Græs. Mulig er det en sammenfalden Indhegning (til Hø?).

Staldene tyde nærmest paa Gede- og Faarehold. Sluttelig sees en ganske lille, lav Indhegning (**Nr. 7**) eller Fold bygget af Sten; den støtter sig til Klippen.

Ruingruppe 29 ved Kagsiarsuk (o: lille Dal) med tilhørende Ruiner i Fjældene bag ved (den saakaldte «Fjældbygd») er, som bemærket, beskrevet af Holm, til hvis Beskrivelse der skal gjøres følgende supplerende iagttagelser, hvilke fornemmelig ere baserede paa større og mindre Udgravninger i de paagjældende Ruiner. Jeg vil dele Ruinerne i tre Grupper:

A) de, der ligge Syd for Elvmundingen:

Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 24, 25, 26, 27 svarende til
Holms I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX   XXVI.

B) de, der ligge Nord for Elvmundingen:

10, 11, 12, 13, 14, 15 a-c, 16, [17], 18, 19, 20, 21,
22, 23, 35 svarende til
X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, (XVII), XVIII, XIX, XX, XXI.

C) den saakaldte «Fjældbygd»:

28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 svarende til
VIII, VII, VI, I, II, III-IV, V.

A) Sonden for Elvmundingen ligge tretten Ruiner (foruden Holms I—IX samt XXVI, svarende henholdsvis til mine 1—9 og 26, tillige 24, 25 og 27).

Ruin Nr. 1 (I), nærmest ved Elvmundingen og Stranden, udgravedes og viste sig at være en lang, meget smal Bygning, opført af Sten og Græstørv. Vestre Ende var noget utydelig.

I østre Ende stode Murene til en Højde af c. 2 Fod, satte af større Sten. I Gulvhøjden fandtes lidt Kul. Beliggenheden tyder paa, at det muligvis har været et Proviranthus eller et Hus til Fiskeredskaber, Baadgrejer eller lignende. God Landingsplads for Baade findes lige ud for.

Nr. 2 (II) synes bygget uden videre Tætning. Er formentlig et lille Forraadshus.

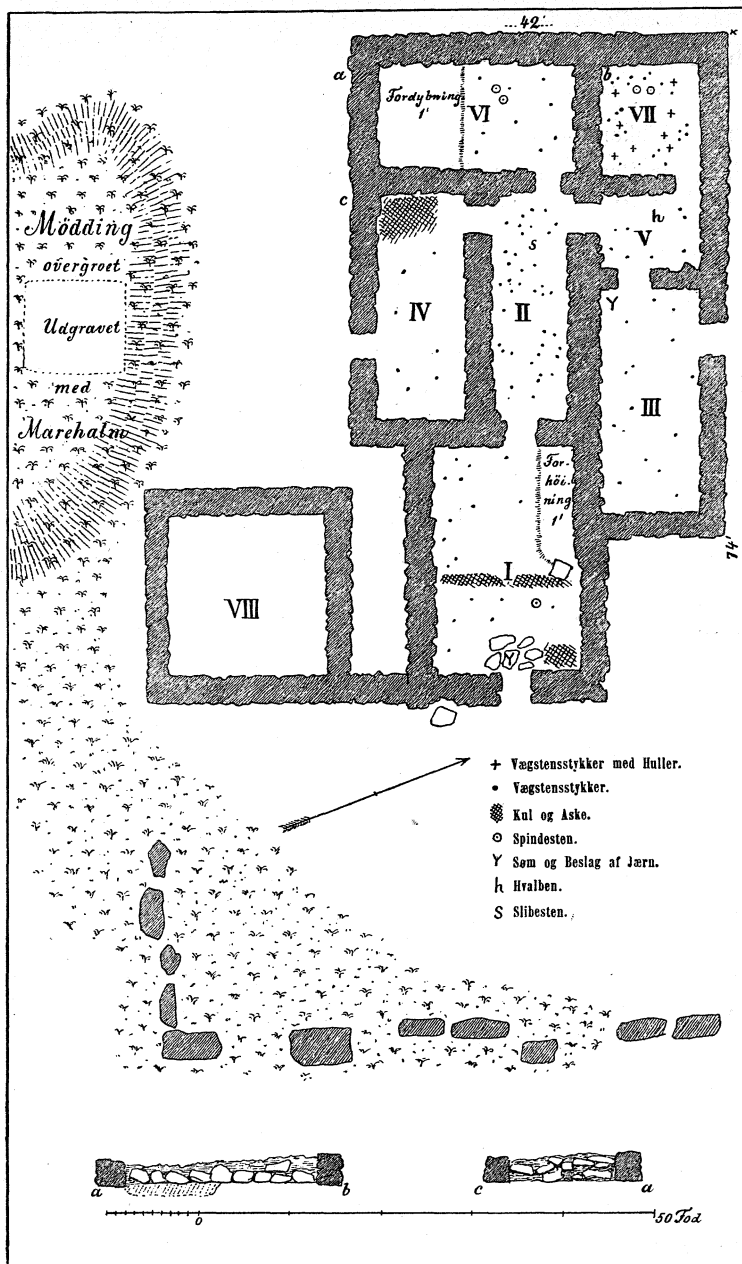
Nr. 3 (III) udgravedes og viste sig at være en Bolig af omstaaende Grundplan, beliggende tæt ved Skrænten paa søndre Side af Elven og med Længderetningen (c. 75 Fod) langs denne. Syd for Ruinen findes en Kjøkkenmødding og Øst for den sees en Række større Sten, der rimeligvis have hegnet Pladsen foran Hovedindgangen; thi som saadan maa Døren til Rum I sikkerlig betegnes. Murene ere opførte af Sten med Tætningslag af Græstørv saavel for Ydermurenes, som for Skillemurenes Vedkommende. Deres Tykkelse har været godt tre Fod. Højden er nu indtil $2\frac{1}{2}$ Fod.

I de fleste Mure have større Sten dannet Grunden; over den er øjensynlig lagt mindre og større Sten i Flæng med Tætningslag af Græstørv imellem. Vandrette Fuger kunde ikke sees. Dørenes Vidde er $2\frac{1}{2}$ à 3 Fod. Karmene ere satte af skarpkantede, større Sten.

Boligen er bygget paa gammel Havstok, bestaaende af smaa Rullesten. Bunden i Rummene dannes næsten overalt af et tyndt Lag Ler over Rullesten. Fra Rummene har der ud i det Fri ført dels Hoveddøren fra Rum I, der er aldeles tydelig, endvidere en mindre tydelig Dør fra Rum IV, samt mulig en lignende fra Rum III.

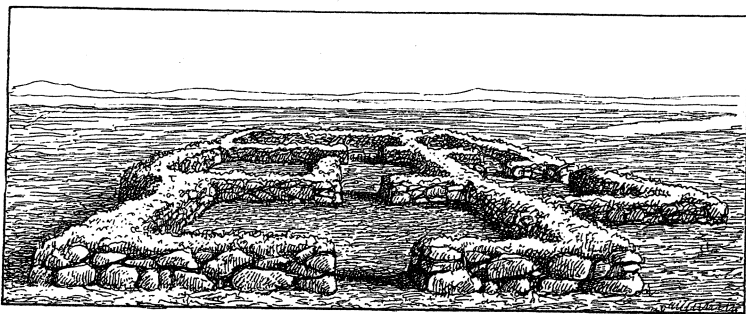
Paa Grund af Murenes store Sammenstyrtning, vare de to sidste ikke lette at skjelne.

Bygningen har adskillige Særegenheder i Sammenligning med de tidligere omtalte Boliger; men jeg antager, at disse Særegenheder ere betingede af Forhold, som kunde tyde paa det sidste Stadium i Boligernes Udvikling, nemlig af Ønsket

Ruingruppe 29. Nr. 3. Bolig.

om at have en særegen Udgang for Frekvensen til og fra Kjøkkenet. Rum IV er, som vi nedenfor skulle se, sikkerlig et Kjøkken. Fra dette har der været Udgang mod Syd, hvor Møddingen findes. Samtidig have vi Hovedindgangen, der fører til Rum I, som formentlig er Stuen. Fra denne kommer man ind i en lang Gang (II), hvorfra der er Døre til idetmindste to Siderum og et Enderum. Mulig har der tillige været en Dør til Rum III, men paa Grund af Sammenstyrtning kunde den ikke erkjendes.

Ruingruppe 29. — Bolig. Oversigtsbillede fra Øst.

Rum I er 24 Fod langt og $14\frac{3}{4}$ Fod bredt indiv. Maal.

Paa en Del af nordre Langvæg findes en c. 1 Fod høj og 2 à 3 Fod bred Forhøjning af Ler og Grus. Den løber som en Bænk hen langs Væggen.

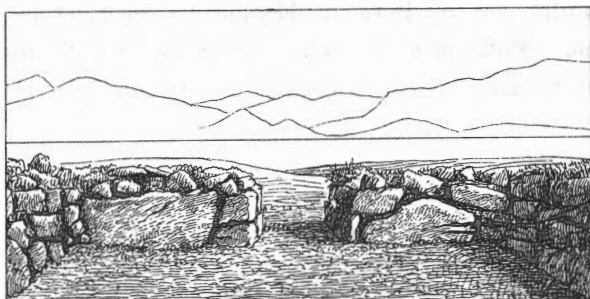
Lige indenfor Døren er Gulvet brolagt med flade Stenfliser.

Over Lergulvet fandtes en hel Del Trækul (af Fyr og Birk) spredt særlig i et 4—5 Tom. bredt og $1\frac{1}{2}$ Tom. tykt Lag tværs over Midten af Rummet fra Nord til Syd. Det saae ud, som om her havde ligget en Bjælke (Fyr), der muligvis er Rester af en nedstyrtet Loftsbjælke, muligvis af et Træ-Skillerum, derimod næppe af Gulv.

Medens der over denne ikke fandtes Oldsager, laa der mellem og over de i Rummet spredte Kulstriber følgende:

Et Stykke Beslag af Jærn ved Hoveddøren, et ottekantet

Stykke Vægsten med Ornamenter og Hul i Midten (Nr. 1 i V. Boyes Fortegnelse nedenfor), en Dup af Vægsten med Jærnnagle (Nr. 16) og en Spindesten, foruden enkelte andre Vægstensstykker.

Ruingruppe 29. Bolig. Udgangen fra Rum I.

I Rum II fandtes lidt Trækul (i dette som i de følgende Rum af Fyr) overalt i Gulvhøjden, samt enkelte Vægstensstykker, 1 Slibesten (17) samt et lille Stykke ornamenteret Stykke Vægsten (12).

I Rum III fandtes lidt Trækul overalt i Gulvhøjden, enkelte Vægstensstykker, et Jærnsøm (173) samt et Stykke Vægsten med Jærnnagle (70).

I Rum IV fandtes et tyndt Lag Trækul over hele Gulvet, ligesom Trækul fandtes imellem den nedstyrtede Jord og Stenene. Det saae ud som om det brændende Tag kunde være styrtet ned med Murene. I sydvestre Hjørne fandtes en særlig stor Mængde Trækul mellem store Sten, vistnok fra et Ildsted. Iøvrigt fandtes i Rummet ved Gulvhøjden en Del Knogler, som øjensynligt havde været udsatte for Ild, endelig en Del Vægstensstykker.

I Rum V fandtes en Del store Stykker Trækul over Gulvhøjden, nogle Hvalben, en Mængde Koknogler samt Stykker af Vægstens-Madkar.

I Rum VI fandtes intet Lergulv i den sydligste Halvdel. Derimod var den nordligste Halvdel belagt med saadant, der ragede c. 1 Fod over Bunden i den sydlige Halvdel. Paa denne Forhøjning fandtes bl. a. to Spindesten, noget Trækul og nogle Vægstensstykker.

I Rum VII fandtes noget mere Trækul end i de nærmeste andre Rum, endvidere to Spindesten samt en stor Mængde Vægstensstykker af Kar o. l., hvoraf en halv Snes med Huller. Formentlig ere de Vægtsten fra en Væv.

I Rum VIII, der danner en lille særskilt Bygning, er ligeledes fundet ikke saa lidt Trækul, mange Knogler og en Del Vægstensstykker. Her fandtes intet Lergulv.

Udenfor nordostre Hjørne af Boligkomplekset fandtes enkelte Knogler, meget Trækul samt store Stykker af Vægstenskar o. l.

Knoglerne fra Boligen vare ifølge Winge af:

Svartside, Blæresæl, Rendsdyr, Ged (mulig Faar) samt Oxe.

Rum I er som omtalt formentlig en Stue. II er Gang, IV Kjøkken, VI muligvis *Skali* med Sovebrix, V formentlig *Bur*. I VII synes at have staaet en Væv.

Rum III, der har særlig Udgang til det Fri, er muligvis et Gjæsterum, endelig er VIII vistnok en *Skemma*.

Kun de nærmeste Omgivelser af Huset udgravedes, derimod ikke de store Marehalmstuer mod Syd og Sydøst; men her synes forøvrigt heller ikke at være andet end den omtalte Mur.

Kjøkkenmøddingen lignede ganske de tidligere nævnte. Dens Omrids kan ikke angives nøjagtigt, thi ogsaa den dækkedes af store Marehalmstuer; dog troer jeg, det paa Grundplanen givne, omtrent vil svare til Virkeligheden. Nærmest ved Huset, omtrent lige ved Udgangsdøren fra Rum IV, udgravedes et firkantet Hul. Laget var her mellem een og to Fod tykt, og laa i Dynger, som bestod af Aske og Kulpartikler, Vægstensstykker, enkelte Benstykker, som vare tildannede, samt en Mængde Knogler.

Disse vare, ifølge Winge af:

Kortnæbet Lomvie, Hund, Polarræv, Remmesæl, Svartside, Ringsæl, Blæresæl, Rendsdyr, Ged og Oxe.

Nr. 4 (IV) er formentlig en Kreaturstald med Hølade.

Nr. 5 (V) er rimeligvis en noget mindre Stald; begge de sidstnævnte ere opførte af Jord og Sten.

Nr. 6 (VI) synes at indeholde tre Rum. I Muren er kun ringe Tætning. Muligvis en Faare- eller Gedestald.

Nr. 7 (VII) ligger højt og er et Forraadshus, bygget, saa vidt skjønnes, hovedsagelig af Sten. Er nu ødelagt af Grønlændergrave.

Nr. 8 (VIII). Indhegning af Jord og Sten. Formentlig en Fold.

Nr. 9 (IX) har vistnok været bygget af store Sandstensblokke uden Tætning; er senere ødelagt til Opførelsen af en Grønlænderbolig. Maa tydes som Forraadshus. Ud for Ruinen er dybt Vand, som vilde kunne tillade Fartøjer at lægge til.

Nr. 24. Rester af et lille Hus, som støtter sig til en Klippe. Muligvis et Forraadshus.

Nr. 25. En firkantet, ganske lav Jordvold, der nærmest synes en Indhegning omkring Høstakke.

Nr. 26 (XXVI). En Fold formentlig til Geder eller Faar.

Nr. 27. Lav Indhegning op til en Klippeside, c. 125 Alen lang.

Disse tretten Ruiner, taget for sig, kunne meget vel have dannet een Gaard med en Bolig, to à tre Stalde, nogle Forraadshuse, Folde o. s. v.

B). Nord for Elvmundingen ligge c. 14 Ruiner. Deraf ligge 5 Ruiner (**Nr. 10, 11, 12, 16 og 20**) (X, XI, XII, XVI og XX) temmelig højt og langt fra Stranden. De ere alle meget sammenfaldne og formentlig byggede af Sten med Tætningslag. Rimeligvis ere de Gede- eller Faarestalde af samme Slags, som kjendes fra mange andre Steder.

Nærmere Stranden ligge andre Ruiner:

Nr. 13 (XIII), en lille, sammenfalden Bygning af samme Slags som de foregaaende, og som ligeledes ligger højt.

Nr. 14 (XIV). Sikkerlig en Gede- eller Faarestald i tre Rum med tilhørende Indhegning foran.

Nr. 15 *a* og *b* (XV). To Stalde med tilhørende Hølader. De ligge tæt op til hinanden.

Østligst ligger 15 *a*. En firkantet Bygning (c. 70 Fod lang og c. 23 Fod bred med 3—4 Fod tykke Mure), der er delt i to Rum ved en Tværmur, i hvilken der er Gjennemgang fra det ene til det andet Rum.

Det vestligste Rum er Stald (22 Fod langt og c. 14 Fod bredt indiv. Maal). Paa søndre Langvæg sees nogle Baasesten med indbyrdes Afstand af 5 Fod. Det østligste Rum har samme Bredde som det vestligste, men er en Del længere. Det er rimeligvis Hølade.

Fra det vestligste Rum fører en Udgangsdør mod Syd. Den ligger tæt op til Skillemuren ved det østre Rum.

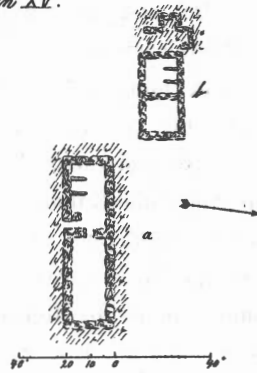
15 *b* ligger noget skraat for, men tæt op til foregaaende i vestlig Retning. Det er en lignende, tvedelt, mindre Bygning (c. 45 Fod lang og c. 20 Fod bred), hvis vestre Rum er Stald (13 Fod bred indvendig) og hvis østre Rum aabenbart er Hølade (ligeledes 13 Fod bred indvendig). En meget nedfalden Skillemur deler Bygningen i to omtrent lige store Rum (ialt 30 Fods Længde indvendig Maal). Paa nordre Langvæg i Stalden sees to Baasesten, der danne tre lige store Baase paa fem Fod. Til Bygningens vestre Ende støder en, mod Syd tildels aaben, uregelmæssig Indhegning, der er stærkt overgroet.

Nr. 17 og 18 (XVIII) ere gamle Grønlanderhuse.

Nr. 19 (XIX), en langagtig, meget overgroet Bygning; rimeligvis en Stald.

Nr. 21 (XXI). Kirkeruin — bygget af store Sandstensblokke. Er aabenbart tidligere udgravet og nu atter en Del

Ruin XV.

Ruingruppe 29. Ruin Nr. 15.
(Holms XV).

overgroet. Kirkemurens Tykkelse er 4 à 5 Fod. Ruinens indvendige Maal ere c. 27 Fod bred og c. 49 Fod lang. Den synes at have været udgravet tilbunds, paa et lille Stykke i Midten nær.

Det viste sig, at der udenom Kirken til alle Sider findes et Kirkegaardsdige; det ligger i en Afstand af 39 Fod mod Nord, 33 Fod mod Syd, samt 20 Fod mod Øst og Vest. Dette Kirkegaardsdige bestaaer af Sten, der nu for en Del ere forsænkede i de store Marehalmstuer, som ligeledes dække næsten alle de efterfølgende Ruiner. Det er aabenbart, at det meste af Kirkegaarden tidligere var gennemgravet (formentlig af Pastor Jørgensen). Jeg gravede nogle Spadestik, men traf kun paa Sælhundeknogler og Rensdyrknogler, der formentlig skrive sig fra Grønlænderne, hvis nu forladte Boliger (17 og 18) ligge i Nærheden. Pastor Jørgensen siger i sin Indberetning udtrykkelig, at der er fundet Menneskeknogler.

En Gravning i dette meget vanskelige Terrain vilde tage Maaneder, om den skulde føre til et paalideligt Resultat, derfor opgav jeg at grave baade ved Kirken og i Nærheden, hvor der ligger idetmindste et Par Hustomter (Nr. 22 og 23), som ere saa overgroede, at Grundrids aldeles ikke lod sig bestemme. Den ene indeslutter vistnok en Bolig, idetmindste tyder meget paa, at her findes Kjøkkenmøddinger.

Nr. 35 er en langagtig, smal Bygning c. 12 Fod bred og c. 28 Fod lang — fuldstændig overgroet.

Ruinerne Nord for Elven udgjøre altsaa mindst fjorten, hvoraf:

En Kirke med Kirkegaard, i hvis Nærhed formentlig findes en Bolig, et Par Stalde med Baasesten og tilhørende Hølader, samt endvidere en hel Del mindre Bygninger, nærmere og fjærnere, som nærmest maa ansees for Gede- eller Faarestalde. Den Del af Marken, paa hvilken disse Ruiner ligge, er mod Nord hegnet dels af Klipperne, dels af den af Holm paaviste Jordvold (f), som forøvrigt fortsættes med et Stykke nedenfor Fjældene ved Stranden (e).

Jeg antager, at Ruinerne danne en Gaard for sig, i saa Tilfælde rimeligvis Præstegaarden — dog kan dette ikke bevises, før den store Tomt Nord for Kirken bliver undersøgt.

C). Vi komme nu til Ruinerne Vest for Kagsiarsuk, som i VI Hefte ere betegnede ved «Fjældbygden».

De omfatte syv Ruiner:

Nr. 28 (VIII), en stor Gede- eller Faarefold nedenfor Vandfaldet, samt ovenfor samme:

Nr. 29 (VII), en lille Gede- eller Faarestald med tilhørende Fold.

Nr. 30 (VI), et lille Hus, formentlig til Geder eller Faar.

Nr. 31 (I) og Nr. 32 (II) ere to Kreaturstalde af den sædvanlige Art med Stald i den ene, Hølade i den anden Ende.

Ved østre Ende af dem sees nogle firkantede, næppe synlige Indhegninger af enkelt Rækker Sten, rimeligvis Hegn om Høstakke. Fra den ene til den anden Bygning synes at have været enten en Brolægning eller en oprindelig overdækket Gang.

Nr. 33 (III og IV). Da ingen af de øvrige Ruiner var Bolig, foretoges nogle mindre Gravninger i og i Nærheden af denne Ruin, som var den eneste, der synes mig at kunne være anvendt til Beboelse. Det viste sig, at de to Ruiner, III og IV, som af Groth ere tegnede som to særskilte Huse, i Virkeligheden kun ere en c. 50 Fod lang og c. 14 Fod bred, i fire Rum delt, Bygning. Fra alle fire Rum føre Døre ud i det Fri. Husets Ydermur er bygget af Sten med Tætning. Nogen Mødding opdagedes ikke i Nærheden. Husets ringe Bredde tyder paa, at det er en af de sædvanlige flerdelte Gede- eller Faarestalde, mulig med Hølade i et enkelt af Rummene.

Nr. 34 (V); har meget uregelmæssig Grundplan og er bygget af Sten uden Tætning. Det er en lille Gede- eller Faarefold.

Ingen af Ruinerne i «Fjældbygden» er saaledes Bolig, men de maa alle anees for Stalde eller Folde, som sikkerlig have været knyttede til en af Gaardene ved Kagsiarsuk. Afstanden mellem Gaardene og Staldene er i Virkeligheden ikke større,

end at man i godt en halv Snes Minutter kan naa fra den ene til den anden Gruppe.

Under Forudsætning af, at Ruinerne Nord og Syd for Elvmundingen danne hver sin Gaard, har jeg søgt at gjætte, til hvilken af disse de omhandlede Ruiner høre, og jeg skal i den Anledning paapege følgende Forhold.

Den lille Gaard ved Igdlungujuk (28) maa antages at have haft sine Fjældgræsgange hovedsagelig i vestlig Retning, thi mod Syd findes forholdsvis nøgne Fjælde. Gaarden nærmest Syd for Elvmundingen har da ogsaa haft sine Fjældgræsgange i vestlig Retning, medens Gaarden Nord for Elven formentlig har været henvist til Græsgange i Nord og Nordvest; her findes da ogsaa, som vi strax skulle se, Folde, som tyde derpaa. Hvis nu Gaarden Nord for Elven tillige havde haft Benyttelsen af Græsgangen ovenfor Vandfaldet, vilde Gaarden Syd for Elven have været meget indeklemt. I sidstnævnte Gruppe findes forholdsvis faa Stalde, særlig Faare- og Gede-stalde; det ligger derfor nær at søge dem andetsteds i Nærheden.

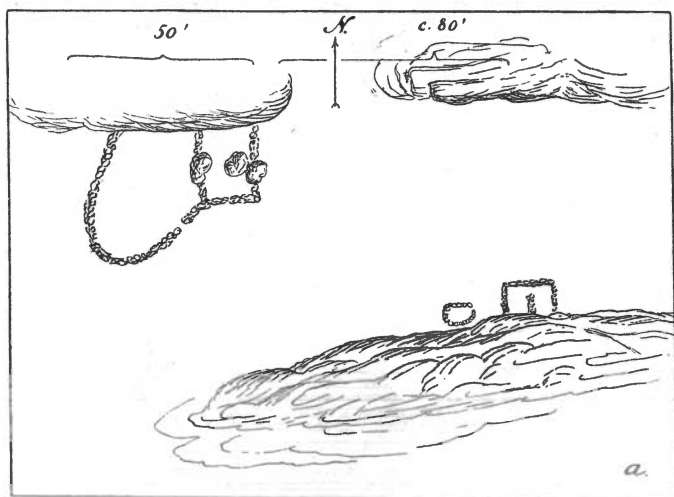
Endnu et Synspunkt gør sig gjældende for mig:

Det Sted, som jeg synes, en Landnamsmand maatte vælge til sin Bolig, naar han vilde nedsætte sig ved Kagsiarsuk, maatte blive lige Syd for Elven, hvor der er større og mere vidststrakte Græsgange (i sydlig Retning) end Nord for Elven. Men er Hovedgaarden her, maa det antages, at der først, da en Kirke oprettedes, er anlagt en Præstegaard Nord for Elven, som selvfølgelig maatte nøjes med mindre gode Græsgange end Hovedgaarden.

Omtrent 1500 Alen Nord for Elven, c. 100 Fod over Havfladen og c. 400 Alen fra Stranden, findes en stor, smuk Gede- eller Faarefold med tilhørende mindre Folde. Terrainet falder her jævnt mod Fjorden, og forskellige smaa Klipperygge hæve sig over Jordsmonnet, idet de løbe vinkelret paa Strandkanten. Støttet til den søndre Side af en saadan, der staaer med lodrette

Vægge, findes en større Indhegning i tre Rum, eet større og to mindre.

Indhegningen, hvis Længde er c. 40 Fod, og hvis største Bredder er 43 Fod, er bygget af mindre Sten, som ere satte til

Ruingruppe 29. Gedefolde N. for Gruppen B. Situationsplan.

et Gjærde af $3\frac{1}{2}$ à 4 Fods Højde, med en Murtykkelse af 3 à 4 Fod. Nordsiden af den er den omtalte Klippe, medens den støtter sig til store Klippeblokke mod Øst. Indgangen findes paa søndre Side.

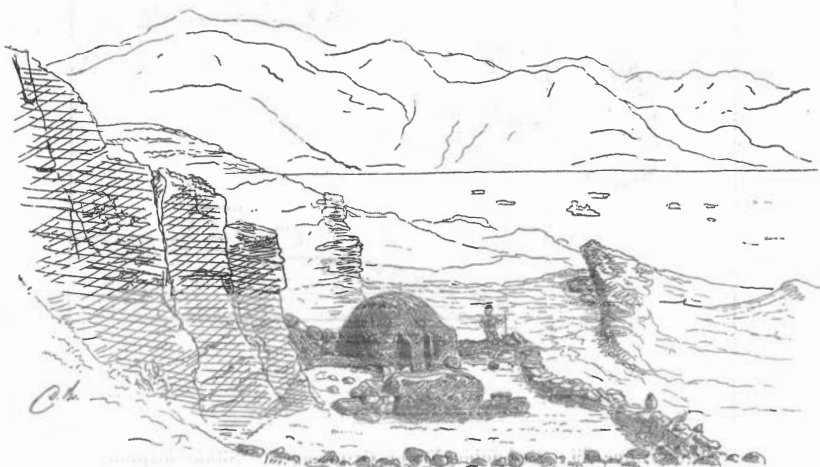
Omtrent 80 Fod længere mod Øst ligge to smaa Folde eller Hytter, hvoraf den ene er fritliggende, den anden støttet til nordre Side af en Sandstensryg.

Førstnævnte er af uregelmæssig, rundagtig Grundplan og bygget af mindre Sten; den er meget sammenfalden, (c. 10 Fod lang). I østre Side findes en 14 Tom. bred Døraabning.

Sidstnævnte er en Hytte, 17 Fod lang og c. 8 Fod bred (indvendigt Maal), delt i to Rum med Indgang ved sydvestre Hjørne. Denne Indgang er 1 Fod 8 Tommer bred og 3 Fod 8 Tommer høj samt forsynet med en Overligger.

Murene i denne Hytte ere satte af Sten; de staa endnu i en Højde af 3—4 Fod. Muligvis har Taget været et Halvtag, som har været støttet til Sandstensryggen mod Syd.

Disse smaa Hytter have snarest været til Væddere, Gedebukke eller andre Dyr, som skulde afsondres; muligvis have ogsaa Hyrderne her kunnet søge Ly.

Ruingruppe 29. Gedefolde N. for Gruppen B. Prospekt fra Vest.

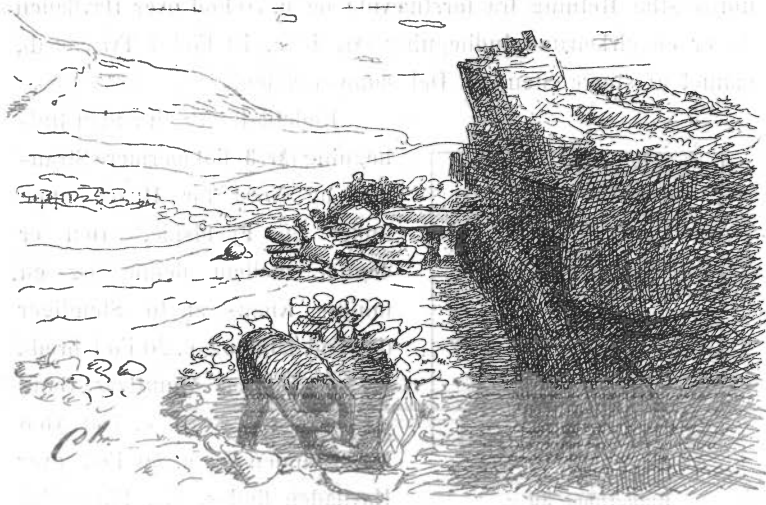
Denne Deling af Hjordene, er jo ikke noget nyt, vi kjende den jo fra mange andre Steder.

Endnu længere Nord paa, ved Stranden mellem Kagsiarsuk (29) og Umiausat (32), findes andre Folde; men da de ligesaa godt kunne høre til sidstnævnte som førstnævnte Ruingruppe, vilde de blive behandlede for sig.

Det er allerede omtalt, at Terrainet mellem Tunugdliarfik-Fjorden og Tasisuak i Sermilik-Fjorden er overmaade frugtbart og vidunderlig skjønt. Pile- og Birkekrat, men særlig det første, samt Græs sees overalt paa de bølgeformede, lave Fjælde og ved Fjældsøerne, som ligge i forskjelligt Niveau, spredte rundt om. I mange Henseender rivaliserer dette Terrain med Egnen om Igaliko, skjønt der ved Kagsiarsuk ikke findes de udstrakte Sletter,

som ved Igaliko. Stedet er jo som bekendt, særlig af senere Forskere, paapeget som muligvis værende «Brattahlið». Jeg skal indrømme, at hvis man mener, at Erik den Rødes Gaard laa paa

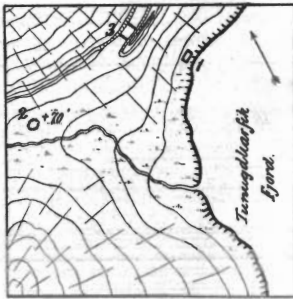
Ruingruppe 29. Gedestalde N. for Gruppen B. Smaa Hytter eller Folde, Øst for den større Fold.

Tunugdliarfik-Fjordens Vestsider, maa den nærmest søges her, hvor de fleste Ruiner ere samlede paa en Plet; men jeg skal strax udtale, at gaaer man ud herfra, bliver Tydningen af andre Lokaliteter, hvis man vil fastholde Troværdigheden af «Fostbrødre Saga» endnu vanskeligere, end om «Brattahlið» tænkes at have ligget ved Igaliko. Her er dog ikke Stedet til Drøftelse heraf.

Ruingruppe 30 (*a, b, c*) dannes af nogle Folde, som ligge paa Skrænterne ned mod Tunugdliarfik-Fjorden mellem Kagsiarsuk (Ruingruppe 29) og Umiausat (Ruingruppe 32). Hvilken af de to Gaarde, de have hørt til, kan ikke afgjøres.

Efter en halv Times Gang fra Kagsiarsuk, langs Stranden i nordlig Retning, kommer man til

a) tre Ruiner, som ligge lige Nord for et ganske lille Vandløb. Lige ved Stranden sees Rester af et sammenfaldet firkantet Hus (Nr. 1), orienteret langs Stranden (c. 20 Fod langt og godt halvt saa bredt). Omtrent 150 Alen fra Stranden i nordvestlig Retning fra førstnævnte og c. 70 Fod over Havfladen ligger en cirkelrund Indhegning (Nr. 2) (c. 40 Fod i Tværmaal), dannet af større Sten, en Del sammenfalden.

Ruingruppe 30 a.

Endelig ligger en anden Indhegning (Nr. 3) lidt nærmere Stranden og Nord for Huset oppe under en Fjældside. Den er dannet mellem denne og en mindre Knaus af to Stendiger (50 Fod lang og c. 20 Fod bred).

b) Femten Minutters Gang længere mod Nord, c. 150 Alen fra Stranden og c. 50 Fod over Havfladen findes, paa Skrænten, en lille, cirkelrund Indhegning (c. 24 Fod i Tværmaal), dannet af mindre Sten. Den hælder svagt mod Fjorden, er temmelig lav og en Del sammenfalden og overgroet.

c) Fem à sex Minutters Gang længere mod Nord, paa en jævn faldende Skraaning med godt Græs, c. 150 Alen fra Stranden og c. 50 Fod over Havfladen, findes en lignende cirkelrund Indhegning (c. 30 Fod i Tværmaal) sat af større og mindre Sten. Den er overgroet og ikke videre høj.

Omtrent fem og tyve Minutters Gang herfra i nordlig Retning ligger Ruin I ved Umiausat.

Ruingruppe 31. Følger man fra Kagsiarsuk Hovedelven i vestlig Retning til en lille Sø, gaer man her over paa Elvens nordre Side og bøjer lidt mere i nordvestlig Retning op over

Fjældene, kommer man snart efter til et Punkt, hvorfra man har den herligste Udsigt i vestlig Retning.

Forgrunden dannes af grydeformede Lavninger i forskjelligt Niveau. I dem ligger Fjældsøer, omgivne af græsbevoxede Skrænter eller Fjældsider, paa hvilke det yppigste Pilekrat groer. Over de lave, bølgeformede, grønklædte Fjælde, seer man ned mod Tasiusak, hvor de hvide Isfælde tone sig paa det blaa Vand. Bag ved denne Bugt sees de lave Fjælde, som inde-slutte den mod Vest, og længere tilbage øjner man over dem Sermilik-Bræen, omgivet af høje Tinder — med Indlandsisens hvidlige Flade bag sig.

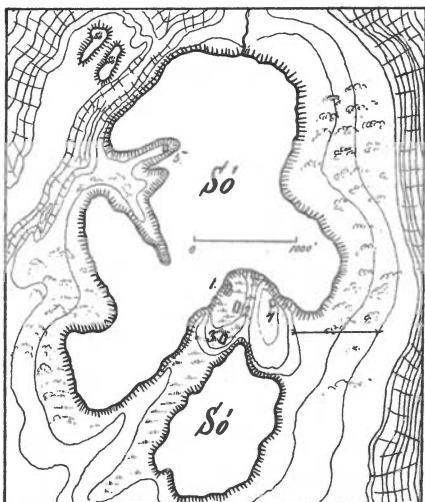
Paa en smal Land-tunge mellem to Søer, en mindre højere liggende, og større lavere liggende, fra hvilken der er Afløb ned mod Tasiusak, ligger fire Ruiner, hvortil kommer en femte paa et Næs ude i Søen.

Ruinerne 1, 2 og 3 ere meget overgroede af højt Græs, som strækker sig ud til alle Sider. De have sikkert været opførte af Sten med Tætningslag imellem.

Nr. 1 er en langagtig, firkantet Bygning i, saavidt skjønnes, fire Rum (60×14 Fod) med en mindre (12 Fod bred) Udbygning mod Nord.

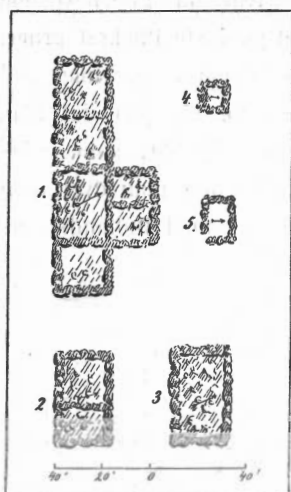
Nr. 2. En, mindre firkantet, langagtig Bygning, vistnok i to Rum (12×18 Fod).

Nr. 3. En lignende Bygning af omtrent samme Størrelse. Om den har indesluttet flere Rum kan ikke afgjøres. Den

Ruingruppe 31. Situationsplan.

danner nu en sammenfalden, aldeles overgroet Stenhob, bevoxet med Græs og Enebærbuske. Ruinen ligger højere end de foregaaende, og en Del Sten ere styrtede ned ad Skrænten.

Ruingruppe 31. Enkelte Ruiner.

Nr. 4. Et lille, firkantet Hus (6×8 Fod) med c. tre Fod tykke og 2 Fod høje Mure, byggede af Sten uden videre Tætning.

Nr. 5, der ligger paa det lille Næs, er en lignende lille Bygning (6 Fod bred, 10 Fod lang), bygget fornemmelig af Sten (Murtykkelsen 3 Fod, Murhøjden 3 Fod 8 Tommer). I sydøstre Hjørne findes en Indgang.

Medens Nr. 4 og 5 nærmest ligne to smaa Forraadshuse, er Tydningen af de andre tre Ruiner vanskeligere, eftersom ingen af dem med Sikkerhed kan ansees for Bolig. Ganske vist kunde den rige

Græsvæxt tyde paa, at der var Mødding ved Ruinerne; men da Tiden ikke tillod større Gravninger der, og da nogle Spadestik ikke gavede noget Resultat, maa det staa hen, om der til Stadighed, baade Sommer og Vinter, har boet Folk, eller om det har været en Sæter. Har det været en Gaard, har den kun været ganske lille.

Ruingruppe 32 ved Umiausat (cfr. VI Hefte, Pag. 81—83, samt Tavle V, VI og VII).

Fra lidt Syd for Umiausat og ind mod Fjordens Bund ere Fjældene ved Kysten stærkt forvitrede og danne jævne Skraaninger uden Klippeafsatser, men ogsaa uden den Rigdom paa Krat og iøvrigt paa Vegetation, som ellers findes i Egnene mellem Tasiusak og Tunugdliarfik. Seer man fra Fjorden ind mod Stranden, gjør Landet et goldt og øde Indtryk. Bag det smalle,

med tarveligt Græs bevoxede Kystland hæve Fjældene sig jævnt uden Aftegning og Kontourer, kun furede enkelte Steder af de Lejer, som Vandet har dannet, og kun paa et enkelt Punkt afbrudt af en mørk Stribe, som fra Fjældet løber vinkelret ned mod Stranden; det er den af Holm omtalte Grønstensgang, paa hvilken Ruin I ligger.

Ruinerne ved Umiausat danne en Gaard, hvis Græsgange aabenbart hovedsagelig have ligget i en smal Stribe lige fra Kordlortok-Elvens Sydside til ned imod de under Gruppe 30 omtalte Folde; thi paa Fjældene har der ikke været megen Føde at hente.

I god Overensstemmelse hermed se vi da ogsaa de smaa Ruiner, som vi ere vante til at tyde som Faare- eller Gedestalde, spredte langt mod Syd.

Boligen med tilhørende Forraadshuse og Stalde for Malkekvæget (IX—XIV) maa antages at have ligget ved den nordligste Elv, medens de større Kreaturstalde (V, VI og VII) findes ved den sydligste Elv. Længere mod Syd findes en Del Faare- eller Gedestalde med tilhørende Folde og Indhegninger (II, III, IV).

I Nærheden af flere af Staldene sees, i det kun lidet overgroede Terrain, firkantede, ganske lave Indhegninger af Jord, som f. Ex. ved III støde op til hinanden. Jeg antager, at de ere Hegn om Høstakke.

Boligen ligger vistnok mellem Ruin IX og X, Nord for den nordligste Elv. Der sees en overgroet, langagtig Tomt, som synes delt i flere Rum.

Ruin I ligner i Konstruktion ganske de tidligere omtalte, udmærket smukke Forraadshuse, og jeg antager da ogsaa, at den snarest maa ansees herfor fremfor en Udkigsruin.

Af en saadan maatte man formentlig fordre, at der derfra havdes en vid Udsigt, samt at den var bygget saa lunt som muligt; thi om Sommeren behøvede man sikkert ikke at ty ind i et Hus for at holde Udkig, og selv om saa var, maatte den samme Bygning jo bruges i det samme Øjemed om

Vinteren; thi hvis Stedet var rigtig valgt, maatte Udkigsmandens Stade ikke forandres med Aarstiden. Den her omtalte Bygning vilde sikkert ikke egne sig til Opholdssted om Vinteren, thi Murene ere byggede af store Stenblokke uden synderlig Tætningslag.

Vel er der en god Udsigt fra Ruin I; men bedre vilde denne have været, om Huset var flyttet noget længere op ad Fjældsidens. Her, som ved andre af de tidligere som «Udkigsruiner» tydede Huse, maa man forbavses over — alt under Forudsætningen af, at de virkelig have været benyttede til Udkig —, at de ikke ere anlagte paa de bedste Udkigspunkter i Nærheden; tilmed ligge de alle synlige for den Fjende, som de skulde iagttage, og dette synes upraktisk, eftersom det dog maatte være Opgaven, at se saa meget som muligt, uden selv at blive seet.

Der er imidlertid ved Ruinen her en Omstændighed, som ganske bestemt tyder paa, at den har været et Forraadshus for Varer, der skulde gaa Søvejen, og det er netop Beliggenheden paa Grønstensgangen; thi kun udfør den er der, paa hele Gaardens Omraade, Mulighed for Landing af større Fartøjer (om Baade tales ikke). Ellers er Kysten flad og i højeste Grad vanskelig at komme ind til.

Da vi endelig fra andre Steder, (f. Ex. Ruingrupperne 1, 2 og 9) hvor slige, hovedsagelig af Sten opførte Huse, findes, se dem ligge fjærnede fra Gaardens Indhuse, uden at de samtidig ligge paa Udsigtpunkter, er der, synes det mig, ingen Grund til at søge en Forklaring af dem, som ikke engang har Tilknætningspunkter paa Island, eller som overhovedet nogetsteds, saavidt mig bekjendt, findes omtalt i den gamle Sagaliteratur vedrørende Grønland.

Nej, Udkigsruinerne maatte, om de fandtes, søges paa Fjældtoppene, og der er kun et eneste saadant Sted i Sydgrønland, hvor der paa Toppen af et Fjæld findes noget, som kan ligne Udkigshytter; det er paa Igdlerfigsalik, som vi senere skulle se.

Ruingruppe 33. Kordlortok (o: Vandfald) (cfr. VI Hefte, Pag. 84—85 og Tavle VIII og IX).

Ruinerne omfatte en Gaard, paa hvilken Gede- eller Faareholdet har været det fremherskende.

Ruin III er vistnok Bolig; den indeslutter, som Holm siger, vistnok mange Ruiner. Forinden den er udgravet, kan ingen paalidelig Grundplan gives.

I Nærheden af Boligen ligge nogle mindre Indhuse og en Stald (II) delt i tre Rum.

Lidt længere borte paa den nordre Side af det lille Vandløb ligger en Mængde smaa Huse og Indhegninger (IV, V, VI, VII, VIII, IX, og X), hvoraf de fleste ere Gede- eller Faarestalde med Hørum af den sædvanlige Slags. Længere borte findes en større (XI) og en mindre (XIV) Fold med høje Mure til Geder eller Faar, samt et Par smaa Huse (XII og XIII), der muligvis ere Gedestalde; det ene har en Indhegning, bygget op til Siden (XIII).

Ruingrunderne 34, 35, 36, 37 og 38 svare til Grupperne A, B, C, D og E hos Holm (VI Hefte, Pag. 85—90 og Tavle X).

De ligge alle i den store, frugtbare Dal fra Kordlortok til Isarok og repræsentere hver for sig en lille Gaard, paa hvilken Gede- eller Faareholdet synes at have været det fremherskende.

Boligerne synes i de fleste Tilfælde at maatte søges i de langagtige, flerdelte Ruiner, som ligne de ældste Typer fra Island.

Holms Beretninger kan suppleres med følgende Oplysninger: c. 400 Al. Nord for Ruin I i Gruppe 34 (A) ligger, Nord for Elven, men tæt ved denne, yderligere en Ruin, orienteret langs Dalen, (12 × 34 ad Ruingr. 34. Fod) delt i tre Rum, hvoraf det østligste er uregelmæssigt og mulig en Indhegning. Ruinen er formentlig en Gedestald.

Ad Gruppe 35 (B): Nord for Elven og c. 150 Alen Nordøst

for den cirkelrunde Indhegning ligger en lille, firkantet Ruin, orienteret langs Dalen (4×8 Skridt)

Ruin, beliggende mellem Ruingrupperne 36 og 37.

Mellem Gruppe 36 og 37 (C og D) findes, Nord for Elven, en lille Ruin i to Rum, som ere stillede lidt til Siden af hinanden. (Det vestligste 12×16 Fod, det østligste 18×24 Fod. Fra dette fører en Dør mod Syd.)

Ad Gruppe 37 (D): Et Par Hundrede Alen Øst for Nr. 1 findes paa Fjældskraaningen en lille, firkantet Ruin (10×6 Fod), orienteret langs Dalen.

Ruingruppe 38 (E) danner en lille Gaard bestaaende af syv Ruiner, som ligge ikke langt fra et lille Vandløb, der kommer fra en mindre Sø og falder i den store Elv i Kordlortok-Dalen.

Ruingruppe 38. Situationsplan.

Nærmest sidstnævnte ligger den af Groth («M. o. Gr.» VI, Pag. 89) omtalte, i fire Rum dette Bygning (Nr. 1). Derefter følger den langagtige Bygning, der er delt mindst i to Rum (Nr. 2) og er meget sammenfalden og overgroet. Den ene af disse Ruiner er formentlig Bolig, den anden Stald. Endvidere den lille Ruin paa Klippetoppen midt i den frodige Eng (Nr. 3).

Noget længere borte mod Syd paa Fjældskraaningerne ligge fire andre Ruiner:

Nr. 4. En lille (9×16 Fod) Ruin i Øst—Vest, hvis Sydside er Klippe, og i hvis østre Side Indgangen er mellem to store Sten, som næppe ere flyttede hertil af Mennesker, medens

de andre to Mure ere opførte af flade, udsøgte Sten uden synderlig Tætning. Murene ere meget sammenfaldne paa Ydersiden. Er formentlig et Forraadshus.

Tæt ved ligger en anden Ruin (Nr. 5), der er delt i to Rum, et større og et mindre. Dette sidste er aabenbart blevet mindre, fordi der ikke var Plads til det for Fjældet. (Hele Længden 24 Fod. Bredden i Vestenden 13 Fod, i Østenden 8 Fod).

Ruingruppe 38. Enkelte Ruiner.

Endnu findes mere østlig to smaa, næppe synlige Huse (Nr. 6 og 7), overgroede med Pil. (Det ene er 13×11 Fod det andet 15×8 Fod.

De tre sidstnævnte ere formentlig Gede- eller Faarestalde.

Denne Ruingruppe ligger ikke langt fra de tidligere omtalte Ruingrupper 3 og 4.

Ruingruppe 39. Paa Fjordens vestre Side, tæt ved dens Bund, findes jævnt stigende Terrain med sparsom Vegetation. En større Elv bruser ned ad Fjældensiden; her findes tre Ruiner. En kvart Times Gang længere mod Syd kommer et lille Vandløb ned over det temmelig flade Kystland.

Paa sidstnævnte Sted findes mindst sex Ruiner paa begge Sider af Vandløbet. De danne sikkerlig en lille Gaard, hvortil de førstnævnte tre Ruiner formentlig høre.

Syd for Vandløbet, længst mod Syd, findes tre Ruiner:

Nærmest Stranden, en firkantet Indhegning, mulig en Fold (c. 10×14 Skridt) med en lille Udbygning mod Vest.

Lidt længere fra Stranden ligger et lille Hus (8×17 Fod). Længst fra Stranden, c. 300 Alen fra denne, findes et lille Hus eller Fold (10×15 Fod).

Tæt Nord for samme Vandløb ligger tæt sammen mindst 3 Ruiner:

En langagtig, firkantet, meget smal, sammenfalden Stenhob, omgivet af et firkantet, lavt Gjærde, (57 Fod i Firkant). Denne Ruin ligger nær ved Stranden og kun en Snes Alen Nord for Vandløbet. Det er rimeligvis en Stald med Indhegning.

Tæt Nord for denne findes et Par sammenfaldne, langagtige Ruiner, blandt hvilke Boligen rimeligvis maa søges.

Der findes muligvis flere Ruiner i Nærheden, men jeg fik ikke Lejlighed til en grundigere Undersøgelse.

Længere Nord paa findes som sagt tre Ruiner, alle liggende Syd for en Elv og noget spredte.

Nærmest Elven og c. 300 Alen fra Stranden sees et lille Hus eller en Fold, (4×8 Fod).

200 Alen længere fra Stranden ligger en smal, langagtig Bygning ($6\frac{1}{4} \times 26$ Fod) i Øst—Vest.

Tæt ved Enden af østre Gavl findes en lille, firkantet, lav indhegning (c. 7×13 Fod), dannet af Jord og enkelte Sten. Det er rimeligvis en lille Gede- eller Faarestald med Indhegning.

Lidt længere mod Syd og c. 300 Alen fra Stranden sees et andet lille Hus (13×13 Fod), til hvis ene Hjørne støder en lignende Indhegning (16×21 Fod).

Disse tre Ruiner ere formentlig Gede- eller Faarestalde med Folde eller Høgaarde.

Jeg formoder, at Ruingruppen er den samme, som i «Grl. h. Mindesmærker» kaldes Utorkarmiut (III, Pag. 823), men forøvrigt ere Stedsbestemmelserne for og Beskrivelsen af Ruinerne i Tunugdliarfik-Fjordens Inderste meget mangelfulde i ældre Beretninger, hvorfor det i mange Tilfælde er umuligt nu at vide, til hvilke Ruingrupper der refereres, særlig naar de, som her i Fjorden, ligge saa tæt sammen, som de gjøre.

Ruingruppe 40. Kingua (c: det inderste af Fjorden).

Fjorden fortsættes mod Nord i en c. een Mil lang, prægtig, bred Dal, gennem hvilken der strømmer en stor Elv, som ved Foraarstide overskyller det meste af Ler- og Sandsletten i Dalens

Bund. Paa denne findes ret god Græsning, derimod yde de stejle Fjældsider ikke videre Foder; de ere derimod beklædte med Krat. Paa Dalens Østside sees saaledes prægtige Birke-træer af en sjælden Størrelse og Tykkelse. I det hele taget er der ved nøjere Eftersyn ikke saa rigeligt Foder, som man ved første Øjekast skulde tro, naar man seer de grønne Sider. Stedet egner sig nærmest for Faare- eller Gedehold.

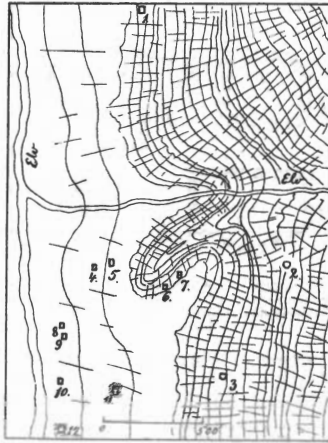
Landing paa Kysten er yderst vanskelig fordi der er grundt Vand langt ud i Fjorden. Elven løber paa det sidste Stykke i mange Forgreninger, og her ere Bredderne sumpede og ubeboelige.

Det er ogsaa først 6 à 700 Alen fra Stranden, at Ruinerne findes, alle beliggende paa Elvens Østside; thi paa Vestsiden findes ikke noget Underland, da Elven her løber tæt op til Klippen.

Der findes paa Stedet ialt tolv Ruiner:

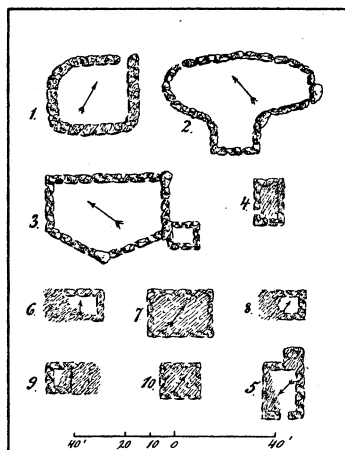
Nr. 11. Paa Sletten nedenfor Fjældene ligger en langstrakt Forhøjning, som hæver sig lidt over Omgivelserne. Paa den ligger en sammenfalden Stenhob, hvis Længderetning gaar langs Elven (c. 120 Fod lang og c. 70 Fod bred). Intet bestemt Grundrids kunde tages, dog skjelnedes flere firkantede Rum i mindst to Rækker bag hinanden. Der foretoges en Prøvegravning, som gav til Resultat, at der mellem de sammenfaldne Sten fandtes ikke saa lidt Ler.

Det lader formode, at Arctanders Paastand for flere andre Ruiners Vedkommende i denne Fjords Indre er rigtig, naar han siger, at der fortrinsvis i disse Egne har været anvendt

Ruingsgruppe 40. Situationsplan.

Ler til Tætning. Leret findes jo i stor Mængde paa flere Steder netop her. Denne Ruin er upaatvilelig Bolig. Nærmere Elven findes:

Ruingruppe 40. Enkelte Ruiner.

Nr. 12, et langagtigt, sammenstyrtet Hus, hvis Mure ere spredte ud til Siderne, muligvis en Stald for Malkekvæget. Tætningslag har aabenbart været anvendt.

Nr. 10 er et lille, firkantet Hus, fuldstændig sammenfaldent (13 × 15 Fod).

Nr. 9, 8 og 4, smaa, firkantede Huse, opførte af ud-søgte Sten uden Tætning (henholdsvis 11 × 16½ Fod og 7 × 14 Fod samt 7 × 16 Fod, Murtykkelsen 3 Fod for

alle tre — Murhøjden indtil 3 Fod) rimeligvis Forraadshuse.

Nr. 5. Et firkantet Hus (12 × 18 Fod) med en lille kvadratisk Udbygning ved den ene Ende (8½ Fod). I Gavlen mod Vest en Indgang. Murene i det store Rum ere af ikke videre ud-søgte Sten med Tætningslag. Indvendig er Ruinen ryddet; Murhøjden er 2¾ Fod. Det lille Rum er meget sammenskredet. Midt i Rummet groer en Birk, hvis Grene fuldstændig dækkede Ruinen til alle Sider. Er vistnok en Gede- (Faare-) Stald med Rum til Gedebuk (Vædder).

Nr. 6. Et firkantet Hus (7½ × 19 Fod, Murtykkelsen og Murhøjden 2 Fod), vistnok bygget af Sten med Tætningslag. Nord- og Østmur staa nogenlunde velbevarede, medens Resten er sammenfalden og overgroet med Enebær.

Nr. 7. Danner en firkantet, sammenfalden Stenhob, uden at Mur og Indgang tydelig kan skjælnes. (17 × 23 Fod.)

Nr. 1. En nogenlunde firkantet Indhegning (Gedefold), som ligger paa Fjældskraaningen tæt ved Dalbunden, c. 15 Fod over denne og c. 1500 Alen Nord for de øvrige Ruiner. Murene ere cyklopisk dannede af temmelig store Sten (indtil 2 Fod i Tværmaal), hvorved dannes en 5 Fod tyk Mur. Dennes ydre og indre Sider ere omhyggeligt satte af større Sten, medens Mellemlummet mellem disse er fyldt med mindre Sten. Murhøjden er omtrent $5\frac{3}{4}$ Fod helt rundt. I nordre Hjørne findes en Indgang $2\frac{1}{2}$ Fod bred.

Nr. 2. Ligger højt til Fjælds i en lille Kløft mellem nedstyrtede større og mindre Klippeblokke, til hvilke den støtter sig. Det er en aflang, uregelmæssig Indhegning, hvis største Længde er c. 25 Skridt og største Bredde c. 16 Skridt. Længderetningen er vinkelret paa Dalens Retning. Fra den højeste til den laveste Del er der et Fald af c. 12 Fod. Murene støtte sig særlig mod Syd til store nedstyrtede Klippeblokke, iøvrigt er Ruinen dannet af større og mindre Sten i cyklopisk Sammensætning til en Højde af 3 à 4 Fod. Ved den lavest liggende Ende er en Indgang. Ved den modsatte Ende synes anbragt et lille, særskilt Rum. Bunden er i høj Grad uregelmæssig. Birketræer voxer rundt om og skygge ned over Ruinen.

Omtrent 40 Skridt i sydlig Retning fra Ruinen sees to smaa, lave, sammenfaldne Indhegninger (den ene c. 6 Fod bred og ligesaa lang, den anden 6×4 Fod). De have rimeligvis været brugte til Gedebukke (Væddere). Indgange sees ikke.

Nr. 3. Noget lavere, dog højt oppe paa Fjældssiden, men paa mere jævnt Terrain findes en af Kornerup¹⁾ aftegnet, overordentlig smuk Fold (største Længde 24 Skridt), med et femkantet Grundrids, og til hvis ene Hjørne støder en lille Udbygning. Murene minde meget om de under Nr. 1 beskrevne, de støtte sig til flere store naturlige Klippeblokke.

¹⁾ Congrès international des Américanistes. Copenhague 1883. Pag. 111

Samtlige Ruiner høre til en lille Gaard, hvor Gede- (Faare-) Holdet har været det fremtrædende. Ikke alene de tre store Folde med høje Mure, men ogsaa Mangelen paa de kjendte lange Kreaturstalde, samt Forekomsten af de smaa, fir-kantede Huse, som maa ansees for Gede- (Faare-) Stalde, vidne herom.

Boligen ligger nær Elven; tæt ved findes en lille Stald for Malkekvæg samt nogle smaa Provianthuse, endelig nogle mindre Stalde og Høhuse, samt de tre store Folde.

Som tidligere nævnt er Elven ved Kingua rig paa Lax, og Grønlænderne komme hvert Aar i Laxetiden i Juli Maaned langvejs fra for at fange denne Fisk. I en Snes Dage ligge flere Konebaade her oppe. Ved Elvens Munding, paa Østsiden af Dalen, ligge nogle af Grønlænderne opførte Hytter med Stenmure, over hvilke Teltet rejses, i hvilke de bo under deres Ophold. En Del af Laxen røges strax, naar den er fanget, medens Resten saltes til Vinterforraad. I den Anledning medbringes Salt samt Tønder til Nedpakning af Fangsten. Naar en Konebaad har faaet fuld Last, gaaer den hjem for ofte paany at vende tilbage.

Laxen tages dels med Lyster, dels i Garn, som ere forsynede med Sænkesten, der fastbindes til Garnet med Seglgarn, og som spændes tværs over Elven — ofte to, tre Garn Side om Side. Garnene ere i Almindelighed en halv Snes Fod lange og c. 10 Tommer brede. Maskevidden er netop saa stor, at Laxen kan jage Hovedet ind og derefter blive siddende.

Røghytterne ere temmelig høje, smalle Skorstene, byggede af Sten alene. De ere aabne til den ene Side, der hælder jævnt ud ad. I denne aabne Side anbringes Pilekviste, paa hvilke Grønlænderne stadig hælde Vand, saa længe Røgningen varer. Vandet drypper jævnt ned paa Ildstedet. Derved forhindres Ilden i at blusse op, medens den derimod giver stærk Røg.

Femten Lax er det almindelige Antal, som paa denne Maade røges paa een Gang.

Ved Kingua tages aarlig Tusinder af Lax.

Ruingruppe 41 ved Kornok.

Her findes en lille Gaard paa indskrænket Plads med stærkt stigende Terrain. Tæt Nord for en lille Bæk ligger nærmest Stranden:

Nr. 1. en stor Dyng af et sammenstyrtet Hus, orienteret langs Stranden.

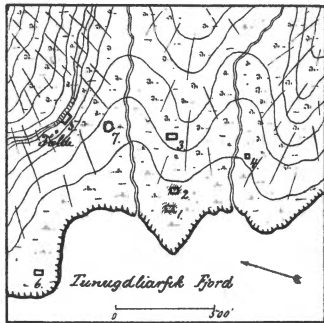
Nr. 2. En lignende, tæt bagved, men lidt længere fra Stranden. I nordre Ende er af Grønlændere bygget en Hytte.

Nr. 3. Noget længere fra Stranden og c. 40 Fod over Havet, et lille Hus (5 × 15 Skridt).

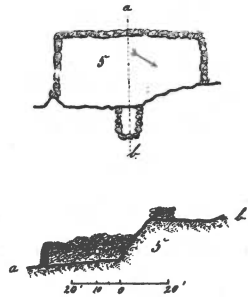
Nr. 4. Et lille Hus (13 × 20 Fod) sønden for Bækken.

Nr. 5. En overordentlig smuk, firkantet Fold (11 × 23 Skridt), orienteret langs Stranden og liggende højt til Fjælds og c. 250 Alen fra Stranden. Østsiden er Fjeldvæg, medens de andre Sider ere dannede af indtil 6 Fod høje Mure med cyklopisk Sammensætning. Ovenfor Midten af østre Side findes c. 15 Fod over Foldens Bund en lille, firkantet Hytte (4 à 5 Skridt i Firkant), der synes aaben ved den Side, som vender ud mod Folden.

Det er ikke rimeligt, at denne Hytte har været til Geder eller Faar, snarere har Hyrden her haft en Plads, hvorfra han kunde overse Hjorden.

Ruingruppe 41. Situationsplan.

Ruingruppe 41. Gedefeld (Nr. 5). Plan og Snit.

Ikke langt fra Folden sees en stor Fælde opstillet. (Grundplan findes nedenfor). Den ligner ganske de almindelige Rævefælder i Konstruktion og er som disse forsynet med en Falddør; men den er betydelig større. Grønlanderne sige, at det maa være en Fælde til Ulve (*amarok*). Skjønt der nu ikke findes slige Dyr i de paagældende Egne, kunde der jo i Nordboernes Tid mulig have været saadanne. De omtales i «Kongespejlet» som havende levet i Grønland.

Nr. 6. Et lille, firkantet Hus ved Stranden, c. 200 Alen nordligere end de tre førstnævnte Ruiner. (3×7 Skr.), ret vel bevaret, med indtil 3 Fod høje Stenmure uden synlige Tætningslag. Formentlig et Forraadshus.

Nr. 7. En lille Indhegning, der er af firkantet Grundplan med afrundede Hjørner. Stærkt overgroet, vistnok en Fold.

Gaarden omfatter saaledes formentlig en Bolig (1) med bagved liggende Stald (2), formentlig til Malkekvæget. Lidt længere tilbage ligger en mindre Gedestald (3) og et Forraadshus (4), endvidere to Folde, een højtliggende til Geder (5) og een lavtliggende (7), endelig et Forraadshus ved Stranden (6).

Det er, som man vil se, en lille Bedrift, men skjønt der omkring Ruinerne findes lidt Græs er Størstedelen af Terrainet her og op ad Fjældsiderne bevoxet med tæt Pile- og Birkekrat.

Ruingruppe 42. Paa et større, jævnt stigende Terrain findes gode Græsgange paa begge Sider af et lille Vandløb. Kysten skyder sig i en Bue noget ud i Fjorden her. Der findes ialt sexten Ruiner, som alle, med Undtagelse af et Par Folde, ere meget sammenfaldne og overgroede. Omtrent 250 Alen fra Stranden og tæt Syd for Vandløbet sees tre Ruiner paa Rad:

Nr. 1 er et lille Hus (14×21 Fod).

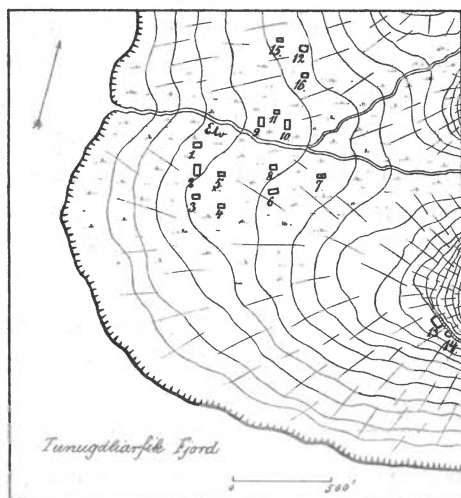
Nr. 2 er et længere Hus (50 Fod langt).

Nr. 3 ligeledes (9×44 Fod).

Førstnævnte er formentlig et Forraadshus, et af de andre

muligvis Bolig, det andet Stald for Malkekvæg. Lidt længere fra Stranden, paa samme Side af Vandløbet, ligge fem andre Huse:

Ruingruppe 42.

Nr. 4 (9 × 15 Fod indv.), der er ganske vel bevaret.

Nr. 5 (8 × 16 Fod indv.).

Nr. 6 (6 × 19 Fod indv.), der viser sig som en Fordybning i Jordsmonnet.

Nr. 7 (13 × 56 Fod indv.), der er delt i to Rum.

Disse Ruiner ere rimeligvis alle Stalde med Hørum, sidstnævnte muligvis for Køer.

Endelig **Nr. 8**, et meget ødelagt Hus med Huller fra ældre Gravninger.

Nord for Vandløbet ligger:

Nr. 9 (9 × 38 Fod indv.) med Skillerum i Midten.

Nr. 10 (13 × 24 Fod indv.) er bygget af større Sten.

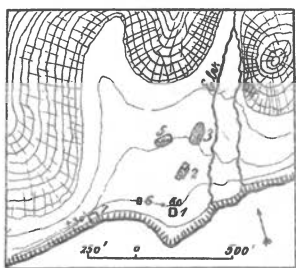
Nr. 11 (8 × 12 Fod indv.).

Nr. 15 er et lille, uddybet Hus (7 × 11 Fod indv.).

Nr. 16 (7×15 Fod).

Disse fem Ruiner ere muligvis Stalde med Hørum.

Tæt bag ved disse og op ad Fjældsidan ligger en lille Fold, **Nr. 12**. — To andre (**Nr. 13** og **14**): en større (7×10 Skr.) samt en lille tæt ved ($3\frac{1}{2} \times 5$ Skr.), ligge Syd for Elven, 7—800 Alen fra Vandløbets Udløb i Fjorden, men kun c. 450 Alen fra nærmeste Kyst i Syd, thi denne bøjer, som bemærket, Syd for Vandløbet, i Øst. Foldene støtte sig begge op til en Fjældvæg og ligge c. 150 Fod over Havet. Det hele danner, som det vil sees, en lille Gaard med udpræget Gede-(Faare-) Bedrift.

Ruingruppe 43. Situationsplan.

Ruingruppe 43. Iterdlak.

Ved et lille Vandløb paa stærkt stigende Terrain ligger en lille Gaard bestaaende af:

Nr. 1, nærmest Stranden, c. 75 Alen fra denne (18×19 Fod, Murhøjde 3 Fod), en firkantet Bygning uden synlig Tætning, sammenfalden.

Nr. 2, c. 100 Alen længere fra Stranden og langs Vandløbet ligger en mellem 10 og 24 Fod bred og c. 70 Fod lang Bygning, delt i flere Rum paa langs og tværs. Ved den ene Ende sees en mindre Indhegning eller et Hus. Det er enten en Bolig, eller en Stald med Høgaarde.

Nr. 3. En c. 50 Alen endnu længere fra Stranden beliggende og i samme Retning orienteret (c. 70 Fod lang) Dyng af Sten, fuldstændig sammenfalden. Muligvis Boligtomt.

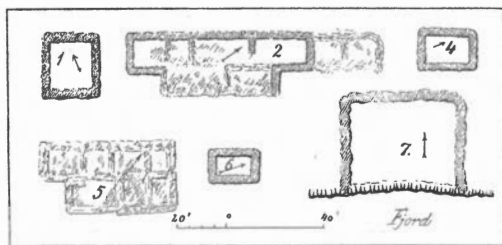
Nr. 4. 125 Alen derfra, Øst for Vandløbet, ligger et lille Hus (11×19 Fod), bygget af Sten uden Tætning. Rimeligvis et Forraadshus. Murene staa til en Højde af c. 3 Fod.

Nr. 5. En Tomt, der meget ligner Nr. 2 (30×43 Fod),

og ligesom denne er delt i to Rækker Rum; det er formentlig Stald med Høgaarde.

Nr. 6. Et lille Hus (8×15 Fod).

Nr. 7. En Indhegning paa overmaade stærkt skraanende Terrain ved Kysten. Den har et Fald af c. 20 Fod nedefter mod Stranden, paa en Længde af 44 Fod. Den tilsvarende Bredde langs Stranden er c. 36 Fod. Indhegningen dannes af et lavt Jorddige.

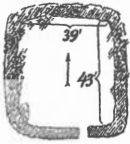
Ruingruppe 43. Enkelte Ruiner.

Mangelen paa mindre, spredt beliggende Huse er i denne Gruppe ligesaa iøjnefaldende som Forekomsten af de to langagtige Ruiner, der ere delte i flere Rum, liggende i to Rækker. Det ligger nær at antage, at de mange forskellige Stalde med Hørum, som man ellers plejer at finde paa mange af Nordbogaardene med udpræget Gedehold, her ere byggede tæt sammen.

Det indskrænkede Omraade, som her har været til Raadighed, har muligvis været Aarsag heri. Thi vel er Sletten, paa hvilken Ruinerne ligge, ikke saa ringe og tilmed rig paa Foder, som vilde kunne give Føden til adskillige Flokke af Geder; men paa de stejle Fjældsider rundt om findes ikke meget Foder, ligesom der heller ingen Forstrand er til nogen af Siderne. Man har med andre Ord ikke haft Anledning til at sprede sig for Græsgangenes Skyld, thi der var ingen.

Fra Iterdlak og Syd efter danner Kysten en stor aaben Bugt; i denne udmunder, et godt Stykke Syd for Ruinerne, en

stor Elv, som i prægtige Fald kommer ned gennem den smukkeste Fjældkløft, jeg har seet i de af mig besøgte Egne i Grønland. Lodret hæve Fjældsiderne sig til begge Sider af Elven.

Gedefold Syd for Ruingruppe 43.

Paa Elvens søndre Side ligger, højt til Fjælds, en stor Fold, som fra Fjorden tegner sig som det smukkeste Kastel, man kan tænke sig. Den ligger paa Toppen af en lille Fjældknaus, bag hvilken andre Toppe hæve sig. Folden ligger c. 150 Fod over Havet og c. 400 Alen fra Stranden.

Det er aabenbart en af disse Folde, i hvilke Hjordene, som græssede paa de fjærner Græsgange, have søgt Tilflugt.

Folden danner en regelmæssig Firkant med Indgang paa søndre Side. Den er c. 40 Fod i Firkant (indv. Maal). Murtykkelsen er $2\frac{1}{2}$ Fod. Murhøjden er (indvendig) indtil 6 Fod. Udvendig fortsættes Murene ned efter (mod Nord og Øst samt tiidels paa de andre Sider) af stejle Fjældskraaninger. Hvor disse have været lidt uregelmæssige eller kløftede, er der udfyldt med Mur. Murene ere alle byggede af udsøgte Sten i cyklopisk Sammenstilling. Om Folden har hørt til Gaarden ved Iterdlak eller til den efterfølgende, c. $\frac{1}{6}$ Mil længere mod Syd liggende, kan ikke afgjøres.

Ruingruppe 44 ved Kiagtut (o: hvor der er varmt) ligger lige Nord for den vidtstrakte Sandslette, gennem hvilken den store Elv, som kommer fra Bræen, løber.

Et lille Næs skyder sig ud i Fjorden; paa dettes yderste Spids, c. 20 Fod over Havet, ligger **Nr. 1**: Rester af et lille Hus (12×20 Fod). Enkelte store Grundsten betegne Husets Grundplan. Det har rimeligvis været et Forraadshus.

Næsset højner sig indefter til en isoleret Knold. Paa dennes nordlige Affald ligger **Nr. 2** c. 100 Fod over Havfladen. Det er et lille Hus ($5-6 \times 14$ Skr.), til hvis vestre Ende støder

en Indhegning (17 Skr. lang). Det er formentlig en Stald med Høgaard.

Nord for Knolden ligger en lille sumpet Dal, der stiger jævnt fra Stranden.

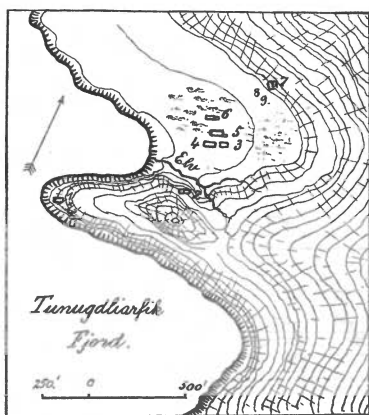
80—100 Fod over Havfladen og et Par Hundrede Alen fra Stranden ligge, midt paa Dalbunden, mindst fire meget sammenfaldne Ruiner.

Nr. 3. (11 × 20 Fod), et lille Hus.

Nr. 4. Umiddelbart Vest for foregaaende (omtrent lige saa bred og 25 Fod lang).

Nr. 5. Tæt Nord for de to foregaaende, en sammenfalden Hustomt (c. 40 × 80 Fod), rimeligvis en Bolig.

Nr. 6. En aflang Bygning (15 × 70 Fod), delt i to Rum, det ene noget mere sammenfaldent end det andet. Rimeligvis en Stald med Hørum.

Ruingruppe 44.

Inderst i Dalen, c. 200

Alen NØ. for Nr. 6, paa den nordlige Klippeskraaning mellem nedfaldne Klippeblokke ligger:

Nr. 7. En Fold, der tildels er dannet ved naturlige Klippeblokke, og hvis nordre Side er Klippévæg. (16 × 22 Fod) Indgang mod Syd. Murene ere cyklopisk dannede til en Højde af nogle Fod. Bunden meget ujævn. Tæt ved denne Fold ligger et Par firkantede, meget sammensunkne, smaa Indhegninger eller Husrester.

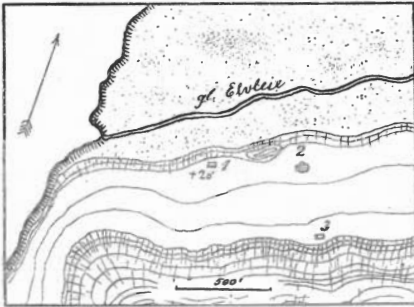
Nr. 8 (10 × 15 Fod) og **Nr. 9** (16 × 16 Fod).

Det hele danner saaledes en lille Gaard med et Forraads-hus (1) nær Stranden. En Bolig (5) længere oppe, omgivet af to Stalde med Hørum (3 og 4 samt 6). Paa Klippen tæt ved

findes en Stald med Hørum (2), endelig en Fold længst borte (7) med tilhørende 2 Indhegninger eller Huse.

Terrainet er indskrænket, men græsrigt og tillige delvis bevoxet med Pilekrat.

Ruingruppe 45. Paa den nævnte Sandslettes søndre Side findes en smal, græsklædt Strækning, delvis bevoxet med Pilekrat. Et gammelt Elvleje løber langs Skrænten paa selve Sletten. Der ligger ved Akuliarusek (o: Fjæld mellem to Fjordarme), en

Ruingruppe 45.

Ruingruppe, der danner den mindste Gaard, jeg har truffet i Fjorden. Nærmest Stranden, c. 20 Fod over Havfladen og 300 Alen fra Landingsstedet, hvor der findes Grønlænderteltpladser, ligge:

Nr. 1. Rester af et lille Hus (7×9 Skr.), hvis Grundplan erkjendes af en Del store Sten.

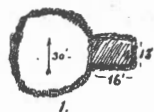
Formentlig et Forraadshus. Et Par Hundrede Alen længere mod Øst sees:

Nr. 2, en sammenfalden, større Stenhob (15×30 Skr.), der formentlig har indesluttet Boligen og muligvis tillige Staldrum, thi intetsteds i Nærheden saaes Rester af Huse, der kunde tydes som Stalde. c. 200 Alen SØ. for Nr. 2 ligger:

Nr. 3, et firkantet, lille Hus (3×8 Skr.), bygget af Sten og med tydeligt Grundrids. Rimeligvis et Forraadshus. Paa Skrænten Syd for sees gamle Grønlænderboliger og Grave.

Ruingruppe 46 (Iglorsoarsuak i «G. h. M.») ligger paa begge Sider af en stor Elv, der i Fald kommer ned fra Fjældene.

Nord for Elven, c. 60 Fod over Havfladen og c. 100 Alen fra Stranden sees en firkantet, meget sammenfalden Ruin, overgroet med Græs og bygget af mindre udsøgte Sten (13 × 16 Fod). Til dens vestre Ende støder en rundagtig Indhegning (c. 30 Fod i Tværmaal) bygget som Mur. Har vistnok været høj efter de mange nedfaldne Sten at dømme.

Syd for Elven, lige ovenfor foregaaende, ligge to firkantede Ruiner, byggede i ret Vinkel med hinanden (10 × 17 Fod og 12 × 26 Fod).

Kysten, der stiger jævnt, har paa Afsatserne godt Foder og er overgroet med Pil.

Ruingruppe 46.
Enkelte Ruiner.

De to Ruiner ere sikkerlig Gede- (Faare-) Folde eller Gede- (Faare-) Stalde med tilhørende Indhegninger og høre rimeligvis til Gaarden ved Akuliarusek, hvorved Mangelen af Stalde paa dette Sted vilde forklares.

Igaliko-Tangen med nærmeste Omgivelser.

Den omtrent $\frac{1}{2}$ dansk Mil brede Tange, der ved Igaliko ligger mellem Tunugdliarfik-Fjorden og Igaliko-Fjordens Inderste, begrænses mod Nord af en stejl, næsten lodret, men ikke meget høj Fjældmur, nemlig Iliortafik-Plateaueets sydlige Afslutning, medens Sletten mod Syd jævnt hæver sig i de Fjælde, som mod Øst staa i Forbindelse med Nulok-Fjældet. Tangen fortsættes langs Igaliko-Fjordens sydlige Kyst i en smal, græsklædt Stribe helt hen til Foden af Nulok-Fjældet, hvis Skrænter derfra blive meget stejle.

Jordsmonnet paa Igaliko-Tangen, hvis højeste Punkt kun ligger c. 200 Fod over Havfladen, og som har jævnt Fald mod begge Fjorde, er Sand og Grus samt, paa sine Steder i Nærheden af et Par mindre Søer, tillige lidt sumpet Mosedannelse. Et ganske tyndt Muldrag dækker Sletten, hvor ikke smaa Klippepartier rage op. Paa den voxer Græs, dog langt fra af den

bedste Slags. Opad Fjældsiderne, særlig mod Nord, er meget Pilekrat. Græssletter med nogle Tommers Muldrag dække ogsaa den omtalte Kyststrimmel paa Igaliko-Fjordens Sydside. Paa Sandstensfjældenes Afsatser ovenfor Sletten findes mange Steder frodigere Græsflor end paa Sletten.

Paa Kystlandet nedenfor Fjældene ligger Grønlænderbopladsen Igaliko (3: forladt Kogested), nogle Hundrede Alen fra Stranden paa samme Sted, hvor de store Nordboruiner findes.

Befolkningen, der bestaaer af henved halvfjersindstve Sjøle, ejer fjorten Kajakker og fire Konebaade og boer i otte Huse med tilhørende Hørum og Stalde til de 29 Stykker Kvæg (15 Køer, 7 Tyre og 7 Stykker Ungkvæg), som holdes af dem. De gaa paa Jagt og Fiskeri saavel i Igaliko- og Tunugdliarfik-som og i Sermilik-Fjorden. Deres Stalde ere byggede omtrent som dem ved Narsak. Hørummene ere omtrent dobbelt saa store som de tilsvarende Stalde.

Høet bjærges udelukkende i Igaliko-Fjorden, dels ved selve Igaliko og dels paa Kysterne paa Fjordens Vestsidde helt Syd paa, endvidere til forbi Sigsardlugtok (Kaglut, Nulok, Najæt o. s. v.), paa Fjordens Østside (lige fra Foden af Iganek og Bugten rundt til Indløbet til Fjordens østre Arm) samt endelig i Fjordens østre Arm (Iterdlak, Inugkuagsak og Kagsiarsuk). Paa næsten alle disse Steder findes Nordboruiner, dels af Gaarde, dels af Folde. Ialt bjærges aarlig et halvt Hundrede Konebaadsladninger.

Kvæget gaaer i Reglen ude fra April til Oktober, i hvilken Tid det henter Føden paa Græsgangene om Igaliko. Om Vinteren staaer det paa Stald; dog hænder det, at det slippes ud af og til, naar den stærke Blæst, som altid hersker ved Igaliko, har fejlet Sneen bort. I trange Vintre, hvor det har skortet paa Foder, have Grønlænderne fodret Køerne med tørret Fisk (Torsk og Angmagsætter), endvidere have de i de senere Aar anvendt Roer (Bothveldske), som dyrkes i heggede Haver. Køerne malkes tre Gange daglig og drives i den Anledning ind til Husene. De give rigelig Mælk, og Grønlænderne

forstaa at lave udmærket Ost og Smør, som sælges til Euro-
pæerne, foruden at de selv spise en stor Del.

Brændsel findes der intet af ved selve Igaliko, hvorfor det
hentes andre Steder i Fjorden, særlig ved Foden af Iganek lige-
overfor; men ogsaa mange andre Steder, som paa Kysten fra
Sigsardlugtok til Nulok.

Da Igalikoerne jage og fiske overmaade meget i Tunug-
dliarfik og Sermilik, have de en Del Kajakker liggende paa den
anden Side Tangen ved Tunugdliarfik-Fjorden. Skulle de und-
tagelsesvis bruge Konebaad i denne Fjord, bære de den over
Tangen. Dette tager en god Timestid.

Tidligere har der aabenbart boet Grønlændere ved Tunug-
dliarfik-Siden; thi der sees endnu gamle Grønlænderhuse ved
Foden af Iliortafik og nær Stranden. — I Laxetiden fanges der
Forraad af denne Fisk hovedsagelig i Igaliko-Fjorden ved de
store Elve (Tessingertasak, Iganek, Iterdlak, Inugkuagsak, Kag-
siarsuk og Sigsardlugtok, allesammen Steder, i hvis Nærhed
der ligge Nordbogaarde) men ogsaa i Tunugdliarfik (Kingua f. Ex.).

De Ruiner fra Nordboernes Tid, som her skulle omtales,
udgjøre: den store Ruingruppe af en Gaard og Kirke ved selve
Igaliko (Gr. 47), en Gaard paa selve Tangen ved Foden af
Iliortafik (48), en Gaard inderst i Igaliko-Fjorden ved Tes-
singertasak (49), en Gaard $\frac{3}{4}$ Mil Vest for selve Igaliko ved
Kagdlumiut (52). Denne sidste er beliggende ved Tunug-
dliarfik-Fjorden. Endelig komme hertil Ruinen ved Usuk (54),
Folde ved Kaglut (55), Nulok (56) og Tunugdliarfik-Fjorden
(51), foruden at der paa Toppen af Igdlersfigsalik, det store,
5,500 Fod høje Bjærg Nord for Igaliko, findes nogle Hytter (53).

Ruingruppe 47¹⁾. Ruingruppen ved Igaliko omfatter 26 Ru-
iner, af hvilke de fleste ere indlagte paa Holms Kaart over

¹⁾ «Samleren» 6 B. Pag. 1208—30.

«Nordisk Tidskr. for Oldk.» I, Pag. 97—100 og 221—222; II, Pag.
318—19; III, Pag. 222—23.

Igaliko («M. o. Gr.», VI, Tavle XXVI). De ere næsten alle mer eller mindre ødelagte af Grønlænderne, som her have hentet Materiale til Opførelse af deres Huse.

Nr. I (saak: «Brattahlíð») er den ofte omtalte, af store Sandstensblokke, uden Tætning opførte Bygning, som støtter sig til en Sandstensklippe, der kun rager lidt op over Ruinens Østmur. Bygningens indiv. Maal ere 50×13 Fod. Vestre Mur er Klippe. I nordre Gavl har været en nu ganske sammenstyrtet Dør. Ifølge Arctander var Dørens Højde $2\frac{3}{4}$ Al. Bredden 2 Alen 4 Tom. Søndre Gavl er ligeledes meget sammenstyrtet, derimod staaer hele østre Mur i en Højde af indtil $8\frac{1}{2}$ Fod. Murtykkelsen er her 4 Fod.

Paa Grund af Bygningens hele Karakter (Størrelse, Bygningsmaade og Beliggenhed børte fra Gaardens andre Bygninger), kan den absolut ikke opfattes som Bolig. Der findes heller ingen Mødding i Nærheden.

Baade Nordenskiöld og Holm have tidligere udtalt det lidet rimelige i at antage den for Erik den Rødes Bolig. Ruinen maa nærmest opfattes som et Forraadshus.

Nr. II. Kirke med tilhørende Kirkegaard.

Kirken er en Korskirke, hvis Grundplan sees af hestaaende Tegning. Kirkens vestlige Gavl er nu forsvundet, men nordre Sidemur staaer i Grunden endnu saa godt som

«Antikvariske Efterretninger fra Grønland», redigerede af Dr. C. Pingel i «Annaler for nord. Oldk.» 1838—39, Pag. 234—36, 1842—43, Pag. 340—41.

«Grøn. hist. Mindesm.» III, Pag. 812—16 og Pag. 867—871.

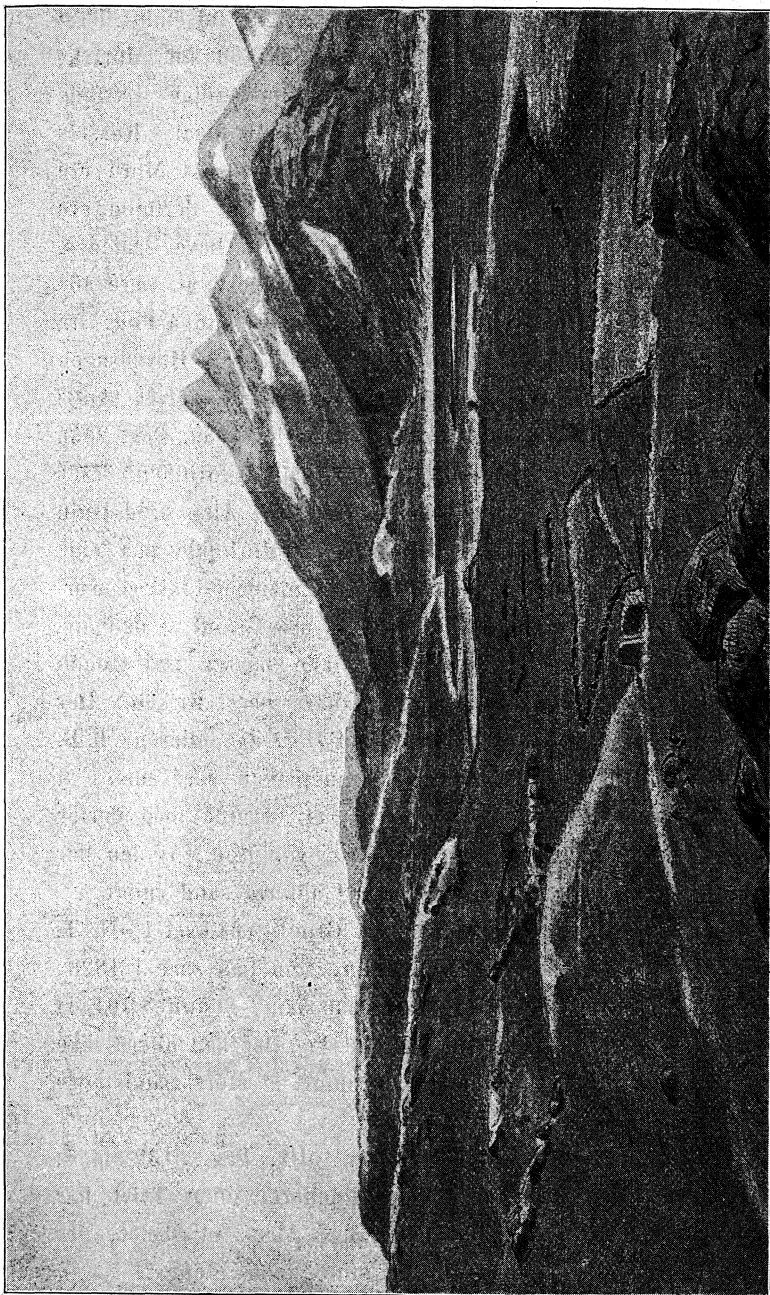
«Meddelelser om Grønland» VI Pag. 110—13. Tavle XXVI—XXVII. Nordenskiöld. «Den andra Dicksonska Expeditionen till Grönland». Stockholm 1885. Pag. 361—63 og 381—87.

Holm og Garde. «Den danske Konebaadsexpedition». Kbh. 1887. Pag. 21—22.

Herm. M. Schirmer. «Beliggenheden af Gardar paa Grønland». Norsk «Historisk Tidsskrift». 2. Række V. 1886. Pag. 412—17.

Herm. M. Schirmer. «Femti daterede norske bygninger fra midalderen». 1887. Pag. 17 og Figur 18 paa tilhørende Tavle.

Til disse Skrifter henvises her under eet.

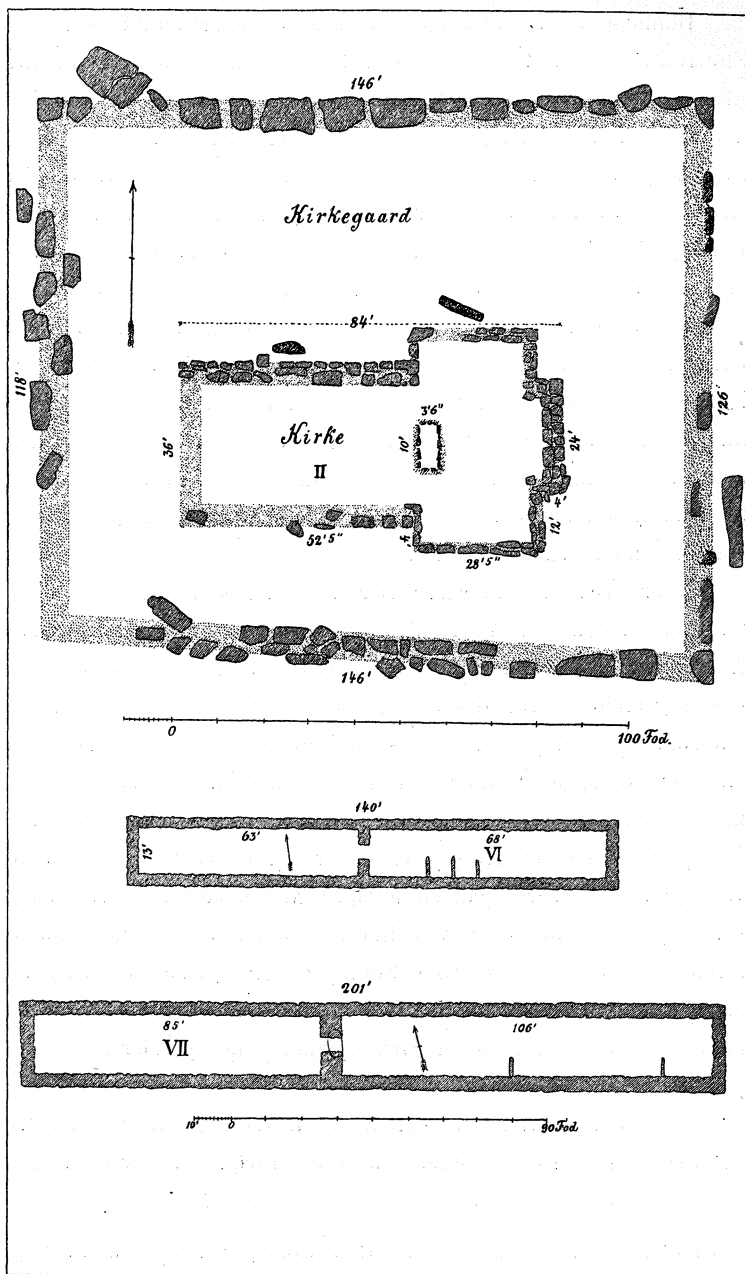
Ruingruppe 47 ved Igaliko. Oversigtsbillede. (I Baggrunden Igdlerfigsaliks Toppe. Nedenfor samme Iganek.
I Mellemgrunden til Venstre Ilortalik-Plateaue. I Forgrunden Igaliko-Sletten med Ruinerne).

(N. P. Jørgensen.)

fuldstændig, saa at Bygningens samlede Længde udvendig deraf kan sees. Den er 84 Fod. Fraregnes fem Fod for Murtykkelsen, altsaa ialt 10 Fod, bliver den indvendige Længde c. 74 Fod. Langhusets Bredde er 26 Fod indv. Maal. Korsets Tværmaal er knap 42 Fod indv. Maal. Langhusets Mure ere 5 Fod tykke. Korets østlige Endemur ligeledes, derimod ere Korsarmenes Murtykkelse kun 2—3 Fod. De have saaledes, som tidligere udtalt, ganske Udseendet af senere at være tilbyggede. Deres Fremspring fra Langhuset er kun 4 Fod; fra Korets Gavl derimod 12 Fod. Disse Maal ere i Hovedsagen de samme som dem, Pastor Jørgensen har angivet (Ant.: Efterr. fra Grl. i «Ann. for nord. Oldk.» 1838—39, Pag. 235). Arctandér, der saae Ruinerne ved Igaliko forinden deres Ødelæggelse, omtaler en 31 Alen lang, $19\frac{1}{2}$ Alen bred Ruin med Murtykkelse af $2\frac{1}{2}$ Alen og med en Murhøjde paa sine Steder af $2\frac{3}{4}$ Alen. Denne maa, skjønt Længdemaalet ikke passer, og skjønt der ikke omtales Korsarme — paa Grund af den angivne Beliggenhed og fordi Bredden ikke passer paa nogen anden Ruin i Gruppen — antages at have været Kirken. Der fandtes paa Sydsiden en $1\frac{3}{4}$ Alen bred Dør. («Samleren» 6. B. Side 1208—18). Ved at betragte Grundplanen seer man, at der paa nordre Side ingen Dør har været. Denne maa derfor naturligt søges enten i Gaylen eller paa Sydmuren. At den har været paa sidstnævnte Sted er efter det anførte sandsynligt.

Pingel omtaler (Om Ruiner paa Grønland Vestkyst i «N. T. f. Oldk». I, 1832, Pag. 98—99) Kirken, som han saae i 1828; den var i høj Grad forstyrret, men han fandt endnu Spor af Blaaleer i det tilbagestaaende Murværk. Der kan altsaa ikke være Tvivl om, at Kirken har været opført af store Sandstensblokke, tættede med Leer.

I «Grønlands hist. Mindesmærker» (III, Pag. 813) siges: «Under den Plads i Kirken, hvor Højalteret uden Tvivl har staaet, traf man tillige, i en Dybde af 3 Alen, et Skelet, der var nedlagt i en Sættning af store, flade Stene».

Ruingruppe 47. Grundplan af Nr. II (svarende til Tavle XXVI i «Meddel. om Grønland» VI), der er Kirke, samt af Nr. VI og VII, der ere Stalde med Hølader.

Denne Udtalelse er øjensynlig baseret paa Pastor Esmanns Efterretninger om Udgravninger i 1832, hvilke findes i »Antikv. Efterr. om Grl.» i «Nord. Tidsk. for Oldk.» II, 1833, Pag. 318—319, hvoraf det imidlertid udtrykkelig fremgaaer, at han paa den Plads, hvor Højalteret maatte formodes at have staaet, kun stødte paa en meget svær Sten, under hvilken man gravede ned til en Dybde af 3 Alen uden at finde andet end «adskillige Brudstykker af forarbejdet Vægsten, et Stykke meget forvitret Jærn, som synes at have hørt til et Beslag, og et firkantet, tilraspet Benstykke». «Længere ned i Kirken» derimod gravedes til en Dybde af noget over tre Alen. Her traf man en S sammensætning af 4 næsten ensdannede Sten. Enhver af disse var 1 Al. lang, 18 Tommer bred og forneden tykkere end foroven. Indeni Stensætningen laa et, paa det manglende Cranium nær, fuldstændigt menneskeligt Skelet.

Naar Herm. M. Schirmer i norsk «Historisk Tidskr.» (2. Række, femte Bind 1886, Pag. 419) — til Støtte for sin Antagelse, at Kirken har været længere end tidligere antaget, ja mulig endog været forsynet med et Kor med Absis¹⁾ —, bl. a. anfører, at den i «G. h. M.» omtalte Begravelse under den antagne Alterplads tyder herpaa, fordi man under Alteret ikke begrov, men vel foran Alteret, og altsaa maa tænke sig Alterpladsen længere Øst paa, da er denne Antagelse jo, som vi have seet, baseret paa en fejlagtig Meddelelse og derfor i sig selv fejlagtig; men de virkelige Forhold, som Expeditionen forefandt i 1894, modbevise Schirmers Antagelse; thi Kirkens østre Endemur staaer aldeles tydelig, og den omtalte Grav forefandtes, som det sees af Grundplanen, netop foran Alterpladsen.

Schirmer betvivler ligeledes, at Korsets Arme ere senere Tilbygninger. Korsarmenes ringere Murtykkelse end i den

¹⁾ I «Femti norske bygninger» er Kirkens Grundplan forsynet med et supponeret Kor med tilhørende Korrunding.

øvrige Mur tyder dog herpaa; men ydermere paatvinges denne Antagelse een, naar man af Pastor Esmanns ovenfor citerede Indberetning erfarer, at der under den store Sten, som formentlig har angivet Højalterets Plads, er fundet forskjellige forarbejdede Vægstensstykker m. m.; thi dette tyder paa, at der i Kirken er indbragt Fyld, formentlig da Kirken udvidedes ved Korsarmenes Anbringelse, for dermed at højne Alterpladsen. «I en vis Dybde» fandtes tilmed et Lag af Leer, formentlig det oprindelige Gulv.

Schirmers øvrige Antagelser om, at Kirkens Skib skulde være tredelt med Hovedskib af Vingernes og Korets Bredde og med Omgange til begge Sider, adskilte fra Skibet ved Pilarer, altsaa basilikadannet, ligesom at Kirken skulde have haft en Centralstopul — ere absolut ikke i Overensstemmelse med de faktiske Forhold. Der fandtes intet som kunde tyde herpaa.

Kirkens Længde er jo saaledes langt mindre end Schirmer har forment (ikke 112, men 84 Fod).

løvrigt har den sikkerlig ikke i nogen væsentlig Grad afvejet i Bygningsmaade fra de øvrige af større Sten opførte Huse, som kjendes fra de Steder, hvor Sandstenen findes. Den har været opført af større, udsøgte Sandstensblokke med Tætning af Ler. Om at bygge Pilarer med den Slags Murkonstruktion kunde der næppe være Tale.

At Kirken har været ødelagt ved Ild er sandsynligt, eftersom der i sin Tid er fundet meget Trækul i Lag over hele Bunden. Ligeledes fandtes nogle ornamenterede Stykker Vægsten, en Kværnsten og et lille Stykke Klokkemalm.

Ved den østre Ende af Kirken tæt op til Muren og lidt Syd for den sydligste Arm af Korset fandtes i sin Tid en Runesten, der er afbildet i «G. h. M.» III, Tavle IX, Fig. 2, og som fortæller, at «Vigdis M.'s Datter hviler her; Gud glæde hendes Sjæl».

Kirkegaarden omgives af et Gjærde, der er bygget af større og mindre Sandstensblokke; det har en Tykkelse af

4 à 5 Fod. Paa sine Steder ligger kun et Par enkelte Sten i Bredden, andre Steder flere. Nu sees kun Grundstenene paa deres Plads, hvorfor Højden af Muren ikke kan angives. Nordre Mur er c. 146 Fod lang, den søndre har vistnok været lige saa lang, østre Mur er 126 Fod, medens den vestre maa antages at have været c. 118 Fod lang. Som det sees af Grundplanen ere østre og vestre Mur temmelig utydelige. Saavel Kirken som Kirkegaarden sees at have været stærkt omrodede, dels af Grønlændere for at søge Sten og dels af de forskjellige Europæere, som have foretaget Gravninger. Jeg antager dog, at Eftergravning paa enkelte Steder mulig vilde kunne give Resultat.

Paa Kirkegaarden er der jo tidligere i tre Alens Dybde fundet en Mængde Lig tæt ved Siden af hverandre. Ved Ligene fandtes Levninger af Klædningsstykker som hensmuldrede. Flere Steder forekom Stykker af Ligkister, paa hvilke Brædderne for det meste vare sammentømrede med Træpinde, kun i enkelte Grave sporedes Jærnsøm.

Pingel saae i 1828 («N. T. f. Oldk.» I, Pag. 99) indenfor Kirkegaardsdiget kjendelige Levninger af et Par ældgamle Begravelser. Ved nærmere Undersøgelse overbeviste han sig om, at disse hidrørte fra Landets nuværende Indbyggere, der her, som paa flere andre Steder, have benyttet de nordiske Ruiner til at jorde deres Døde i.

Nr. III, som ligger umiddelbart op til Kirkegaardsmuren ved dennes sydøstre Hjørne, er den eneste godt bevarede Ruin i Gruppen. Den er, som det sees af Groths Tegning (VI Hefte Tavle XXVII), for det meste opført af meget store Sandstensblokke uden synlig Tætning. Den er 42×19 Fod indiv. Maal. Murene ere c. 4 Fod tykke og deres Højde er 5—6 Fod. I Bygningen er ingen Skillorum. To med mægtige Overliggere forsynede Indgangsdøre sees paa Sydmuren. Den østligste er 4 Fod bred og 5 Fod høj. Overliggeren er 7 Fod lang og godt 1 Fod tyk.

Denne Bygning, som nu er overdækket med Tag af Grøn-

lænderne, og af dem benyttes til Forraadshus, har muligvis i Nordboernes Tid været anvendt til lignende Brug, i det mindste kan den hverken have været Bolig eller Stald. Muligvis har den dog hørt til Kirken som Vaabenhus eller lignende.

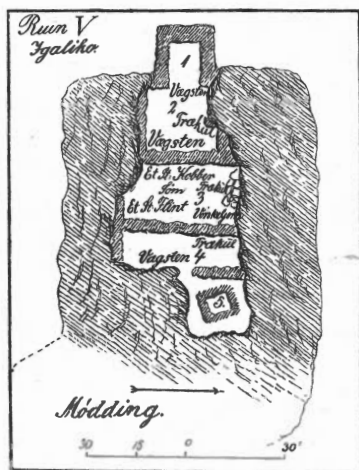
Nr. IV. En langagtig, firkantet Bygning, meget sammenfalden. 48×14 Fod. Muren 3 Fod høj og c. 4 Fod tyk. Indgang i søndre Mur, c. 3 Fod bred. Denne Ruin har nærmest Karakter af et større Forraadshus.

Nr. V ligger imellem foregaaende Ruin IV og efterfølgende VI. Ved Udgravning viste den sig at være Bolig. Terrainet laa, før Gravningen paabegyndtes, som en uordentlig og øjensynlig i tidligere Tid meget gennemrodet, lille Forhøjning. Da Grundplanen, paa Grund af Murenes delvise Sløjfning og deres iøvrigt overordentlig stærke Sammenstytning, kun kunde gives i meget usikre Omrids, da tilmed Grønlænderne paa det Tidspunkt, Expeditionen opholdt sig ved Igaliko, vare bekjæftigede med Højbjergning, saaledes at der ikke kunde skaffes Folk til at fuldende Udgravningen, nøjedes jeg med at udgrave netop saa meget, som var nødvendigt for at konstatere, at Boligen virkelig fandtes her.

Paa Grundplanen vil sees det omtrentlige Omrids for Boligkomplekset, som ligger meget sammenknebet mellem de to Side-ruiner. Ruinens største Længde i Øst-Vest er c. 70 Fod, i Nord-Syd en Del mindre. Flere af Murenes Grundsten laa ikke i samme horisontale Lag, og det syntes i det hele taget, som om Bygningen havde været Gjenstand for Ombygninger.

Murene i Rum 1 staa saaledes højest; lavere ligger Hovedmassen af alle de andre Mure og lavest Murene i det lille særskilte Hus Rum 5. Grunden i dette ligger adskillige Fod under Grunden i Rum 1. Døre kunde, paa Grund af Sammenstyrtning, ikke konstateres. Det seer ud som om Rummene have ligget i Rækker bag hverandre, uden at man her træffer den ellers saa karakteristiske Gang, tværs gennem Huset. At en saadan skulde findes ud til en af Siderne, som ikke bleve udgravede, er

jo muligt, dog fandtes ved Undersøgelse med en Jærnstang ingen Sten her. Muligvis ere saadanne dog borttagne. At Hoved-

Ruingruppe 47. Nr. V. Bolig.
Grundplan.

indgangen har ligget mod Øst er sandsynligt, thi mod Nord og Syd ligge de omtalte to Bygninger tæt paa, og desuden findes Kjøkkenmøddingen tæt Øst for Boligen, paa en svag Skraaning ned mod en Kilde.

Murtykkelsen varierede lidt, men var gennemgaaende c. 3 Fod. Murene vare i Grunden opførte af store, butkantede Sten og højere oppe af mindre. Tætningslag af Græstørv havde været anvendt. Kun Ydermurene i

Rum 1 vare opførte af større, udsøgte og regelmæssigt formede Sten. Murkonstruktionen mindede her meget om den for Forraadshuse. Bunden i Ruinen var Grus; et enkelt Sted noget lerblandet. I Rum 3 fandtes mod Nord Rester af en c. 1 Fod høj Forhøjning, brolagt foroven med smaa, flade Sten.

Tilstedeværelsen af denne Bolig er yderligere en Aarsag til ikke at anse Ruin I for Bolig.

Angaaende Fund i Rummene henvises til Grundplanen. Noget Trækul (Birk og Fyr samt andet Naaletræ) fandtes spredt i alle Rum paa Bunden; ligeledes en Mængde Vægstensstykker. I Rum 3 fandtes en Del Knogler af Oxen og Svartsiden.

Foran Boligen mod Øst fandtes som sagt en Kjøkkenmødding, der indeholdt store, indtil c. 3 Fod høje, Dynger af Aske, enkelte Kulpartikler, en Del Vægstensstykker og en Mængde Knogler af Dyr: Hvalros, Remmesæl, Fjordsæl (?),

Svartside, Blæresæl, Rensdyr, Ged, Faar, Oxe (Sæknogler overvejende).

Tæt nedenfor Møddingen udspringer en Kilde, der har sit Afløb mod Stranden. Den munder ud i et andet Vandløb, som kommer fra de store Indhegninger, og som ligeledes løber mod Stranden. Om denne Kilde, som omtales i «G. h. M.», III, Pag. 870, er sat to flade Sandstensblokke med en indbyrdes Afstand af $1\frac{1}{2}$ Fod. Ovenpaa dem ligger en tredie stor, flad Sten. Endvidere sees andre Sten at have været anbragte paa en Strækning langs Siderne af Vandløbet.

Nr. VI er en i to Rum delt, lang, firkantet Bygning (c. 140 Fod lang og godt 13 Fod indv. Maal, Murtykkelsen 3 à 4 Fod), bygget af røde Sandstensblokke. Det vestre Rum synes at have haft mere holdbare Mure end det østre, der er meget sammenfaldent. Førstnævnte er 66×13 Fod indv. Maal. Sidstnævnte har samme Bredde medens Længden er lidt usikker, den er vistnok 77 Fod indv. Maal. Muligvis har der i østre Ende af dette Rum været afdelt et mindre. Ved søndre Langvæg sees tre Baasesten med indbyrdes Afstand af 6 Fod. Paa nordre Langvæg synes der et enkelt Sted ligeledes at staa en Baasesten.

Baasestenene ere c. 5 Fod lange og meget flade og smalle. Østre Rum er utvivlsomt Stald, vestre Rum Hølade. I Skillemuren mellem Rummene er en c. 4 Fod bred Dør. Vestre Rum synes ingen Udgangsdør at have haft.

Nr. VII er en lignende, men langt større Bygning (200 Fod lang og godt 13 Fod bred indv. Maal, Murtykkelsen 3 til 4 Fod). Som foregaaende delt i to Rum. Det vestligste er vistnok Hølade (85 Fod lang indv. Maal), det østligste Stald (100 Fod lang indv. Maal). Paa den sidstes Langvæg sees et Par Baasesten. Skillemuren mellem Rummene er c. 6 Fod tyk. I denne findes en 4 Fod bred Døraabning. En stor flad Sten, der har dannet Dørens Overligger, sees her.

Murene i Ruinen ere sammenfaldne med Undtagelse af Skillemuren, der endnu har en Højde af 6 Fod. Døren igjennem

den har en Højde af 5 Fod, en Bredde af 4 Fod. Overliggeren er 8 Fod lang, $2\frac{1}{2}$ Fod bred og $1\frac{1}{4}$ Fod tyk. Ruinen er bygget af røde Sandsten. Til det vestre Rum er benyttet større og bedre formede Sten end til det østre.

Nr. VIII. To ulige lange, men Side om Side i Nord-Syd byggede, firkantede, langagtige Bygninger, hvis søndre Endevægge ligge i Flugt. De have idetmindste for en Del været byggede af store Sandsten, men ere meget ødelagte.

Det østligste Hus er c. 132×21 Fod, det vestligste 66×26 Fod. I Maalene ere medregnede Mur og Nædstyrning til Siden. Om de have haft fælles Skillemur kan ikke afgjøres. Det er rimeligvis en Stald (muligvis Gede- eller Faarestald) med tilhørende Hølade.

Ved nordre Ende af det vestligste Hus, altsaa mellem dette og Kirkegaardsmuren, fandtes en højliggende Dyngge, c. 7 Fod høj, der jævnt gik over i Jordsmonnet. Jeg lod den gjenemgrave til Bunds i Midten og fik det Indtryk, at den for største Delen bestaaer af Staldgjødning. Da Solen skinnede paa de mørke, næsten sorte Lag, frembragtes en ammoniaklignende Lugt, aldeles som fra Staldgjødning. En enkelt Sten fandtes hist og her i Laget, ligeledes en Del Træ (Affald fra Hug o. l.), nogle ganske enkelte Knogler bl. a. af Sæl og Stykker af Vægsten.

Underst i Laget, c. 6 Fod dybt, fandtes en Del Træstumper, der have vist sig (efter Warmings og Rostrups Undersøgelser) at være af Birk og Fyr samt andet Naaletræ, et Par enkelte, noget tildannede Stykker vare af Fyr og andet Naaletræ; en af en større Stamme hugget Flis var af Naaletræ (muligvis Gran?). Noget højere oppe syntes Møddingslaget ikke saa fremtrædende. Her fandtes derimod mere Sand iblandet. I et Udsnit herfra fandtes en stor Del Kviste: «Pilegrene og formodentlig andre af Egnens Buske, vist fra Vintertid» (Warming); mellem dem fandtes flere Billelevninger, alle af den fra Grønland ogsaa tidligere kjendte *Aliorhynchus arcticus* O.

Fabricius. Et af Dyrene saae ud til at være kommen derind i død Tilstand, altsaa da Bunken dannedes — ikke maaske Aarhundreder senere. Der fandtes ogsaa Rester af Flue og Pupper (velvillig bestemte af Dr. Fr. Meinert).

Af samme Lag er et Stykke senere bleven undersøgt i Professor Steins kemiske Laboratorium. Undersøgelsen af dette — c. 2½ Fod dybt tagne Udsnit gav følgende Resultat:

„Prøven indeholdt rigeligt Sand, noget Jærnilte og destruerede Plantedele af Gramineer og Mosser. I Prøven var en rigelig Mængde tyndere og tykkere Grenstykker — væsentligst af Birk, lidt af Pil —, nogle af Grenstykkerne vare forkullede paa Ydersiden af Veddet; hist og her fandtes Smaastykker af Ved, der helt igjennem vare forkullede som Trækul og maa antages at hidrøre fra et Baal. Et enkelt Brudstykke af et Insekt og et Stykke Knogle (fra et Led). Ved kemisk Undersøgelse af velblandede Gjennemsnitsprøver fandtes, i den Tilstand Prøverne vare ved Indsendelsen: Vand 7,76 pCt., organiske Stoffer (heri Kvælstof 1,34 pCt.) 40,34 pCt. I Syre opløselige uorganiske Stoffer nemlig: 1) Kalk 1,25 pCt., 2) Fosforsyre 0,69 og 3) andre opløselige Stoffer (hovedsagelig Jærnilte og Lerjord) 5,48 pCt., endelig: I Syre uopløselige og uorganiske Stoffer (Sand) 44,48 pCt. — Kvælstoffet indeholdtes i organisk Forbindelse, der fandtes hverken Indhold af Salpetersyre eller Ammoniak. Beregnet til fuldstændig vandfri Tilstand: organiske Stoffer 43,73 pCt., Kalk 1,36, Fosforsyre 0,75; andre uorganiske opløselige Stoffer 5,94 pCt., Sand etc. 48,22 pCt. — I 100 Dele af de organiske Stoffer indeholdtes 3,32 Dele Kvælstof.“

I denne Prøve er der som det sees en forholdsvis ringe Mængde Planterester til den store Mængde Sand, ligesom ogsaa den kemiske S sammensætning ikke hentyder paa egentligt Gjødningstof. Der kan dog, navnlig efter Prøvernes sandede Beskaffenhed, i Tidens Løb have fundet en Udvaskning Sted, hvorved det oprindelige Indhold i kemisk Henseende kan være undergaaet betydelige Forandringer. Mangelen paa Aske og Kul samt Knogler synes at tale imod, at her har ligget nogen Kjøkkenmødding, derimod maa det, som omtalt, efter Bunden af Laget at dømme snarere antages, at her har ligget en Stald-

mødding, der i Tidernes Løb er blevet udvasket i sine øvre Lag. Muligvis har den fornemmelig indeholdt Gede- eller Faare-møg, som paa Island sjældent, efter hvad der er meddelt mig, anvendes til Brændsel. Det kunde da være ophobet udenfor Gede- (eller Faare-) Staldene.

Forekomsten af de mange Kviste, hvoraf nogle, efter Professor Warmings Udtalelser, jo synes at stamme fra Vintertid, kunde tyde paa, at man i Nødsfald havde fodret dermed.

Nr. IX. Rester af et mindre, firkantet Hus (Stendyngen er c. 31×18 Fod). Har været bygget af større Sten, der nu ere væltede imellem hverandre.

Omtrent midt imellem Nr. IX og Nr. VII findes, i Højde med Sydenden af Nr. VIII, en i Øst-Vest beliggende langagtig og som det synes firkantet Tomt af et Hus, der nu er saa sammenfaldent og omrodet, at dets Omrids vanskelig lader sig bestemme.

Ved at grave i Terrainet omkring denne Tomt fandtes til alle Sider Aske og Kul i et tyndt Lag. Laget var isprængt med nogle Knogler, men dog ikke mange; i alle Tilfælde langt færre end i Kjøkkenmøddingen Øst for Boligen (Nr. V). Dette Askelag strakte sig hen mellem Nr. III og Nr. IV samt bag om (o: Vest for) Boligen, hvor det dog kun sporedes svagt. Det syntes ikke at staa i Forbindelse med den foranførte Kjøkkenmødding. Dette Askelag kunde tyde paa, at Tomten muligvis var en Bolig; men Mangelen paa den store Mængde Knogler, som ellers træffes i Kjøkkenmøddinger, synes at tale herimod.

Endnu en Tomt findes et Stykke Øst for Kirken, noget fjærnet fra de ved samme liggende, foran omtalte, Ruiner. Jordsmonnet her viser en næppe kjendelig Forhøjning (86×48 Fod), hvorpaa der har ligget et i Øst-Vest orienteret langagtigt, firkantet Hus, der imidlertid nu er saa sammenfaldent og ødelagt, at Dimensionerne ikke kunne angives.

Til alle Sider tæt udenfor Højen fandtes, ved Gravning i det kun nogle faa Tommer dybe Jordlag, over Undergrundens

Smaasten mindre Stykker Trækul; men det sædvanlige til en Kjøkkenmødding hørende Askelag, Knogler og Vægstensstykker fandtes ikke. Huset har da næppe været Bolig men snarere en mindre Stald.

Nr. X, er en paa en Klippeafsats (120 Fod o. H.) liggende lille, nogenlunde firkantet Indhegning til Geder (Faar), bygget af mindre Sten i en cyklopisk Mur. Tværmaalet er c. 70 Fod. Den benyttes endnu som Gravplads af Grønlænderne.

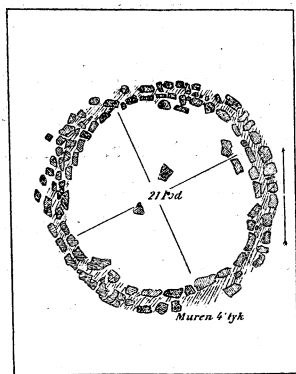
Nr. XI, paa en lav Forhøjning, c. 10 Fod høj, ved et ubetydeligt lille Vandløb. Det er en langagtig, smal, firkantet Bygning (c. 80×8 Fod indiv. Maal, Murtykkelsen $2\frac{1}{2}$ à 3 Fod) med en Indgang omtrent midt paa søndre Langside. Mod Nord sees en firkantet, mindre Udbygning (10×23 Fod indiv. Maal, Murtykkelsen 3 Fod), der er meget sammenfalden. Det er formentlig en smal Gede- (Faare-) Stald med tilhørende Høhus.

Nr. XII. En langagtig, firkantet, meget sammenfalden Ruin (58×12 Fod indiv. Maal, Murtykkelse 4 Fod) i to Rum, et større, østligst (38 Fod) og et mindre, vestligst (20 Fod). Den ligger ved den lave Jordvold, som mod Nord begrænser Hjemmemarken. I denne Vold findes tæt Vest for Ruinen en bred Aabning. Ruinen er vistnok en Gede- (Faare-) Stald.

Ikke langt Syd for denne Ruin var fundet et stort Metalstykke af en Klokke, hvilket jeg erhvervede (se V. Boyes Fundfort.). Tidligere er ved Igaliko fundet andre lignende Stykker.

Nr. XIII. Den oftere omtalte «Stenkreds», som har været tydet som et «Baptisterium». Stenene ligge regelmæssigt i et Par Rækker med en Murtykkelse af 4 Fod. De ere alle af rød Sandsten og gennemsnitlig 2 à 3 Fod lange, 1 Fod brede og 6 à 10 Tom. tykke. Der findes ingen andre Sten end de anførte i Nærheden af Ruinen. Dens Tværmaal er 21 Fod. Den hæver sig næppe over Terrainet. Det er selvfølgelig ikke godt at sige, om Stenene kunde have været Fundament for en rund, taarnlignende Bygning; men jeg troer det ikke. Snarere har der i Nærheden af Nr. XII (Stald?) staaet Høstakke, hvis

Fundament denne Kreds kunde have været. Nogen Fold synes den ikke at være. Ved at grave lidt i Midten af Kredsen fandtes intet uden smaa Rullesten under det meget tynde Muldlag.

Ruingruppe 47.
Grundplan af Nr. XIII.

En lignende, noget mindre Kreds findes i Terrainet SØ. for Nr. XIII, saavidt jeg erindrer, Syd for Jordvolden.

Nr. XIV, meget ødelagt Hus i Nærheden af en gammel Grønlænderteltplads (52 × 13 Fod, Murtykkelsen 4 Fod). Meget utydelig, særlig i vestre Ende.

Nr. XV, meget ødelagt Hus i Nærheden af en gammel Grønlænderteltplads (58 × 13 Fod, Murtykkelsen 4 Fod).

De to SV. for Nr. XIV paa Holms Kaart afsatte Kredse ere fremkomne ved Gravninger i en firkantet Nordboruin (c. 50 × 13 Fod).

Et fjerde Hus har ligget paa Pynten c. 300 Alen NØ. for Nr. I. Det har sikkert været et Forraadshus (30 × 15 Fod, Murtykkelsen 3 Fod). Midt i østre Mur findes en Aabning (8 Fod bred). Huset ligger paa Klippegrund. Ved Højvande skyller Vandet helt op til Foden af det. Den nuværende Landingsplads for Baade ligger ret Nord for Nr. I og SV. for sidstnævnte Ruin.

Lige Syd for Nr. I og i Højde med de om Kirken grupperede Ruiner ligger en lille Forhøjning, som sees paa Holms Kaart. Paa den ligge to langagtige Bygninger noget skraat for hinanden; men begge orienterede i NV.-SØ.

Den ene, som ligger vestligst, er 93 × 12 Fod. Den har muligvis været inddelt i 2 ligestore Rum, hvilket nu ikke sikkert kan afgøres, da Sporene af Ruinen ere meget svage. Den anden, østligste, er 50 × 18 Fod. I Ruinen er bygget et Grøn-

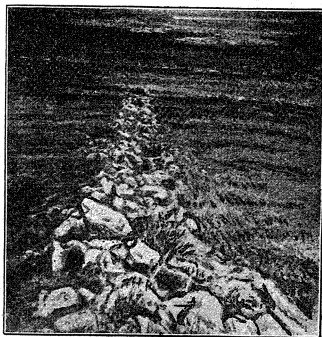

lænderhus, og Stenene til dette ere tagne fra Ruinen, saa der i denne ikke kan skjælnes nogen egentlig Mur, men kun Antydning af, hvor den har været.

Foruden de nævnte Huse m. m. findes endnu nogle Indhegninger ved Igaliko. Syd for Kirken ligge, paa begge Sider af det Vandløb, som danner Grænsen for Hjemmemarken paa denne Kant, store Indhegninger, dannede af Gjærder, som have været opførte af Sten og Jord.

Nord for Elven ligger en c. 550 Fod lang og mellem 250 (i vestre Ende) og 100 (i østre) Fod bred Indhegning paa Skrænten ved Vandløbet. I sydvestre Hjørne er afskildret en mindre Indhegning (30 × 18 Fod).

Syd for Vandløbet ligger en anden stor Indhegning (250 Fod bred i Ø.-V. og 350 Fod lang i N.-S.). Dens vestre Del støtter sig til Klippe. Den søndre Del er tildels aaben. En stor Firkant (135 à 150 Fod bred i Ø.-V. og 185 Fod i N.-S.) danner et særligt Indelukke indenfor den og støtter sig til Fjæld-siden mod Vest.

(K. J. V. Steenstrup fot.)

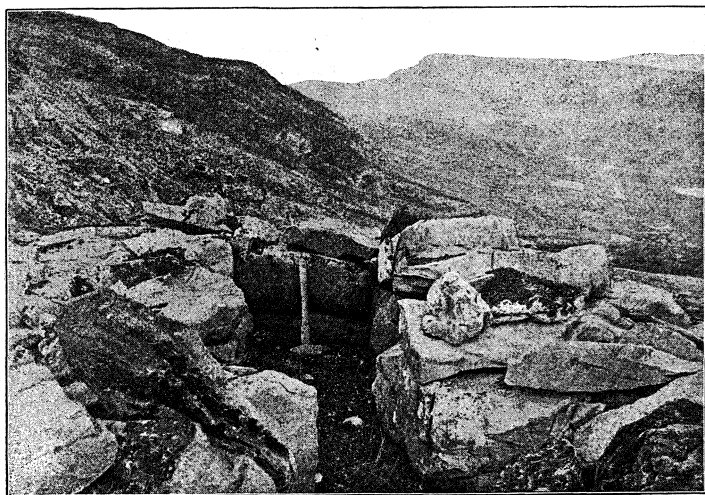
Ruingruppe 47. Igaliko. Stengjærde.

Denne mindre Indhegning har, efter den større Mængde Sten at dømme, været højere end den større udenom. Spalterne i Klippevæggen mod Vest ere her tættede med Sten, aabenbart for at Gederne ikke skulde undfly denne Vej. Det er iøvrigt ikke usædvanligt at se Klipperevner ved Foldene tættede saaædes.

Jeg antager, at den nordlige Indhegning har været for Hornkvæget, den søndre derimod nærmest til Faare- og Gedeflokkene, som græssede paa Fjældene og Græsgangene længere fra Gaarden.

Foruden disse Folde findes en mindre (12 Fod i Kvadrat) ikke langt SØ. for Nr. I ved samme Klippeside som denne. Endelig sees, lidt SØ. for Nr. XII mellem denne Ruin og Nr. I, en c. 70 × 28 Fod stor Indhegning af Jord og enkelte Sten (c. 8 Tommer høj). Den er orienteret i Øst-Vest. Medens østre og vestre Ende ere retlinede, ere Længdesiderne svagt buede. Om det er en Indhegning til Høstakke, en Malkeplads eller lignende kan ikke afgjøres.

Højt til Fjælds paa en Afsats ovenfor den store Indhegning, som ligger Syd for Vandløbet, findes den tidligere omtalte saakaldte Bjørnefælde, der imidlertid viser sig at være

Større Fælde ved Igaliko.

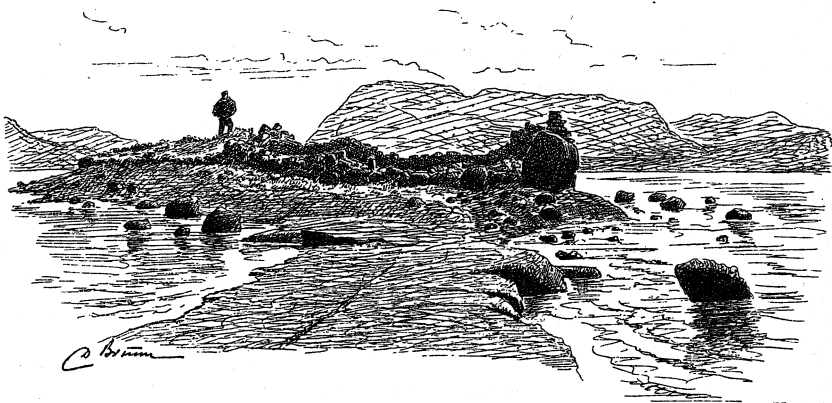
(K. J. V. Steenstrup fot.)

omtrent af samme Slags som den, jeg forefandt ved Kornok i Tunugdliarfik-Fjorden. Den var i sin Tid bleven afdækket foroven af Dr. K. J. V. Steenstrup, som ved første Øjekast antog den for en Grønlandergrav. Fælden er sat af større Sten. Dens indiv. Længde er 5 Fod. Bredden er ved Indgangen, som findes mod Syd, $1\frac{1}{4}$ Fod, i den modsatte Ende $2\frac{3}{4}$ Fod.

Alle Grundstenene ligge paa Plads og vise, at den indiv. Højde har været mindst 2 Fod. Sandsynligvis har den været indrettet med en Falddør. Til Siderne ligge mange Sten spredte. Den ringe Størrelse forhindrer, at den kan have været en Bjørnefælde. I det hele taget vilde Stedet heller ikke være godt valgt til en saadan. Grønlænderne ved Igaliko sagde, at det vist var en gammel Ulvefælde.

Nr. XVI. Foruden de nævnte Ruiner findes endnu paa en Klippeø tæt ved Land et af større, udsøgte Sten bygget Hus, til hvis Fod Vandet ved Højvande stiger (se Tegningen i «M. o. Gr.» II, S. 40). Ifølge Arctander er det 26 Alen langt og 15 Alen bredt, Murtykkelsen $2\frac{1}{2}$ Alen, medens Murene somme Steder ere 3 Alen høje. Indgang findes paa nordre Side, 3 Alen bred. Der er dybt Vand udenfor Klippen. «Sofia» opankrede her i 1883. Huset er rimeligvis et Forraadshus.

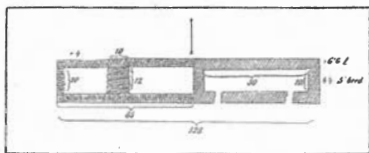
Paa et langagtigt Skjær, som ligger ude i Bugten, nærmest ved den nordre Bred, og som for en Del overskylles ved

Ruingruppe 47. Prospekt af Ruinen paa Skjæret, taget fra Syd.

Højvande, ligger paa den sydlige Pynt en i Øst-Vest orienteret og i tre Rum delt Ruin (ang. Maalene se Grpl.). Det østligste Rum dannes af et, som det synes, selvstændigt Hus med to

Udgangsdøre mod Syd. Murene staa ved den østlige Gavl i en Højde af $6\frac{1}{2}$ Fod. De ere her forneden dannede af store Klippeblokke, foroven af mindre Sten uden Tætningslag. Det synes, som om der her har været en Gavl. Dette Rum staaer ikke med nogen Dør i Forbindelse med det midterste. De to vestligste Rum ere dannede af mindre udsøgte Sten og ere meget mere sammenfaldne end det østligste. En meget bred og stærkt sammenstyrtet Mur danner Adskillelsen mellem disse to Rum. Klippegrunden, paa hvilken hele Bygningen ligger, er noget bølgeformig og ujævn.

Ruingruppe 47. Grundplan af Ruinen paa Skjæret.

Ved en mindre Gravning i det østligste Rum saaes Gulvet at være naturlig Klippe. Der fandtes et Par smaa Vægstensstykker, en enkelt Dyrekogle, men ellers intet. Dette Rum har nærmest Karakter af et Forraadshus.

Det sees nemt, at alle de nævnte Ruiner aabenbart høre til en og samme Gaard, som er grupperet om Kirken og Boligen (muligvis Boligerne) som Centrum. De mægtige Stalde, som mindst vilde kunne indeholde et halvt Hundrede Kreaturer foruden store Flokke af Geder og Faar, ligne i Konstruktion og Indretning ganske dem, vi tidligere have lært at kjende. At der, i Forhold til de store Stalde med Baasesten, findes et forholdsviis ringe Antal lange, flerdelte eller mindre, udelte Bygninger, som kunde opfattes som Gedestalde, har vistnok sin Grund i, at Gaarden fortrinsviis har egnet sig til et stort Kohold; men kunde tillige være begrundet i, at Gederne og Faarene havde været anbragte andetsteds paa fjærne Græsgange. Større og mindre Etablissementer for saadanne træffes nemlig ved Kysten sydpaa (Kaglut, Nulok og Najæt).

Gaaer man fra den nordligste Ruin, som hører til Gaarden

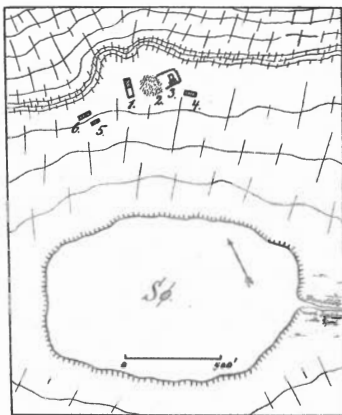
ved selve Igaliko, langs Stranden i nordlig Retning, kommer man, efter c. ti Minutters Gang, til et lille Vandløb, der kommer ned over Tangen fra en lille Sø. Nord for dette Vandløbs Udløb i Fjorden — Stedet hedder Angmagsavik (o: hvor der fanges Angmagsætter) — skyder en c. 300 Alen lang og godt 100 Alen bred Odde ud i Fjorden. Tværs over denne Odde og tæt ved Vandløbet ligger en 26×7 Skridt stor, firkantet Ruin, sat af større Sten, men meget ødelagt.

Ruingruppe 48 paa Igaliko-Tangen. Gaaer man fra Angmagsavik i Nordvest over Tangen følgende det sydlige Affald af et mindre Klippedrag, træffer man snart ved Foden af dette en Gedestald (14×10 Fod) med Hørum eller Indhegning vinkelret ud fra den ene Ende ($16 \times 7\frac{1}{2}$ Fod).

Paa Fjældssiden c. 30 Fod højere oppe sees en lille Indhegning ($3 \times 1\frac{3}{4}$ Fod) med en Indgang mod Nordvest.

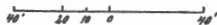
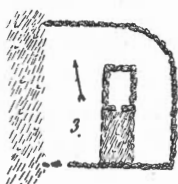
Den er dannet øverst paa den stejle Skrænt paa en Afsats, hvor Klippen træder lidt tilbage netop saa meget som Indhegningens Bredde. Den kan absolut ikke have været en Hytte til Hyrden, dertil er den for lille, men maa antages at have været til en Gedebuk eller Vædder.

Disse Ruiner høre aabenbart til den lille Gaard, som træffes, naar man, stadig i samme Retning fra Fjorden, gaaer ialt en 1200 Alen videre ind over Tangen. Ruinerne ligge c. 300 Alen Nord for den lille Sø, hvis Afløb munder ud ved den omtalte lille Odde i Igaliko-Fjorden. De ligge i Læ af en lav Klippeside, som er Fortsættelse af Iliortafk.

Ruingruppe 48. Situationsplan.

Der findes ialt syv Ruiner:

Ruingruppe 48. Enkelte Ruiner.

Nr. 2. En Tomt af Bolig (c. 60 $\times$ 90 Fod), aabenbart delt i mange Rum, der nu ere yderst sammenfaldne og ødelagte. Mødding sees Syd for.

Nr. 1. c. 30 Fod fra Nr. 2. En Stald med Hørum, muligvis Høgaard (ialt 60 Fod l. udv. 12 Fod b. indv.). Den ene Halvdel er Stald (28 Fod l.) med 12 Fod indv. Bredde.

Paa den ene Langvæg sees 3 Baasesten i en indbyrdes Afstand af 5 Fod 7 Tom. De ere 3 Fod lange. I Hjørnet paa den modsatte Langvæg sees en (3 Fod 10 Tom. bred) Døraabning. Stalden er mindst sammenfalden, hvorfor jeg antager den anden Ende for en Høgaard.

Nr. 3, umiddelbart Øst for Boligen. Bestaaer af en større Indhegning (55 $\times$ 57 Fod), dannet af en lav Jordvold med Sten i, indenfor hvilken ligger et i to Afdelinger delt Hus. En mindre, nordlig (12 $\times$ 16 Fod), der staaer tydeligt, og som vist har haft Mure uden videre Tætning, samt en større, sydligst (24 $\times$ 12 Fod), der er meget sammenfalden. Det er aabenbart en Stald med Hørum i den ene Ende og med en Indhegning udenom.

Nr. 4. Tæt ved foregaaende er en langagtig Bygning (45 $\times$ 10 Fod), hvis Omrids næppe skjælnes paa Grund af Sammenstyrtning. Rimeligvis en Gedestald.

Nr. 5 og 6 ere utydelige Hustomter, langagtige og firkantede, c. 100 Alen fra Nr. 2, meget sammenfaldne.

Foruden disse Ruiner findes en lille, utydelig Indhegning tæt ved.

Det hele danner saaledes en Gaard med Bolig omgivet af

nogle Stalde, hvoraf en til Køer, et Par andre til Faar og Geder. Noget længere borte ligger en Faare- eller Gedestald.

Paa selve Igaliko-Tangen findes, foruden de nævnte Ruiner, tillige een i to Rum (et større og et mindre) delt Bygning (18×34 Fod), der vistnok er en isoleret Gede- eller Faarestald med Hørum. Den ligger c. 600 Alen fra Tunugdliarfik-Fjorden, tæt Nord for Stien, der fører over Tangen. Den er meget sammenfalden, særlig det vestre Rum.

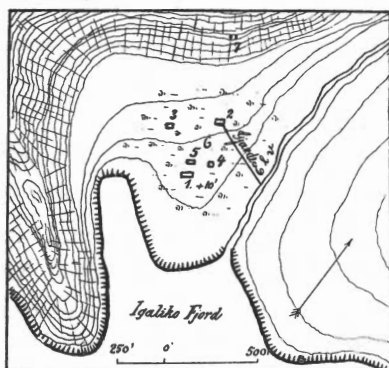
Endelig sees paa en Klippeknæs, mellem de to største Søer paa Tangen, en større Fælde af samme Slags som de ovenfor omtalte fra Igaliko m. m. Den er 5 Fod 9 Tom. lang, 1 Fod 4 Tom. bred og 1 Fod 5 Tom. høj indiv. Maal. Ved Siden af den sees en lignende, men mindre, aldeles sammenfalden.

Ruingruppe 49 ved Tessingertasak. Fra Igdlerfigsaliiks Top kommer en stor Elv brusende ned i prægtige Vandfald for derpaa at gennemstrømme Dalen mellem Iganek og Iliortafik-Plateauet. Den har sit Udløb i en lille Bugt i Igaliko-Fjordens Inderste. Paa det svagt stigende Terrain mellem Elven og en lille Vig fra Bugten ligger Ruinerne af en lille Gaard. Jordsmonnet er nærmest gammel Udskylning fra Elven, dækket med et tydt Muldlag, paa hvilket der voxer Græs og frodigt Pilekrat. Inde i Dalen og paa Skraaningerne ved Foden af Iganek og Iliortafik er ikke saa lidt Græs.

Nr. 1. En sammenfalden, i flere Rum delt, langagtig, firkantet Bygning (27 Skridt lang og 8 à 10 Skridt bred). Syd for det ene sees frodigt Grønsvær over en Kjøkkenmødding. Ruinen er aabenbart en Bolig.

Nr. 2. c. 150 Alen Nord for foregaaende og c. 20 Fod over Havfladen ligger en langagtig, i to Rum delt Ruin (25×5 Skr.). Det vestre Rum er 14 Skr. langt, det østre 8 Skr. Skillemuren mellem Rummene er meget bred. Det er formentlig en Stald med Hølade.

Fra denne Bygning løber et lavt Stengjærde i SØ. ned mod Elvens Munding. Det har øjensynlig hegnet Hjemmemarken paa denne Kant.

Ruingruppe 49.

Nr. 3. Et lille, fir-kantet, sammenfaldent Hus (10×4 Skridt), vistnok et Forraadshus.

Nr. 4. Et lignende (7×5 Skridt).

Nr. 5. En meget utydelig og i høj Grad sammenfalden Ruin (28×5 Skridt) i Nærheden af Bølligen. Vistnok en Stald.

Nr. 6. I det tætte Pilekrat sees Rester af et mindre Hus.

Nr. 7. Paa Iliortafiks Skrænt, ikke saa lidt højere end de øvrige Ruiner, ligger en lille Fold (4×1 Skridt). Dens nordre og østre Side er Klippe; dens søndre er naturlig Klippeblok. Dens vestre Side er dannet af en Cyklopmur. Dens Højde tyder paa, at det er en Gede- (Faare-) Fold.

Paa Iliortafiks Skraaning ned mod Igaliko-Fjordens nordre Arm og ikke langt fra sidstnævnte Ruingruppe ligger en ganske mærkelig Ruin, som Grønlænderne anse for en Skydehytte. Ruinen er af kvadratisk Grundplan. Murene ere satte af større Sten og c. 2 Fod høje. De have vistnok ikke været højere. Et 6 Tom. bredt og 8 Tom. højt «Skydeskaar» findes i den Mur, som vender ud mod Fjorden. Fra «Skydeskaaret» have frit Skud ned ad Skraaning.

Grønlænderne sige, at der flere Steder i Bjærgene findes lignende Ruiner (Skydemure og Skyderum), bag hvilke en Skytte kunde dække sig. Jeg fik ikke Lejlighed til at bese disse Ruiner, som dog rimeligvis skrive sig fra Grønlændere.

Løbe-Nr. 50. Forinden min Afrejse til Grønland i Foraaret 1894 havde Dr. K. J. V. Steenstrup henledet min Opmærksomhed paa, at han i 1877 systematisk havde afsøgt hele Tunugdliarfik-Fjordens Kyst ved Igaliko — alt under Forudsætning af, at Igaliko var Brattahlið — for muligvis der at finde den Hule, som Thormod Kolbruneskald beboede, efter at han paa Garðar Ting havde dræbt Thorgrim Trolle. En slig Hule mente S. at have fundet paa Iliortafiks Sydveg.

Ifølge Fostbrødre Saga («G. h. M.» II, 347 o. flg.) skulde Hulen ligge ved Søkanten i en Klint paa en Side af Eriksfjorden, lige over for Stokkanes¹⁾. Den beskrives saaledes:

Over og under Hulen ere Klipperne meget stejle og meget vanskelige at bestige. Foran Hulens Dør var en stor Plet Jord, begroet med Græs, men førlige Mænd kunde kun med Nød og næppe løbe fra Klintens Spids ned paa Græspletten.

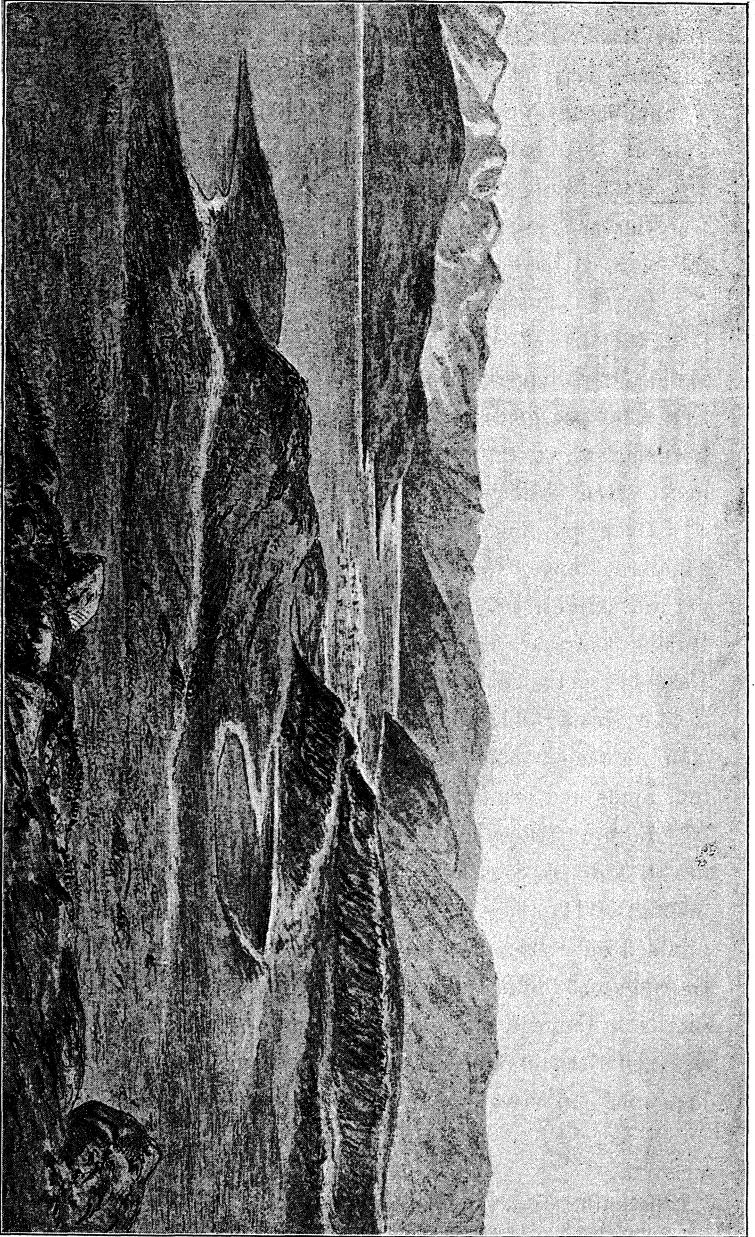
Efterat Thormod paa en Udflugt til Eriksfjorden havde dræbt Thordis Søn Thorkel, skyndte han sig af alle Kræfter, forfulgt af Thord og Falgejr, til han kom paa Klinten ved Strandbredden over Hulen. Fra dens Spids løb Thormod ned paa Græspletten foran Hulens Dør. Thord sprang efter ham, men maatte krumme Knæleddene og bøje sig forover, idet han kom ned paa Græstørven. I det samme hug Thormod saaledes til ham med sin Øxe, at den sank ned mellem hans Skuldre lige

(K. J. V. Steenstrup fot.)

Hulen i Iliortafik.

¹⁾ Steenstrup placerer Stokkanes ved Nugarsuk, cfr.: The old Scandinavians ruins by K. Steenstrup Kbhvn 1884. Særtryk af: Congrès international des Américanistes. Copenhague 1883.

Igaliko-Tangen ved Tunugdliarfik-Fjorden. (I Mellemsgrunden til Højre: Hørtalk-Plateauet med Hulén, nedentor sees Seen. I Horisonten til Venstre Uluungarsuaq.) (N. P. Jørgensen.)

til Skaftet. Falgejr sprang nu ned paa Jordpletten, hug til Thormod og saarede ham. Da løb Thormod til Falgejr, greb ham under Armene, og de brødes. Da faldt Falgejrs Øxe ud af hans Haand ned over Klipperne og i Søen. Derefter faldt de begge ned paa Klipperne og i Havet. Falgejr druknede og Thormod svømmede til et Skjær og kravlede op paa Stenene; men Skjæret laa i lang Afstand fra Land.

Senere paa Aftenen roede Skuf og Bjarne fra Stokkanes over Fjorden. Da de nærmede sig Hulen, saae de noget levende i et Skjær, hvorpaa de roede derhen, fandt Thormod og bare ham ud til Fartøjet i fire Hjørner af et Lagen, hvorefter de hentede hans Klæder og Fødemidler fra Hulen. Derpaa roede de ind efter Eriksfjorden til Gamle og Grima ved den inderste Ende af Eriksfjorden tæt op til Isbjærgene. Der var ikke flere Mennesker i Huset end de to.

Den af Steenstrup fundne Hule, som han identificerer med Thormods Hule, ligger i Iliortafik-Plateauets sydlige, omtrent lodrette Væg ned mod Igaliko-Tangens Slette. Den vender saaledes ikke ud mod nogen af Fjordene, men ligger nærmest ved Tunugdliarfik-Fjorden, hvorfra den er fjærnet adskillige Hundrede Alen.

Lige ud for Hulen og nogle Hundrede Alen i sydlig Retning paa Sletten ligger en lille Sø, som har Afløb til Tunugdliarfik-Fjorden. Et Par andre lignende Søer ligge længere mod Øst. Selve Hulen ligger i den lodrette Klippevæg 150 à 200 Fod over Sletten.

Foran Hulen løber en græsbevoxet, meget smal Afsats til begge Sider. Den taber sig mod Vest i den kratbevoxede Skrænt, mod Øst løber den opad i skraa Retning mod Fjældsidens øverste Kant. Vest for Hulen er der en meget vanskelig Opgang til denne, og herfra kan man ikke passere op til Klintens Top. Mod Øst er der lettere Opgang fra Sletten, ligesom man ad Stien kan passere i skraa Retning op til Klippens

Top. Stien er dog paa sine Steder ikke bredere, end at kun een Mand ad Gangen med Forsigtighed kan passere den.

Hulens Gulv skraaner stærkt ned mod Sletten, og den grønne, græsbevoxede Plet udenfor den er meget smal. Bunden er til det inderste bevoxet med langt Græs og Kvaner. Pilekrat groer udenfor. Hulen har sine største Dimensioner yderst ved Stien (c. 50 Fod bred forneden og c. 40 Fod høj). Derfra skraaner Gulvet jævnt opad og indefter til en Dybde af 29 Fod, ligesom Loftet i en Bue bøjer sig ned mod Bagvæggen. Paa Grund af Hulens hele aabne Form, vil Opholdet i den sikkerlig være meget ubekvent, eftersom det vil kunne regne og sne til det Inderste.

Jeg fandt imidlertid en anden, meget mindre Hule et lille Stykke, c. 100 Fod, vestligerè og omtrent i samme Højde som denne Hule. Til den kan man med stor Vanskelighed klatre op fra Stien; derimod kan man ikke fra den stige op til Klintens Top. Der findes ingen Græsplet udenfor den. Denne Hule ligger meget skjult i Læ af en mod Øst fremspringende Klippeblok, og er ikke til at opdage fra Sletten. Den er c. 10 Fod dyb, c. 7 Fod bred og af Mandshøjde. Indgangen er kun nogle faa Fod bred. Bunden er jævn og bedækket med Ler. En enkelt Bregne voxer paa dens Bund. I det Inderste af Hulen er man i Læ for Sne og Regn, ligesom det foromtalte Fremspring danner Læ mod sydlig og østlig Blæst. Fra Hulerne haves Udsigt over Tangen ved Igaliko, til Tunugdliarfik-Fjordens Sydende samt til Ruinerne ved Igaliko.

Fra Klintens Top kunde man altsaa godt tænke sig Folk løbe ned foran den store Hule, ligesom at der paa den smalle Sti kunde have fundet en Kamp Sted som angivet, endelig kunde man tænke sig, at de to Mænd, der brødes, styrtede ned til Klintens Fod uden just at falde i et Tag fra øverst til nederst, endvidere at de brødes et Stykke paa det jævnt skraanende Terrain ned mod Søen, — hvor Øxen kan være falden i Vandet, — og sluttelig videre ud til en af Fjordene.

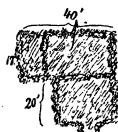
Nærmest ligger jo Tunugdliarfik-Fjorden; — der findes dog ingen Skjær udenfor Kysten, hvad der derimod er Tilfældet i Igaliko-Fjordens Inderste, som vi have seet.

Jeg skal ikke her nærmere komme ind paa, hvorvidt denne Hule virkelig kan være den, som Thormod benyttede, eftersom det vilde føre for vidt at gennemdiskutere dette Spørgsmaal, der staaer i saa nær Forbindelse med hele Spørgsmaalet om Belligenheden af Brattahlíð. Min Opgave i nærværende Afhandling er ikke at udrede Sagaerne med Hensyn til Identificeringen af de enkelte Steder, men derimod at give en nøjagtig Beskrivelse af de forefundne Ruiner og Terrainforhold. Iøvrigt mener jeg, at man bør afvente fornyede Undersøgelser, som forhaabentlig snart ville finde Sted, forinden man søger endelig at fastslaa Lokaliteternes Identificering i disse Egne.

Ruingruppe 51. Følger man Iliortafiks Sydmur fra foranførte Hule mod Vest til henimod den større Bugt, i hvilken Søen foran Hulen har sit Udløb, kommer man, ved at bøje i nordlig Retning om Iliortafiks sydvestre Hjørne, til en lille Dal, i hvilken der findes nogen Græsvæxt og meget Pilekrat; det sidste saavel i Dalen som op ad Fjældsiderne. Højere oppe paa Fjældsiderne træffes meget Græs. Derimod findes saa godt som intet Græs langs Bugten.

Paa Dalens Nordside, c. 700 Alen fra Bugten, ligge to Ruiner:

En firkantet, i to Rum delt, Bygning (40 × 17 Fod), meget overgroet med langt Græs, der strækker sig udenfor Ruinen. En større Indhegning støder til Ruinens søndre Side. Formentlig en Gedestald med Hørum.

En lille Fold, hvis nordre Side er Fjældet; temmelig utydelig paa en enkelt større Sten nær (15 × 8 Fod).

Ruingruppe 51.

Disse Ruiner have formentlig hørt til Gaarden paa Igaliko-Tangen.

Ruingruppe 52. Kagdlumiut. Omtrent $\frac{3}{4}$ Mil Vest for Ruingruppen ved Igaliko og noget Syd for Igaliko-Tangen ligge nogle Ruiner ved Tunugdliarfik-Fjorden.

En Dal gaaer fra Kysten med stærkt stigende Terrain i østlig Retning op mod Fjældene ved Igaliko. Saavel Dalbunden som Skrænterne paa Fjældene have god Græsning og meget Pilekrat. Dalen gjennestrømmes af et ubetydeligt Vandløb, der dannes af Smaabække. Nogle faa Hundrede Alen fra Tunugdliarfiks Kyst støder dette Vandløb til en Elv, der fra Fjældene mod Øst kommer ned i Dalen, hvorfra den i Fald flyder i Fjorden. Denne Elv har betydelig Vandmængde.

I den Spids, som dannes ved Elvens og det lille Vandløbs Forening, ligger i Dalbunden en lille Holm, c. 600 Alen fra Fjorden. Paa denne ligger en meget sammenfalden Ruin (c. 70×60 Fod), som er stærkt overgroet af højt Græs og Pil. Paa den mod Stranden vendende Side ligger en Kjøkkenmødding. Ruinen har derfor sikkert været Bolig muligvis med tilbygget Stald for Malkekvæg, thi lige i Nærheden findes ingen andre Ruiner. Omtrent 300 Alen NØ. for denne Ruin ligger i Dalbunden en Ruin, der ligeledes er aldeles sammenfalden og overgroet med Græs (18×30 Fod). Den synes at have været inddelt i tre Rum; rimeligvis er det en Stald. Omtrent 600 Alen NØ. for sidstnævnte Ruin, men paa Klippegrund c. 100 Fod over Dalbunden, ligger en tredje Ruin (7×11 Fod). Dens nordre Mur har en Højde af 4 Fod og en Murtykkelse af 2 Fod. Iøvrigt er Ruinen sammenfalden. Den er bygget af mindre Sten uden synlig Tætning og er formentlig et Forraadshus.

Hele Gruppen er øjensynlig en lille Gaard med Bolig (og dertil hørende Stald?); længere borte ligger en anden Stald, rimeligvis til Geder og Faar, samt et lille Forraadshus.

Paa Bjærgene mellem denne Ruingruppe og Ruinen ved Igaliko sees Stenvarder.

Ruingruppe 53. Efter Dr. Steenstrups Anvisning søgte og fandt jeg paa den højeste Top af Igdlerfigsalik, Nord for Igaliko, et Par smaa Ruiner¹⁾. Paa den lille Platform, som kroner det af Syenit dannede Fjæld, laa mellem de forvitrede Sten to aldeles sammenstyrtede Ruiner, der saae ud som Kredse af mindre Sten. Ved Undersøgelsen viste de sig dog at være firkantede. Den ene, den sydligste, er 7×12 Fod indiv. Maal, den støtter sin ene Mur til en lille Klippeblok. Den anden, c. 100 Alen nordligere, er 5×6 Fod indiv. Maal. Have Murene været opførte med Tætningslag, ere disse ganske naturligt forsvundne paa dette fritliggende Sted.

Fra Ruinerne haves, som i Indledningen meddelt, den herligste Udsigt saavel over Fjordpartierne, som over Indlandsisen. De fleste af Ruingrupperne i det Indre af Tunugdliarfik, Sermilik og

Ruingruppe 53. Den ene af de smaa Hytter paa Toppen af Igdlerfigsalik.

Igaliko-Fjordens nordre Arm kunne sees herfra. Ved Gravning i og om Ruinerne fandtes intet af Interesse, saaledes f. Ex. ikke Kulpartikler, som kunde tyde paa, at der havde brændt Baal.

Da man i denne store Højde (5500 Fod) næppe kan skjelve Baade i Fjordene, undtagen maaske indenfor den aller nærmeste Synskreds, og da den store Afstand med flere Timers Vandring fra nærmeste beboede Sted er meget besværlig, antager jeg ikke, at disse Hytter kunne have været benyttede til Udkig under almindelige Forhold. Om herfra at give Signaler ved

¹⁾ Se Oversigtsbillederne paa Plan XX.

Bauner kunde der næppe være Tale af Hensyn til den overordentlig vanskelige Transport af Brændsel, thi her findes ingen Vegetation af hvad Art nævnes kan, og først c. 4000 Fod længere nede sees Græs og Planter. Tilmed er der jo heller ikke fundet Rester af Kul o. l.

Jægerhytter kunne de heller ikke være, da her intet Vildt er at jage. Der bliver da intet andet tilbage, hvis man ikke vil antage dem opførte af et rent Lune, end at anse dem for Hytter, benyttede af Folk, der udsendtes for mulig at opdage Skibes Ankomst eller for at se efter Isforholdene i Fjordene.

Den Tanke paatvinger sig uvilkaarlig een, at herfra spejdedes der Aar efter Aar ud efter det Skib, som aldrig kom.

20' 10 5 0 20'

Ruingruppe 54.

Ruingruppe 54. Usuk. Ligeoverfor Igaliko, hinsides Fjorden, paa dennes nordre Bred, ved Foden af Iganek, skyder en Odde sig ud i Vandet. Paa dennes yderste Spids ligger en lille, firkantet Ruin, c. 5 Fod over Havfladen og nær Vandet. Enderne dannes tildels af større Klippeblokke, Siderne dannes af nedfalden Stenmur. Ruinen er 20 Fod lang og omtrent halv saa bred. Indgang sees paa Nordsiden længst mod Vest. Andre Ruiner sees ikke paa Odden, der er stenet og gold.

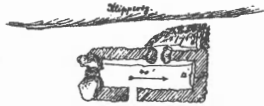
Ruinen er muligvis en Fold eller et mindre Hus. Nærmeste Ruingruppe er Tessingertasak (49), til hvilken den derfor maaske har hørt.

Jeg gjennemsøgte Egnen, særlig Øst for Odden, hvor der findes en større Bugt, i hvilken udmunder en fra Iganek kommende stor Elv, paa hvis Sider sees meget Pilekrat mellem Ler, Sand og nedrullede Klippeblokke. Det var mig ikke muligt at finde nogen Gaard her.

Ruingruppe 55. Kagdlut. Ved Foden af Nulok-Fjældet paa den smalle Kyststrimmel, hvor der findes en Del Græs, ligger

en Ruin tæt ind under Fjældvæggen. Den er tidligere aftegnet i «G. h. M.». Den bestaaer af en langagtig, firkantet Ruin (12×40 Fod indiv. Maal), hvortil knytter sig en lille, uregelmæssig Indhegning (17×6 Fod indiv. Maal) paa vestre Side. Det større Rum har indtil $4\frac{1}{2}$ Fod høje og 4 Fod brede Mure, der udvendig og indvendig ere byggede af større Sten, medens Mellemrummet mellem dem er fyldt med Smaasten. Murene staa vistnok i deres oprindelige Højde. Paa østre Side findes en Indgang. En lignende sees fra det store til det lille Rum. I dette er Murtykkelsen noget mindre, medens Højden er omtrent som i det større Rum. Murene ere byggede af mindre udsøgte Sten end i det større Rum. Ruinen er sikkerlig en Faare- eller Gedefold med det sædvanlige Rum til Bukke eller Væddere.

Ruingruppe 55.

Syd for Ruinen sees paa det smalle Kystland nogle Elvlejer med mange sammenskyllede og nedstyrtede Sten. Disse kunne for et uøvet Øje se ud som Ruiner, hvilket de imidlertid ikke ere.

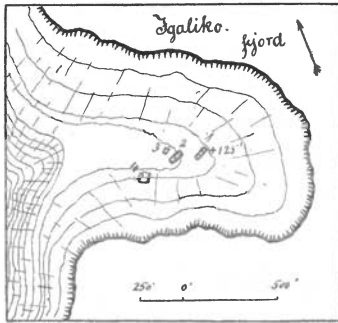
Folden har formentlig hørt til Gaarden ved Igaliko, hvorfra den ligger c. $\frac{1}{4}$ Mil fjærnet. Dette er dog endnu ikke den sidste Ruin, som maa antages at have været knyttet til Igaliko-Gaarden.

Ruingruppe 56. Nulok. Fra Kagdlut forsvinder Kystlandet, og Nuloks stejle Fjæld staaer med bratte Skrænter ned mod Fjorden paa hele Strækningen uden om Pynten og Syd paa ud ad Fjorden. Seete fra Fjorden skulde man tro, at Fjældsiderne vare aldeles utilgængelige og golde; men kommer man i Land, opdager man, at der findes ganske smalle Afsatser, som løbe hen langs Siderne, og paa hvilke der voxer Græs. Her maatte særlig Geder og Faar kunne trives.

At disse stejle Skrænter ikke have været ubenyttede, samt

at min Opfattelse, at Fjældgræsgangene for en meget stor Del have betinget Størrelsen af Gaardene, er rigtig, viser Tilstedeværelsen af Folde og Stalde paa en Skrænt Syd for Nulok-Pynten paa Fjordens Vestside.

Fjældet skyder paa en kort Strækning en lidt jævnere, men dog meget stejl Skrænt ud i Fjorden. 125 à 150 Fod over Havfladen og godt 200 Alen fra Strandbredden ligge her fire Ruiner. De tre (1, 2 og 3) omtrent i samme Højde, den fjerde (4) noget lavere. En Elv kommer ned fra Fjældene ikke langt borte.

Ruingruppe 56.

Nr. 1 er en langagtig, meget smal, firkantet Ruin (6×40 Fod indiv. Maal) temmelig overgroet og sammenstyrtet (Murhøjden nu e. 2 Fod), bygget af mindre Sten, vistnok med Tætning. Det er rimeligvis en af de sædvanlige smalle Gede- (Faare-) Stalde. Den er delt i 3 Rum, hvoraf det ene Enderum er mest sammenfaldent.

Nr. 2. 30 Alen Vest for foregaaende. En i to Afdelinger delt og nogenlunde firkantet Indhegning (Fold) paa Klippegrund. Murene, der ere et Par Fod høje, ere byggede alene af Sten og ere noget sammenfaldne. Det østre Rum er 27×22 Fod, det vestre 23×16 Fod.

Nr. 3. Tæt Nord for foregaaende ligger en meget overgroet, firkantet Hustomt (27×24 Fod) bygget af Sten med Tætning. Murene synes temmelig høje. Et lille Vandløb siver frem tæt ved mellem Græsset. Mødding opdagedes ikke.

Nr. 4. En stor Indhegning af uregelmæssig Grundplan, dannet af et ikke meget højt og temmelig overgroet Gjærde, vistnok fornemmelig af Sten. Den er aaben mod Nord op mod

de foranførte Ruiner og ligger paa stærkt faldende Terrain, saaledes at dens øverste Del ligger meget over den nederste. Bredden er 80 Fod langs Stranden og 60 Fod vinkelret paa samme.

Slige aabne Indhegninger træffes ogsaa andre Steder (f. Ex. ved Ruingruppe 1 og 6).

De have aabenbart ikke været bestemte til for længere Tid at indeslutte Hjordene — dertil anvendtes sikkerlig de mindre og høje Folde; — men snarere været Steder, hvor Hjordene ere drevne sammen, naar de f. Ex. skulde klippes.

Det hele Etablissement er sikkerlig Stalde med tilhørende Folde for de Hjorde (Beder o. s. v.?), som benyttede de langt bortliggende Græsgange. Afstanden til Gaarden ved Igaliko er c. 1 dansk Mil. Andre lignende Etablissementer træffes længere Syd paa, men nærmere Gaarden ved Sigsardlugtok, til hvilken de muligvis høre; de ville blive omtalte nedenfor.

Hermed ere alle de Ruingrupper (47—56) omtalte, som jeg skjønner paa nogen Maade kunde have staaet i nærmere Forbindelse med Gaarden ved Igaliko.

Denne er absolut den af alle Ruingrupper, som har de største Stalde for Køer, og hvortil der har hørt de største flade Græssletter, som naturligt vare Betingelsen for et stort Kohold. I Sammenligning med andre Gaarde, f. Ex. med Kagsiarsuk ved Tunugdliarfik-Fjorden, ere Fjældgræsgangene for Geder og Faar derimod ikke bedre. Saavel Egnene mellem Tunugdliarfik- og Sermilik- som mellem Igaliko- og Agdluitsok-Fjorden have derimod langt rigere Fjældgræsgange.

Der er intet som helst, der tyder paa, at Gaarden ved Igaliko (ejheller den paa Tangen) har haft jævnlig Forbindelse ad Søvejen gennem Tunugdliarfik; thi der findes ved de to Bugter paa denne Side af Tangen ingensomhelst Bygninger eller Etablissementer, som kunde tyde herpaa. Var det Tilfældet, at Skibsfarten til Gaarden ved Igaliko i Nordboernes Tid jævnlig havde fundet Sted gennem Tunugdliarfik-Fjorden,

maatte det synes naturligt, om der ved Kysten dersteds havde været nogle Oplagshuse, Skibshuse, Nøster o. l., men intet deraf har jeg kunnet finde. Slige Bygninger træffes jo i Mængde ved Igaliko-Fjorden, som tilmed, saaledes som vi snart skulle se, har bedre Betingelser for Skibsfart, eftersom den er isfri en langt større Tid af Aaret.

Sluttelig skal jeg oplyse, at jeg forgjæves paa og ved Tangen søgte efter saadanne Rester, der kunde tydes som gamle Thingsteder.

Igaliko-Fjorden.

I denne Fjord findes ingen Bræer. Fjordisen gaar i Reglen ud i April, hvorefter der er aabent Vande ofte lige til Januar Maaned n. A. Har det været en meget stormfuld Vinter, er det endog hændet, at Fjorden har været isfri hele Aaret rundt. Af Storis forekommer der kun lidt. Det sees saaledes, at Isforholdene ere meget gunstige for Sejlads; gunstigere end i Nabo-fjorden Tunugdliarfik.

Fjordens Vestside lige fra Indløbet til Kakortok-Fjord og til Igaliko er meget stejl, kun enkelte Steder længst mod Syd findes en Smule Kystland ved Ikinek, Kanisut, Musartut og Igdloarsuit, som Nordboerne have benyttet; men fra sidstnævnte Sted og paa hele den øvrige Strækning findes næsten ingen Landingssteder, ja selv ved Sigsardlugtok, hvor der i en Dal bag Fjældet ligge Ruiner af en stor Gaard, er Landing yderst besværlig, saaledes som ogsaa Navnet siger.

Fjordens Østside har lige til Bugten ved Ekaluit omtrent samme Udseende som Vestsiden. Inderst i Bugten ved Ekaluit, der er en Fortsættelse af et langt Dalstrøg, som begynder ved Kagsiarsuk, og som ender ved Ekaluit, findes vistnok Ruiner af en Gaard.

Fra Ekaluit og Nord efter dannes Kysten, naar undtages

Næsset Nord for Bugten, hvor den er meget stejl, af lavere og ikke slet saa stejle, kratbevoxede Fjældsider, nemlig de vestlige Skraaninger af den Fjælddryg, som adskiller Igaliko-Fjorden fra den omtalte store Lavning. Et enkelt Sted findes Ruiner af Folde, ligesom der paa et lille Stykke Underland ved Atanikerdluk findes Ruiner af en Gaard.

Den store Bugt ind til Kagsiarsuk — eller om man vil Fjordens østre Arm — er omkranset af høje Fjælde; men der findes dog, foruden ved Kagsiarsuk, tillige Ruiner af Gaarde ved Inugkuagsak og Iterdlak. Ved Inugkuagsak udmunder en overmaade prægtig Elv, som kommer fra Indlandsisen. Den medfører Ler og Grus, der har fyldt Bugtens Inderste.

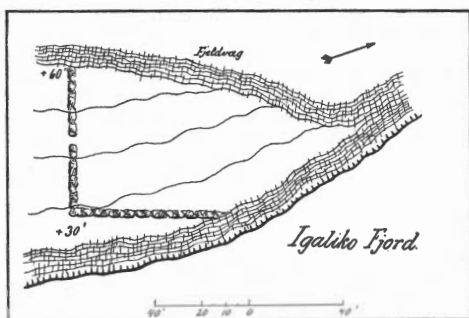
Ved Foden af Fjældet Akuliarusek Nord for Bugten skyder et fladt Terrain sig ud mod Syd. Mellem to lange Næs ligger en god Havn, den saakaldte «Foxhavn», ved hvilken der findes et Par ubetydelige Ruiner. c. $\frac{1}{4}$ Mil længere mod Nord ved Isotarfik (Holms Irosumiut) ligger en Gaard paa et med Møse bedækket Underland. Vi ere nu inde i det inderste af Fjorden, hvilken ovenfor er beskreven, og træffe langs Nordøstsiden af Fjorden kun stejle Fjældsider med saa godt som intet Underland.

Først ved Igaliko-Tangen falder Terrainet fra begge Sider ned til den nogle Hundrede Fod høje Slette.

Paa Grund af Mangelen paa større Ismængder i Fjorden er Fangsten af Sælhunde ikke saa stor som i de tidligere nævnte Fjorde. Fiskeri paa de sædvanlige Fjordfisk er ikke overvættet rigt; Lax tages i de store Elve i den indre Del af Fjorden; af og til skydes en Isbjørn og Fuglevildt og Harer træffes i Mængde ved Kagsiarsuk og i Egnene Syd derfor. Jagten og Fangsten drives fornemmelig af Igalikoerne og da særlig i den nordre Ende af Fjorden.

Af Grønlænderne fra Julianehaab drives Jagt og Fiskeri i den søndre Del.

Ruingruppe 57 og 58. Najæt kaldes hele Kysten mellem Nulok og Sigsardlugtok; den er, som omtalt, meget stejl, hvorfor der heller ikke kan være Tale om Forekomsten af Gaarde paa denne Strækning; derimod findes, foruden de ovenomtalte Folde ved Nulok (Gruppe 56), endnu lignende Folde to andre Steder.

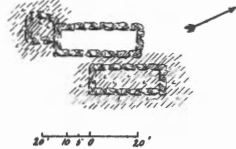
Ruingruppe 57.

Nordligst ligger en stor Fold (Gruppe 57) paa et stærkt skraanende Terrain og lige ud til en stejl Skrænt, 30 Fod høj. Bagsiden mod Vest er en Klippe, som løber skraat ned paa Stranden. Søndre og en Del af østre Side ere 3 Fod høje Mure, satte af store Sten i temmelig uordentligt Forbandt. Indgang findes paa søndre Mur. Foldens største Bredde er c. 60 Fod, største Længde er omtrent dobbelt saa stor.

Et godt Stykke længere mod Syd og nærmere ved Sigsardlugtok, ligger Gruppe 58, Najæt atane (o: nedenfor Najæt) c. 150 Fod over Fjorden og c. 250 Alen fra Stranden. To langagtige, firkantede Ruiner ligge tæt Side om Side. Længderetning Nord-Syd.

Den vestligste ($8\frac{1}{2} \times 38$ Fod indvendig Maal) har en rundagtig Udbygning ved søndre Ende. Den er bygget af større og mindre Sten i cyklopisk Mur. Murtykkelsen er 5 Fod, Murhøjden indtil $2\frac{1}{2}$ Fod. Muren er noget sammenstyrtet.

Om der har været Tætning kan ikke afgjøres. Udbygningen (9 Fod i Diameter, Murtykkelse 4 Fod) er meget sammenfalden. Den østligste Ruin (8×33 Fod indiv. Maal) er meget sammenfalden, (Murtykkelsen 8 Fod). Gruppen er formentlig et Etablissement for Geder eller Faar.

Ruingruppe 58.

Ruingruppe 59 i Sigsardlugtok (o: daarlig Strandbred for Landing) er beskrevet af Holm («M. o. Gr.» VI, Pag. 105—110, Tavle XXII—XXV). Ruinerne omfatte en Gaard, der øjensynlig ingen Hjemmemark har haft; thi der findes ikke meget Græs i Nærheden af Ruinerne. Græsgangene have sikkerlig hovedsagelig været at finde paa Fjældsiderne og i Dalen mod Vest.

Nr. I er et Forraads- eller Oplagshus.

Nr. II er rimeligvis en Stald med Hølåde.

Nr. III er muligvis en Stald, som af Arctander og Holm angivet, muligvis dog, ifølge dens hele Konstruktion af Sten uden Tætning, en Fold til Sommerbrug.

Nr. IV og VI synes at være Forraadshuse.

Nr. V ligner i Konstruktionen ganske et Forraadshus, men ved at se nøjere til, opdagede jeg en meget sammenfalden, lav Mur tværs over Midten af Husets Indre fra Nord til Syd. Til denne Mur stødte tre Baassten (3 Fod 3 Tom. lange), som danne fire Baase paa 3, 3, $2\frac{1}{2}$ og 2 Fods Bredde. Baasstenene gaa tværs gennem Muren, hvorved dannes Baase paa begge Sider af den. Muligvis har der da været en Fodergang i Midten.

Nr. VII er rimeligvis en Fold.

Nr. VIII en Gede- (Faare-) Stald med Hørum.

Nr. IX og X høre til Boligkomplekset. Mødding findes sammesteds. Boligens Form kan ikke uden Udgravning bestemmes. Det synes at den indeslutter firkantede Rum i Rækker bag hverandre.

Nr. XI er en langagtig, tredelt Bygning, hvis midterste Rum med Udgang mod Syd har Baasesten paa begge Langvægge. Det er altsaa en Stald.

Nr. XII synes at være en Stald med Indhegning.

Nr. XIII og XIV ere Indhegninger og Folde.

Nr. XV, XVI, XVII og XVIII ere mindre Huse, muligvis Stalde med Hørum.

Nr. XX og XXI ere Folde.

Ruingruppe 60 ved Isotarfik (Irosumiut). Langs Foden af Akuliarusek breder sig et forholdsvis bredt Kystland, der bestaaer af Stensletter med Gruslag og Mosedannelse, paa hvilke der af og til voxer lidt Græs og Krat.

c. 200 Alen fra Stranden og c. 30 Fod over Havfladen samt ikke langt fra et mindre Vandløb sees en større, aldeles sammenfalden og overgroet Tomt, formentlig af en Bolig (27×20 Skridt). I Nærheden findes Ruiner af nogle mindre Huse, alle meget sammenfaldne. c. 100 Alen N. for Boligen ligger saaledes et Hus (4×10 Skr.). Tæt S. for Boligen ligge to andre (et 8 Skr. langt og et 3×12 Skridt). Det er formentlig Gede-stalde eller Forraadshuse.

En i to Afdelinger delt Indhegning, der rimeligvis er en Fold (6 Skridt i Firkant), ligger paa Bugtens nordre Side tæt ved Stranden ved en Klippe 150 Alen fra det nærmeste lille Hus.

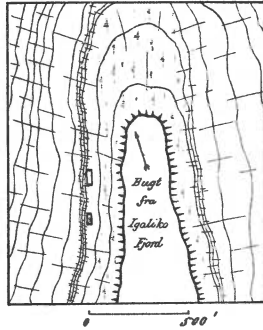
c. 300 Alen Ø. for Boligen med tilhørende Udhuse, altsaa nærmere Fjældene, sees en rundagtig Indhegning (6×12 Skridt), formentlig en Stald. Endelig træffes noget længere mod S., omtrent i samme Afstand fra Boligkomplekset, en ganske lille Fold (2 Skridt i Firkant).

Det hele gjør Indtrykket af en yderst tarvelig Bedrift, der nærmest har været baseret paa Gede- (Faare-) Hold. Egnens golde Udseende er i god Overensstemmelse hermed. At Gaarden imidlertid har benyttet langt bortliggende Græs-

gange synes troligt, da der paa to Steder ved Pynten mod S. findes Ruiner, som kunde tyde herpaa.

Ruingruppe 61. Den saakaldte «Føxhavn» er en lang, smal Bugt mellem to lange, flade Næs, af hvilke det vestligste er det korteste. Inderst er Bugten kun c. 100 Alen bred, og der er dybt Vand. Paa vestre Side af Bugten og inderst i samme ligge to Ruiner, med Længderetningen i N.-S., c. 30 Alen fra Vandet under en stejl, men lav Klippeside, der kun hæver sig c. 15 Fod over Ruinerne og c. 25 Fod over Havfladen.

Ruingruppe 61.

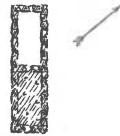
Nordligst ligger en meget overgroet Ruin (13—16 × 33 Fod). Et lille Stykke S. for denne ved samme Klippeside ligger rimeligvis Rester af en lignende Bygning. Andre Ruiner findes ikke ved Bugten.

Disse Ruiner synes at have været knyttede til Gaarden ved Isotarfik.

Ruingruppe 62. Ø. for det længste og østligste af de to Næs trækker Underlandet sig ind og bliver smallere. Her ligger paa den flade Forstrand to Ruiner:

En langagtig, firkantet Bygning, orienteret i NV.-SØ. (5 × 18 Skr.), delt i to lige store Rum, hvoraf det sydøstligste kun sees som en Række af mindre Sten, medens det nordvestligste synes at have haft højere Mure, der imidlertid nu ere sammenfaldne. SV. for denne ligger Tomten af en anden langagtig Bygning omtrent af samme Størrelse.

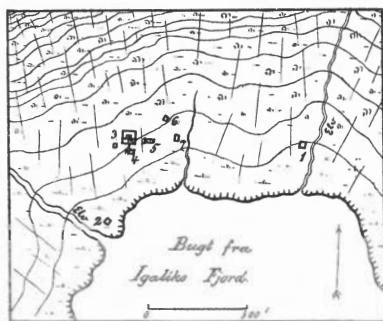
Den førstnævnte ligner en Stald med Hørum, den sidstnævnte er muligvis en lignende Bygning.

20' 10' 5' 20'

Ruingruppe 62.

Ruingruppe 63. Iterdlak. Igaliko-Fjordens østre Arm danner paa Nordsiden to store Bugter, hvoraf den vestligste er den ved Iterdlak. Høje Fjælde omkrandse Bugten med Skrænter lige ned til Vandet; kun inderst i Bugten ved en stor Elv findes en Del Underland, der er dækket af en rig Vegetation af Pilekrat og Græs. Ogsaa Fjældskraaningerne rundt om tegne sig med grønt. Man seer strax, at man nu er kommet mere i Læ.

Ruingruppe 63. Situationsplan.

Vestligst i Bugten udmunder en større Elv; 4 à 500 Alen længere mod Ø. risler en Bæk i et gammelt Leje. Imellem disse to Vandløb ligge Ruinerne paa jævnt og frodigt Terrain, der endog i Nærheden af selve Hovedmængden af Ruinerne nærmest ligner

en Eng. Mindre Vandløb risle desuden ned imellem de to større.

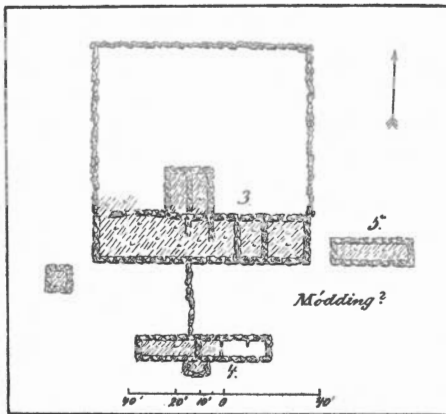
Samtlige Ruiner ere, naar ikke anderledes udtales, i høj Grad overgroede og sammenfaldne. De fleste synes byggede af Sten med Tætningslag.

Nr. 1, c. 125 Alen fra Stranden ved det østligste Vandløb, er en næsten firkantet og i Hjørnerne lidt afrundet Indhegning (11 Skr. i N.-S., 6 Skr. i Ø.-V.) med Indgang paa søndre Side. Ruinen er bygget af Sten uden paaviselige Tætningslag og ligger paa en Klippeflade. Det er rimeligvis en Gede- (Faare-) Fold.

Nr. 2 er en mindre Indhegning (11 × 14 Fod), der støtter sig til en større Sten, og som iøvrigt er bygget af Sten. Den ligger c. 40 Alen fra den store, vestlige Elvs Udløb i Fjorden og tæt ved selve Elven. Er formentlig en lignende Fold.

Nr. 3. En langagtig, firkantet Bygning delt i flere Rum

og med en firkantet Udbygning midt paa nordre Langside. Sidstnævnte indeslutter mindst to Rum. Ruinen er meget sammenfalden; men flere Steder, særlig i østre Ende, sees Rummenes Omkreds dog nogenlunde tydeligt. Hovedhusets Brede er ved Enden c. 24 Fod, iberegnet Udbygningen 46 Fod. Den østligste Ende indtil Udbygningen indeslutter tre Rum (henholdsvis 19, 10 og 10 Fod lange). Midtpartiet har et Par Rum (begge c. 10 Fod brede). Vestre Ende er derimod saa utydelig, at intet bestemt kan siges herom. Udbygningens to Rum synes hvert at være 10 Fod brede. Den samlede Længde kan, paa Grund af Vestendens Tilstand, ikke med Sikkerhed angives, den er dog omtrent 90 Fod. Murene ere af den alm. Tykkelse (c. 3 Fod) og opførte af Sten med Tætningslag.

Ruingruppe 63. Enkelte Ruiner.

Tæt ved Bygningens Sydvesthjørne sees Ruiner af en lille, firkantet Bygning. Ruinen er vistnok en Bolig af ældre islandske Type. Muligvis er der en Gang tværs gennem Huset i Midten. Grønsværet udenfor Sydsiden tyder paa Mødding. Til nordre Side af Boligen slutter en indhegnet, omtrent firkantet Plads (c. 70 Fod i N.-S. og c. 90 Fod i Ø.-V.). Den dannes af en Række Sten, som nu ere nedsænkede i Jordsmonnet.

Fra Boligens Midte løber i N.-S. et lignende lavt Stengjærde vinkelret paa Boligens Længderetning. Det er 30 Fod langt og støder til:

Nr. 4, der er en med foregaaende jævnsides liggende og i to Rum delt, firkantet Ruin (c. 59 Fod lang og meget smal, vistnok kun c. 10 Fod). Østre Rum er Stald (30 Fod lang). Der sees enkelte Baasesten baade paa nordre og søndre Væg. Vestre Rum er 28 Fod langt. Fra Bygningens søndre Side synes en firkantet Udbygning at udgaa. Nr. 4 er rimeligvis en Stald for Malkekvæget. Gjærdet mellem Stalden og Boligen afgrænser formentlig den Plads, som var bestemt for Husholdningen (den østre, thi her findes Møddingen) fra Adgangen til det egentlige Beboelseshus (vestligst).

Nr. 5 er et firkantet, langagtigt Hus (11×35 Fod), 4 Fod fra Boligens østre Ende.

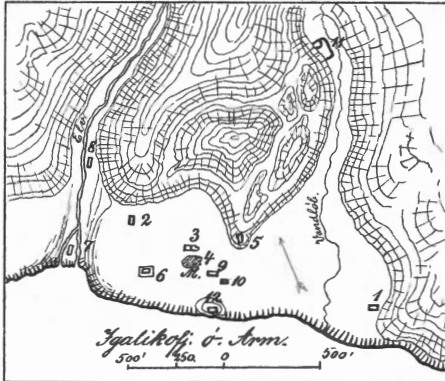
Nr. 6. Et lignende, mindre Hus (10×14 Fod) tæt NØ. for foregaaende.

Nr. 7. Et (11×20 Fod) lignende Hus, c. 100 Alen Ø. for Boligen tæt ved et lille Elvleje.

Disse mindre Huse maa, af Hensyn til de to nævnte Indhegninger, nærmest opfattes som Stalde for Geder (Faar); et enkelt af dem er dog muligvis et Forraadshus.

Ruingruppe 64 ved Inugkuagsak (Inorkuatsak?). Nordøstligst i Bugten tæt ved Udløbet af den store Elv, som kommer fra Indlandsisen for at udmunde i Igaliko-Fjordens østre Arm, ligger en Ruingruppe paa en af de gamle Havstokke. Terrainet paa Havstokken er fornemmelig smaa Rullesten, Sand og Grus, paa hvilket der ikke er megen Vegetation. I Fjældene bag ved sees ejheller videre frodigt Græs eller Plantevæxt. Ruinerne ligge, paa et Par nær, paa Havstokkens jævne Overflade, der er c. 50 Fod over Havfladen. To (7 og 8) ligge dog lavt ved et Elvleje, der løber V. for Gruppen, og een (1) ligger Ø. for

Ruinernes Hovedmængde og Ø. for en af Vandet dannet Lavning i Havstokken.

Ruingruppe 64.

Nr. 1. Et firkantet Rum ($8 \times 10\frac{1}{2}$ Fod, Murhøjden 3 Fod), hvortil mod N. støtter sig en mindre Indhegning ($7\frac{3}{4} \times 11$ Fod). De synes opførte af Sten alene og ere formentlig Folde. Murene ere meget smukt opførte af udsøgte Sten i Yder- og Indersiden, medens Mellemrummet er fyldt med mindre udsøgte Sten. Gamle Rævefælder sees paa Fjældene bag ved.

Nr. 2. En langagtig, firkantet, meget sammenfalden Bygning i N.-S. (6×24 Skr.); rimeligvis Stald. Søndre Ende er mest sammenfalden.

Nr. 3. En i to Rum delt firkantet, langagtig Bygning i Ø.-V. ($5 \text{ à } 6 \times 70$ Skr.), vestre Halvdelen er mest sammenfalden; rimeligvis Stald.

Nr. 4. En Hustomt af Bolig med flere Rum ($16 \text{ à } 20 \times 40$ Skr.). Mødding sees foran mod S.

Nr. 5. En paa en isoleret Klippe liggende firkantet Ruin (13×18 Fod), hvis østre Del er noget sammenfalden, Resten staaer med smukke, c. 3 Fod høje Mure uden Tætningslag. Paa vestre Mur er Afløbsrende; rimeligvis en Gede- (Faare-) Fold.

Nr. 6. En sammenfalden, firkantet Hustomt (9×7 Skr.)

med en næppe kjendelig Indhegning uden om (20 Skr. bred); rimeligvis en Stald.

Nr. 7. Paa en lille Ø lavt nede ved Elvmundingen ligger en Ruin i N.-S. (4×18 Fod), smallest i N.-Enden.

Nr. 8 i N.-S. (8×10 Fod, Murhøjden $\frac{1}{2}$ Fod) ved Elven noget længere oppe. Ingen Tætning synes anvendt.

Nr. 9, tæt SØ. for Boligen; meget overgroet og utydelig, firkantet Tomt i Ø.-V. ($5-6 \times 20$ Skr.).

Nr. 10. Indhegning eller Hus med en mindre Indhegning i N.-S. (ialt 10 Skr. i N.-S. og 15 Skr. i Ø.-V.).

Nr. 11. I Dalen bag Ruingruppen 7 à 800 Alen NØ. for denne ligger en stor Indhegning med et mindre Rum i det ene Hjørne (45 à 65×100 Fod. Det lille Rum 10×13 Fod). Dens vestre Side er Klippe. Det øvrige er bygget af Sten alene i Mur af c. 3 Fods Tykkelse og 2 Fods Højde. Gede- (Faare-) Fold.

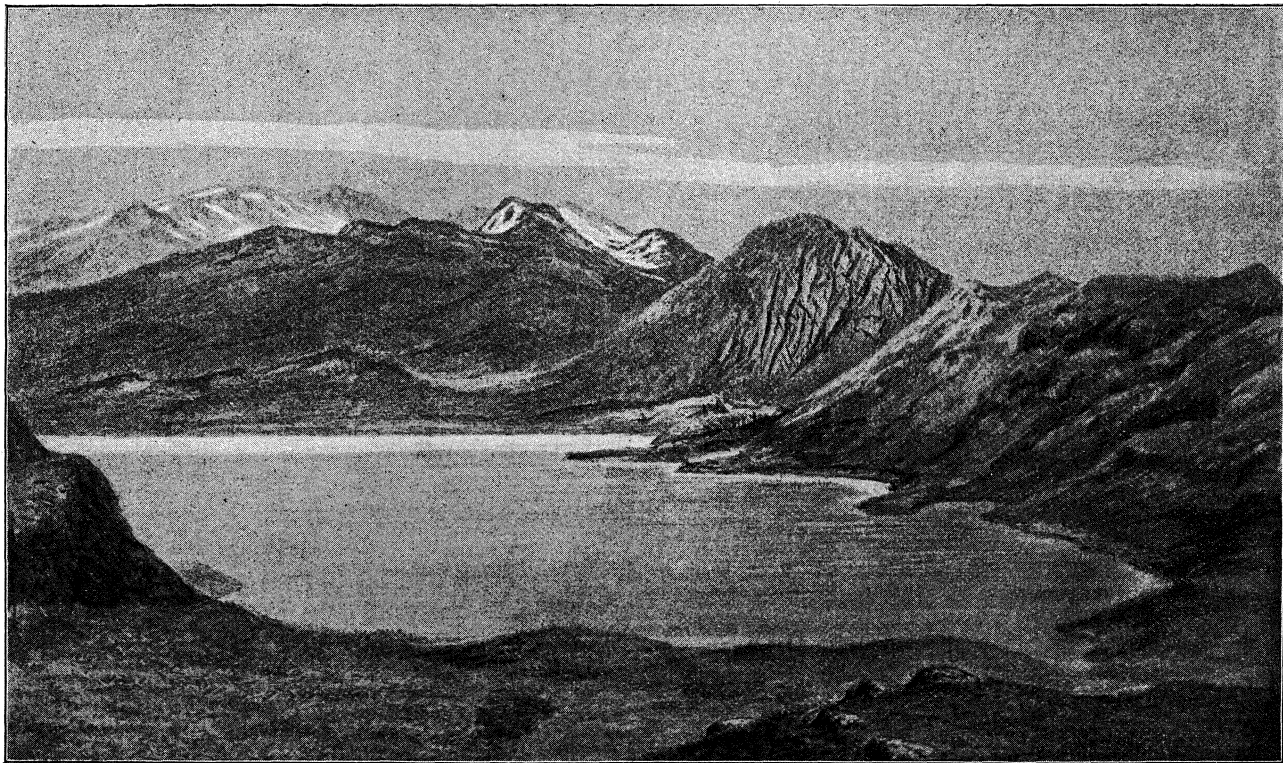
Nr. 12. Rester af et lille Hus paa Skrænten ved Vandet (14×22 Fod). Det er formentlig et Forraadshus. Der er dybt Vand udenfor, hvad der vilde kunne tillade større Fartøjer at lande. Ved Elvmundingen er grundt Vand. Det hele indbefatter Ruinerne af en ikke videre stor Gaard.

Ruingruppe 65 ved Atanikerdluk. Foran Bjærgene strækker sig et jævnt faldende, lille, næsformet Forland ud i Fjorden. Her ligger Ruiner af en lille Gaard, bestaaende af mindst fem meget ødelagte og overgroede Ruiner, blandt hvilke der skjælnes Mødding (Kul, Aske, Knogler, Vægstensstykker). Hele det lille Forland er ubetydeligt; der er knap 300 Alen fra Stranden til Bjærgene.

Ruingruppe 66 ved Kagsiarsuk¹⁾ (i en Bugt, omsluttet af sammenhængende Højder).

¹⁾ cfr. «M. o. Grl.» VI, Pag. 113—121 samt Tavle XXVIII—XXXI.

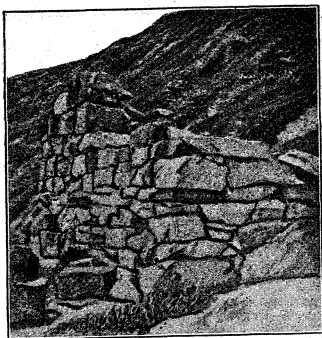
Sigurður Breiðfjórð: «Fra Grænlandi». Kbh. 1836, Pag. 39—40.

Ruingruppe 66 ved Kagsiarsuk. Prospekt, taget fra Ruingruppen og ud efter.

N. P. Jørgensen.

Ruinerne ved Kagsiarsuk ere udførligt beskrevne af Holm, til hvis Beretning der henvises.

K. J. V. Steenstrup fot.

Ruingr. 66, Nr. 1 paa Pynten.

Nr. I, den overordentlig smukke Ruin, bygget af ud-søgte Sten, som ligger paa en fremtrædende Plads, er paa Tavle XXIX i VI Hefte kaldt «Udkigsruin», medens Breiðfjórð anseer den for et Fiske-tørringsskur (*hjalld*). Ruinen ligger 30 Fod over Havet og tæt til en stejl Skrænt mod Ø. Mod N. falder Terrainet derimod jævnt ned mod Fjorden. Mod V. hæver en stejl Fjæld-

side sig, som skyder ud i nordlig Retning forbi Ruinen og dækker Udsigten for Indsejlingen til Fjorden.

Netop i Højde med Ruinen og tværs over Bugten i østlig Retning til det lille Næs, som sees paa Holms Kaart, gaar den yderste Linie, som ved dagligt Lavvande ligger tør. Naar Grønlænderne komme til Kagsiarsuk i Konebaade, lægge de i Reglen disse op tæt N. for Ruinen for at kunne være sikre paa til ethvert Tidspunkt at komme bort igjen. I Nordboernes Tid maa Landingsstedet have været det samme, og Ruinen, der

Pastor Jørgensens Indberetninger for 1840.

Eggers. «Om Grønlands Østerbygds sande Beliggenhed». Pag. 275. Kbh. 1793.

«G. h. M.» III, Pag. 810—11 og 857—860.

Arctanders Beretning: «Samleren», 6. B., S. 1203—4.

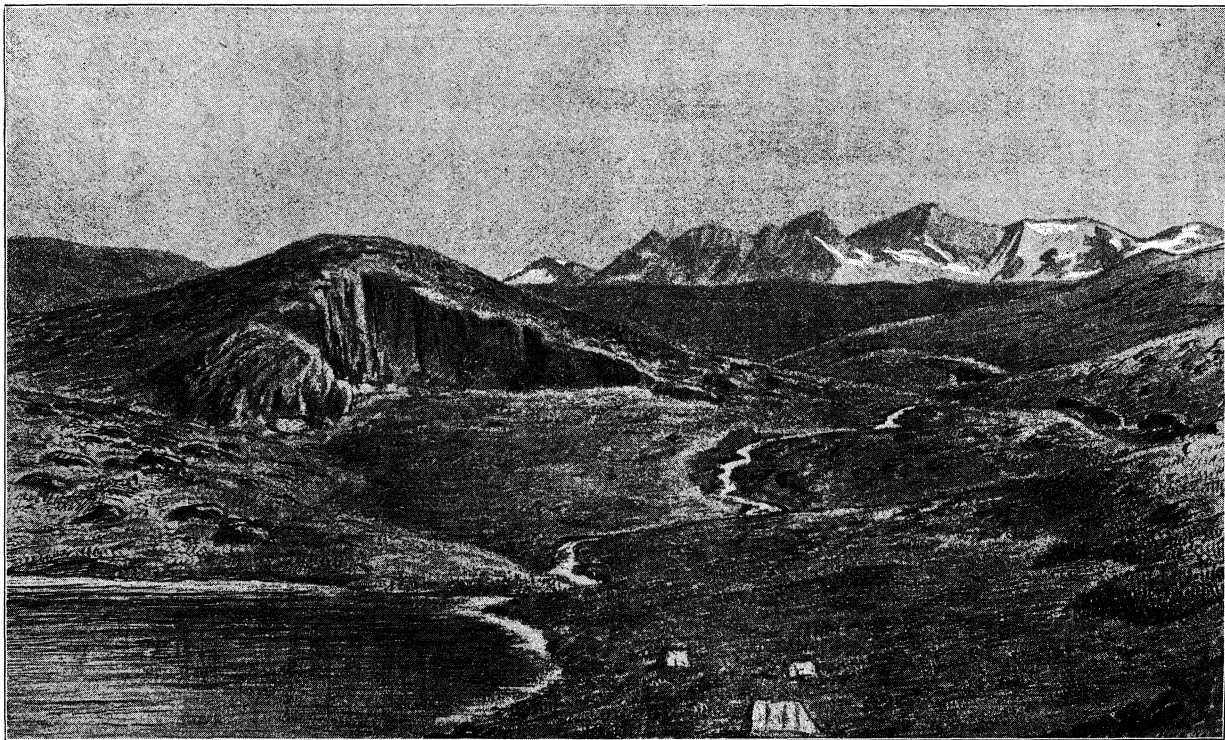
«Antikv. Efterr. fra Grl.» i «Ann. f. n. Oldk.», 1842—43. Pag. 341—42 (indeh. Pastor Jørgensens Ber. for 1839).

C. Pingel i «N. T. f. Oldk.» III, Pag. 222.

I «Ant. Tidsskr.» 1855.—57, Pag. 117, omtales nye Udgravninger af Rink kun løseligt. De ere vist skete i 1854.

I «Ant. Tidsskr.» 1858—60, Pag. 195, omtales grovt, uldent Tøj, fundet i Kister i gamle Grave paa Kirkegaarden.

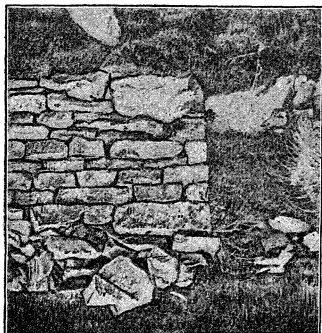
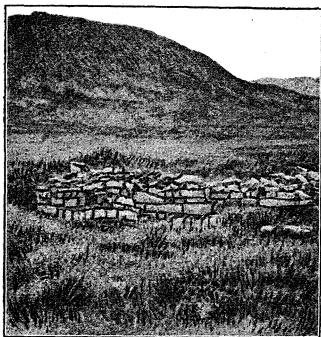

Ruingruppe 66. Prospekt af Kagsiarsuk, taget fra Fjorden og ind efter.
I Baggrunden sees Akuliarusersuak-Fjældene.

N. P. Jørgensen.

ganske har Karakter af et Forraadshus, har under dette Synspunkt muligvis ogsaa været et Oplagsskur for Baadegrejer, Fiske-redskaber o. l. Fra Ruingruppens Hovedmasse, som ligger 35 Fod højere, har man en ligesaa god Udsigt over Fjorden som fra Ruinen, ja, gaaer man lidt Ø. paa ned mod Elven, er Udsigten over Fjorden tilmed bedre end ved Ruinen. Det synes mig derfor usandsynligt, at man skulde have anlagt et Udkigshus længere borte for kun at opnaa en ringere Udsigt. Nej, vilde man opnaa derfra at kunne spejde i Retningen af Indsejlingen til østre Fjordarm, altsaa henimod Pynten S. for Akuliarusek, maatte man have anlagt Udkigshuset paa Fjæld-siden NV. for Ruinen. Ved blot at flytte Huset en mindre Strækning mod V. op paa Fjældside vilde dette have været opnaaet.

Nr. II er Kirke med Kirkegaard. Ved Undersøgelse af Murene i Kirken kunde intet Bindemiddel eller Tætning op-

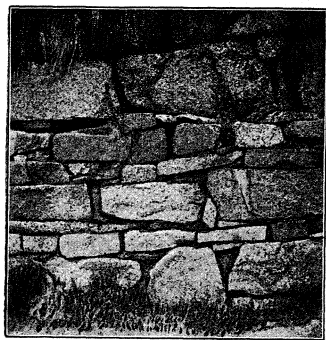
K. J. V. Steenstrup fot.

Ruingr. 66. Kirken, nordre Side og nordre Side ved Døren.

dages, men hvis dette har været Ler, som ved Kirken i Igaliko, er det rimeligvis bortsmuldret. Iøvrigt ere Stenene saa godt afpassede, at der nu ikke sees nogen væsentlig Sammen-skridning, hvorfor jeg heller ikke antager, at Tætningen kan have været af nogen væsentlig Betydning, allerhøjest har der

kunnet være lagt et ganske tyndt Bindemiddel (af Ler?) mellem Stenene.

Eftersom der ikke her paa Stedet findes Sandsten, har man maattet anvende mindre Sten, og den større Vanskelighed ved at faa dem til at passe sammen kunde muligvis have afholdt Bygmesteren fra at anvende en vanskeligere Bygningsform, f. Ex. Kors.

K. J. V. Steenstrup fot.

Ruingr. 66. Kirken. Parti af Sydturen indvendig.

Kirkegaarden har været Gjenstand for gjentagne Udgravninger. Pastor J. F. Jørgensen fandt saaledes i 1839 en Mængde Lig i en Dybde af 6 til 8 Fod og traf her aldeles de samme Levninger af Ligkister og Ligklæder, Søm o. s. v., som paa Kirkegaarden ved Igaliko. Hyppigt laa der store, flade Sten over Gravene. En saadan var 6 Fod lang, 2 Fod bred og 1 Fod tyk. Af Kværnstene fandtes ikke færre end tre. Senere har i alle Tilfælde Rink foretaget fornyede Undersøgelser, og endelig foretog Holm saadanne. Jeg lod Størsteparten af Kirkegaardens Overflade rydde for Plantevæxt og Græstørv for muligvis at opdage Ligsten; men der fandtes ingen. Ligeledes lod jeg paa et Par Steder S. for Kirken ved *a* og *b* (se S. 377) foretage Gravninger i Dybden, hvorved fandtes nogle Kranier, som efter Professor Chievitz Udtalelse «ikke ere af Eskimoer»; men skjønt jeg kunde konstatere, at Ligene havde ligget tæt sammen i Ø.-V. med Hovedet i V. og i flere Lag i 2 til 5 Fods Dybde, var Stedet dog øjensynlig forstyrret ved tidligere Gravninger. Jeg gravede ligeledes ved Kirkens østre Gavl og fandt ogsaa her forstyrrede Grave. Et Kranium (ikke Eskimo), hvis Pandeskal var gjenembrudt, medtoges herfra.

Da Kirkegaarden ikke lovede noget Udbytte, som kunde staa i rimeligt Forhold til den Tid, som vilde medgaa til en systematisk, grundig Undersøgelse, foretrak jeg at udgrave Boligen, som viste sig at ligge tæt Ø. for Kirken.

Fra Kirkegaarden har der været Udgang saavel paa søndre som paa nordre Mur.

Ved Kagsiarsuk, hvor Sydostvinden ikke virker stadig i samme Retning, men staaer i Pust ud af Dalene fra forskjellige Retninger, ere de Forhold, som ellers i Almindelighed ere en Følge af dens Virkninger, ikke tydelige. Her giver den i Stedet for Anledning til en ikke ubetydelig Sandflugt.

Foruden Graniten findes der i Nærheden, efter Cand. Jessen, nemlig ikke saa lidt Syenit, der forvitrer let og paa Overfladen danner store vegetationsløse Gruspletter. S. for Kagsiarsuk, mellem dette Sted og Ruingruppen (67) $2\frac{1}{2}$ Kvartmil borte, findes en saadan Dal at have fuldstændig Karakter af et Klitlandskab. Desuden bringer den store Elv, der kommer fra Indlandsisen, og som udmunder i Fjorden mellem Ruingruppe 64 og Kagsiarsuk (66), betydelige Mængder Sand og Lerslam med sig ud i Bugten, hvor det har opfyldt den inderste Del, der med Lavvande ligger tør.

De højtliggende, store Terrasser fra Istidens Slutning ere undertiden nøgne og levere tildels Materiale til Sandflugten. Denne har delvis fyldt og dækket flere af Ruinerne ved Kagsiarsuk og særlig dem nærmest Ø. for Kirken, hvor Terrainet ganske ligner en Klit med mægtige Marehalmstuer.

Takket være denne Sandflugt kunne vi nu glæde os over paa dette Sted at finde den bedst bevarede Bolig, som Expeditionen har seet i de af den undersøgte Egne i Julianehaabs Distrikt. Rummene ere her blevne fyldte med Flyvesand, inden Murene have faaet Tid til at styrte sammen.

Det forbavser derefter ikke, at Botanikeren Vahl efter sit Besøg paa Stedet meddelte, at Kirkeruinen syntes anbragt paa

en Klit, thi saadan maatte det se ud, forinden Udgravning var foretagen.

Boligkomplekset, hvortil høre de af Holm undersøgte Rum XIV (a: II) og XV (a: III), udgravedes for største Parten af Expeditionen. Det var et møjsommeligt Arbejde gjennem de indtil 12 Fod dybe Klitter, at naa ned til Grunden; men Arbejdet lønnedes med interessante Fund.

Kompleksets Forside vender imod N., altsaa ud mod Fjorden, og her ligge paa Skrænterne store Dynger af Kjøkkenaffald, som vi nedenfor skulle se.

De sammenstillede Beboelseshuse ligge i to Grupper, een nærmest Kirken med Rummene I til VIII og een umiddelbart Ø. derfor (IX til XII). Alle Ruinerne i førstnævnte Gruppe ere, saavidt skjønnes, udgravede tilbunds; i den østlige Gruppe er dette kun skeet for en Del, eftersom Tiden ikke strakte til.

Gruppen nærmest Kirken. Rummenes Bund ligge overalt omtrent i samme horisontale Lag, men det er øjensynligt, at flere af Rummene, saaledes IV, V og VI, som det sees af Snittene, have været opførte paa et stinkende, stærkt sandblandet Lag, som synes at have været Mødding; thi først adskillige Fod under Grundstenene træffes urørt Jordsmon. Holm beretter (VI Hefte, Side 118), at han først 6 Fod under Kirkens Niveau traf et horisontalt Gruslag i Rum II (Holms XIV), hvori der ikke tidligere havde været gravet. Jeg antager, at han her har truffet det samme Underlag, som jeg traf i de andre Rum.

Om nu Bygningerne virkelig have været opførte paa en ældre udjævnet Møddingsplads, eller om der fra en Mødding er hidbragt Materiale for dermed at udjævne den Plads, paa hvilken der agtedes bygget, er ikke let at afgjøre. Jeg er dog mest tilbøjelig til at antage det første, eftersom der i Laget er fundet en Mængde Oldsager, som synes at ligge, hvor de oprindelig ere henkastede. Hvorom alting er, er det utvivlsomt, at Boligkomplekset er bygget paa et Sted, der tidligere ikke var bestemt dertil, med andre Ord, der har været en Bedrift paa

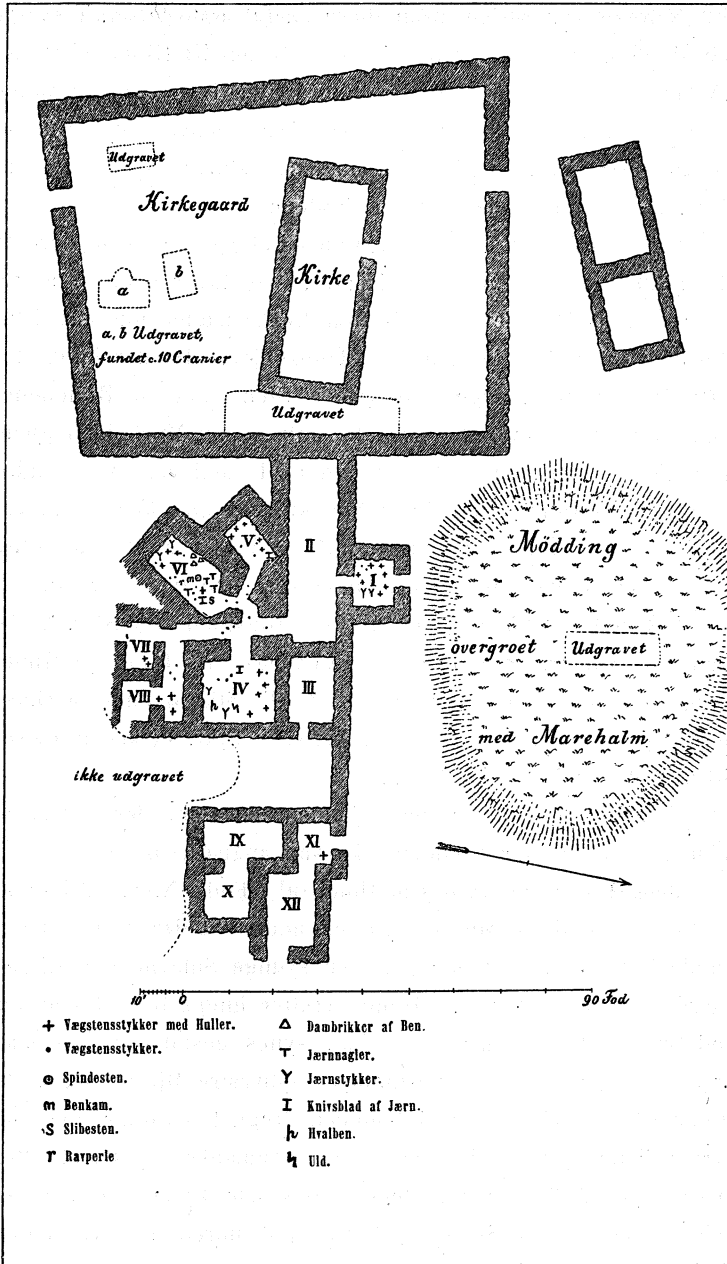
Stedet før den omhandlede Bolig blev bygget. Muligvis har en ældre Bolig staaet, hvor Kirken nu staaer og er først bleven flyttet senere. Pladsen, hvor Kirken og Kirkegaarden ligger, er nemlig den, der bedst egner sig til Bebyggelse. Den ligger tilmed nærmest ved alle de mindre Udhuse (Holms Nr. V, VI, VII, VIII og IX), som maa ansees for Stalde m. m., og hvilke alle ligge paa en langagtig Ryg, der skyder sig ud mod NØ., og som falder jævnt mod Stranden.

Strax Ø. for Kirkegaarden begynder Jordsmonnet at falde stærkt saavel ned mod Fjorden som mod Elven. Den Plads, som omfatter Boligkomplexets længst fra Kirken liggende Del, har aabenbart haft en ikke ganske ubetydelig Hældning mod Ø.

Gjennem Rum I er aabenbart Adgangen fra Forsiden til Komplexet skeet; thi intet andet Sted sees nogen Dør, og tilmed er der en aldeles bestemt Omstændighed, som tyder herpaa. Langs Elvens vestre Side løber en Sti, der endnu tydelig sees. Den kommer fra S. og gaaer mod NV. hen langs Foden af Skraaningen, paa hvilken Boligkomplexet ligger, for derefter i vestlig Retning at bøje ind i Lavningen mellem Boligkomplexet og den ovenfor omtalte Ryg, paa hvilken Ruinerne VIII til XVII ligge. Her forsvinder den netop hen imod Indgangen til Rum I. Denne Sti har vistnok ikke været brugt af Kreaturerne, eftersom den ikke tager Retning mod de Huse, der maa ansees for Stalde; derimod sees der en anden og bredere Sti, som snarere har været benyttet af Hjordene, naar de dreves hjem. Denne kommer ligeledes fra S. og gaaer gennem en bred Aabning i dette Gjærde eller Jorddige, som fra Ruin IV løber mod Elven¹⁾. Derfra tager den Retning mellem Ruinerne III og XVI for at forsvinde i Retning af Kirkegaardsdigets vestre Mur, altsaa netop ved de omtalte Ruiner.

---

¹⁾ Dette Gjærde fortsættes et Stykke længere ned mod Elven end angivet paa Holms Kaart.

Ruingruppe 66. Grundplan af Kirken med Kirkegaard samt Boligkomplex.
 (Svarende til Tavlerne XXVIII—XXXI i «M. o. Grl.» VI. — Rum II i Boligkomplekset
 svarer til Nr. XIV og Rum III til Nr. XV paa de nævnte Planer.)

Murene i samtlige Rum have været opførte af Tørv og Sten. Medens Nordmurene til Rum II og III (Holms XIV og XV) ere dannede af større og mindre Sten i nogenlunde vandrette Lag med forholdsvis ringe Tætning imellem, ere Murene i Rummene IV, V og VI for en langt større Del opførte af Tørv, saaledes som det sees af Snittene.

Selvfølgelig ere Murene i Tidernes Løb voxede en Del derved, at Sandflugten har ført Materiale til, men tager man dette fra, sees det, at Murene f. Ex. i Rum VI desuagtet nu staa i en Højde af indtil $5\frac{1}{2}$ Fod, altsaa Mandshøjde. Da der imidlertid ikke fandtes ret mange nedstyrtede Sten i de af Rummene, som vare bedst bevarede, maa det antages, at Murhøjden gjen-nemgaaende har været den fra Rum VI angivne. I de andre Rum er den Højde, til hvilken Stenene naa op, ikke ret meget mindre. Kun i Smaarummene VII og VIII var der væsentlig ringere Murhøjde, men ogsaa nogle flere nedstyrtede Sten.

I Rum I ($9 \times 5\frac{3}{4}$ Fod) fandtes i Gulvhøjden 9 Stkr. Vægsten med Huller, et Stykke af et Kar, paa hvis Bund en Rune, et hjærteformet Stykke med Indskrift. Et Stk. af en blaa Glasperle til en Naal, 2 smaa Stkr. Jærn, 2 Stkr. Fiskeben og et Stkr. Træ (cfr. V. Boyes Fort.).

Fra Rum I kommer man gennem en Dør, der var sammenskreden, hvorfor Bredden ikke kan angives, ind til

Rum II, der udgravedes af Holm ($9\frac{1}{3}$ Fod i N.-S. og 40 Fod i Ø.-V.). Medens Muren paa de andre Steder var tydelig, kunde jeg ikke ret se den paa den sydlige Side mellem Kirkegaardsdiget og Rum V. Holm beretter imidlertid, at den var nedstyrtet. At den har været der, synes desuden at fremgaa deraf, at der tværs over Rummets sydvestre Hjørne og i en Højde af c. 4 Fod over Gulvhøjden (regnet i Højde med de øvrige Rum) fandtes Rester af en Træplanke (Fyrrefjæl efter Warmings og Rostrups Unders.), hvis ene Ende havde været anbragt ind mellem Stenene i Kirkegaardsmuren, og hvis anden Ende syntes afbrudt. Denne har vistnok hvilet ind i den senere

nedstyrtede Mur. Paa denne Planke, hvis Tykkelse var c. 1 Tom., og hvis Bredde var nogle Tommer, og som hensmuldredede ved Udtagelsen, laa et stort Laarben af et Menneske. (Prof. Chievitz Bestemmelse.)

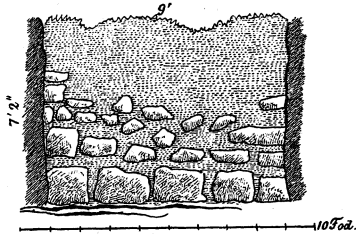
Fra sydøstre Hjørne af Rum II og vinkelret paa Rummets Længderetning udgaaer en c. 3 Fod bred Gang, der synes at gaa tværs igjennem Komplexet, og fra hvilken der fører en 3 Fod bred Døraabning til Rum IV, medens der til Rummene V og VI fører en kort Gang, som deler sig i to, en til hvert Rum. Døraabningen til Rum V er c. 3 Fod, til Rum VI 2 Fod 6 Tommer bred. Endelig er der fra Gangen Aabning til Rum VIII, medens den selv munder ud i Rum VII, hvorfra der muligvis er en Dør ud i det Fri. I Gangen fandtes Trækul og Stykker af Vægsten med og uden Huller, hovedsagelig af Kar. Murene om Rummene VII og VIII vare dog saa sammenfaldne, at jeg ikke med Sikkerhed tør indestaa for Grundplanens fuldstændige Nøjagtighed her. Navnlig er jeg ikke aldeles sikker paa, at der til Rum VII er Adgang fra Gangen

Til Rum III (9 $\frac{1}{3}$ Fod i N.-S. og 12 Fod i Ø.-V., Holms XV), der udgravedes af Holm, er der ingen Adgang hverken fra Rum II eller IV. Det antages ikke at have staaet i direkte Forbindelse med de øvrige Rum i den vestlige Gruppe; men det har muligvis haft en smal Dør mod Ø. (Om Fund i Rum II og III se VI Hefte, Pag. 140—41.)

Rum IV (16 Fod i N.-S. og 12 Fod i Ø.-V.). Undergrunden var grovt Grus, derover et hvidt Sandlag og derefter fulgte et c. 1 Fod 5 Tom. tykt Lag, der fra neden og opefter indeholdt Lag, vexlende af Ahl, Kviksand, Tørvedannelse, indeholdende en Mængde Træ og Kviste, Haartotter eller Uld, stinkende Lag af sortegraa Farve, for største Delen bestaaende af organiske Stoffer. Sandlag (snart grovt, snart finere og leret) fandtes overalt mellem de plantestofførende Lag. Trækul og forvitret Jærn fandtes i Laget, ligeledes en Del Træ med tydelige Snitflader. Nogle flade Sten laa paa Grusunderlaget i sydøstre

Hjørne. Laget, der paa Grund af Sandets Indblanden maa antages at være dannet med Mellemrum, i hvilke Sandflugten har lagt et tyndt Lag Sand over, ligger under Murene i Rummet.

Over dette Lag fandtes: Et Stk. Hvalben, flere Stkr. af en Hængelaas af Jærn (V. Boyes Fort. 15), Trækul, et Knivsblad af Jærn (14), og 7 Stkr. Vægsten, hvoraf 3 med Huller, samt Uldtotter (24).

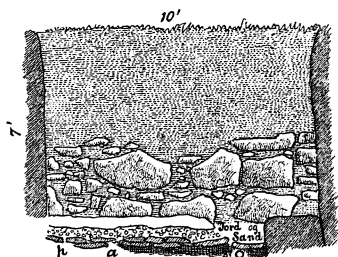
Rum V. Gavl.

Rum V ($6\frac{1}{2}$ Fod i NV.-SØ. og $10\frac{3}{4}$ Fod i NØ.-SV.). Under Gulvhøjden fandtes et lignende Lag som i Rum IV, dog syntes det mere ensartet ahldannet og stinkende. Det var indtil nogle Fod tykt og iblandet med Kul. Flade Sten og Grus dannede et Gulv over Laget. Ovenpaa dette fandtes 10 Stkr. Vægsten, hvoraf 6 med Huller og en Slibesten; endvidere et Brudstykke af et Jærnknivsblad og enkelte større Knogler.

Ved Indgangen for Enden af den lille Sidegang laa en stor Tærskelsten.

Rum VI ($21\frac{3}{4} \times 10$ Fod). Undergrunden var nederst det samme stinkende Lag, blandet med Knogler, Aske og Trækul, mørk Jord og grovt Grus og Sand som i forrige Rum. Om-trent midt i Rummet var Lagets øverste Del et henved 1 Fod tykt Lag af Kul og Aske, hvori fandtes Muslingskaller, Ben, en Mængde Vægstensstykker, Spillebrikker o. s. v. Over dette Lag var som Gulv anbragt et Lag flade Sten. Senere er Gulvet

yderligere højnet, thi over disse Sten laa igjen et Lag smaa Rullesten (6 Tom.) og sluttelig igjen derover et Lag Ler (4 Tom.), som dannede dets sidste Gulvflade.

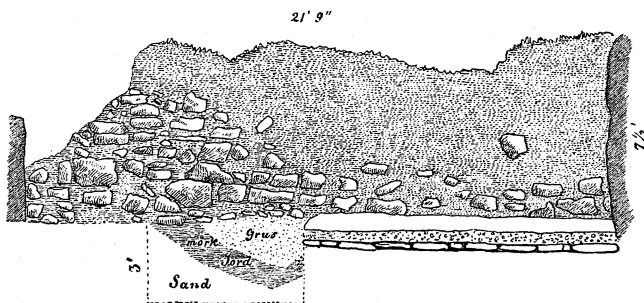

α Lag af Kul og Aske, hvori Muslingskaller, Knogler, Spillebrikker, Vægstensstykker m. m.

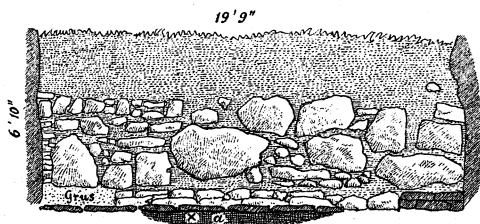
$\circ$ Et Stykke Løder.

h Hvalben.

Rum VI. Søndre Væg (Gavl).

Rum VI. Østre Væg.

α Lag af Kul og Aske, hvori Muslingskaller, Knogler og Spillebrikker.

$\times$ Vægstensstykker m. m. Under dette Lag: Sand.

Rum VI. Vestre Væg.

Ruingruppe 66. Boligkompleket. Murkonstruktioner fra Rum VI.

Langs sydvestre Side af Rummet løber en af mindre Sten sat Forhøjning (2 Fod bred og 1 Fod 8 Tom. høj). Den har

aabenbart været benyttet forinden Gulvet sidste Gang højnedes; thi det øverste Lerlag, som dannede den sidste Gulvflade, er omtrent i Højde med Forhøjningens Overflade.

I Rummet fandtes:

a) over Lergulvet: 1 Spindesten (28), 1 Stk. Hvalknogle, 6 Jærnnagler (Klinknagler) (16—21), 3 Stkr. af en Jærnkrog (12), 1 Kniv af Jærn (13), 1 Ravperle, 1 Benkam (1), 1 Kranium (der efter Professor Chievitz Udtalelse ikke har tilhørt en Eskimo), Fugleknogler, enkelte andre Knogler, 1 Stk. Horn, Træ og Kul.

b) under de flade Sten i Kullaget: 1 Stk. Læder (23), 2 Spillebrikker af Ben (2 og 3), 1 topformet Benstykke (6), 1 Stk. forvitret Jærn, 15 Stkr. Vægsten med Huller, mange Knogler af forskjellig Art, Træ, Aske, Trækul (Fyr og Birk), 1 Stk. Rensdyrtak (8) og 2 Slibesten.

c) i Sandlaget under Kullaget: Hvalknogler.

I Rum VII og VIII fandtes nogle Vægstensstykker, hvoraf en Del med Huller, desuden Skaar af en Lerskaal.

De af Holm udgravede Rum II og III bleve efterhaanden fyldte med Jord fra de andre Rum, fordi jeg ikke vilde risikere at tildække Steder, hvor der senere kunde blive Spørgsmaal om Udgravning.

Mellem den her beskrevne Gruppe og Gruppen østligst paa Skraaningen, udgravedes en Rende, langs Ydermuren mod Ø. til III og IV, for at se, om disse Rum stode i Forbindelse med den østlige Gruppe. Dette var ikke Tilfældet. Derimod fandtes Rum III rimeligvis at have Udgang mod Ø.

Muligvis har der længst mod S. ligget en mindre Bygning, thi her sees en firkantet Forhøjning. Iøvrigt paabegyndtes Gravningen i Terrainet her omkring, hvorved fremkom Grundplan af meget uregelmæssige Mure, hvoraf de østligste ligge ned ad Skraaningen. Murene vare langt mere sammenfaldne end i den vestligste Gruppe, rimeligvis fordi Flyvesandet ikke her havde dækket Ruinerne tilnærmelsesvis i samme Grad. Fra

Rum VI er en 2 Fod 6 Tom. bred Udgang mod N. Da Udgravningen ikke overalt førtes tilbunds paa Grund af Mangel paa Tid, kan der udover Grundplanen ikke meddeles andet, end at der fandtes en Del Vægstensstykker af Kar, samt i Rum IX et meget interessant, lille Stykke Vægsten med en indridset menneskelig Figur (Nr. 26).

Lige N. for denne Gruppe ligge store Flyvesandsdynger med Marehalm. Ved at grave ned i Mellemrummene mellem dem, fandtes Kjøkkenmødding næsten overalt. Denne strækker sig iøvrigt for en Del hen foran den vestligste Gruppe. Hovedmængden ligger dog foran den østligste Gruppe, hvorfor Kjøkkenet formentlig ogsaa maa søges her.

Den vestligste Gruppe synes snarest at have været Beboelse for den eller de til Stedet knyttede Gejstlige. Ejendommeligt ere de celleagtige Rum paa begge Sider af Gangen. Om de enkelte Rums Anvendelse skal jeg iøvrigt ikke udtale mig. Den østligste Gruppe har snarest været anvendt for Husholdningen.

Grupperne danne tilsammen det mest komplicerede Bygningskomplex af alle dem, jeg har seet, dog findes den karakteristiske Gang ogsaa her. Det hele tyder absolut paa mindre simple Former for det daglige Liv.

I forskellige af Rummene fandtes Trækul, dog ikke i meget stor Mængde. Efter Warmings og Rostrups Bestemmelser er Størstedelen af Fyr og Birk, desuden findes Stykker af andet Naaletræ.

Omtrent 50 Fod NNØ. for Rum I graves en i N.-S. 26 Fod lang, c. 6 Fod bred og 6 Fod dyb Rende ned i det derværende Kjøkkenmøddingslag. Øverst fandtes et c. 1 Fod tykt Lag Sand med Rødder af Marehalm, derunder fandtes et 5 Fod mørkt Lag Jord med smallere Striber af Aske og Kul. I dette Lag fandtes en Mængde Dyreknogler. Under Laget var den naturlige Undergrund Grus. Efter Wings Bestemmelser var der Exemplarer af: kortnæbet Lomvie, Lunde,

Hvalros, Remmesæl, Fjordsæl, Svartside, Blæresæl, Rensdyr, Ged, Faar og Oxe, samt af flere ubestemmelige, store Hvalknogler. Øjensynlig er Laget dannet gennem en lang Periode; meget Sand tyder herpaa.

Idet jeg angaaende de øvrige ved Kagsiarsuk forefundne Ruiner ganske henviser til Kapt. Holms Beretning (VI Hefte, Pag. 113—121), skal jeg kun bemærke, at det synes som om Bedriften ikke har været af nogen større Art, eftersom der ganske mangler de større Stalde med Baasesten, som findes andre Steder, hvor Egnen er ligesaa gunstig for Kvægavl som her.

Ruin Nr. X er sikkerlig en Gede- (Faare-) Stald (3×10 Skr.) med en mod S. vendende firkantet Indhegning (6×10 Skr.)

Ovenfor paa Fjældet ligger Nr. XI, den oftere omtalte runde Ruin. Jeg anseer den for en større Gedefold.

Et godt Stykke S. for Kirken ved den søndre Side af et Klippeparti, som er angivet paa Kaartet, ligger en langagtig, i to Rum delt Fold, hvis nordre Side er Klippevæg, (den er 12×42 Fod).

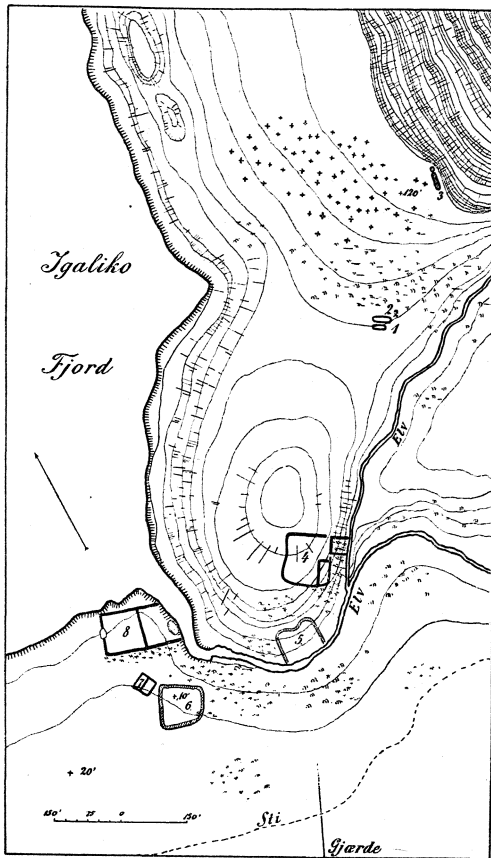
I Sammenligning med Boligens Størrelse er det ringe Antal af Udhuse paafaldende, thi selv om nogle af de mindre Huse have været til Køer, ere dog de fleste vistnok Gedestalde.

Ved Siderne af den Ryg, paa hvilken disse ligge, er der fundet Spor af Staldmøddinger.

Muligvis har den c. $2\frac{1}{2}$ Kvartmil S. for Kagsiarsuk liggende Ruingruppe (67) hørt til Gaarden her, hvorved denne jo vilde blive betydelig mere egnet til at give Underhold til en Prælat eller Præst.

Jeg søgte selvfølgelig at se paa Ruingruppen ved Kagsiarsuk under det Synspunkt, at den var det gamle Bispesæde Gardar. Medens Boligen vel syntes at kunne have været Bispesæde paa Grund af sin Størrelse og hele Indretning, ere jo, som vi have seet, Udhusenes Størrelse ringe, endvidere findes absolut intet Sted i Nærheden, som

kunde betegnes ved en Eide; derimod findes paa østre Side af Elven nogle gamle Levninger, som vakte min Opmærksomhed netop under Synspunktet af Thingsted og dette saa meget mere, som jeg paa Igaliko-Tangen forgjæves havde eftersøgt gamle

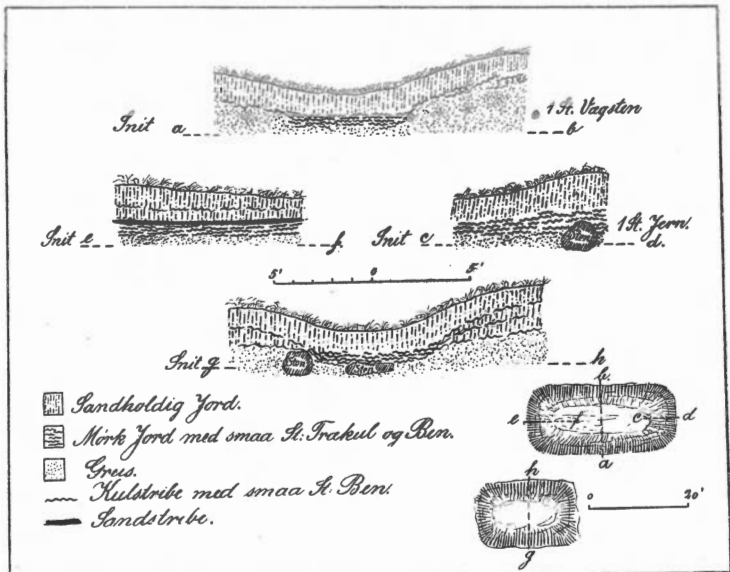
Ruingruppe 66. Terraintet ved Elvmundingen. (1 og 2 langagtige Fordybninger, 3 Mur eller Indhegning, 4 Jorddiger, 5 afgravet Plads, 6, 7 og 8 indhegnede Pletter, + betyder Huller, som ikke ere dannede af Naturen.)

Thingboder. Det er dog ikke muligt at have nogen begrundet Mening om, hvorvidt her kan have været Thingsted. For at

løse dette Spørgsmaal, maatte her foretages omfattende Gravninger, hvortil der ikke levedes mig Tid.

Omtrent 300 Alen NØ. for Elvmundingen er Underlandet oversaaet med en Mængde — c. 70 — som oftest langagtige Fordybninger, som Cand. Jessen erklærede vare kunstig dannede Huller. Terrainet, der falder mod S. ned mod en mindre Bielv, og som ud mod Stranden staaer med temmelig stejle Skrænter, er overgroet med Kvaner, Pil og frodig Græsvæxt.

Ved Gravning i Hullerne fandtes Aske og enkelte Knogler. Størrelsen af Hullerne kunde ikke nøjagtig maales paa Grund af Overgroning; kun sydligst paa Skrænten og nærmest Bielven fandtes to saadanne Huller (1 og 2), der ikke vare videre overgroede; her foretoges en Gravning. Hullerne ligge ved Siden af hinanden i NV.-SØ. Det største, østligste (2), var c. 35 Fod langt, og det mindre, vestligste (1), c. 22 Fod langt. Bredden var

Ruingruppe 66. To langagtige Fordybninger, der tildels ere gennemgravede, med tilhørende Snit: a-b, c-d, e-f samt g-h. (Nr. 1 og 2 paa Terrainkaartet over Elvmundingen.)

paa Grund af Sidernes Udskridning ikke let at bestemme. Den syntes at være c. 16 Fod regnet fra Kant til Kant, hvilket Tværmaal dog ved Udgravning reduceredes til under det halve.

Der gravedes Snit paa langs og tværs i begge Huller, hvorved det viste sig, at Undergrunden var gult, grovt Sand og Grus. I dette var tidligere gravet et mellem 6 og 7 Fod bredt, langagtigt, firkantet Hul, der øjensynligt flere Gange paany var udgravet, saaledes at det opgravede kastedes til Siderne. Snittet viser nemlig flere smalle, indtil $1\frac{1}{2}$ Tom. tykke Striber af Kul, hvori fandtes Knogler o. l. Mellem disse Striber, som alle gik fra Hullets Bund i en Bue ud til Siderne, fandtes Lag af Jord og Sand. Det hele dækkedes af et c. 9 Tom. tykt Muldlag.

Bunden af det største Hul ligger c. 5 Fod under den østlige Rand og godt 4 Fod under den vestlige, samt $1\frac{3}{4}$ Fod under Jordoverfladen. Midt i Hullet fandtes enkelte Sten staaende langs Siderne, som for at markere Omkredsen, endvidere laa en enkelt, flad Sten midt i Bunden; desuden fandtes der enkelte Knogler, Vægstensstykker, Kul og Aske, samt et enkelt Sted et Stykke Jærn.

Nogen Vinterbolig, skulde man synes, at her ikke kunde have været, da der jo mangler egentlige Mure, derimod kunde Folk godt have boet her om Sommeren i Hytter.

Nærmest Klippesiden sees Ruinerne af en langagtig, firkantet (43 Fod lang indv. Maal) og i tre Rum delt Bygning eller Indhegning (3).

Landing selv for Baade er ligesaalidt mulig paa denne Side, som paa den anden Side Elvmundingen. Først nogle Hundrede Alen længere N. paa ved en lille Vig kan man nogenlunde lægge til med Baad.

Fordybningerne ere nu 8 à 10 Fod lange, 4 à 5 Fod brede og 2 à 3 Fod dybe og ligge ikke i samme Retning. Alle ere meget overgroede med Græs og Planter, andre findes i tæt Pilekrat, hvoraf der er meget paa begge Sider af Elvmundingen.

Mærmest Elvmundingen ligger en lille, temmelig isoleret Bakke. Saavel paa dennes sydlige Affald som ogsaa paa den vestlige Side af Elvmundingen sees firkantede eller nogenlunde firkantede Indhegninger af Jorddiger, hvis Højder knapt ere 1 Fod, og hvis Bredder ere indtil 2 Fod (Nr. 4, 5, 6, 7 og 8). De ligne ikke de sædvanlige Folde til Geder og Faar, muligvis have de været indhegnede Haver.

Den østligste af disse har et særegent Udseende med stærkt Fald mod Bielven (Nr. 4). Jorddiget, der omgiver den, er indtil $2\frac{1}{2}$ Fod højt og flere Fod bredt. I Indhegningens ene Hjørne er en skjæv Firkant, ligesom der fra førstnævnte løbe to Gjærder ned mod Bielven. Paa den imod Ø. vendende Side er en Indgang.

V. for Elvmundingen findes iøvrigt gamle Render, hvori der skal være forsøgt, en iøvrigt mislykket, Beplantning med Fyr ved Folk fra Julianehaab. Det paastaaes bestemt, at de omtalte Indhegninger vare tilstede, forinden dette Foretagende paabegyndtes.

Egnen mellem det Indre af Igaliko- og Agdluitsok-Fjorden.

Den Egn, som her skal behandles, begrænses mod S. af en Linie fra Ekaluit ved Igaliko-Fjorden til Kagdlumiut ved Agdluitsok-Fjorden, mod V. og Ø. af Fjordene og mod N. af Indlandsisen, der baade skyder en Arm ned mod Igaliko-Fjordens østre Arm og, som det synes, een mod Egnene ved Agdluitsok-Fjorden.

Nærmest ved Indlandsisen ligge ubeboelige og tildels golde og øde Højdedrag, som sænke sig mod SV. til i Højde med en Linie fra Kagsiarsuk og S. paa mod Amitsuarsuk-Fjordens Inderste og med en Udløber mod SV. i de c. 3000 Fod høje Fjælde, hvis Fortsættelse er Akuliarusersuak med sine 5000 Fod høje Tinder, samt en Ryg paa 2000 Fod tæt NV. for sidstnævnte. Mellem disse to Udløbere flyder gennem en

prægtig, smal Dal, der er omkranset af stejle Fjældtinder, en mindre Elv, som udmunder i Amitsuarsuk-Søen, hvorfra den i et stejlt Fald flyder ud i Amitsuarsuk-Fjorden.

Terrainet SV. for Linien fra Kagsiarsuk til Amitsuarsuk-Fjordens Inderste er opfyldt af lavere, bølgeformede Højsletter og mindre Fjældpartier, hvis største Højder ere c. 1500 Fod. I Dalene og Lavningerne ligge en Mængde større og mindre Søer, der have Afløb til Fjordene. Paa Søernes Bredder samt i Dalene langs Elvene træffes forholdsvis frodige Græsgange, for ikke at tale om, at hele Strækninger ere bedækkede med Bøller, ligesom der paa Fjældskraaningerne findes ypperligt Foder og frodigt Krat af Birk og Pil. Egnen ligner i høj Grad de vandrige Egne mellem Tunugdliarfik- og Sermilik-Fjordenes Inderste.

I Foraarstiden yngle Svømmefuglene paa Bredderne af Søerne, og der er en Rigdom af Harer, Ræve og Fuglevildt, særligt Ryper. I gamle Dage har der sikkert her ligesom i Egnene mellem Tunugdliarfik- og Sermilik-Fjordene været mange Rensdyr.

At de Nordboer, som bosatte sig i disse de frugtbareste Egne i Fjordene ved Julianehaab, hovedsagelig have levet af Kvægavl og i mindre Grad af Sælfangst synes troligt, eftersom de ikke i samme Grad som i mindre frugtbare Egne have været nødsagede til at ty til denne Erhvervsgren, som tilmed, paa Grund af de lange og besværlige Afstande til Fjordene, synes at have maattet staa i anden Række. Udgravninger i nogle af Kjøkkenmøddingerne her vilde sikkert give interessante Oplysninger i saa Henseende.

Egnene ere for en Del berejste af Arctander, Jørgensen og Holm, som alle fremhæve deres store Rigdomskilder.

Af større Dalpartier skal fremhæves:

4) En Dal, der fra Kagsiarsuk gaaer i sydøstlig Retning til den ved et Vandfald, c. 2½ Kvartmil fjærnt liggende Ruin-gruppe 67, hvorfra den bøjer i SV. ned mod den Forsænk-

ning, i hvilken Ruingruppe 69 ligger. I Bjærgene S. for sidstnævnte Dal ligger ved en Fjældsø en Gruppe Ruiner (70).

B) En lang Dal, der udgaaer lige S. for Kagsiarsuk (Grp. 66) og tager Retning mod Ekaluit, adskilt fra Igaliko-Fjorden ved en smal og temmelig lav (c. 1000 Fod høj) Fjældryg. I denne Dal ligge tre store Søer, der staa i Forbindelse med hverandre ved Elve, og som have Afløb mod Ekaluit. Dalen faaer ogsaa Tilløb fra en større, langagtig og en mindre, rundagtig Sø tæt SØ. for Kagsiarsuk (Gruppe 68 og 69). I Dalen findes Ruiner af tre Gaarde (71, 76 og 78) foruden nogle Ruiner paa Øer i den sydligste Sø lige N. for Ekaluit (ved 76 a). Fra denne Søes nordøstlige Ende sees en bred vandfyldt Dal at tage Retning i S. (muligvis ned mod Kagdlumiut?).

C) Fra Kagdlumiut (Gruppe 77) udgaa nogle Dale, der ere omtalte af Holm.

D) Endelig findes et stort Dalstrøg, der gaaer vinkelret paa Fjordenes Længderetning, og i hvilken der ligger store Søer, ved hvilke der findes Ruiner af Gaarde (Gruppe 72, 73 og 74). Dette Dalstrøg staaer i Forbindelse med en Lavning, der gaaer mod NØ. fra den store Sø ovenfor Amitsuarsuk-Søen, og i hvilken ligge mindst fire smaa Søer. Mellem de to nordligste af disse ligger en Gaard (75).

Egnene Syd for Linien Ekaluit—Kagdlumiut ere, saavidt jeg kunde se fra førstnævnte Sted, opfyldte af høje Klippepartier og vistnok ikke egnede til Beboelse.

I disse rige Egne komme Grønlænderne næsten aldrig, og de ligge urørte hen, uden at nogen nu søger Erhvervet der, hvor der i Nordboernes Tid ernæredes saa mange Individuer. Kun enkelte af Grønlænderne fra Igaliko gaa paa Jagt i de nærmeste Egne ved Kagsiarsuk, medens Egnene ved Amitsuarsuk nu aldrig besøges, saaledes som vi nedenfor ville faa at se i Prmt. Frode Petersens Beretning. Ingen nulevende Grønlænder er kjendt i det Indre af disse Egne, hvorfor Vandringer dersteds besværliggjøres af Mangel paa Førere.

Det fortjener dog at bemærkes, at der, efter hvad Prmlt. Frode Petersen har oplyst, er foretaget omfattende Vandringer i nogle af disse øde Egne af den tydske Missionær Zuckert, som lige indtil iaar boede ved Lichtenau.

At der ved en systematisk Undersøgelse af det Indre vil kunne findes endnu flere Ruingrupper, er ikke usandsynligt.

Ruingruppe 67, 2¹/₂ Kvartmil S. for Kagsiarsuk (cfr. VI Hefte, Pag 125), er beskrevet af Holm. Den af ham omtalte 54 Skr. lange Bygning er vistnok en Stald. Paa Grund af Terrainets tilgroede Overflade samt tæt Krat kunde Omridsene af nogle andre Ruiner ikke bestemmes. Antagelig ligger her en mindre Gaard, som muligvis har hørt til den ved Kagsiarsuk.

Ruingruppe 68 ved Nordenden af en Sø. Stejle Fjældtoppe krandse Søens Nordende. Fra Toppen af dem er der den prægtigste Udsigt over den lange Dal med Søerne til Ekaluit. En Elv kommer ned ad Fjældet og falder i Søen. Paa det smalle, et Par Hundrede Alen brede og tildels mosefyldte Underland nedenfor Fjældene og tæt ved Søkanten, ligger sex Ruiner, der alle høre til en lille Gaard, hvis Samkvem med Omverdenen maa have været yderst vanskelig, skjult som den ligger i en Gryde.

Der sees en Boligtomt, som indeslutter flere Rum. S. for den ligger en Mødding og i Nærheden Ruinen af et lille Hus. Tæt V. for Boligen ligger en 20 Skr. lang, tredelt Bygning med et større, firkantet Rum ved den ene Ende. Det er vistnok en Stald med Hørum. Lidt længere mod V. ligger Ruinen af et mindre Hus. Et lille Stykke Ø. for Boligen ligger Tomterne af et Par Huse, hvoraf det ene (4 × 16 Skr.) vistnok er en Stald. Endelig sees bag Ruinerne, et lille Stykke op ad Fjældensiden, en Fold (18 × 21 Skr.).

Vejen til Ruinerne gaaer fra Kagsiarsuk over Fjældene.

Ruingruppe 69. Følger man fra Ruingruppe 68 Søens østre Bred et Stykke mod S., aabner en Dal sig mod Ø. Omtrent 1000 Alen fra Søen i østlig Retning ligger en lille Sø, fra hvilken der løber en Elv til den førstnævnte Sø.

Ved Søens nordlige Bred ligge, dels paa nogle Terrainforhøjninger, dels paa Sletten mellem Søen og Fjældvæggen mod N., en Del meget overgroede Ruiner, blandt hvilke skjelnes en Beboelse, Ø. for hvilken ligger en Stald og et mindre Hus. Lidt længere mod Ø. ligger en større Fold samt 3 à 4 Stalde og Huse i meget sumpede Omgivelser, bevoxede med Kvaner og Engblomster.

V. for Boligen sees et Par Ruiner, endvidere i en Sump S. derfor et lille Hus.

Endelig sees et overmaade smukt, firkantet Hus, flere Fod højt og bygget af Sten uden synlig Tætning. Det ligger c. 300 Alen fra Søen i V. og paa søndre Side af Elven med den ene Gavl mod denne. Huset støtter sig mod V. til en lav Klippe. Det er 10×14 Fod indv. Maal, Murtykkelsen 3 Fod. Murene ere dannede af en Yder- og en Indermur med Smaasten imellem. En Dør findes paa østre Side og en anden sees i Gavlen mod N. Denne sidder lavt paa Gavlmuren, der er højere end de andre Mure, fordi Terrainet hælder mod Elven. Fra denne Dør er der kun et Par Skridt til den forbistrømmende, stride Elv.

Foruden disse Ruiner sees, c. 1000 Alen S. for Søen ved en lang Fjældryg, 2 Folde, der ere meget uregelmæssige og store, og som støtte sig til Klippen, samt endvidere en Hytte eller Fold, dannet i en Klipperevne.

Ruingruppe 70. Stiger man fra Gruppe 69 op over Fjældmuren i N., kommer man til den Dal, der fra Gruppe 67 bøjer i S. Stiger man fra denne Dal op i Bjærgene i østlig Retning, kommer man til en lille Fjældsø, ved hvis nordre Side ligge Ruinerne af en lille Gaard. Paa Skrænten ved Søen sees

et Beboelseshus (18×35 Fod) i flere Rum med Kjøkkenmødding ned af Skraaningen (Nr. 1).

V. for denne ligger i 20 Alens Afstand (Nr. 2) en i tre Rum delt, smal Stald (60 Fod lang) med en Indhegning ved nordre Ende.

20 Alen V. for denne ligger en langagtig Hustomt (Nr. 3) (13×20 Fod).

NØ. for Boligen i en Afstand af 75 Alen fra denne sees en lille Stald (Nr. 4) med Hørum eller Indhegning. Den bredere, nordlige Del (10×30 Fod) har en smallere (6×24 Fod) Udbygning mod S.

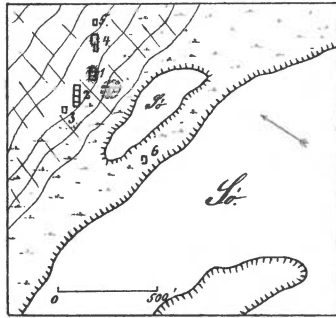
Lidt NØ. for denne i en Afstand af 30 Alen ligger Ruinen af et lille Hus (Nr. 5) (8×18 Fod).

Nede ved Søbredden mellem den store Sø og en mindre sees et af udsøgte Sten bygget, firkantet Forraadshus (5×15 Fod indv. Maal), Murhøjde indtil 3 Fod og Murtykkelsen $2\frac{1}{2}$ Fod (Nr. 6).

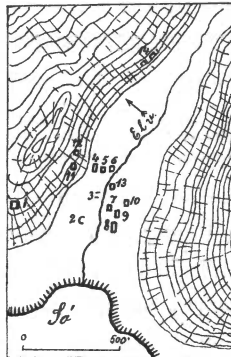
Ruingruppe 71. Den langagtige Sø, ved hvis Nordende Ruingruppe 68 ligger, har Afløb mod S. i Retning af Ekaluit til en større Sø. Paa begge Sider af dette Vandløb og i Nærheden af den sydlige Søes Nordende, ligger Ruinerne af en Gaard.

A) Syd for og tæt ved Elven samt c. 200 Alen fra Søen ligger fem Ruiner:

Et Beboelseshus (Nr. 8) med Mødding mellem dette og Elven (c. 25×15 Skr.), bestaaende af flere Rum i to Rækker bag hinanden. Muligvis er der Gang tværs gennem Komplekset.

Ruingruppe 70.

Ruingruppe 71.

Tæt NØ. derfor ligger et firkantet Hus, bygget af større Sten (5×14 Skridt). Muligvis et Forraadshus (Nr. 9). Endvidere ligge her tre andre Huse i Nærheden (et 5×9 Skr. og et 3×8 Skr.) (Nr. 7, 10 og 13). Det ene af disse er meget smukt bygget.

B) N. for Elven lige overfor Boligkomplekset med de dertil hørende Huse ligge:

Tre større Stalde med Høhuse. Den nordligste er 18×6 Skr. SØ. for denne ligger en anden, der er meget overgroet, og i Nærheden af denne en tredje (Nr. 4, 5 og 6).

Tæt V. herfor sees to langagtige, firkantede Fordybninger, 5—6 Skr. lange og halvt saa brede (Nr. 3). De ere omsatte med Sten og ligne nærmest Kjældere.

Tæt V. for disse ligger et halvrundt Gjærde (Nr. 2), muligvis en Fold.

Alle disse Huse ligge paa et smalt, græsbevoxet Terrain nedenfor et med Græs, Pil og Birk bevoxet Klippeparti, og som hæver sig c. 15 Fod over Elven. Paa Klippen sees en firkantet Fold eller Forraadshus ($8\frac{1}{2} \times 16$ Fod), smukt bygget med Aabning i Ø.-Siden (Nr. 1).

Nærmere ved det græsbevoxede Terrain sees paa Skrænten et mindre Hus (4 Skr. i Kvadrat) samt endnu et lignende (Nr. 11 og 12).

Omtrent 300 Alen længere mod Ø. ved Elven, hvor Klipperne trække sig nærmere sammen, ligge to Indhegninger Side om Side og støttede til en Fjældvæg mod N. (Nr. 14). Den vestligste er den største. Den er aaben ved den sydlige Side. Den mindre er sikkerlig en Gedefold, thi Revnerne i Fjældvæggene ere tættede langt op, for at Dyrene ikke skulde undslippe ad denne Kant.

Umiddelbart Ø. for disse to sammenbyggede Folde ligger en tredje lille Fold, ligesom de to nævnte støttet til Klippesiden, ($4 \times 1\frac{1}{2}$ Skr.). Alle Foldene dannes af Stenmure uden Tætning.

Ruinerne omfatte aabenbart en Gaard, hvis Bestand hovedsagelig har været Geder eller Faar.

Ruingruppe 72. En større Sø har i sin nordre Ende en smal Vig. Ved denne ligge Ruinerne af en Gaard dels paa en Ryg, som løber i N.-S. ned mod Vigen, dels i Lavningen tæt Ø. for Ryggen. Saavel paa sidstnævnte, der længst mod N. hæver sig c. 150 Fod over Vandfladen i Søen, som i Dalen er der frodigt Græs og meget Pilekrat. I Dalen flyder et lille Vandløb.

Ruinerne ligge i en Række fra N. til S. følgende Ryggens Længderetning. De sydligste, nærmest Søen, ligge lavest og omtrent 55 Fod under den nordligste (3).

Ruinerne begynde at vise sig strax, efter at man fra Vandet er steget op paa Ryggen, og de fortsættes 3—400 Alen i N.

Sydligst ligger en Ruin (Nr. 10), hvis V.-Side er Klippe (14 × 18 Fod), rimeligvis en Fold.

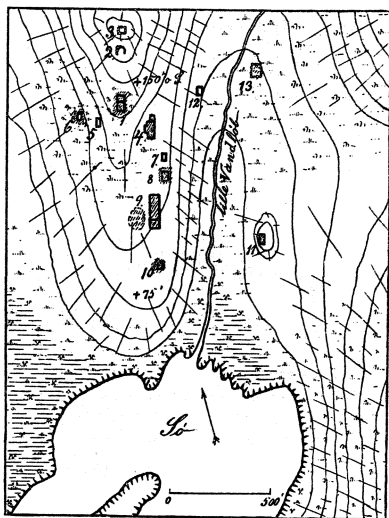
Derpaa følger i nordlig Retning og med Længderetninger i N.-S.:

Nr. 9. En (107 × 16 Fod) Bygning i mindst to Rum, hvoraf det sydligste er 84 Fod langt. Indgang til dette er paa V.-Siden. Der er frodigt Græsvæxt V. for.

Nr. 8. En utydelig Indhegning (Fold) eller et Hus (15 × 27 Fod).

Nr. 7. Et lille Hus (4 × 10 Skr.).

Nr. 5. En Stald med Baasesten (9 × 30 Fod).

Ruingruppe 72.

Ved den ligge tre Ruiner (Nr. 1, 4 og 6): vestligst et Hus (c. 5 × 10 Skr.) (Nr. 6), midterst et lignende (13 × 50 Fod indiv. Maal) i to Rum, det ene 14, det andet 34 Fod langt, overgroet med Pil (Nr. 1), østligst et 70 Fod langt og fra 10 indtil

27 Fod bredt Boligkomplex, som synes at indeslutte flere Rum i een Række med nogle enkelte Rum bagved (Nr. 4). Mødding sees Ø. for.

N. for disse Ruiner ligger:

Nr. 2. En lille Indhegning (Fold), c. 100 Alen N. for Nr. 1, 10 Skridt i Kvadrat, og

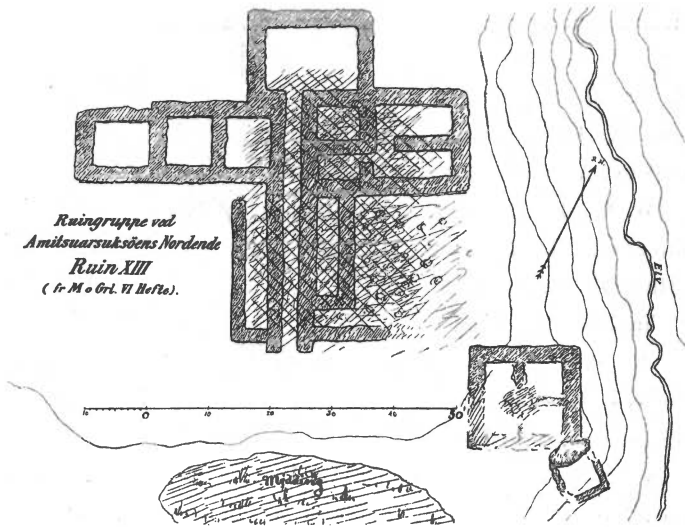
Nr. 3. En lille Indhegning paa Toppen af Bakken N. for Ruinerne ($4 \times 2\frac{1}{2}$ Skr.).

Nr. 11. I Dalen Ø. for Elven ligger paa en lille Klippe en firkantet Ruin, nogenlunde tydelig (15×26 Fod).

N. derfor sees en anden lignende, **Nr. 13** (13×30 Fod).

Endelig **Nr. 12**, en Indhegning, aaben paa den ene Langside (27×54 Fod).

Ruingruppe 73, ved Amitsuarsuk-Søens Nordende, er besøgt af Holm og beskrevet af ham (VI Hefte, Pag. 125—128). Ruinerne omfatte en Gaard.

*Ruingruppe ved
Amitsuarsuksøens Nordende
Ruin XIII
(fr. M. o. Gr. VI Hefte).*

F. Petersen og D. Bruun.

Ruingruppe 73. Boligkompleket.

Ruin Nr. XIII er Bolig, der ved nøjere Undersøgelse synes at have en Gang tværs igjennem Huset med Rum til begge Sider og bagved. Da der imidlertid kun er foretaget mindre Gravninger, kan Grundplanen ikke med absolut Sikkerhed hævdes. Et Par mindre Hytter ligge tæt Ø. for Boligen ved Elven.

Resten af Ruinerne synes fornemmelig at være Stalde, der for Største Delen antages at have været til Geder (Faar). Idetmindste er der ved de fleste mindre Huse Udbygninger, mere eller mindre tydelige, som synes enten at være Folde eller Høgaarde.

Prmlt. Frode Petersen besøgte fra Amitsuarsuk-Fjorden ogsaa denne Ruingruppe. Der henvises til hans Beretning Pag. 414.

Fra Ruingruppe 73 føre Varder til den østligste Ende af Søen, hvor man træffer:

Ruingruppe 74. Holms Udtalelser VI Hefte, Pag. 125 ledte til Opdagelsen af denne Ruingruppe.

Den store Elv, som gjennem en snæver Dal kommer fra Bjærgene, udmunder i Amitsuarsuk-Søens østre Ende. Gjennem en smal Port træder Elven ud paa en Sand- og Lerslette, hvor den bugter sig, inden den falder i Søen. Dalen er her c. 1000 Alen bred. Ø. for Elven og c. 600 Alen fra Søen sees to Forhøjninger i den store Sump.

Den ene (c. 100 Alen lang, 30 Alen bred) indeslutter en meget sammenfalden Tomt af Bolig, rimeligvis med tilhørende Indhuse. Mødding sees nemlig tæt ved. Forhøjningen ligger tværs paa Dalen og hæver sig kun nogle Fod over Dalbunden. Det maa have været et meget fugtigt Opholdssted.

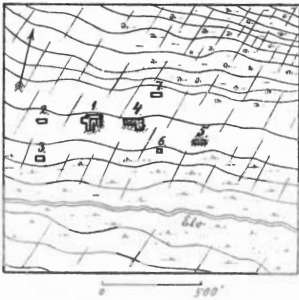
Lige Syd for denne Forhøjning ligger en anden, hvor der sees en Dynge Sten (8 × 20 Skr.); formentlig er det Rester af den Stald for Malkekvæg, som utvivlsomt har hørt til Boligen. Dalen er bevoxet med Krat og Pil.

Adskillige Hundrede Alen herfra findes ved Søens sydøstlige Hjørne en stor Fold (30 × 15 Skr.), hvis ene Side er Klippe; tæt ved sees et lille Hus (3 × 6 Skr.)

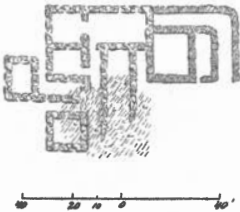
Længere mod SV. ved Søens Bred, nedenfor Fjældene og i Nærheden af en Elv, der i Fald kommer fra Bjærgene, ligge nogle mindre Huse, vistnok Stalde.

Endelig ligger N. for Elven paa Skrænten en Gede- eller Faarestald (60 × 10 Fod) med en Udbygning mod S.

Søen har Afløb mod S. til Amitsuarsuk-Fjorden gennem et Vandfald og en lille Sø. Ved denne ligger en lille Gaard (Gruppe 91).

Ruingruppe 75. Situationsplan.

Ruingruppe 75.
Grundplan af Nr. 1 (Bolig.)

Ruingruppe 75 ligger i Terrainet mellem to mindre Søer og N. for en Elv, som forbinder disse Søer. Fra Elven N. efter hæver det frodige Terrain sig jævnt op. 100 Alen N. for Elven ligge:

Nr. 1. Et Beboelseshus, der bestaar af flere Rum med en Gang tværs igjennem. Til østre Side af Boligen støder nogle Mure af Indhegninger eller Huse, der muligvis have været til Kvæg. I meget (den lange Gang f. Ex.) ligner Ruinen Boligen fra Gruppe 73, ligesom der jo ogsaa er Tilknætningspunkter til den sidste Form for Bolig paa Island. Største Længde er 90 Fod, største Bredde c. 60 Fod.

80 Al. V. for denne ligger

Nr. 2, et langagtigt, firkantet Hus (13 × 30 Fod), rimeligvis Stald. 60 Alen S. for Nr. 2 ligger

Nr. 3, der er et firkantet Hus (6 × 7 Skr.).

Nr. 4. 60—70 Alen Ø. for Nr. 1 sees store Tomter af Stalde, byggede i Vinkel.

Nr. 5. En (36 Skr. lang) Tomt af Stald tæt Ø. for Nr. 4.

Nr. 6. Et lille, firkantet Hus tæt S. for Staldene og nærmere Elven.

Nr. 7. Et Hus eller en Indhegning N. for Staldene imellem Klipper (4×9 Skr.).

Alle Ruinerne ere overgroede.

Gruppen danner en Gaard.

Ruingruppe 76. Den store Sø umiddelbart N. for Ekaluit afsætter henimod sin nordre Ende en Bugt mod V. I denne Bugt ligger een større og nogle mindre Øer. Paa disse findes de af Jørgensen tidligere omtalte Ruiner.

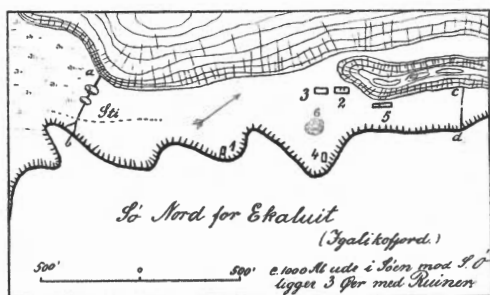
Paa Strandbredden V. for Øerne ligger Ruiner af en Gaard. Adgangen til denne Ruingruppe skeer lettest fra Igaliko-Fjorden. Denne Fjord afsætter i Højde med Ruingruppen en lille Bugt, i hvilken der fra N. flyder et Vandløb. Stedet kaldes af Grønlænderne Kanisartut (76 b).

Paa nordre Side af Bugten findes et Par meget sammenfaldne Ruiner, der synes at være en Stald og en Fold (den vestligste er 8×5 Skr., den østligste 13×8 Skr.). I Nærheden ligger Grønlænderteltpladser.

Egnen er en af de smukkeste i Sydgrønland. De lave Fjælde ere overalt bevoxede med tæt Krat, og paa Skraaningerne sees desuden en ganske forbavsende Mængde Bøller. Fjældene vare, da vi besøgte Stedet i Slutningen af September, aldeles blaa og rødfarvede af Bær og Blade.

Klipperne mellem Igaliko-Fjorden og Søen ere her kun et Par Hundrede Fod høje; Overgangen til Søen er meget let, og udføres i mindre end en $\frac{1}{2}$ Time. Man er ikke kommen mange Hundrede Alen op fra Fjorden, før man øjner Søen. Over græsbevoxede Pletter og gennem Krat vandrer man nu tværs over Bakkerne i østlig Retning ned mod Søen ad en Lavning. N. for Lavningen og langs Søen er der et smalt græsbevoxet Underland, c. 60 à 100 Skr. bredt og c. 600 Skr. langt.

Paa dette ligge Ruinerne af en Gaard i Læ af den stejle, men ikke overvættede høje Fjældmur mod V. Dette græsbevoxede Stykke Land har dannet en Hjemmemark, som mod N. og S. er hegnet af Stengjærder (a—b og c—d).

Ruingruppe 76. Situationsplan.

Det sydligste Gjærde (a—b) er c. 3 Fod højt; det løber spidst opad og er bredt forneden. To store Klippeblokke sees midt i det. En Sti, som kommer fra S. og gaaer mod N., passerer gjennem en Aabning i Gjærdet. Nærmest Søen deler Gjærdet sig, hvorved fremkommer en lille, trekantet Indhegning (ved b). Gjærdets Længde er 75 Skr.

Det nordligste Gjærde (c—d) er tilsyneladende ikke saa højt som det foregaaende, men det er meget overgroet. En Aabning sees ligeledes her. Gjærdets Længde er 60 Skr.

Der findes sex Ruiner paa Stedet. Sydligst og nær ved Vandet ligger

Nr. 1. Et af Sten alene opført Hus (6 × 16 Skr.), rimeligvis et Forraadshus. Ikke overgroet.

Nr. 2. En Stald (5 × 20 Skr.). To Baasesten sees ved den vestre Væg. Meget overgroet af Enebær.

Nr. 3. En lignende Bygning (5 × 18 Skr.). Meget overgroet af Enebær.

Nr. 4. Et lille Hus (6 × 8 Skr.), ikke overgroet, rimeligvis et Forraadshus.

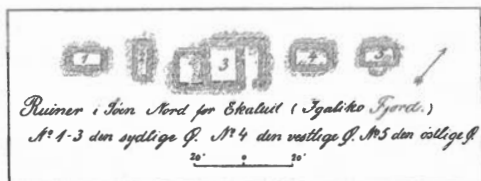
Nr. 5. En i to Rum delt Bygning, (3×12 Skr.). Vistnok en Faare- eller Gedestald. Det sydligste Rum er det mindste.

Nr. 6. En meget overgroet og med langt Marehalm dækket Tomt. Flere Rum i Rækker, saavidt skjønnes ved Siden af og bag hverandre. Den ligger c. 100 Alen fra Stranden og er vistnok Beboelse. Til den støder Ruiner af et Par smaa Huse.

Gaarden omfatter saaledes:

En Bolig (Nr. 6), i hvis Nærhed et mindre Forraadshus (Nr. 4), samt to langagtige Bygninger, af hvilke idetmindste den ene er Stald (Nr. 2). Længere mod N. sees en lang tvedelt Bygning, der vistnok er Faare- eller Gedestald (Nr. 5) og endelig sees mod S. et Forraadshus (Nr. 1).

Foruden de omtalte Ruiner er der endnu nogle paa tre Smaaøer, som ligge c. 1000 Alen fra Land. For at faa disse opmaalte, lod jeg Tolken Peter Hansen bære sin Kajak over Fjældet ned til Søen.

Ruingruppe 76.

De to af Øerne, den østligste og den vestligste, ere ganske smaa, lave Øer, hvis største Længder ikke ere Hundrede Alen. Den sydligste er henved et Par Hundrede Alen lang og bred.

Paa den østligste Ø ligger en firkantet Ruin (Nr. 5) ($3\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ Fod) med en lille rundagtig Udbygning mod S. Murhøjden er 3 Fod.

Paa den vestligste Ø ligger en lille, ($9\frac{1}{4} \times 12\frac{1}{2}$ Fod) firkantet Bygning (Nr. 4).

Paa den sydligste Ø ligge tre Ruiner (Nr. 1—3). Vestligst et firkantet Hus ($8\frac{3}{4} \times 16\frac{1}{2}$ Fod).

10 Fod fra dette ligger et lignende (7×17 Fod).

10 Fod fra dette ligger et langagtigt Hus, bestaaende af et bredere Rum østligst, og et smallere vestligst. (Samlet Længde $35\frac{3}{4}$ Fod, Bredde mod Ø. 16 Fod, mod V. 14 Fod).

Paa denne Ø. voxer en Del Pil. Ved østre Side af Øen er dybt Vand.

Paa ingen af Øerne findes efter Opgivelse af Tolken Møddinger. Vegetationen er ikke særlig rig. Der findes kun lidt Græs.

Ruinerne, og da særlig et Par af dem, se nærmest ud som Stalde; men det er vanskeligt at forstaa hvorfor f. Ex. Faar eller Geder netop skulde have været opstaldede her. Om Vinteren, naar Søen var lagt til, var der jo iøvrigt altid nem Adgang over Isen til disse Huse. At Husene skulde have været benyttede til Fiskeri, er ikke troligt, eftersom Fiskeriet i den dybe Sø vistnok ikke har kunnet give et Resultat; der vilde svare til Etablisementernes Størrelse. Lax tages f. Ex. nu i Elvene, naar de gaa op i dem, og ikke i Søerne. Det samme har vel været Tilfældet i gamle Dage. Til Ekaluit, der er den nærmeste Laxelv, er der en Mils Vej.

Ruingruppe 77, N. for Kagdlumiut i Agdluitsok-Fjorden, er beskrevet af Holm (VI Hefte, Pag. 122—24), der foretog Gravninger i enkelte af Ruinerne. De i Ruin VI gjorde Fund (se VI Hefte, Pag. 141—142) kunde tyde paa, at Ruinen var Bolig, og Gruppen en lille Gaard.

Ruingruppe 78, ved Ekaluit i Igaliko-Fjord, synes at være en Gaard. Jeg har ikke besøgt hverken denne eller den foregaaende Ruingruppe; men efter hvad jeg kunde se fra Bjærgene N. for Ekaluit, synes Stedet udmærket egnet til Beboelse, ligesom ogsaa Antallet af Ruiner synes at være stort, at dømme efter Breiðfjörðs Beskrivelse. De ere imidlertid efter Holm (VI Hefte, Pag. 104) ødelagte og nedsunkne i Terrainet.

Der skal efter Sigurður Breiðfjörð ved Ekaluit findes et vidtstrakt Kystland; men de fleste Steder sees kun ringe Græs, og Jordsmonnet er paa mange Steder forvandlet til sorte Flader, blottede for al Vegetation. Her findes gamle Gaardtomter omtrent 200 Favne fra Stranden, stærkt sammenfaldne, hvorfor man ikke let kan se deres Størrelse.

Der har dog været store og udmærkede Hjemmemarker, og det vilde endnu være let der at høste godt Tunhø. Efter Tomterne at dømme har man her haft mange Huse. Søndenfor Hjemmemarken løber en Elv, hvori der er Laxefangst. Der er ingen Skov; men en Mængde Lyng og Dværgpil.

Til Oplysning for fremtidige Forskere skal jeg her angive de Veje, som jeg tilbagelagde for at finde Ruinerne i de i dette Kapitel beskrevne Egne.

Til Ruingruppe **67** naaes ved blot at følge Dalen fra Kagsiarsuk i SØ. Gruppen ligger, hvor Dalen drejer i SV. Gaaer man i en god $\frac{1}{2}$ à $\frac{3}{4}$ Time op ad sidstnævnte Dal, og søger man derpaa i S. op ad Fjældsiderne, træffes Gruppe **70**. Jeg lod rejse en lille Varde, som kan lede paa Spor. $\frac{3}{4}$ Times Gang herfra i SV. ned over Højdeplateauerne fører til Nordenden af en Sø, hvis Stedsbestemmelse jeg ikke kunde afgjøre paa Grund af Taage. Her ligger Gruppe **72**. Bøjes herfra i Ø., kommer man snart efter til en stor Sø med mange Øer. Ved dennes østre Side fandt jeg ingen Ruiner. Fortsættes i SØ., kommer man til Gruppe **73**. Derfra fører Varder til Gruppe **74**.

Stiger man herfra over de 2000 Fod høje Fjælde i nordlig Retning, faaer man fra Toppen den prægtigste Udsigt. Mod NV. øjnes Kagsiarsuk-Dalen, Igaliko-Fjordens østre og nordre Arm, ligesom Toppene ved Ulunguarsuak sees i Horisonten. Mod V. sees henimod Søerne ved Ekaluit og i Baggrunden, hinsides Igaliko-Fjorden, det karakteristiske Fjæld Kitdlavat (Redekammen).

Stiger man, stadig i nordlig Retning, ned ad dette Fjæld-

parti, passerer man Ruingruppe 75 imellem de to nordligste Søer i Lavningen, som gaaer ned mod den store Sø med Øerne. Herfra stiger Terrainet et Stykke jævnt op, derpaa falder det stærkt mod Gruppe 67, hvor man ved Vandfaldet stiger ned i Dalen.

Fra Kagsiarsuk stiger man op i en Dal, der gaaer i SV. Først passerer man langs Strandkanten den lange, vestligste Sø, som ligger snævert indesluttet med stejle Smaafjælde til begge Sider uden Underland. S. for Søen aabner Terrainet sig, og man kommer til den store Sø, ved hvis Nordende Gruppe 71 ligger. Fra denne gaaer man mod NØ., følgende Elven, til den lange Sø, ved hvis Nordende Gruppe 68 ligger. I en Sidedal paa Søens Østside ligger ved en Sø Gruppe 69. (Fra denne kan man over Bjærgene naa Gruppe 70). Fra Gruppe 68 stiger man op over Bjærgene i N. og kommer til Kagsiarsuk.

Holm har beskrevet Ruinerne ved Kagdlumiut, og Petersen dem ved Amitsuarsuk-Fjordens Nordende.

Skulde jeg særlig anbefale nogle Steder til Eftersøgning, maatte det være:

- 1) Dalen fra Gruppe 75 i SV. mod den store Sø med Øerne.
- 2) Egnen ved og SØ. for de tre store Søer, ved hvilke Gruppe 71—73 ligge.
- 3) Egnen mellem Kagdlumiut og Ekaluit.

Igaliko-Fjordens søndre Del

omfatter de af Holm undersøgte Ruingrupper (cfr. «M. o. G.» VI, Pag. 123).

Gruppe 78. Ekaluit. En Gaard, der ovenfor er beskrevet.

Gruppe 79. Igdlorsuit. En Gaard.

Gruppe 80. Kanisut. En Gaard.

Gruppe 81. Ikinék. En Gaard, samt

Gruppe 82. Upernivarsuk, som er undersøgt af Petersen (se Pag. 409), og som ligeledes omfatter en Gaard.

Ved Tessilik, paa Østsiden af Fjorden, skulde ifølge «Grl. hist. Mindesm.» findes Ruiner, ligeledes paa Akia-Øens Nordende. Expeditionen har imidlertid ikke kunnet finde dem ved en, ganske vist kun flygtig, Undersøgelse.

Kakortok-Fjord.

Her findes de (cfr. «M. o. G.» VI, Pag. 95—102) af Holm undersøgte Ruingrupper:

- Gruppe 83.** Kakortok. Gaard og Kirke.
- Gruppe 84.** Markai. Folde.
- Gruppe 85.** Igdlorsuit. Enkelte Ruiner, og
- Gruppe 86.** Arpatsivik. Gaard.

Kangerdluarsuk-Fjord.

I denne Fjord skulde efter «G. h. M.» findes et Par Ruingrupper, dels ved Mundingen paa Fjordens Sydside, dels ved Siagdliit paa Nordøstsiden af Fjorden, c. $\frac{1}{2}$ Mil fra Bunden.

Paa førstnævnte Sted søgte Cand. Jessen lejlighedsvis efter Ruiner, dog uden at finde saadanne. Han skriver herom:

„Paa Kangerdluarsuk-Fjordens Sydside, tæt ved Mundingen, angiver „G. h. M.“ en Ruingruppe uden Navn. Besætningen paa en Konebaad, der havde været paa Brændetogt, og som jeg traf paa det angivne Sted, paastod bestemt, at der ikke var nogensomhelst Ruin. Terrainet egner sig ualmindelig godt til Anlægget af en Gaard. Der findes store Græsskraaninger, en Elv, en Indsø og en udmærket lukket Havn. Alligevel var det mig ikke muligt at finde det ringeste, muligvis paa Grund af, at Regn og Taage hindrede mig i at faae Overblik. Af godt vedligeholdte Udhuse findes sikkert ingen.“

Jessen søgte ligeledes forgjæves efter Ruiner ved Siagdliit, i Fjordens Bund og dens nærmeste Omegn:

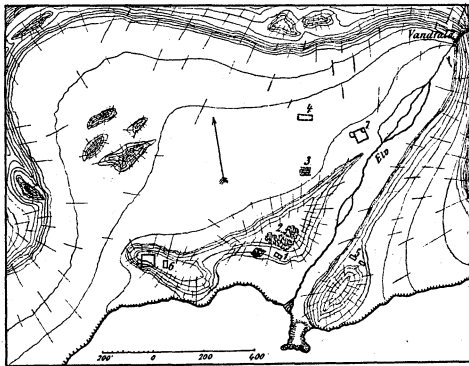
„Hverken min Styrer eller mine Roersker kjendte noget til Ruiner her. I Julianehaab hørte jeg senere, at der skulde ligge

Ruiner paa Nordsiden af Fjorden ved Fjældet Alangorsuak, men vedkommende Grønlænder havde ikke selv seet Ruiner der og vidste ikke, hvor mange der var.“

Kysten Vest for Julianehaab.

Her findes to Ruingrupper (87 og 88), hvilke begge ere undersøgte og beskrevne af Cand. Jessen, som herom meddeler følgende:

Ruingruppe 87 ved Karusuarmiut. Her findes i en smuk Dal med højt, godt Græs og en betydelig Elv følgende Ruiner:

Ruingruppe 87.

Nr. 1 er dannet overvejende af Jord, delt i to Rum, udbedret af Grønlænderne, der have anvendt den til Bolig.

Nr. 2. Et meget stort Hus eller flere mindre, beliggende tæt ved hinanden, fuldstændig sammenfaldent, hvorfor det var umuligt at angive Rum eller Mure. Tilmed var Ruinen stærkt overgroet. Længde i Ø.-V. var 20 à 30 Skridt, men kunde ikke angives nærmere. Ruinen er efter al Rimelighed en Bolig, thi paa Skraaningens NV. derfor ligger temmelig sikkert en Mødding.

Nr. 3, c. 100 Skridt fra Nr. 2, er ligeledes stærkt sammenfalden og overgroet. Om det er een eller to Bygninger kunde ikke afgjøres. Ruinerne ere muligvis Rester af Stalde.

Nr. 4, c. 100 Skridt fra Nr. 3, er en langstrakt Bygning bygget som de andre Huse af runde Sten. Den er dog mere kjendelig end de to sidstnævnte.

Nr. 5. Rester af to mindre Bygninger paa Sydsiden af Elven, muligvis Skure.

Nr. 6, c. 200 Skridt VNV. for Nr. 1, er rimeligvis en lille Stald ved Siden af en større Indhegning (Fold).

Nr. 7 er en Fold paa Skraaningen ned mod Elven.

Ruinerne danne aabenbart en Gaard, hvortil Ruinerne ved Singitsok og flere andre Sætere muligvis have hørt.

Ruingruppe 88 ved Singitsok bestaaer af en mindre Fold samt et Par yderst sammenfaldne og langstrakte Stenhobe, som rimeligvis ere Stalde. Der fandtes ingen Beboelse eller Mødding. Stærk Regn forhindrede Cand. Jessen i at tegne Kaart.

Tæt V. for Julianehaab skal der efter Sigende have været Ruiner. Stedet er det gamle Kakortök; men mulige Nordboruiner ere nu forsvundne, og der findes kun Rester af gamle grønlandske Huse.

Angaaende Ruingrupperne i Agdluitsok- og Unartok-Fjordene m. m. henvises foruden til Kapt. Holms Meddelelser (VI Hefte, Pag. 129—31) tillige til nedenstaaende Indberetning fra Prmlt. Frode Petersen.